

ISSN 2410-1311 (Print)
ISSN 2616-4264 (Online)

ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

ISSUES IN CULTURAL STUDIES

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

ВИПУСК **37**
ISSUE

Засновано у 2003 р.
Founded in 2003

КІЇВ
КНУКіМ PUBLISHING
CENTRE

КІЇВ
ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР
КНУКіМ

2021

Київський національний університет культури і мистецтв

Питання культурології

Збірник наукових праць

У збірнику висвітлюються актуальні питання теорії та історії української і світової культури, культурологічні проблеми, сучасні форми культурно-історичного розвитку людства.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету культури і мистецтв
(протокол № 13 від 17.05.2021 р.)

Головний редактор

Ірина Петрова – д-р культурології, проф., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Заступник головного редактора

Юрій Горбань – канд. культурології, доц., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Відповідальний секретар

Валерій Кушнар'ов – канд. культурології, доц., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Члени редакційної колегії

Рута Адамоне – д-р філософії, проф., Університет Миколаша Ромеріса (Литва); **Мартіна Бласкова** – д-р філософії, проф., Університет в Жиліні (Словаччина); **Поліна Герчанівська** – д-р культурології, проф., Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (Україна); **Олена Гончарова** – д-р культурології, проф., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна); **Ольга Копієвська** – д-р культурології, проф., Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (Україна); **Артур Крістовао** – д-р філософії, проф., Університет Трас-ос-Монте та Альто-Доро (Португалія); **Юлія Сабадаш** – д-р культурології, проф., Маріупольський державний університет (Україна); **Володимир Співак** – д-р філос. наук, Академія Державної пенітенціарної служби (Україна); **Любов Співак** – д-р психол. наук, проф., Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна); **Олена Хлестун** – д-р культурології, доц., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна); **Марзена Шмит** – проф., д-р PhD, Університет імені Адама Міцкевича в Познані та Археологічний музей в Познані (Польща).

Голова редакційної ради

Михайло Поплавський – д-р пед. наук, проф., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Члени редакційної ради

Валентина Бездрабко – д-р іст. наук, проф., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна); **Тетяна Гуменюк** – д-р філос. наук, проф., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна); **Тетяна Долбенко** – д-р культурології, проф., Київський національний університет культури і мистецтв (Україна).

Збірник наукових праць «Питання культурології» відображається в таких базах даних: DOAJ, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, ERIH PLUS, ResearchBib, Scilit, SIS, WORLDCAT, BASE, Crossref, Google Scholar, Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського, Наукова періодика України (УРАН).

Міністерством юстиції України видано Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 24362-14202 ПР від 03.03.2020 р.

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») відповідно до наказу МОН України від 24.09.2020 року № 1188 за спеціальністю 034 «Культурологія».

ISSN

ISSN 2410-1311 (Print)
ISSN 2616-4264 (Online)

Рік заснування

2003

Періодичність

1 раз на рік

Засновник / адреса засновника

Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, м. Київ, Україна, 01133

Адреса редакційної колегії

Наукова бібліотека, вул. Є. Коновальця, 36, каб. 1, м. Київ, Україна, 01133

Видавництво

Видавничий центр КНУКіМ, вул. Чигоріна, 14, м. Київ, Україна, 01042

Сайт

issues-culture-knukim.pp.ua

E-mail

issues.culture@knukim.edu.ua

Телефон

+38 (044) 529-61-38

© Київський національний університет
культури і мистецтв, 2021
© Автори статей, 2021

Kyiv National University of Culture and Arts

Issues in Cultural Studies

Collection of Scientific Papers

The collection of research papers highlights the advanced issues of theory and history of Ukrainian and World culture, cultural issues, modern forms of cultural and historical development of mankind.

*Recommended for publication by the Academic Council
of Kyiv National University of Culture and Arts
(Minutes No. 13 of 17.05.2021)*

Editor-in-Chief

Iryna Petrova – DSc in Cultural Studies, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Yurii Horban – PhD in Cultural Studies, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Executive Editor

Valerii Kushnarov – PhD in Cultural Studies, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Editorial board members

Ruta Adamoniene – Habil. Dr, Professor, Mykolas Romeris University (Lithuania); **Martina Blašková** – DSc in Philosophy, Professor, University of Žilina (Slovak Republic); **Polina Herchanivska** – DSc in Cultural Studies, Professor, National Academy of Culture and Arts Management (Ukraine); **Olena Honcharova** – DSc in Cultural Studies, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine); **Olena Khlystun** – DSc in Cultural Studies, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine); **Olha Kopyievska** – DSc in Cultural Studies, Professor, National Academy of Culture and Arts Management (Ukraine); **Artur Kristovao** – DSc in Philosophy, Professor, University of Trás-os-Montes and Alto Douro (Portuguese Republic); **Yuliia Sabadash** – DSc in Cultural Studies, Professor, Mariupol State University (Ukraine); **Liubov Spivak** – DSc in Psychological Sciences, Professor, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine); **Volodymyr Spivak** – DSc in Philosophy, Academy of the State Penitentiary Service (Ukraine); **Marzena Szymt** – Professor, Doctor habil., Adam Mickiewicz University in Poznan & Archaeological Museum in Poznan (Poland).

Chief of Editorial Council

Mykhailo Poplavskiy – DSc in Education, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Members of Editorial Council

Valentyna Bezdrabko – DSc in Historical Sciences, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine); **Tetiana Dolbenko** – DSc in Cultural Studies, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine); **Tetiana Humeniuk** – DSc in Philosophy, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine).

The Collection of Scientific Papers "Issues in Cultural Studies" is indexed in DOAJ, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, ERIH PLUS, ResearchBib, Scilit, SIS, WORLDCAT, BASE, Crossref, Google Scholar, Vernadsky National Library of Ukraine, and Ukrainian Research and Academic Network (URAN).

The Ministry of Justice of Ukraine issued the Certificate on the State Registration of the Printed Mass Media Series KV No. 24362-14202 PR of 03.03.2020.

The Journal is included in the category "B" of the List of scientific professional editions of Ukraine in the program subject area 034 "Cultural Studies" by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 24 September 2020 № 1188.

ISSN	ISSN 2410-1311 (Print) ISSN 2616-4264 (Online)
Year of foundation	2003
Frequency	once a year
Founder / Postal address	Kyiv National University of Culture and Arts, 36, Ye. Konvaltsia St., Kyiv, 01133, Ukraine
Editorial board address	Scientific library, 36, Ye. Konvaltsia St., Off. 1, Kyiv, 01133, Ukraine
Publisher	KNUKIM Publishing Centre, 14, Chyhorina St., Kyiv, 01042, Ukraine
Web-site	issues-culture-knukim.pp.ua
E-mail:	issues.culture@knukim.edu.ua
Tel.	+38 (044) 529-61-38

© Kyiv National University
of Culture and Arts, 2021
© Authors, 2021

Вопросы культурологии

Сборник научных трудов

В сборнике изложены актуальные вопросы теории и истории украинской и мировой культуры, культурологические проблемы, современные формы культурно-исторического развития человечества.

Рекомендовано к печати Ученым советом
Киевского национального университета культуры и искусств
(протокол № 13 от 17.05.2021 г.)

Главный редактор

Ирина Петрова — д-р культурологии, проф., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина)

Заместитель главного редактора

Юрий Горбань — канд. культурологии, доц., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина)

Ответственный секретарь

Валерий Кушнарев — канд. культурологии, доц., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина)

Члены редакционной коллегии

Рута Адамоне — д-р философии, проф., Университет Миколаса Ромериса (Литва); **Мартина Бласкова** — д-р философии, проф., Университет в Жилине (Словакия); **Полина Герчановская** — д-р культурологии, проф., Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств (Украина); **Елена Гончарова** — д-р культурологии, проф., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина); **Ольга Копиевская** — д-р культурологии, проф., Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств (Украина); **Артур Кривошао** — д-р философии, проф., Университет Трас-ос-Монте и Альто-Дору (Португалия); **Юлия Сабадаш** — д-р культурологии, проф., Мариупольский государственный университет (Украина); **Владимир Спивак** — д-р филос. наук, Академия Государственной пенитенциарной службы Украины (Украина); **Любовь Спивак** — д-р психол. наук, проф., Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова (Украина); **Елена Хлестун** — д-р культурологии, доц., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина); **Марзена Шмит** — проф., д-р PhD, Университет имени Адама Мицкевича в Познани и Археологический Музей в Познани (Польша).

Председатель редакционного совета

Михаил Поплавский — д-р пед. наук, проф., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина)

Члены редакционного совета

Валентина Бездрабко — д-р ист. наук, проф., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина); **Татьяна Гуменик** — д-р филос. наук, проф., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина); **Татьяна Долбенко** — д-р культурологии, проф., Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина).

Научный журнал отображается в следующих базах данных: DOAJ, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, ERIH PLUS, ResearchBib, Scilit, SIS, WORLDCAT, BASE, Crossref, Google Scholar, Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, Научная периодика Украины (УРАН).

Министерством юстиции Украины выдано Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации Серия KB № 24362-14202 ПП от 03.03.2020 г.

Издание включено в Перечень научных профессиональных изданий Украины (категория «Б») в соответствии с приказом МОН Украины от 24.09.2020 года № 1188 по специальности 034 «Культурология».

ISSN

Год основания

Периодичность

Основатель / Адрес основателя

Адрес редакционной коллегии

Издательство

Сайт

E-mail

Телефон

ISSN 2410-1311 (Print)

ISSN 2616-4264 (Online)

2003

1 раз в год

Киевский национальный университет культуры и искусств, ул. Е. Коновальца 36, г. Киев, Украина, 01133

Научная библиотека, ул. Е. Коновальца, 36, каб. 1, г. Киев, Украина, 01133

Издательский центр КНУКиМ, ул. Чигорина, 14, г. Киев, Украина, 01042

issues-culture-knukim.pp.ua

issues.culture@knukim.edu.ua

+38 (044) 529-61-38

© Киевский национальный университет культуры и искусств, 2021
© Авторы статей, 2021

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

Бедріна Надія Сергіївна	▪ Трансформація компонентів дитячої субкультури на YouTube-каналах	12
Великанич Софія Романівна	▪ Музична іконографія в декорі львівської архітектури кінця XIX – початку XX ст.: методологічний аспект	21
Гардабхадзе Ірина Анатоліївна	▪ Фешн-дизайн в умовах цифрових трансформацій культури	33
Данченко Марія Леонідівна	▪ Франкомовна драматургія Італійської комедії (1660–1697) як культурологічний феномен раннього рококо	45
Денькович Василь Степанович	▪ Мистецько-духовний потенціал культури української діаспори	53
Осадча Лариса Василівна	▪ Майбутнє як темпорально-світоглядний наратив західної культури	61
Тормахова Анастасія Миколаївна	▪ Культурна аналітика Льва Мановича: від теорії до практики	71
Турчак Леся Іванівна	▪ Творча діяльність Нестора Городовенка в Україні та за кордоном	80
Хлистун Олена Сергіївна	▪ Гламур і мода: культурологічна рефлексія	93

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ТА ОСВІТНІ ПРАКТИКИ

Биркович Тетяна Іванівна, Варивончик Анастасія Віталіївна, Мазур Богдан Миколайович	▪ Особливості навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти	103
Білецька Оксана Олександрівна	▪ Лінгвокультурний трансфер в системі міжкультурної комунікації	114

Бондар Ігор Савич, Швець Ірина Владиславівна, Подволоцька Олена Станіславівна	Ретроспективний аналіз пам'ятки садово-паркового мистецтва парку «Перемоги» в місті Кропивницький	125
Горбань Юрій Іванович, Рибка Лариса Анатоліївна, Рибка Анна Тимофіївна	Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв: модернізація і стратегія в умовах сьогодення	137
Даниленко Ольга Вікторівна	Культурно-дозвіллевий та рекреаційний потенціал сучасних готельно-ресторанних комплексів України	150
Касьян Владислав Володимирович	Проблемні контексти сучасної гуманітаристики: концептуальні основи змісту навчальної дисципліни «Інформаційний менеджмент»	159
Красовський Сергій Олександрович	Гастрономічний туризм як актуальний тренд сучасної культури	169
Нечаєнко Тетяна Василівна	Мовленнєва практика у постмодерному культурлінгвістичному просторі мас-медіа	181
Олійник Оксана Миколаївна	Культурно-рекреаційна складова сервісу міських готельно-ресторанних комплексів	191
Танська Людмила Вацлавівна	Культурологічні виміри функціонування медіакультури на пострадянському просторі	200
Трач Юлія Василівна	Gartner Hype Cycle як методика аналізу закономірностей розвитку інформаційно-комунікаційних технологій	210
Устименко Леся Миколаївна, Крупа Інна Петрівна	Національні культурні маршрути як чинник розвитку самобутніх туристичних дестинацій	222
Волинець Вікторія Олексіївна	Віртуальна, доповнена і змішана реальність: сутність понять та специфіка відповідних комп'ютерних систем	231
РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ, ПОВІДОМЛЕННЯ		
Гуменюк Тетяна Костянтинівна	Концептуально-цілісний розвиток музейної та пам'яткоохоронної справи: соціокультурний контекст	244

CONTENTS

THEORY AND HISTORY OF CULTURE

Nadiia Bedrina	Transformation of the Children's Subculture Components on YouTube Channels	12
Sofiia Velykanych	Musical Iconography in the Decor of Lviv Architecture of the Late 19 th – Early 20 th Centuries: Methodological Aspect	21
Iryna Hardabkhadze	Fashion Design under the Conditions of Digital Transformations in Culture	33
Mariia Danchenko	French-language Drama of the Comédie-Italienne (1660-1697) as a Cultural Phenomenon of Early Rococo	45
Vasyl Denkovych	Artistic and Spiritual Potential of the Ukrainian Diaspora's Culture	53
Larysa Osadcha	Future Oriented Temporality as a Worldview Narrative of Western Culture	61
Anastasiia Tormakhova	Lev Manovich's Cultural Analytics: from Theory to Practice	71
Lesia Turchak	Nestor Horodovenko's Creative Work in Ukraine and Abroad	80
Olena Khlystun	Glamour and Fashion: Cultural Reflection	93

ARTS AND CULTURAL, EDUCATIONAL PRACTICES

Tetiana Byrkovych, Anastasiia Varyvonchuk, Bohdan Mazur	Special Features of the Professional Skills Training of Students in Art Institutions of Higher Education	103
Oksana Biletska	Language and Cultural Transfer within the System of Intercultural Communication	114
Ihor Bondar, Iryna Shvets, Olena Podvolotska	Victory Park in the City of Kropyvnytskyi as an Object of Garden and Park Art. Retrospective Analysis	125

<i>Yurii Horban, Larysa Rybka, Anna Rybka</i>	▪ Scientific Library of Kyiv National University of Culture and Arts: Contemporary Modernisation and Strategy	137
<i>Olha Danylenko</i>	▪ Cultural, Leisure and Recreational Potential of Modern Hotel and Restaurant Complexes in Ukraine	150
<i>Vladyslav Kasian</i>	▪ Problematic Contexts of Modern Humanities: Conceptual Framework of the Content of the Academic Discipline “Information Management”	159
<i>Serhii Krasovskyi</i>	▪ Food Tourism as a Current Trend in Modern Culture	169
<i>Tetiana Nechaenko</i>	▪ Speech Practice in the Postmodern Cultural and Linguistic Space of Mass Media	181
<i>Oksana Oliinyk</i>	▪ Cultural and Recreational Component Service of City Hotel and Restaurant Complexes	191
<i>Liudmyla Tanska</i>	▪ Cultural Dimensions of Media Culture Functioning in the Post-Soviet Space	200
<i>Yuliia Trach</i>	▪ Gartner Hype Cycle as a Methodology for Analysing the Patterns of Development of Information and Communication Technologies	210
<i>Lesia Ustymenko, Inna Krupa</i>	▪ National Cultural Routes as a Development Factor of the Original Tourist Destinations	222
<i>Viktoriia Volynets</i>	▪ Virtual, Augmented and Mixed Reality: the Essence of Concepts and Special Features of Relevant Computer Systems	231
REVIEWS, COMMENTS, REPORTS		
<i>Tetiana Humeniuk</i>	▪ Concept-based Framework for Museum and Heritage Preservation Studies: Sociology-cultural context	244

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ КУЛЬТУРЫ

Бедрина Надежда Сергеевна	▪ Трансформация компонентов детской субкультуры на YouTube-каналах	12
Великанич София Романовна	▪ Музыкальная иконография в декоре львовской архитектуры конца XIX – начала XX вв.: методологический аспект	21
Гардабхадзе Ирина Анатольевна	▪ Фэшн-дизайн в условиях цифровых трансформаций культуры	33
Данченко Мария Леонидовна	▪ Франкоязычная драматургия Итальянской комедии (1660–1697) как культурологический феномен раннего рококо	45
Денькович Василий Степанович	▪ Художественно-духовный потенциал культуры украинской диаспоры	53
Осадчая Лариса Васильевна	▪ Будущее как темпорально-мировоззренческий нарратив западной культуры	61
Тормахова Анастасия Николаевна	▪ Культурная аналитика Льва Мановича: от теории к практике	71
Турчак Леся Ивановна	▪ Творческая деятельность Нестора Городовенко в Украине и за рубежом	80
Хлыстун Елена Сергеевна	▪ Гламур и мода: культурологическая рефлексия	93

КУЛЬТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПРАКТИКИ

Биркович Татьяна Ивановна, Варивончик Анастасия Витальевна, Мазур Богдан Николаевич	▪ Особенности обучения студентов профессиональному мастерству в художественных заведениях высшего образования	103
--	---	-----

Белецкая Оксана Александровна	Лингвокультурный трансфер в системе межкультурной коммуникации	114
Бондарь Игорь Саввич, Швец Ирина Владиславовна, Подволоцкая Елена Станиславовна	Ретроспективный анализ памятника садово-паркового искусства парка «Победы» в городе Кропивницкий	125
Горбань Юрий Иванович, Рыбка Лариса Анатольевна, Рыбка Анна Тимофеевна	Научная библиотека Киевского национального университета культуры и искусств: модернизация и стратегия в современных условиях	137
Даниленко Ольга Викторовна	Культурно-досуговый и рекреационный потенциал современных гостинично-ресторанных комплексов Украины	150
Касьян Владислав Владимирович	Проблемные контексты современной гуманитаристики: концептуальные основы содержания учебной дисциплины «Информационный менеджмент»	159
Красовский Сергей Александрович	Гастрономический туризм как актуальный тренд современной культуры	169
Нечаенко Татьяна Васильевна	Речевая практика в постмодерном культурлингвистическом пространстве масс-медиа	181
Олейник Оксана Николаевна	Культурно-рекреационная составляющая сервиса городских гостинично-ресторанных комплексов	191
Танская Людмила Вацлавовна	Культурологические измерения функционирования медиакультуры на постсоветском пространстве	200
Трач Юлия Васильевна	Gartner Hype Cycle как методика анализа закономерностей развития информационно-коммуникационных технологий	210

Устименко Леся Николаевна, Крупа Инна Петровна	▪ Национальные культурные маршруты как фактор развития самобытных туристических дестинаций	222
Волынец Виктория Алексеевна	▪ Виртуальная, дополненная и смешанная реальность: сущность понятий и специфика соответствующих компьютерных систем	231
РЕЦЕНЗИИ, ОТЗЫВЫ, СООБЩЕНИЯ		
Гуменюк Татьяна Константиновна	▪ Концептуально-целостное развитие музейного дела и охраны памятников: социокультурный контекст	244

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.235993
УДК 316.723-053.5/.6:004.735YouTube

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМПОНЕНТІВ ДИТЯЧОЇ СУБКУЛЬТУРИ НА YOUTUBE-КАНАЛАХ

Бедріна Надія Сергіївна

Кандидат культурології,
ORCID: 0000-0002-8236-9463, e-mail: nadiia.bedrina@gmail.com,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
вул. Мистецтв, 8, Харків, Україна, 61002

Для цитування:

Бедріна, Н.С. (2021). Трансформація компонентів дитячої субкультури на YouTube-каналах. *Питання культурології*, (37), 12-20. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.235993>.

Анотація

Мета статті — проаналізувати трансформацію компонентів дитячої субкультури на YouTube-каналах для дітей. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні наступного комплексу інструментів: феноменологічний підхід застосовано з метою розгляду субкультури дитинства як феномена культури та дитячих каналів YouTube як феномена сучасної аудіовізуальної культури; аксіологічний підхід використано для з'ясування змістового і ціннісного статусу дитячих каналів YouTube у сучасному аудіовізуальному мистецтві; ігрова теорія культури уможливила виявлення взаємозв'язків між грою та ігровими відео на YouTube; системний підхід допоміг вивчити дитячу субкультуру та канали YouTube як цілісні системи. Наукова новизна. Виділено найпопулярніші жанри дитячих каналів: розпакування (unpacking), «зроби сам» (DIY, або Do It Yourself) і музичні канали. Проаналізовано трансформацію таких компонентів дитячої субкультури як фольклор (словесна творчість), ігри (предметні, сюжетно-рольові, дидактичні), дитяча мода, гумор, естетика, табування, філософія. Виявлено, що фольклор і дитяче словотворення різноманітно представлені у зазначених каналах: у розмовах між дітьми та батьками, у монологах і діалогах самих дітей-блогерів, які впливають на культуру дітей-глядачів. З'ясовано, що предметні, дидактичні, сюжетно-рольові ігри є основою більшості відео на популярних дитячих каналах. Зазначено, що такі компоненти субкультури, як мода, гумор, естетичні уявлення, табування й філософія імпліцитно закладені й трансплюються у дитячих відео на каналах YouTube. Висновки. Проаналізовано трансформацію компонентів дитячої субкультури: фольклору, ігор, моди, гумору, естетики, табування, філософії на YouTube-каналах для дітей в жанрах розпакування, музичних та «зроби сам». Визначено, що слово

і гра є базовими компонентами дитячої субкультури на YouTube-каналах, інші компоненти закладені імпліцитно.

▪ **Ключові слова:** дитяча субкультура; канал YouTube; візуальна культура; аудіовізуальне мистецтво; розпакування; «зроби сам»; музичні канали; дитина; фольклор; гра

▪ **Вступ**

Дослідження феномена субкультури дитинства у сучасній аудіовізуальній культурі є вельми актуальним, оскільки й об'єкт, і предмет є доволі «молодими»: саме поняття «дитинство» відкрито порівняно нещодавно, а візуальна культура поступово, але невпинно стає панівною формою культури на противагу вербально-текстовій культурі. За сучасних умов пандемії, періодичних локдаунів та вимушеної ізоляції вивчення онлайн-активностей і зокрема питань дитинства в аудіовізуальному мистецтві набуває особливого сенсу. В умовах мінливої дійсності субкультура дитинства та її трансформації в різноманітних жанрах медіакультури ще недостатньо вивчені, й потребують продовження досліджень.

Дослідження теми дитинства актуальне для сучасної України та є традиційно міждисциплінарним: його вивчають з погляду педагогіки, соціології, історії, антропології, психології та інших галузей знань. Так, у вітчизняному науковому дискурсі розумінню субкультури дитинства присвятили свої публікації Л. Варяниця (2006), яка вивчає її як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі; В. Сіткар (2013) досліджує дитячу субкультуру в контексті сучасної масової культури та взаємодії з медіа; Т. Гаєвська (2017) розглядає еволюцію дитинства під впливом соціокультурних процесів; О. Попович (2014) аналізує культуру дитинства як особливий соціокультурний мікрокосм; С. Лупаренко (2013) вивчає сучасну дитячу субкультуру як одне з джерел існування та розвитку світу дитинства; М. Скрипник (2018) досліджує евристичний потенціал концепцій дитинства для професійного розвитку педагога; Л. Осадча (2015) розглядає дитинство у контексті культурної антропології; Т. Жаровцева та Ф. Каразоглю (Геділ) (2018) аналізують медіакультуру батьків в умовах сучасного інформаційно-виховного простору.

Але, попри велику кількість публікацій, дитинство в аудіовізуальній культурі нині ще є недостатньо вивченим: практично немає досліджень контенту, що виробляється для дітей, дітьми або від імені дітей в сучасному медіапросторі, такі як YouTube-канали для дітей, дитячі блоги, сторінки дітей у соціальних мережах тощо.

Крізь культурологічну оптику можна розглядати репрезентацію образу дитини й дитинства в сучасній візуальній культурі. На нашу думку, наявний методологічний інструментарій культурології якнайкраще підходить для вивчення субкультури дитинства, оскільки наука також доволі «молода». Дитячі блоги становлять окремий культурологічний інтерес у зв'язку з їх зростаючою популярністю, але недостатньою науковою вивченістю.

Сучасні дослідники і дослідниці загалом одноставно висловлюються щодо негативного впливу мультимедійної культури, мережі Інтернет, ІТ-технологій на

дітей, дитячу субкультуру, взаємини з батьками. Наголошується на зникненні деяких шарів дитячої субкультури: традиційних народних ігор, фольклору та ін. У сучасному науковому дискурсі сформувалася традиція дослідження культури дитинства крізь амбівалентну призму бінарних опозицій «батьки» / «дитина», «культура, що творять діти» / «культура, що творять дітям», «світ дорослих» / «дитячий світ», «внутрішній дорослий» / «внутрішня дитина». Також часто висловлюється думка, що візуалізація культури полегшує доступ дітей до неї на противагу культурі текстовій.

■ **Мета статті**

Мета статті — проаналізувати трансформацію компонентів дитячої субкультури на YouTube-каналах для дітей. Дослідження ґрунтується на застосуванні наступного комплексу інструментів: феноменологічний підхід застосовано з метою розгляду субкультури дитинства як феномена культури та дитячих каналів YouTube як феномена сучасної аудіовізуальної культури; аксіологічний підхід використано для з'ясування змістового і ціннісного статусу дитячих каналів YouTube у сучасному аудіовізуальному мистецтві; ігрова теорія культури уможливила виявлення взаємозв'язків між грою та ігровими відео на YouTube; системний підхід допоміг вивчити дитячу субкультуру та канали YouTube як цілісні системи.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

Вивчаючи канали на YouTube, по-перше, треба мати на увазі, що відео, де беруть участь діти до 13 років — один з найпопулярніших видів контенту на відеохостингу. Про це йдеться в дослідженні компанії «Pew Research Center», яка у межах «Тижня життя на популярних YouTube-каналах» проаналізувала приблизно 48,5 годин відео на понад 43 тис. каналів з найбільшою кількістю підписників. Відео з дітьми охоплювали всього 2 % від загального обсягу роликів, проте у них в середньому втричі більше переглядів. Дитячий контент, контент за участю дітей і відеоігри були одними з найбільш популярних жанрів відео (Kessel et al., 2019).

Сьогодні найпопулярнішими жанрами дитячих каналів на YouTube є: unpacking (розпакування), DIY (Do It Yourself, зроби сам), музичні канали, челенджі (виклики), пранки (розіграші). Два останніх більше стосуються підлітків, яких не завжди включають до категорії «діти». У нашому дослідженні ми зупинимося на каналах, орієнтованих на дошкільників та молодших школярів.

Жанр Unpacking (розпакування) зазвичай влаштований наступним чином: дитина (або діти) з матір'ю або батьком відкривають коробки (капсули та ін.), коментують побачене, демонструють іграшки і грають з ними. З погляду дорослої людини це може бути незрозумілим або не дуже цікавим, а от для дитячої субкультури тут визначними є ефекти гри і сюрпризу. Хоча всі ці відео очевидно спрямовані на рекламу товарів, діти можуть багаторазово переглядати їх суто для розваги.

Do It Yourself (зроби сам) — жанр відео, що користується популярністю і у дітей, і у дорослих. Маленьким глядачам пропонується зробити щось своїми ру-

ками — це можуть бути дитячі саморобки, присвячені визначним датам, святам, подарунки родині. Перегляд таких каналів сприяє спілкуванню й спільній творчості у родині, розвитку уяви і моторики у дітей. Крім того, таким чином можна залучити дітей до ознайомлення з народними художніми промислами України і створення нових виробів.

Музичні канали є незмінно привабливими для дитячої аудиторії. Тут є можливість послухати народні й розвиваючі пісні у виконанні професіоналів і аматорів, ознайомитися з нотною грамотою, навчитися співати самим, залучитися до творчого доробку країн і поколінь, і навіть вивчити іноземний алфавіт, а згодом і мову.

Сучасні дослідниці і дослідники виділяють наступні компоненти дитячої субкультури: фольклор, словесна творчість, правовий кодекс (правила, прийняті дитячою спільнотою), гумор (жарти, дражнилки, докучливі казки, анекдоти), дитяча магія (чаклунство, ворожба), дитяча філософія (міркування, роздуми про вічне), естетичні уявлення, табування, ігри (традиційні народні, рухливі, рольові, предметні, дидактичні, комп'ютерні), світ дитячої моди, мультимедійний простір (Лупаренко, 2013, с. 188; Варяниця, 2006, с. 10). Розглянемо трансформацію цих субкультурних компонентів у сучасній аудіовізуальній культурі на прикладі дитячих каналів на YouTube.

Фольклор, дитяча словесна творчість різноаспектно представлені у різних жанрах дитячих каналів YouTube. Джерело дитячого фольклору ми можемо зустріти, по-перше, на музичних каналах YouTube для дітей. Окрім того, важливо, що діти-глядачі слухають і копіюють мову дітей-блогерів. Також у розмовах батьків і дітей при розпакуванні ми можемо почути прислів'я, приказки, діалект, сленг, топоніми (наприклад, поїзд «Lego», що за сюжетом гри прямує з Одеси до Івано-Франківська). Діалоги між батьками і дітьми — прекрасне джерело пізнання взаємин поколінь.

Ігри є невід'ємною складовою дитячої субкультури і представлені так чи інакше у всіх жанрах дитячих каналів на YouTube. Гра, по суті, є основною діяльністю дошкільника. Найбільшу можливість для презентації мають предметні ігри: маленьких глядачів захоплює сам процес споглядання за процесом гри на відео, а згодом і повторення її.

Дидактичні ігри є логічним продовженням перегляду каналів жанрів DIY та музичних. Завдяки перегляду каналів цих жанрів діти можуть граючи навчитися співати й майструвати, а зовсім маленькі глядачі можуть вивчити кольори, форми, властивості предметів.

Рольові або сюжетно-рольові ігри демонструються нам самими блогерами при розпакуванні іграшок і подальшій взаємодії з ними. Наприклад, діти можуть уявляти себе представниками різних професій: лікарями, пожежниками, поліцейськими тощо. Формування вміння діяти відповідно до запропонованого сценарію. Також діти можуть розігрувати певний сюжет, виготовляти предмети для своїх ігор, грати на музичних інструментах.

Звичайно, ми не можемо порівнювати побачене на YouTube з традиційними народними й рухливими іграми та спілкуванням з однолітками. Але, не розуміючи специфіки роботи медіа, діти-глядачі можуть «грати» з дітьми-блогерами,

демонструвати їм свої іграшки, грати в блогерів. Комп'ютерні ігри з коментарями до них складають велику частину відео на YouTube, але вони більш орієнтовані на підлітків та дорослих.

Дитяча мода як складова субкультури імпліцитно закладена у жанрах дитячих відео на YouTube. Ми можемо не тільки бачити, як одягнені діти, а і їх зачіски, аксесуари тощо. Також зазначимо, що існує певна мода на іграшки. Нерідко відео знімаються безпосередньо вдома у блогерів, а отже, ми можемо бачити, як обставлені дитячі кімнати: меблі, способи зберігання іграшок та інші деталі інтер'єрів.

Гумор також закладений у самому жанрі дитячих відео, адже він є важливою складовою становлення особистості. Ми можемо побачити, наприклад, як діти піддражнюють один одного, жартують, або вписують в канву оповіді смішні історії, розповідають анекдоти.

Естетичні уявлення дітей ми можемо зрозуміти з їх висловів щодо того, що відбувається на відео. Так, оцінка може стосуватися того, що діти розпакували, саморобок, пісень та ін. Маленькі блогери безпосередньо виражають своє розуміння прекрасного, батьки також коментують процес.

Дитяче табування (розуміння меж того, що категорично не можна робити) теж відображається у контенті дитячих каналів. Це може бути табування особистих імен, наділення прізвиськами, міркування про те, що можна, і що не можна. Транслювати табу на відео можуть і залучені дорослі (наприклад, техніка безпеки при виробництві саморобок).

Дитяча філософія (роздуми про буття, про вічне, про світовий устрій) найкраще відкривається у монологах дітей, діалогах один з одним або з батьками. В процесі ігрових відео можуть порушувати важливі філософські питання. А естетичні уявлення і табу є двома полюсами дитячого світу — прекрасне і заборонене. Табування, філософські та естетичні уявлення дітей-блогерів впливають на культуру дітей-глядачів.

Такі компоненти дитячої субкультури, як правовий кодекс та магія складніші для виявлення при перегляді дитячих каналів на YouTube, адже найкраще вони розгортаються у безпосередньо дитячому спілкуванні. Правила, заведені дитячою спільнотою, чаклунство, ворожба зазвичай виникають і транслюються у процесі комунікації.

Висновки

Отже, ми проаналізували трансформацію наступних компонентів дитячої субкультури на YouTube-каналах: фольклор, ігри, мода, гумор, естетика, табу, філософія. Ігри та слова є основою сюжетів відео. Виявлено, що більшість компонентів субкультури дитинства імпліцитно закладені й транслюються у таких популярних жанрах відео для дітей як розпакування, «зроби сам», музичні канали.

Перспективи подальших розвідок: етичні питання реклами для дітей на каналах YouTube; трансформація дитячого правового кодексу та дитячих магічних уявлень у сучасній медіакulturі; місце дитячої художньої творчості у структурі аудіовізуального мистецтва.

Список використаних джерел

- Варяниця, Л. О. (2006). *Дитяча субкультура як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі* [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук, Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка].
- Гаєвська, Т. І. (2017). Еволюція дитинства під впливом соціокультурних процесів. *Культурологічна думка*, 12, 105–112.
- Жаровцева, Т., & Каразоглю (Геділ), Ф. (2018). Медіа-культура батьків в умовах сучасного інформаційно-виховного простору. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 1(60), 69–72.
- Лупаренко, С. Є. (2013). Сучасна дитяча субкультура як одне з джерел існування та розвитку світу дитинства. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 13, 187–192.
- Осадча, Л. (2015). Дитинство та життєвий стиль у контексті методологічних здобутків культурної антропології. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*, 754/755, 258–264.
- Попович, О. В. (2014). Культура дитинства як особливий соціокультурний мікрокосм. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 1(73), 33–38.
- Сіткар, В. І. (2013). Субкультура дитинства в контексті сучасної масової культури та взаємодії з медіа. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, 3, 189–194.
- Скрипник, М. І. (2018). Евристичний потенціал концепцій дитинства для професійного розвитку педагога. В В. В. Сидоренко, & Я. Л. Швень (Ред.), *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології*, Матеріали III Всеукраїнської Інтернет-конференції (Ч. 1, с. 129–135). Агроосвіта.
- Kessel, van P., Toor, S. & Smith, A. (2019, Juli 25). *Children's content, content featuring children and video games were among the most-viewed video genres*. <https://cutt.ly/bbTbJTg>

References

- Haievska, T. I. (2017). *Evolutsiia dytynstva pid vplyvom sotsiokulturnykh protsesiv* [Evolution of childhood under the influence of the socio-cultural processes]. *The Culturology Ideas*, 12, 105–112 [in Ukrainian].
- Kessel, van P., Toor, S., & Smith, A. (2019, Juli 25). *Children's content, content featuring children and video games were among the most-viewed video genres*. <https://cutt.ly/bbTbJTg> [in English].
- Luparenko, S. Ye. (2013). *Suchasna dytiacha subkultura yak odne z dzherel isnuvannia ta rozvytku svitu dytynstva* [Modern children's subculture as one of the sources of existence and development of the world of childhood]. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, 13, 187–192 [in Ukrainian].
- Osadcha, L. (2015). *Dytynstvo ta zhyttieviy styl u konteksti metodolohichnykh zdobutkiv kulturnoi antropologii* [Childhood and the Style of Life in the Context of Methodological Achievements of the Cultural Anthropology]. *Naukovyi Visnyk Chernivetskooho Universytetu. Filozofia*, 754/755, 258–264 [in Ukrainian].

- Popovych, O. V. (2014). Kultura dytynstva yak osoblyvyi sotsiokulturnyi mikrokosm [The Culture of Childhood as the Special Social and Cultural Microcosm]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*, 1, 33–38 [in Ukrainian].
- Sitkar, V. I. (2013). Subkultura dytynstva v konteksti suchasnoi masovoi kultury ta vzaiemodii z media [Childhood subculture in the context of modern mass culture and interact with media]. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, 3, 189–194 [in Ukrainian].
- Skrypnyk, M. I. (2018). Evrystychnyi potentsial kontseptsii dytynstva dlia profesiinoho rozvytku pedahoha [Heuristic potential of childhood concepts for professional development of a teacher]. In V. V. Sydorenko, & Ya. L. Shven (Eds.), *Profesiyni rozvytok fakhivtsiv u systemi osvity doroslykh: istoriia, teoriia, tekhnolohii [Professional Development of Specialists in the System of Adult Education: History, Theory, Technologies]*, Proceedings of the III All-Ukrainian Internet Conference (Pt. 1, pp. 129–135). Ahroosvita [in Ukrainian].
- Variantsia, L. O. (2006). *Dytiacha subkultura yak faktor sotsializatsii molodshoho shkoliara v navchalno-vykhovnomu protsesi [Children subculture as a factor of socialization of primary school pupils in the process of learning and rearing]*. [Abstract of PhD Dissertation, Luhansk National Pedagogical University named after Taras Shevchenko] [in Ukrainian].
- Zharovtseva, T., & Karazohliu (Hedil), F. (2018). Media-kultura batkiv v umovakh suchasnoho informatsiino-vykhovnoho prostoru [Media culture of parents in the conditions of modern information and educational space]. *Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Pedagogical Sciences*, 1(60), 69–72 [in Ukrainian].

TRANSFORMATION OF THE CHILDREN'S SUBCULTURE COMPONENTS ON YOUTUBE CHANNELS

Nadiia Bedrina

PhD in Cultural Studies,

ORCID: 0000-0002-8236-9463, e-mail: nadiia.bedrina@gmail.com,

Kharkiv State Academy of Design and Arts,

Kharkiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to analyse the transformation of components of the children's subculture on YouTube channels for kids. The research methodology is based on the following approaches: the phenomenological approach was applied to consider the subculture of childhood as a phenomenon of culture and children's YouTube channels as a phenomenon of modern audiovisual culture; the axiological approach was used to find out the content and value status of children's YouTube channels in contemporary audiovisual art; the game theory of culture made it possible to identify the relationship between the game and game videos on YouTube; the systematic approach helped to study children's subculture and YouTube channels as integral systems. Scientific novelty. The article highlights the most popular genres

of children's channels: unpacking, Do It Yourself (DIY) and music channels. The transformation of such components of children's subculture as folklore (verbal creativity), games (subject, story-based role-playing, didactic), children's fashion, humour, aesthetics, taboo, philosophy are analysed. The article reveals that these channels present folklore and children's word formation in a variety of ways: in conversations between children and parents, in monologues and dialogues of children-bloggers, which influence the culture of children-viewers. The article shows that subject-based, didactic, story-based role-playing games are the basis of most videos on popular children's channels. It is noted that such components of the subculture as fashion, humour, aesthetic ideas, taboos and philosophy are implicitly embedded and broadcast in children's videos on YouTube channels. Conclusions. The author of the article has studied the transformation of components of the children's subculture: folklore, games, fashion, humour, aesthetics, taboo, philosophy on YouTube channels for children in the genres of unpacking, music and Do It Yourself. It has been determined that word and game are the basic components of the children's subculture on YouTube channels, while other components are implicit.

■ **Keywords:** children's subculture; YouTube channel; visual culture; audiovisual art; unpacking; Do It Yourself; music channels; child; folklore; game

■ ТРАНСФОРМАЦИЯ КОМПОНЕНТОВ ДЕТСКОЙ СУБКУЛЬТУРЫ НА YOUTUBE-КАНАЛАХ

■ **Бедрина Надежда Сергеевна**

■ *Кандидат культурологии,*

ORCID: 0000-0002-8236-9463, e-mail: nadiia.bedrina@gmail.com,

Харьковская государственная академия дизайна и искусств,

Харьков, Украина

■ Аннотация

Цель статьи — проанализировать трансформацию компонентов детской субкультуры на YouTube-каналах для детей. Методология исследования базируется на применении следующего комплекса инструментов: феноменологический подход применен с целью рассмотрения субкультуры детства как феномена культуры и детских каналов YouTube как феномена современной визуальной культуры; аксиологический подход использован для выяснения смыслового и ценностного статуса детских каналов YouTube в современном аудиовизуальном искусстве; игровая теория культуры позволила выявить взаимосвязи между игрой и игровыми видео на YouTube; системный подход помог изучить детскую субкультуру и каналы YouTube как целостные системы. Научная новизна. Выделены популярные жанры детских каналов: распаковка (unpacking), «сделай сам» (DIY или Do It Yourself) и музыкальные каналы. Проанализирована трансформация таких компонентов детской субкультуры как фольклор (словесное творчество), игры (предметные, сюжетно-ролевые, дидактические), детская мода, юмор, эстетика, табуирование, философия. Выявлено, что фольклор и детское словообразование разнообразно представлены

в указанных каналах: в разговорах между детьми и родителями, в монологах и диалогах самих детей-блогеров, и влияют на культуру детей-зрителей. Выяснено, что предметные, дидактические, сюжетно-ролевые игры являются основой большинства видео на популярных детских каналах. Указано, что такие компоненты субкультуры, как мода, юмор, эстетические представления, табуирование и философия имплицитно заложены и транслируются в детских видео на каналах YouTube. Выводы. Проанализирована трансформация компонентов детской субкультуры: фольклора, игр, моды, юмора, эстетики, табуирования, философии на YouTube-каналах для детей в жанрах распаковки, музыкальных и «сделай сам». Определено, что слово и игра являются базовыми компонентами детской субкультуры на YouTube-каналах, другие компоненты заложены имплицитно.

■ **Ключевые слова:** детская субкультура; канал YouTube; визуальная культура; аудиовизуальное искусство; распаковка; «сделай сам»; музыкальные каналы; ребенок; фольклор; игра

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.235994

УДК 7.04:78]:72.04(477.83-25)"189/191"

МУЗИЧНА ІКОНОГРАФІЯ В ДЕКОРІ ЛЬВІВСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Великанич Софія Романівна

Аспірантка,

ORCID: 0000-0003-0896-7171, e-mail: sofia_music@ukr.net,

Національна музична академія ім. П. І. Чайковського,

вул. Архітектора Городецького, 1-3/11, Київ, Україна, 01001

Для цитування:

Великанич, С.Р. (2021). Музична іконографія в декорі львівської архітектури кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Методологічний аспект. *Питання культурології*, (37), 21-32. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.235994>.

Анотація

Мета статті — створити універсальну методологічну систему для досліджень музичної іконографії в оздобі архітектурних споруд, застосовуючи типологію артефактів. Резюмувати існуючі наукові надбання в даній галузі та, враховуючи особливості вузькоспеціалізованої теми, інтегрувати їх у контекст культурологічного дискурсу. Опираючись на типологію артефактів, як основний інструмент у науково-пошуковому процесі, формується схема дослідження в контексті культурологічного дискурсу. Проводиться огляд існуючих розвідок по даній тематиці, а також акцентується увага на необхідності розвитку музичної іконографії як галузі в українському науковому просторі. Враховуючи той факт, що дана стаття спрямована на створення моделі методології для тем конкретного характеру, зазначимо інструменти, які були задіяні в даному процесі: по-перше, це типологія артефактів за різними критеріями, як ключового чинника організації матеріалу для аналізу; по-друге, визначення показників, які враховуючи історико-культурний контекст, розширяють результати типології і дозволять впевнено інтегрувати її в русло культурології як науки. Важливо, що створена методологічна система може стати актуальною для роботи з темами, пов'язаними з кількома мистецькими галузями: музикою, архітектурою, скульптурою, а також у дослідженнях, які вивчають місто як мистецький продукт. Інтегративна природа теми потребує такого ж підходу, тому при виборі методологічних інструментів надважливим є враховувати природу галузей, що поєднуються тією мірою, наскільки це дозволяє професійна компетенція дослідника-культуролога. Наукова новизна полягає у здійсненні спроби створити методологічну систему, актуальну для досліджень, пов'язаних з музичною іконографією в декорі архітектурних споруд. Висновки. Наукова робота з темами, які мають міждисциплінарний характер вимагає детального опрацювання варіантів методологічного інструментарію. У кожному конкретному випадку вибір методів може бути продиктованим нахилом в одне,

або інше наукове русло. Саме тому створення методологічної системи для дослідження теми музичної іконографії в декорі архітектури в контексті культурології є необхідним для логічного розгортання наукового пошуку.

Ключові слова: музична іконографія; типологія; методологія

Вступ

В процесі вибору методологічної системи для дослідження необхідно враховувати ряд стратегічно важливих моментів, нехтування якими може вплинути не лише на вдале протікання наукових пошуків, а й на їх результати. У випадку із дослідженням музичної іконографії в декорі архітектурних споруд у Львові в період кінця XIX – початку XX ст. підхід повинен мати комплексний характер і враховувати ще і культурологічне спрямування роботи. Тема окреслює вузькоспеціалізований вектор і потребує індивідуального підходу. У зв'язку з цим ми плануємо проаналізувати існуючі напрацювання у сфері іконографії і використати актуальні для власного дослідження засади; здійснити типологію виявлених артефактів музичної іконографії для систематизації предметів для аналізу, а також узагальнити і сформулювати концентровану робочу схему для інтеграції виявлених зразків в науковий контекст. Крім того, як допоміжні показники застосувати чинники культурного середовища, які дозволять розширити можливість дослідження, а також впевнено зафіксувати його в межах культурологічного дискурсу.

Актуальність дослідження полягає у створенні методології, яка тією, чи іншою мірою може бути використана для роботи з темами, пов'язаними з музикою, архітектурою, скульптурою, а також у дослідженнях міста як мистецького факту. Інтегративна природа теми музичної іконографії в декорі архітектури потребує такого ж підходу, тому створення методологічних інструментів для дослідження вузькоспеціалізованого аспекту є актуальним науковим завданням.

Музична іконографія як галузь гуманітарних наук в Україні, на жаль, ще не достатньо реалізувала свій потенціал. Але, відомо, що у працях фахівців з Австрії, Німеччини, Польщі, Росії, США, Франції ця тематика широко розробляється і має потужний дослідницький фундамент. Прикладами є дослідження зразків сакральної архітектури М. Єсіповою (Єсіпова, 2014) «Сокровенні смисли музичної іконографії кіотського храму Сандзю: сангендо», численні мистецтвознавчі дослідження музичної іконографії А. Майкапара (офіційний сайт А. Майкапара: <https://www.maupara.com/>), а також стаття М. Стоклі (Stöckli, 2009) «Музична іконографія» про зразки музичної іконографії в межах культури племен Мая. Серед українських науковців можемо назвати Л. Купчинську (2014) і її статтю «Ференц Ліст на рисунках Юліуша Коссака».

В контексті досліджень Львова варто згадати статтю О. Николин (2004) «Сторінки львівської шопеніани» та ґрунтовні праці Ю. Бірюльова (2005, 2015), пов'язані із вивченням сецесії як стилю, де музична символіка в архітектурній оздобі показується лиш як його прояв, а не самостійне і самобутнє явище.

Звісно, існують роботи, які зачіпають музичну складову лише частково, в межах інших галузей науки. Серед них варто назвати роботу І. Тоцької (1995)

«Музики на малюваннях Софії Київської» та працю Ю. Бірюльова (2005) «Мистецтво львівської сецесії».

Окрім статей, в заявленій тематиці знаходимо дисертацію Д. Воробйової (Воробьева, 2013) «Іконографія напівбожественних музикантів в скульптурі Аджанти, Еллори, Аурангабада». В українському науковому просторі дисертацій, присвячених музичній іконографії поки не існує.

Оскільки основним методологічним інструментом в роботі заявлено типологію, зазначимо кілька праць, засади яких було обрано за фундамент у даному питанні. Передусім це праця «Типологія архітектури» І. Синяньського та Н. Манешіної (2014), де автори формулюють чітке визначення цього явища.

Крім того, продуктивність типології іконографічних зображень підтвердив Г. ван де Вааль в 1950 р., створивши «Каталог нідерландського мистецтва» і впорядкувавши його за іконографічним принципом. Він створив сайт (www.iconclass.nl), де розділив різні види зображень на 9 груп (п'ять основних і чотири додаткових) і наділив їх спеціальними шифрами. Також такі іконографічні картотеки існують в інститутах Утрехта, Лондона та Гамбурга. Є окремо опрацьовані типології політичної іконографії та іконографії конкретних художників (Брейгеля, Сезанна та ін.).

Ще однією працею, яка продуктивно спрацювала у формуванні методології стала «Архітектура міста» А. Россі (Росси, 2015). На думку автора тип — це щось постійне і складне; це логічна конструкція, яка передують формі і створює її. Тип — первісний, форма — вторинна, а отже, на його основі можна будувати стійку методологічну систему. У випадку з конкретною темою, класифікація за типами допоможе впорядкувати предметну складову. Крім того, висновки можуть виникати вже на етапі формування груп, оскільки зіставляючи наявні зразки, з'являється розуміння картини загалом. Тобто, в такому випадку типологія є не самоціллю, а лише інструментом у вирішенні завдань дослідження.

А. Россі (Росси, 2015) подає визначення «типу» теоретика архітектури Картера-де-Кенсі, яке є близьким нам по суті: «слово тип являє собою не скільки образ предмета, який необхідно копіювати чи точно повторювати, скільки ідею елемента, який сам повинен служити правилом для моделі» (с. 76).

В цьому ж руслі працює потужний осередок із вивчення музичної іконографії — дослідницький центр RCMI (Research Center of Music Iconography) (<https://cutt.ly/pznRMWP>) на базі університету CUNY в Нью-Йорку (США). Це наукова спільнота, заснована спеціально для проведення досліджень музичної тематики в художніх творах в 1972 році.

Первісно, RCMI було створено як американський національний центр та штаб-квартиру центру Міжнародного музичного мистецтва Répertoire d'Iconographie (RIDIM), що має на меті створення доступу до джерел музичної іконографії, колекції фоторепродукцій художніх творів. Цей каталог є єдиним у США, де можна легко знайти візуальні зображення будь-якого інструмента чи музичної сцени від античності до початку ХХ ст. Даний факт підтверджує також продуктивність типології, як інструменту для роботи з темами подібного типу.

■ Мета статті

Метою дослідження є створення методологічної системи для роботи із музичною іконографією в декорі архітектурних споруд з максимально високим рівнем універсальності. Застосовуючи існуючі надбання в даній галузі і інтегруючи їх у контекст власного наукового пошуку, створити комплексну систему в межах культурологічного дискурсу.

■ Виклад матеріалу дослідження

Тема музичної іконографії в архітектурній оздобі Львова кінця XIX – початку XX ст. володіє високою мірою наукового потенціалу, оскільки здатна не лише допомогти прослідкувати факти з реального життя, побуту, звичаїв та традицій, але й розкрити культурні пласти, нашаровані попередніми епохами. Саме тому, на основі такого матеріалу розробляти методологію органічно та продуктивно.

Доволі складно уніфікувати і створити методологічний шаблон, однаково корисний для суміжних тем, оскільки різні історичні періоди та різний аналітичний матеріал вимагає різного підходу. Однак, сформувавши систему на прикладі однієї теми стає більш зрозуміло як адаптувати її під інші, схожі завдання.

Перше, про що варто говорити в процесі формування методології в такому випадку є загальні маркери, які відповідатимуть за її культурологічне спрямування. Наукове занурення в історію забудови міста, осмислення актуального контексту епохи, яка завжди має часові межі і характерні риси, розуміння роботи з конкретним видом мистецтва — все це ставить перед дослідником безліч складних завдань, які необхідно вирішувати поступово.

Отже, для початку необхідно конкретизувати механізми *типології* зразків за різними критеріями для спрощення процесу аналізу і уникнення фактологічного розпорошення. Оскільки артефакти міста містять багатий матеріал для вивчення музичної символіки, сюжетів, інструментарію, персоналій, без наявності системи їх аналіз може втратити логіку і науковий баланс.

В даному контексті приведемо цікаве спостереження видатного дослідника іконографії Е. Панофського: зосереджуючи увагу на певних артефактах, дослідник, свідомо, чи несвідомо підпорядковується до принципу попереднього відбору, що продиктований загальною історичною концепцією. Дослідник-природознавець мимоволі обирає для аналізу те, що потрібно називати явищем, в той час, як дослідник-гуманитарій обирає те, що потрібно називати історичним фактом (Торопыгіна, 2015, с. 17). Ця думка засвідчує природність походження структуризації аналітичного процесу. У випадку, коли предметна частина дослідження складається із різноманітних по характеристиках артефактів, типологія сприятиме досягненню цілісності і ясності наукових висновків.

На користь продуктивності типології іконографічних зображень свідчать також і конкретні факти з історії та науки. Згадаємо один із них: видатний дослідник іконографії А. Варбург створив атлас «Мнемозіна» (дерев'яні панелі, на яких згруповані зображення із історії світового мистецтва), маючи на меті показати алегоричні зображення, які використовували художники епохи Ренесансу і пов'язати їх зі словом, тобто пояснити значення кожного окремого образу. Очевидно, не у всіх випадках алегорію було необхідним пояснювати, особливо для

сучасників автора, проте така типологія являє собою сконцентрований тезаурус реалізації конкретного образу у різних митців епохи, який несе інформацію для нащадків через століття. Даний факт є ще одним доказом актуальності досліджень іконографічної спрямованості (Фокеева, 2015).

Окрім типології, в процесі аналізу зразків музичної іконографії продуктивними науковими інструментами можуть стати також *атрибуція імен творців* представлених споруд, а саме архітекторів, а також скульпторів-декораторів. Також цінним буде виявлення тих чинників, які безпосередньо впливали на створення тих чи інших зразків музичної іконографії. Тут ідеться про *історичну ситуацію, моду, індивідуальний стиль, психологічні чинники* та інші менш важливі аспекти життя митців, які могли накласти відбиток на результат творчості. Усвідомленість в цьому напрямі може вивести на ряд важливих висновків та узагальнень.

Інформація про власників будівель може також допомогти у з'ясуванні цінних подробиць життя і діяльності в конкретній архітектурній споруді. До цієї класифікаційної ланки відносимо і замовників, якщо інформація про таких є відомою. Цей пункт з погляду реконструкції історії є особливо цінним, оскільки декорування будинків могло бути пов'язаним з професією, чи вподобаннями замовників, а отже, і пояснити причини і суть оздоби. Особливо це стосується житлових будівель, призначення яких явно не розкриває фактів. Зрозуміло, що вірогідність виявлення таких фактів є не надто високою, однак при наявності допоміжних даних, аналіз і його результати можуть отримувати «свіжий» погляд.

Цікавим та цінним може стати погляд на споруду в її теперішньому вигляді і з огляду на сучасне функціональне призначення. Трансформація прикладного чинника хоч і не зможе пояснити причини появи музичної іконографії, однак покаже як архітектура минулого існує в сучасності і як з нею співіснує.

Отже, з метою конкретизації зазначеного, назвемо групи, які було сформовано в процесі аналізу музичної іконографії в архітектурному декорі Львова в період кінця XIX – початку XX ст. Було виділено три рівні класифікації, які отримали внутрішній поділ: *функціональний* (споруди житлового, сакрального, меморіального та спеціального призначення); *стильовий* (сецесія, історизм, неокласицизм, модерн); *жанровий* (постаті, музичні сцени, інструменти, мотиви, оздоба храмів, меморіальні об'єкти).

Наголошуємо, що типологія була здійснена лише на основі конкретних віднайдених артефактів і може доповнюватись в міру доповнення новими зразками. Структура типології є доволі універсальною, тому розвиток дослідження в такому руслі має перспективи.

Фундамент, яким для дослідження є вищезазначена типологія потребує доповнення історико-культурним контекстом, тому далі визначимо ключові чинники, які зможуть сприяти реалізації поставлених завдань: реконструкції історії, розкриття причин появи музичної іконографії в оздобі архітектурних споруд і атмосфери міста загалом.

1. *Атрибуція імен архітектора та скульптора-декоратора.* Даний пункт ставимо на початку схеми, оскільки в процесі наукової розвідки стало зрозуміло, що в той час особистісний фактор в містобудуванні був вкрай важливим. Велика

кількість митців архітектурної справи, які працювали у Львові, свідчить про те, що ті, хто реалізовував власні проекти на практиці, очевидно, мав беззаперечний авторитет. Крім того, ми розглядаємо скульптурну оздобу та металопластику в аспекті творчого прояву, тому оминати особистості, що їх втілювали було б некоректно. Оскільки акцентом дослідження є скульптурна пластика, особливу увагу приділяємо саме скульпторам.

В даному контексті найяскравішим прикладом реалізації музичної іконографії в скульптурному декорі львівських будівель стала постать З. Курчинського — скульптора польського походження, який, здобувши європейську освіту жив і творив у Львові. В процесі дослідження було виявлено велику кількість локацій, де за створенням музичної іконографії стоїть ім'я Курчинського. Очевидно, таке зацікавлення не може вважатися випадковим. Дослідження причин появи даної тематики в творчості митця зможуть вивести на цінні знахідки як у вивченні біографії скульптора, так і в заявленій темі. Даний приклад демонструє — атрибуція імен творців є важливим науковим кроком у подоланні методологічного шляху.

2. *Передумови створення будівлі.* Цей пункт не у всіх випадках буде можливим в'яснити, та й його значення не завжди буде принциповим. Як-от, наприклад, у випадку з прибутковими (чиншовими) будинками, причини створення яких і так є зрозумілими — їх будували для того, щоб здавати в оренду. Однак зустрічатимуться також і інші будівлі, передумови створення яких можуть допомогти в'яснити цінні факти, важливі в контексті теми. В цьому ж пункті може міститись інформація про власників, особливо якщо вони є одночасно і замовниками, оскільки так можна прослідкувати зв'язок оздоби із загальним задумом. Однак, враховуючи історичну віддаленість передбачаємо, що таку інформацію буде можливим віднайти далеко не завжди.

3. *Функціональне призначення архітектурної споруди (тоді і зараз).* У випадку із будівлями спеціального призначення їх утилітарна функція є зрозумілою, проте оскільки мова йде про період кінця XIX – початку XX ст. у ряді випадків вона може змінитись, чи трансформуватись. Ось, наприклад, будівля Галицького музичного товариства (Чайковського, 7) сьогодні слугує приміщенням філармонії та музичного коледжу. Отже, спрямування свого не поміняла, проте суть все ж трансформувалась.

4. *Стиль будівлі і її значення в контексті епохи.* Даний пункт є доволі цікавим, адже період, що досліджується характеризується широкою палітрою стилів і їх поєднань. Велика кількість митців-оздоблювачів архітектурних споруд, що працювали в той час у Львові втілювали у своїй творчості різноманіття стильових проявів, перебуваючи при цьому в контексті світових тенденцій. До цього пункту відносимо також поняття моди та культурно-історичного часу. Обидва поняття мають колосальний вплив на всі процеси, які відбуваються в культурі загалом, і у визначений період у Львові, зокрема. Перетин і поєднання ментальних особливостей багатонаціонального міста, творча атмосфера, яка в ньому панувала, якнайкраще знайшли відображення в архітектурі та стали причиною довготривалого існування неповторного і науково невловимого «духу міста».

Осмислюючи віднайдені зразки музичної іконографії на спорудах у Львові стає зрозуміло, що стиль є показовим чинником в даному контексті. Класифіку-

ючи артефакти за стилями визначаємо ті з них, в межах яких музична символіка знайшла свою більш-менш яскраву реалізацію. Конкретизуючи даний факт можемо стверджувати, що сецесія більшою, ніж інші представлені стилі, мірою сприяла реалізації музичної іконографії в декоративній оздобі львівських будинків на зламі століть. Причини і подальше дослідження цих взаємозв'язків може вивести наукові пошуки на новий рівень по даній темі.

5. *Жанрова характеристика музичної іконографії.* Даний пункт наближає нас до суті наукових пошуків і його результатів. Через жанрові установки матимемо можливість більшою мірою зрозуміти причини появи музичної іконографії, впливи, які спонукали до реалізації символіки такого типу. Саме через жанрову типологію виявляється можливим осмислити, які теми були популярними в той час, а звідси, і корені їх появи.

Зображення музичних інструментів без прив'язки до сюжету, або ж навпаки — яскраві скульптурні зображення, які потребують смислового розшифрування; портрети музикантів, чи декоративні музичні натяжки на металопластикових конструкціях — всі ці типи віднайденних зразків несуть різний інформаційний посил, зчитування якого і є основним завданням дослідження. Саме тому, жанрові установки повинні займати в методологічній ієрархії одну із найбільш вагомих позицій.

6. *Сучасний стан споруди і відповідність артефактів музичної іконографії теперішньому призначенню.* Пункт, який підсумовує вище проаналізовані компоненти методології. В даному аспекті важливим є акцент на актуалізацію дослідження загалом, оскільки цінність будь-якої наукової роботи полягає саме в її зв'язку із сучасністю. Тут також вважаємо за необхідне акцентувати на проблемі збереження культурних пам'яток на державному рівні, адже дбайливе ставлення до спадку (в цьому випадку архітектурного) є індикатором загального рівня культури. Розуміння цінності тих артефактів, що залишили попередні епохи є надважливим у процесі освіти і в повсякденному житті.

Даний пункт є важливим з точки зору культурної спадкоємності. В артефактах, залучених до роботи є зразки будівель, які до сьогодні зберегли своє музичне призначення (Чайковського, 7, проспект Свободи 1/3, Шашкевича, 5), а є і ті, в яких призначення кардинально змінилось. Для історії культури факти такої спадкоємності є важливими і, в деяких випадках, промовистими. Тому, їх детальне осмислення може вивести на ряд важливих висновків з погляду культури.

Окрім цих основних пунктів в процесі дослідження можуть виникати і побічні — факти, які, безумовно, доповнять його змістову складову. До таких відомостей можна віднести враження замовників від виконаної роботи, відповідність задуму реальному призначенню споруди та інше.

З поданої системи може скластись враження, що більшість її пунктів спрямовані на будівлю загалом, однак таке рішення є осмисленим і продуманим. Щоб проаналізувати музичну іконографію в скульптурній оздобі чи металопластиці в тому ключі, який відкриває її культурологічне спрямування доводиться враховувати безліч чинників. Виходить, щоб зрозуміти мотиви появи музичної символіки, дослідник повинен через історичні, культурні, особистісні процеси,

використовуючи дедуктивний метод пізнання наближатись до суті. В цьому і полягає природа культурологічного дослідження із музичним спрямуванням.

Варто зазначити, що в процесі наукових пошуків такого плану велику роль відіграє психологічна складова самого дослідника, оскільки аналіз, який він проводить є інтелектуальним нашаруванням вже існуючого в його свідомості інформаційного досвіду. Перебуваючи протягом тривалого періоду життя в архітектурній атмосфері міста, дивитись і аналізувати його неупереджено видається просто неможливим. Особисті асоціації, які накопичились разом із життєвим досвідом, створюють природний «плацдарм» для формування наукових висновків. І ця ситуація має дві сторони: з одного боку, обізнаність дослідника в трансформаціях міста (як в матеріальному, так і духовному планах) є, безумовно, корисною, з іншого ж, підбивання підсумків, які б відрізнялись «свіжістю» і неупередженістю виявляються не цілком реальними.

Крім того, слід не забувати, що архітектурний об'єкт, який стає предметом аналізу вже априорі несе відбиток психологічної складової його творців, адже окрім аспектів, які вже згадувались вище (мода, культурна ситуація, призначення) витвір мистецтва завжди нерозривно пов'язаний з особистостями тих, хто його творить і тим рівнем інтелектуального, творчого і соціального досвіду, яким вони його наділяють.

■ Висновки

Враховуючи широку палітру віднайдених артефактів музичної іконографії у Львові, з метою досягнення плідних результатів для аналізу було обрано скульптурну оздобу архітектурних споруд та зразки металопластики в їх контексті. Такий вибір був продиктований саме культурологічним спрямуванням роботи. Зразки, які фізично доступні до пізнання кожному, хто прогулюється вулицями старовинного міста, у більшості випадків не отримують відгуку у культурній свідомості. Даним дослідженням прагнемо відкрити ті пласти культури, які, на жаль, залишаються прихованими не лише для пересічних глядачів, але й спеціалістів у галузі мистецтвознавства, музикознавства та культурології.

Малодосліджена галузь музичної іконографії потребує розробки методологічного інструментарію для її вивчення. У даній статті відтворено один із можливих варіантів дослідницької системи за допомогою типології артефактів. Вважаємо, що такий метод може не лише показати багатогранність тем і образів, які стосуються музичного мистецтва в скульптурному декорі львівських будинків, а й допомогти дослідникам названих галузей знайти свою ділянку для вивчення такої цікавої та науково нерозв'язаної теми.

Очевидно, що дана методологічна система не є досконалою і не до всіх наукових завдань зможе органічно пристосуватись. Наприклад, у разі, коли зображення є шаблонним і повторюється в декількох екземплярах немає сенсу досліджувати мотиви творця, проте цікаво розібратись у сюжеті, який може розкрити важливі аспекти модних тенденцій в архітектурі й мистецтві того часу. Творення методології — процес складний і неоднозначний, однак акцентування на важливих чинниках, які необхідно досліджувати може допомогти визначити пріоритети наукових пошуків.

■ Список використаних джерел

- Бірюльов, Ю. (2005). *Мистецтво львівської сецесії*. Центр Європи.
- Бірюльов, Ю. (2015). *Львівська скульптура від раннього класицизму до авангардизму (середина XVIII – середина XX ст.)*. Априорі.
- Воробьева, Д. (2013). *Иконография полубожественных музыкантов в скульптуре Аджанты, Эллары, Аурангабада* [Автореферат диссертации кандидата искусствоведения, Отдел искусства стран Азии и Африки Государственного института искусствознания].
- Есипова, М. (2014). Сокровенные смыслы музыкальной иконографии киотского храма Сандзю: сангэндо. *Ежегодник Японии*. <https://cyberleninka.ru/article/n/sokrovennye-smysly-muzykal'noy-ikonografii-kiotskogo-hrama-sandzyu-sangendo>
- Купчинська, Л. (2012). Ференц Ліст на рисунках Юліуша Коссака (до 165-ліття перебування Ф. Ліста у Львові). *Вісник НТШ*. <http://ntsh.org/node/300>
- Николин, О. (1993). Шопеніана у збірках Львова (живопис, графіка, скульптура, фотографія). *Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Праці Музикознавчої комісії*, 226, 498–504.
- Николин, О. (2004). Сторінки львівської шопеніани. Автографи Фридерика Шопена та його сучасників. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Праці Музикознавчої комісії*, 247, 402–414.
- Росси, А. (2015). *Архитектура города* (А. Голубцова, Пер.). Стрелка Пресс.
- Синянский, И., & Манешина, Н. (2014). *Типология зданий*. Академия.
- Торопыгина, М. (2015). *Иконология. Начало. Проблема символа у Аби Варбурга и в иконологии его круга*. Прогресс-Традиция.
- Тоцька, І. (1995). Музики на малюваннях Софії Київської. *Пам'ятки України*, 1, 45–53.
- Фокеева, В. П. (2015). Атлас "Мнемозина" Аби Варбурга: память образов. *Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки*. <https://cyberleninka.ru/article/n/atlas-mnemoszina-abi-varburga-pamyat-obrazov>
- Stöckli, M. (2009). *Musical iconography*. <http://www.famsi.org/reports/03101/55stockli/55stockli.pdf>

■ References

- Biriulov, Yu. (2005). *Mystetstvo Ivivskoi setsesii [The art of Lviv secession]*. Tsentr Yevropy [in Ukrainian].
- Biriulov, Yu. (2015). *Lvivska skulptura vid rannoho klasysyzmu do avanhadyzmu (seredyna XVIII – seredyna XX st.) [Lviv sculpture from early classicism to avant-garde (mid-18th – mid-20th centuries)]*. Apriori [in Ukrainian].
- Esipova, M. (2014). Sokrovennye smysly muzykal'noy ikonografii kiotskogo khrama Sandzyu: sangendo [The innermost meanings of the musical iconography of the Kyoto Sanju temple: sangendo]. *Ezhegodnik Yaponii*. <https://cyberleninka.ru/article/n/sokrovennye-smysly-muzykal'noy-ikonografii-kiotskogo-hrama-sandzyu-sangendo> [in Russian].
- Fokeeva, V. P. (2015). Atlas "Mnemoszina" Abi Varburga: pamyat' obrazov [Atlas «Mnemosyne» by Abi Warburg: memory of images]. *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta. Gumanitarnye nauki*. <https://cyberleninka.ru/article/n/atlas-mnemoszina-abi-varburga-pamyat-obrazov> [in Russian].

- Kupchynska, L. (2012). Ferents List na rysunkakh Yuliusha Kossaka (do 165-littia perebuвання F. Lista u Lvovi) [Ferenc Liszt in drawings by Juliusz Kossak (to the 165th anniversary of F. Liszt's stay in Lviv)]. *Visnyk NTSh*. <http://ntsh.org/node/300> [in Ukrainian].
- Nykolyn, O. (1993). Shopeniana u zbirkakh Lvova (zhyvopys, hrafika, skulptura, fotohrafia) [Chopin in the collections of Lviv (painting, graphics, sculpture, photography)]. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka. Pratsi Muzykoznavchoi komisii*, 226, 498–504 [in Ukrainian].
- Nykolyn, O. (2004). Storinky Iivskoi shopeniany. Avtohrify Fryderyka Shopena ta yoho suchasnykiv [Pages of the Lviv Chopin. Autographs of Frederic Chopin and his contemporaries]. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka. Pratsi Muzykoznavchoi komisii*, 247, 402–414 [in Ukrainian].
- Rossi, A. (2015). *Arkhitektura goroda* [City architecture] (A. Golubtsova, Trans.). Strelka Press [in Russian].
- Sinyanskiy, I., & Maneshina, N. (2014). *Tipologiya zdaniy* [Typology of buildings]. Akademiya [in Russian].
- Stöckli, M. (2009). *Musical iconography*. <http://www.famsi.org/reports/03101/55stockli/55stockli.pdf> [in English].
- Toropygina, M. (2015). *Ikonologiya. Nachalo. Problema simvola u Abi Varburga i v ikonologii ego kruga* [Iconology. Start. The problem of the symbol in Abi Warburg and in the iconology of his circle]. Progress-Traditsiya [in Russian].
- Totska, I. (1995). Muzyky na maliuvanniakh Sofii Kyivskoi [Music on the drawings of Sophia of Kyiv]. *Pam'iatky Ukrainy*, 1, 45–53 [in Ukrainian].
- Vorobyova, D. (2013). *Ikonografiya polubozhestvennykh muzykantov v skulpture Adzhanty, Ellory, Aurangabada* [Iconography of semi-divine musicians in the sculpture of Ajanta, Ellora, Aurangabad] [Abstract of PhD Dissertation, Otdel iskusstva stran Azii i Afriki Gosudarstvennogo instituta iskusstvoznaniya] [in Russian].

MUSICAL ICONOGRAPHY IN THE DECOR OF LVIV ARCHITECTURE OF THE LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES: METHODOLOGICAL ASPECT

Sofiia Velykanych

PhD student,

ORCID: 0000-0003-0896-7171, e-mail: sofia_music@ukr.net,

Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to create a methodological system to research musical iconography in the decor of architectural structures, based on the typology of the artifact; to overview the existing scientific developments on the topic, taking a cue from the field-specific topic, to integrate them into the context of cultural discourse. Based on the typology of artefacts, as the primary tool in the research process, there is a research scheme in the context

of cultural discourse. The article reviews the existing research on this topic and focuses on the need to develop musical iconography as a branch in the Ukrainian scientific space. Given the fact that this article aims to create a model of methodology for topics of a specific nature, the tools involved in this process as follows: first, it is a typology of artefacts by various criteria, as a critical factor in material order for analysis; secondly, the identification of factors that will take into account the historical and cultural context, expand the results of typology and allow to integrate it into the stream of culturology as a science confidently. It is important that the created methodological system can become relevant for working with topics related to several art fields: music, architecture, sculpture, as well as in studies that research the city as an art product. The integrative nature of the topic requires the same approach, so when choosing methodological tools, it is crucial to consider the nature of the industries that are combined to the extent permitted by the professional competence of the culture researcher. The scientific novelty is an attempt to create a methodological system relevant to research related to musical iconography in the decor of architectural structures. Conclusions. Scientific work with topics that have an interdisciplinary nature requires the detailed elaboration of variants of methodological tools. In each case, the choice of methods may be dictated by the inclination in a scientific direction. That is why creating a methodological system for the study of the theme of musical iconography in architecture in the context of culturology is necessary for the logical development of scientific research.

■ **Keywords:** musical iconography; typology; methodology

■ **МУЗЫКАЛЬНАЯ ИКОНОГРАФИЯ В ДЕКОРЕ ЛЬВОВСКОЙ
АРХИТЕКТУРЫ КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX вв.:
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

■ **Великанич София Романовна**

■ *Аспирантка,*

ORCID: 0000-0003-0896-7171, e-mail: sofia_music@ukr.net,

Национальная музыкальная академия Украины им. П. И. Чайковского,

Киев, Украина

■ **Аннотация**

Цель статьи — создать универсальную методологическую систему для исследований музыкальной иконографии в отделке архитектурных сооружений, применяя типологию артефактов. Резюмировать существующие научные достижения в данной области и, учитывая особенности узкоспециализированной темы, интегрировать их в контекст культурологического дискурса. Опираясь на типологию артефактов, как основной инструмент в научно-поисковом процессе, формируется схема исследования в контексте культурологического дискурса. Проводится обзор существующих работ по данной тематике, а также акцентируется внимание на необходимости развития музыкальной иконографии как отрасли в украинском научном пространстве. Учитывая тот факт, что данная статья направлена на создание модели методологии для тем

конкретного характера, отметим инструменты, которые были задействованы в данном процессе: во-первых, это типология артефактов по различным критериям, как ключевого фактора организации материала для анализа; во-вторых, определение показателей, которые учитывая историко-культурный контекст, расширят результаты типологии и позволят уверенно интегрировать ее в русло культурологии как науки. Важно, что методологическая система может стать актуальной для работы с темами, связанными с несколькими художественными отраслями: музыкой, архитектурой, скульптурой, а также в исследованиях, изучающих город как художественный продукт. Интегративная природа темы требует такого же подхода, поэтому при выборе методологических инструментов важным является учитывать природу отраслей, которые объединяются в той мере, насколько это позволяет профессиональная компетенция исследователя-культуролога. Научная новизна заключается в осуществлении попытки создать методологическую систему, актуальную для исследований, связанных с музыкальной иконографией в декоре архитектурных сооружений. Выводы. Научная работа по темам, которые имеют междисциплинарный характер требует детальной проработки вариантов методологического инструментария. В каждом конкретном случае выбор методов может быть продиктован уклоном в одно, либо другое научное русло. Именно поэтому создание методологической системы для исследования темы музыкальной иконографии в декоре архитектуры в контексте культурологии необходимо для логического развертывания научного поиска.

■ **Ключевые слова:** музыкальная иконография; типология; методология

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.235995
УДК 687.016:[008-044.922:004

ФЕШН-ДИЗАЙН В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ КУЛЬТУРИ

Гардабхадзе Ірина Анатоліївна

Доцент,

ORCID: 0000-0002-8899-3267, e-mail: irene.gard.fd@gmail.com,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Гардабхадзе, І.А. (2021). Фешн-дизайн в умовах цифрових трансформацій культури. *Питання культурології*, (37), 33-44. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.235995>.

Анотація

Мета статті — аналіз механізмів реалізації стабілізуючого потенціалу фешн-дизайну у ході трансформаційних процесів культури в умовах цифровізації. Стаття присвячена вирішенню актуальної проблеми управління сталим розвитком фешн-дизайну під впливом дестабілізуючих факторів. З безлічі чинників для аналізу обрана група факторів дестабілізуючого впливу інформатизації на розвиток фешн-дизайну. Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети був використаний міждисциплінарний системний аналіз з комбінуванням результатів історіографічного аналізу з елементами компаративного, функціонального і контент-аналізу. Наукова новизна — вперше запропонована методика гуманізації культурних орієнтирів цільових груп користувачів засобами фешн-дизайну. Показано, що реалізація кожного інноваційного фешн-проєкту може бути розглянута з позицій моделі трикутника факторів впливу на результати проєктування. За таких умов управління проєктом спирається на балансування трикутника факторів впливу, перша вершина якого утворюється джерелом-носієм новизни дизайнерських рішень, друга є джерелом-носієм тенденцій моди, третя створюється особливостями індивідуальних характеристик особистості, в тому числі її естетичними орієнтирами та базовими установками підсвідомості. Висновки. Було показано, що для ефективного вирішення завдань фешн-дизайну в умовах коливань ідеології проєктної творчості та швидких змін цифрового інструментарію проєктний підхід доцільно направити на балансування трикутника факторів впливу. В ролі одного з дієвих шляхів балансування запропоновано гармонізацію творчого першоджерела з естетичними орієнтирами підсвідомості індивіда. Використання фешн-дизайнерами у процесі проєктування методу балансування трикутника впливу дозволяє керувати якістю продуктів моделювання за трьома показниками одночасно — інноваційністю, художньо-естетичним рівнем і відповідністю тенденціям моди. А гармонізація характеристик

моделей з внутрішніми установками особистості надає свій внесок у підтримку сталого розвитку фешн-дизайну.

■ **Ключові слова:** стабілізуючий потенціал; фешн-дизайн; трансформація культури; фактори впливу; естетичні орієнтири

■ **Вступ**

В умовах динамічних змін життя культура є носієм гомеостатичного потенціалу для забезпечення стабільного прогресу, оскільки вона надає інструментарій для соціальної адаптації членів суспільства до нових вимог. Трансформаційні процеси культури, які викликані катаклізмами та кризами останніх років, посилилися завдяки дисбалансу між техногенними та соціальними інноваціями. У цих умовах дослідження можливостей впливу культури на сталий розвиток різних напрямів життєдіяльності стає актуальним.

Роль культури і особливо її мультидисциплінарних напрямів, таких як дизайн і його різновиди, в адаптаційних процесах інформаційного суспільства викликає інтерес широкого кола дослідників. Мультидисциплінарність об'єктів аналізу вимагає вивчення джерел різноманітної спрямованості. Аналіз публікацій культурологічного, мистецтвознавчого, філософського напрямів, робіт з теорії та практики дизайну дозволив виділити основні актуальні напрями досліджень, що присвячені темі трансформації культури та її складових під впливом інформатизації.

До актуальних напрямів досліджень ролі культури в адаптаційних процесах інформаційного суспільства можна віднести аналіз трансформаційних тенденцій у культурі інформаційного суспільства та вплив глобалізації на траєкторії розвитку сучасної культури (Киричєк, 2019; Ильинская, 2019), визначення гомеостатичного потенціалу дизайну для реалізації внеску у сталий розвиток культури (Гаєвська, 2017; Власов, 2019), аналіз ролі дизайну у процесах соціальної адаптації людини до умов цифрового оточення (Власов, 2012; 2019), визначення інноваційного потенціалу дизайну у цифровому середовищі (Date et al., 2017).

З наведеного аналізу змісту робіт дослідників різних напрямів діяльності робимо висновок, що у них містяться пропозиції використання стабілізуючого потенціалу культури та/або дизайну як для сприяння соціальної адаптації людини у цифровому оточенні, так і для протидії ризикам інформатизації.

Попри те, що дизайн людського образу знаходиться ближче за всіх напрямів дизайну до потреб людини, в матеріалах публікацій відсутні повідомлення про вплив фешн-дизайну на формування естетичних орієнтирів нового стилю життя, не розглядаються можливості фешн-дизайну для протистояння інформаційним ризикам цифровізації, мало уваги приділяється питанням ролі фешн-дизайну у процесах адаптації сучасної людини до умов цифрового оточення.

Фешн-дизайн безпосередньо пов'язаний зі створенням образу людини як основний компонент формування габітарного іміджу особистості. Тому аналіз його ролі у трансформаційних процесах культури інформаційного суспільства становить актуальну проблему.

■ Мета статті

Мета статті — аналіз механізмів реалізації стабілізуючого потенціалу фешн-дизайну у ході трансформаційних процесів культури в умовах цифровізації. Складна проблема аналізу стабілізуючого потенціалу фешн-дизайну в умовах інформатизації вирішується із застосуванням міждисциплінарного системного аналізу з комбінуванням предметного, функціонального та історіографічного підходів до матеріалів культурологічного та мистецтвознавчого змісту.

■ Виклад матеріалу дослідження

Трансформаційні процеси культури XXI ст. водночас з заміною застарілих методів новим проектним інструментарієм стимулюють звернення до багатовікового колективного досвіду культурної спадщини, вилучаючи з нього найбільш цінні елементи на сучасний рівень нового стилю життя. Однак і культура чутлива до деструктивного впливу турбулентних змін, і тому шляхи її сталого розвитку у напрямі гуманістичних прагнень до ідеалів суспільного прогресу складають одну з актуальних проблем сучасної культурології. Складова цієї комплексної проблеми полягає у пошуку умов для реалізації стабілізуючого потенціалу культури та здібностей саморегуляції її окремих напрямів у процесі трансформації в цифровому середовищі.

Для визначення стану вирішеності проблеми запобігання негативного впливу інформатизації на трансформаційні процеси культури доцільно проаналізувати результати досліджень у різних напрямках діяльності. До ризиків, які асоціюються з інформатизацією культури, дослідники відносять проблеми «швидкого зростання» інформаційних технологій, які вимагають від декількох поколінь громадян професійно-соціальної адаптації, ризики підміни гуманістичних ідеалів мистецтва симулякрами, тенденції втрати громадянами реальних життєвих орієнтирів з переходом інтересів у віртуальну сферу, ризики маніпулятивного впливу на свідомість людини через інформаційний тиск соціальних мереж, вірогідність втрати лояльності і протистояння штучного інтелекту людству.

Оскільки соціальні мережі фактично «поглинули» значну частку вільного часу особистості, більшість соціально-значущої інформації сучасна людина бере з мережевих інформаційних ресурсів. У мережевому просторі користувачам відкривається доступ до нових можливостей самореалізації, самопрезентації та адаптації в соціальній ієрархії. Однак в умовах інтенсивних інформаційних потоків виникають нові ризики, пов'язані з несанкціонованим використанням особистої інформації, з втратою частини життєво важливої інформації, зі сприйняттям маніпулятивної інформації

В умовах глобальної мережевої інформаційної доступності та інформаційного тиску з боку різного роду рекламних агентств і політичних сил зростають можливості маніпулювання свідомістю не тільки окремих громадян, але і соціальних груп і навіть управління настроями населення окремих держав. Для протидії несанкціонованому впливу інформаційних меседжів по каналах соціальних комунікацій найбільш ефективно не блокування інформаційних потоків, а відповідь на агітаційну інформацію за типом «подібне лікувати подібним». Дослідники для підвищення стійкості свідомості людей до пропаганди вважають

корисним звернення до інформаційних джерел, які містять об'єкти-носії культурних цінностей і орієнтири, що прийняті у суспільстві, та їх представлення у медіатрансляціях.

Т. Гаєвська (2017) у ході культурологічного аналізу ролі нових медіа у сучасному суспільстві характеризує ризики маніпуляції суспільною свідомістю в умовах інформатизації наступним чином «успіх маніпулювання суспільною думкою передбачає трансформацію соціального й соціально-культурного структурованого суспільства у масове та соціально аморфне, чому і сприяють новітні технології» (с. 320). Оскільки відомо, що соціально-аморфний стан суспільства веде до застою, в якому знищуються устремління людей до кращого майбутнього, маніпулювання суспільною думкою створює реальні ризики прогресу.

Механізми протистояння стабілізуючого потенціалу культури маніпулятивним ризикам інформаційного впливу доцільно аналізувати на прикладах. П. Кірічек (2019) в роботі «Двозначність культури в аксіомаркерах глобалізації», порівнюючи культуру з ментально-архетипним стрижнем суспільного буття, обґрунтовує ефективність впливу культури на свідомість індивідів. І водночас автор стверджує, що наразі культура експлуатується як знаряддя експансії великої групи країн-лідерів, які прагнуть встановити у світовій спільноті примат «золотого мільярда людства» над рештою населення планети. Тобто культура має значний потенціал впливу на настрої громадян, але цей потенціал може використовуватися як для гомеостазу суспільного розвитку з гуманістичними ідеалами, так і для маніпуляцій свідомістю людей для досягнення корисних цілей. У цьому автор бачить «двозначність культури в аксіомаркерах глобалізації».

У дослідженні, присвяченому інтерпретації речового світу і проєкції його в дизайн, В. Власов (2019) вказує на ризики трансформації цілей дизайну від обслуговування інтересів людей в їх протилежність — спосіб гноблення людини ринком: «В умовах постіндустріального суспільства дизайн перетворився в інструмент регулювання соціальних відносин через нав'язування споживачу вигідних для фінансової олігархії і виробників умов торгівлі і споживання товарів» (с. 18).

Як протест проти відходу від гуманістичних принципів дизайну постіндустріального періоду В. Власов (2019) формулює актуальні проблеми дизайну кінця ХХ ст. в формі питань: «Що може зробити дизайнер для гармонізації дійсних потреб людини і штучно привнесених цінностей технічної цивілізації, історичної пам'яті і проєктної футурології? ... І найважливіше — працювати для дійсних потреб мільйонів людей або змушувати їх за допомогою дизайну купувати мільйони нових непотрібних речей?» (с. 18).

Іншим джерелом ризиків втрати художньої виразності творів дизайну автор вважає труднощі переходу людства від «аналогової» до «цифрової» постіндустріальної епохи, у результаті чого може бути втрачено різноманіття культурних значень.

Відповідь на поставлені питання і можливість нейтралізації сформульованих ризиків він бачить у зверненні до високої гуманітарної місії мистецтва, тому що в її основі лежать архетипічні образи еталонів прекрасного, які відображені у колективній підсвідомості людства і тому дотепер не втратили свого впливу на художню творчість: «Ентропії художньої форми, яка нібито «сама себе пише»

подібно «магічній матриці», протистоїть закономірний розвиток образних ідей у колективному несвідомому і в індивідуальній свідомості художника і глядача. У цьому полягає висока гуманітарна місія мистецтва» (Власов, 2019, с. 26).

Незважаючи на спрямованість дизайну до потреб людини, дослідниками не був використаний підхід до фешн-дизайну як носія гомеостатичного потенціалу гармонізації людини з умовами цифрового середовища, не були проведені дослідження чинників впливу фешн-дизайну на формування естетичних орієнтирів нового стилю життя.

Щоб нові можливості інформаційних технологій стали доступні для реалізації, людині потрібно оволодіти навичками основних цифрових процедур. Знайомство з цифровим інструментарієм необхідно для початкового рівня пристосування до цифрового середовища. Проте володіння тільки базовими цифровими компетенціями недостатньо для досягнення членами суспільства такого рівня соціально-професійної адаптації, який дозволяє протистояти маніпуляціям свідомістю шляхом інформаційних атак. Потрібно визначити механізми трансформації культурних орієнтирів для вироблення нових стереотипів, які забезпечать формування адекватних моделей поведінки громадян в аугментованій реальності.

Соціальні інновації, спрямовані на гармонізацію людини з навколишнім світом, можуть стимулювати формування нових культурних орієнтирів з поверненням до високих гуманістичних ідеалів.

Сучасний дизайн спрямований на гармонізацію відносин «людина — суспільство», «людина — природа» та «людина — повсякденність побуту» з виконанням функцій буферної ланки в умовах різких змін навколишнього середовища (Fry, 2008). Відповідно до ролі посередника між людиною і навколишнім середовищем тенденції дизайну відображають насамперед настрої суспільства і можуть бути використані для передбачення аналогічних тенденцій у суміжних і навіть більш віддалених галузях діяльності. Цей факт додатково актуалізує вивчення траєкторій розвитку дизайну.

Аналіз публікацій, які присвячені темі трансформації культури під впливом дії двох тенденцій — інформатизації та глобалізації, підтверджує актуальність проблеми управління формуванням і реалізацією стабілізуючого потенціалу дизайну, оскільки цей потенціал може зіграти роль двигуна механізму оптимізації балансу між техніко-економічними і соціокультурними інноваціями, що сприяє успішній трансформації і стійкому розвитку культури.

Оскільки у сучасній культурі дизайн одягу є найбільш близьким до естетичних і побутових потреб особистості, «мова костюма» конкретизує роль його носія в соціумі і успіхи в соціальній адаптації особистості в умовах розширеної реальності. Тому саме дизайн одягу може грати роль носія стабілізуючого потенціалу культури, відображаючи гуманістичні ідеали у дизайнерських рішеннях сучасного костюма і формуючи естетичні орієнтири сприйняття візуального образу особистості в очах суспільства.

Для активізації ролі фешн-дизайну як постачальника факторів впливу на реалізацію стабілізуючого потенціалу культури потрібно конкретизувати ці фактори і механізми їх впливу на гуманізацію культурних орієнтирів.

На відміну від теоретичного мистецтвознавства, для якого одним з найскладніших питань є аналіз специфіки просторово-часового континууму твору і особливостей його сприйняття глядачем, метою дизайнерської творчості є не аналіз, а створення нового об'єкта. Тому мистецтвознавчий підхід у складі його перспективних методів досліджень, які розглядає В. Власов (2012) у статті «Парамистецтвознавство та історичний процес», для вирішення проблем дизайну доповнюється проєктним підходом, в основі якого лежить дизайн-мислення — теж різновид системного підходу. Мистецтвознавчий підхід надає дизайнерові стартову інформацію, яка поряд з маркетинговими даними і тенденціями моди бере участь у формуванні проєктного завдання. Крім стартової інформації, яка бере участь у формуванні проєктного завдання, інформації про першоджерела і характеристики прототипів, сучасний інструментарій мистецтвознавчого підходу пропонує методи для відбору, типізації та стилізації елементів першоджерел. Ці методи під управлінням проєктного підходу спрямовані на трансфер елементів першоджерел (прототипів) у дизайнерські рішення, які будуть створені за результатами творчого синтезу елементів першоджерел з елементами-носіями тенденції моди з урахуванням особистих характеристик і очікувань цільових груп користувачів, а також естетичних, функціональних і утилітарних вимог до предмета проєктування.

Особливістю фешн-дизайну є його залежність як від творчого джерела, що втілює ідею колекції моделей сучасного одягу, так і від тенденцій моди, а також те, що його цільовим об'єктом є сама людина. Цільова спрямованість на формування привабливого габітарного іміджу індивіда засобами костюма веде до залежності фешн-дизайну як від індивідуальних особливостей та внутрішніх характеристик особистості, так і від соціальних стереотипів, найбільш значні з яких породжуються тенденціями моди.

Ідея та реалізація інноваційного фешн-проєкту спирається на трикутник балансу факторів впливу, дві вершини якого утворюють першоджерела генерації креативних дизайнерських рішень: одне з них є джерелом-носієм новизни і тому не пов'язане з поточними тенденціями, інше є прототипом з актуального фешн-середовища, тобто джерелом-носієм тенденцій моди. Таким чином вдається досягти інноваційності рішень і одночасно залишатися у межах тенденцій моди.

Але залишається ще один фактор впливу (третья вершина трикутника). Потрібно адаптувати дизайнерські рішення до особистісних характеристик індивіда, або принаймні врахувати їх особливості для кожної з вузьких цільових груп.

Проєктний підхід у фешн-дизайні поміж інших функцій може бути спрямований на балансування трикутника факторів впливу, який утворений творчим першоджерелом, особистістю індивіда і соціальним стереотипом, найбільший вплив на формування якого здійснюють тенденції моди. Між цими факторами повинен бути встановлений баланс з урахуванням художньо-естетичних, особистісно-утилітарних і соціальних вимог до дизайн-артефактів. Досягнення оптимального балансу впливу трьох факторів на дизайнерські рішення створює сприятливі умови для високоефективного творчого синтезу елементів першоджерел, в результаті якого народжуються дизайнерські рішення моделей

сучасного одягу. Зауважимо, що оцінка ефективності дизайн-проекту зазвичай вимагає урахування більшої кількості груп факторів, проте в контексті трансформаційних процесів культури розглянуті вище фактори представляються основними.

Оптимізація балансу трикутника впливу може реалізовуватися різноманітними шляхами. У даній роботі баланс трикутника факторів впливу вирішується за рахунок адаптації дизайнерських рішень до особистісних характеристик вузьких цільових груп користувачів. Цю адаптацію пропонується реалізувати шляхом узгодження першоджерела з внутрішніми установками особистості, а саме з естетичними орієнтирами її підсвідомості. Оскільки носіями естетичних установок підсвідомості є архетипи колективного несвідомого, у ролі першоджерела ідеї колекції передбачається вибирати образи об'єктів, які близько асоціюються з певними архетипами колективного несвідомого.

Для обґрунтування запропонованого підходу знову звернемося до розглянутого вище образного висловлювання В. Власова (2012). Його сенс з позицій теорії інформації можна трактувати наступним чином: хаосу формоутворення під впливом турбулентних тенденцій може протистояти інформація, яку образні ідеї художника переносять з його підсвідомості, де вони зародилися під впливом багатовікового досвіду людської цивілізації, в світ мистецтв. Тоді, згідно з В. Власовим, висока гуманітарна місія мистецтва реалізується шляхом генерації у свідомості художника образних ідей, які народжуються під впливом колективного несвідомого і несуть ту інформацію, яка здатна нейтралізувати хаос формоутворення сучасного мистецтва. А у такому випадку, коли носієм інформації про естетичні установки колективної підсвідомості є костюм, необхідна для позитивного сприйняття костюма інформація кодується в дизайнерських рішеннях шляхом трансферу елементів образів архетипів в композиції моделей сучасного костюма.

Джерело-носій новизни пов'язане з поняттям художнього тропу, тобто лексичного засобу, який робить мову костюма виразнішою. У сучасній популярній культурі риторичні і стилістичні фігури тропів змінюються звичними мотивами сценічних сюжетів — троп набуває сенсу типової ситуації конкретного наративу, яка пов'язана з певними архетипами і стереотипами підсвідомості.

В історії людської культури значне місце займають сказання, легенди, міфи, які втілюють віковичну мудрість людства і допомагають транспонувати колективний досвід у новий стиль життя, передбачати події і долати труднощі змін. Легенди і міфи пробуджують у людей почуття і формують фундамент колективної свідомості, оскільки породжені сюжетами, які є частиною спільної спадщини людства. Так проявляється роль переказів минулого, легенд, міфів у формуванні культурних стереотипів, нових аксіологічних орієнтирів та ідеалів прекрасного.

Оскільки архетипічні образи є частиною колективної загальнолюдської спадщини, вони здаються людям «знайомими». Образи богів у ролі архетипових фігур адекватно відображають опис базових структур особистості людини. Тому образи богів, які описані у грецьких міфах, можуть бути типовим прикладом вибору першоджерела відповідно до даних рекомендацій.

Асоціації, породжені у фантазії художника образами богів з грецьких міфів, створюють ключові умови для задоволення неявних потреб цільових груп користувачів. Тобто асоціації з образами героїв грецьких міфів стимулюють генерацію інноваційних дизайнерських рішень сучасного костюма, в яких гармонійно поєднуються відображення естетичних потреб, прихованих у підсвідомості споживачів, з тенденціями сучасної моди.

Однак найбільш виграшний габітарний імідж людини може бути досягнутий за умови оптимального балансу в протиріччі між схильностями, які диктують архетипи та естетичні орієнтири у підсвідомості особистості, і аксіологічними критеріями, орієнтирами і стереотипами, які домінують в суспільстві в даний історичний відрізок часу. Саме це протиріччя і вирішують провідні фешн-дизайнери, на кожному новому витку моди знову транспонуючи характерні риси образів архетипів підсвідомості мовою костюма у сучасне фешн-середовище, адаптуючи їх до вимог тенденцій моди.

Висновки

Отже, розглянуто рекомендації щодо протидії ризикам підміни гуманістичних ідеалів мистецтва симулякрами та загрозам маніпулятивного впливу на свідомість людини через інформаційний тиск соціальних мереж. Показано, що дизайн одягу може грати роль носія стабілізуючого потенціалу культури, відображаючи гуманістичні ідеали у дизайнерських рішеннях сучасного костюма і формуючи естетичні орієнтири сприйняття візуального образу особистості в очах суспільства. Визначено фактори і механізми їх впливу на гуманізацію культурних орієнтирів у ході трансформаційних процесів цифрового середовища, серед яких залежність фешн-дизайну від творчого першоджерела, залежність від тенденцій моди та залежність від індивідуальних особливостей особистості, включаючи її психологічні установки у контексті колективного несвідомого.

Визначено, що ідея та реалізація кожного інноваційного фешн-проєкту спирається на трикутник балансу факторів впливу, перша вершина якого утворюється джерелом-носієм новизни дизайнерських рішень, друга є прототипом з актуального фешн-середовища, тобто джерелом-носієм тенденцій моди. Третя вершина трикутника створюється особливостями індивідуальних характеристик індивіда, у тому числі його естетичними орієнтирами підсвідомості. Показано, що проєктний підхід у фешн-дизайні доцільно спрямувати на балансування трикутника факторів впливу, який утворений творчим першоджерелом, особистістю індивіда і соціальними стереотипами.

Напрямок подальших досліджень може бути спрямований на пошук алгоритмів оптимізації балансу між схильностями, які диктують архетипи образів та естетичні орієнтири підсвідомості особистості, і аксіологічними критеріями, орієнтирами і стереотипами, які домінують у суспільстві в даний історичний відрізок часу.

Список використаних джерел

Власов, В. Г. (2012). Параискусствознание и исторический процесс. *Архитектон: известия вузов*, 1(37), 28–36. http://archvuz.ru/2012_1/4/

- Власов, В. Г. (2019). Объект, предмет, вещь: симулякры предметного творчества и беспредметного искусства. Исследование соотношения понятий. Часть II. Вещный мир и его проекция в дизайне. *Архитектон: известия вузов*, 4(68), 1–33. http://archvuz.ru/2019_4/20/
- Гаєвська, Т. І. (2017). Інформаційне суспільство – благо чи прокляття сучасної людини: свята-симулякри. В В. М. Судакова (Ред.), *Нові медіа в сучасному суспільстві: культурологічний вимір* [Монографія] (с. 293–322). Інститут культурології НАМ України.
- Ильинская, Е. А. (2019). Личность на пересечении традиционной и сетевой культур. В *Мировое развитие: проблемы предсказуемости и управляемости*, XIX Международные Лихачевские научные чтения (с. 343–345), 22–24 мая 2019 г., Санкт-Петербург, Россия. Санкт-Петербургский Гуманитарный университет профсоюзов.
- Киричєк, П. Н. (2019). Двухзначность культуры в аксиоматерах глобализации. В *Мировое развитие: проблемы предсказуемости и управляемости*, XIX Международные Лихачевские научные чтения (с. 348–350), 22–24 мая 2019 г., Санкт-Петербург, Россия. Санкт-Петербургский Гуманитарный университет профсоюзов.
- Date, P., Ganesan, A., & Oates, T. (2017). Fashioning with Networks: Neural Style Transfer to Design Clothes. *KDD ML4Fashion workshop*. https://www.researchgate.net/publication/318814315_Fashioning_with_Networks_Neural_Style_Transfer_to_Design_Clothes.
- Fry, T. (2008). *Design Futuring: Sustainability, Ethics and New Practice*. Berg Publishers.

References

- Date, P., Ganesan, A., & Oates, T. (2017). Fashioning with Networks: Neural Style Transfer to Design Clothes. *KDD ML4Fashion workshop*. https://www.researchgate.net/publication/318814315_Fashioning_with_Networks_Neural_Style_Transfer_to_Design_Clothes [in English].
- Fry, T. (2008). *Design Futuring: Sustainability, Ethics and New Practice*. Berg Publishers [in English].
- Haievska, T. I. (2017). Informatsiine suspilstvo – blaho chy prokliattia suchasnoi liudyny: sviata-symuliakry [Information society – the blessing or anathema of modern man: holidays-simulacrams]. In V. M. Sudakova (Ed.), *Novi media v suchasnomu suspilstvi: kulturolohichniy vymir* [New Media in Modern Society: a Cultural Dimension] [Monograph] (pp. 293–323). Institute for Cultural Research of the National Academy of Arts of Ukraine [in Ukrainian].
- Ilinskaia, E. A. (2019). Lichnost' na peresechenii traditsionnoi i setevoi kul'tur [Personality at the intersection of traditional and network cultures]. In *Mirovoe razvitie: problem predskazuemosti i upravlyaemosti* [World Development: Problems of Predictability and Controllability], XIX International Likhachov Scientific Conference (pp. 343–345), May 22–24, 2019, St. Petersburg, Russia. St. Petersburg Humanitarian University of Trade Unions [in Russian].
- Kirichek, P. N. (2019). Dvuznachnost' kul'tury v aksiomarkerakh globalizatsii [The duality of culture in the axiometers of globalisation]. In *Mirovoe razvitie: problemy predskazuemosti i upravlyaemosti* [World Development: Problems of Predictability

and Controllability], XIX International Likhachov Scientific Conference (pp. 348–350), May 22–24, 2019, St. Petersburg, Russia. St. Petersburg Humanitarian University of Trade Unions [in Russian].

Vlasov, V. G. (2012). Paraiskusstvoznanie i istoricheskiy protsess [Paraarthistory and the Historical Process]. *Arkhitekton: izvestiya vuzov [Architecton: Proceedings of Higher Education]*, 1(37), 28–36. http://archvuz.ru/2012_1/4/ [in Russian].

Vlasov, V. G. (2019). Ob'ekt, predmet, veshch': simulyakry predmetnogo tvorchestva i bespredmetnogo iskusstva. Issledovanie sootnosheniya ponyatii. Chast' II. Veshchnyy mir i ego proektsiya v dizaine [Object, Article, Thing: the Simulacra of Representational Creativity and Non-representational Art. Study of relationships between the notions. Part II. The World of Things and its Projection in Design]. *Arkhitekton: izvestiya vuzov [Architecton: Proceedings of Higher Education]*, 4(68), 1–33. http://archvuz.ru/2019_4/20/ [in Russian].

■ FASHION DESIGN UNDER THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATIONS IN CULTURE

■ Iryna Hardabkhadze

■ Associate Professor,

ORCID: 0000-0002-8899-3267, e-mail: irene.gard.fd@gmail.com,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

■ Abstract

The purpose of the article is to analyse the implementation mechanisms for fashion design stabilising potential in the course of transformational processes of culture in digitalisation. The article is devoted to solving the topical issue of managing the sustainable development of fashion design under destabilising factors. We have selected a group of informatisation disruptive influence factors on a fashion design development from the set of analysis factors. Research methodology. To achieve the target purpose, an interdisciplinary system analysis was used with a combination of results of historiographic, comparative, functional and content analysis. Scientific novelty. For the first time, a methodology for humanising users' cultural landmarks employing fashion design was proposed. It was shown that the implementation of each innovative fashion project could be considered from the standpoint of the triangle model of factors influencing the design results. From these positions, project management relies on the triangle of balanced influencing factors, the first peak of which is formed by the source-carrier of the novelty of design solutions, the second is the source-carrier of fashion trends, and the third is created by the peculiarities of person characteristics, including its aesthetic guidelines and basic attitudes of the subconscious. Conclusions. It was shown that to solve the problems of fashion design in the face of design creativity ideology fluctuations and rapid changes in digital tools effectively, it is advisable to direct the design approach to balance the triangle of influencing factors. Harmonisation of the creative first primary source with the aesthetic guidelines of the individual's subconscious is proposed as one of the effective

ways of balancing. The use of the influence triangle balancing method by fashion designers in the design process makes it possible to manage the quality of modelling products by three indicators simultaneously — innovation, artistic and aesthetic level and compliance with fashion trends. Besides, the harmonisation of the model's characteristics with the internal attitudes of the personality contributes to supporting the sustainable development of fashion design.

■ **Keywords:** stabilising potential; fashion design; cultural transformation; factors of influence; aesthetic guidelines

■ ФЭШН-ДИЗАЙН В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ КУЛЬТУРЫ

■ **Гардабхадзе Ирина Анатольевна**

■ *Доцент,*

*ORCID: 0000-0002-8899-3267, e-mail: irene.gard.fd@gmail.com,
Киевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина*

■ **Аннотация**

Цель статьи — анализ механизмов реализации стабилизирующего потенциала фэшн-дизайна в ходе трансформационных процессов культуры в условиях цифровизации. Статья посвящена решению актуальной проблемы управления устойчивым развитием фэшн-дизайна под воздействием дестабилизирующих факторов. Из множества факторов для анализа выбрана группа факторов диджитальной культуры влияния информатизации на развитие фэшн-дизайна. Методология исследования. Для достижения поставленной цели был использован междисциплинарный системный анализ с комбинированием результатов историографического анализа с элементами компаративного, функционального и контент-анализа. Научная новизна — впервые предложена методика гуманизации культурных ориентиров целевых групп пользователей средствами фэшн-дизайна. Показано, что реализация каждого инновационного фэшн-проекта может быть рассмотрена с позиций модели треугольника факторов влияния на результаты проектирования. С этих позиций управление проектом опирается на балансировку треугольника факторов влияния, первая вершина которого образуется источником-носителем новизны дизайнерских решений, вторая является источником-носителем тенденций моды, третья создается особенностями индивидуальных характеристик личности, в том числе ее эстетическими ориентирами и базовыми установками подсознания. Выводы. Было показано, что для эффективного решения задач фэшн-дизайна в условиях колебаний идеологии проектного творчества и быстрых изменений цифрового инструментария проектный подход целесообразно направить на балансировку треугольника факторов влияния. В качестве одного из действенных путей балансировки предложена гармонизация творческого первоисточника с эстетическими ориентирами подсознания индивида. Использование фэшн-дизайнерами в процессе проектирования метода балансировки треугольника влияния позволяет управлять

качеством продуктов моделирования по трем показателям одновременно — инновационностью, художественно-эстетическим уровнем и соответствием тенденциям моды. А гармонизация характеристик моделей с внутренними установками личности предоставляет свой вклад в поддержку устойчивого развития фэшн-дизайна.

■ **Ключевые слова:** стабилизирующий потенциал; фэшн-дизайн; трансформация культуры; факторы влияния; эстетические ориентиры

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.235996

УДК 82-22.1.131.1:82-22.1.133.1]:7.034.8"1660/1697"

ФРАНКОМОВНА ДРАМАТУРГІЯ ІТАЛІЙСЬКОЇ КОМЕДІЇ (1660–1697) ЯК КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН РАНЬОГО РОКОКО

Данченко Марія Леонідівна

Аспірантка,

ORCID: 0000-0002-7846-9947, e-mail: maria.l.danchenko@gmail.com,

Київський національний університет «Києво-Могилянська академія»,
вул. Г. Сковороди, 2, Київ, Україна, 04070

Для цитування:

Данченко, М.Л. (2021). Франкомовна драматургія італійської комедії (1660–1697) як культурологічний феномен раннього рококо. *Питання культурології*, (37), 45-52. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.235996>.

Анотація

Мета статті — визначити особливості становлення стилю рококо та дослідити його культурологічну специфіку у французькій драматургії. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю в українській культурології наукових робіт, які б висвітлювали проблематику формування стилю рококо у французькій та західноєвропейській драматургії. Також недостатньо представленим в українських наукових роботах лишається і вивчення діяльності Італійської комедії у Франції з 1660 по 1697 роки. Методологія дослідження передбачає вивчення культурної специфіки франкомовної драматургії Італійської комедії (1660–1697) інтердисциплінарними методами культурологічного та порівняльно-філологічного аналізу. В статті проаналізовано лінгвістичні особливості тексту першоджерела з огляду на той факт, що з 1682 року п'єси для Італійської комедії писали сумішню французької та італійської мов. Наукова новизна полягає у вивченні взаємодії французьких та італійських культурно-стилістичних елементів у п'єсах Анн Модюї де Фатувіль та ролі цієї взаємодії у формуванні у французькій культурі нового стилю — рококо. У дослідженні використано неперекладену п'єсу «Арлекін, імператор на Місяці» Анн Модюї де Фатувіль. Результати дослідження демонструють, що письменник вживав у п'єсі, написаній французькою мовою, італійські слова і вислови не лише для збереження італійського колориту, але і з метою досягнення комічного ефекту. Висновки. Французькі автори почали імітувати стиль італійських комедій та імпортували культурний колорит Італії, однак пом'якшували грубий гумор італійських комедій і пристосовували його до французьких смаків, заклавши цим ідеологічні основи нового стилю рококо. Анн Модюї де Фатувіль може вважатися одним із перших засновників і представників стилю літературного рококо.

Ключові слова: Італійська комедія; Анн Модюї де Фатувіль; Арлекін; рококо

© Данченко М. Л., 2021

Стаття надійшла до редакції: 30.04.2021

Вступ

Драматургія Італійської комедії (1660–1697) є повністю недослідженою в Східній Європі. Цей театр був заснований мандрівною трупю італійських акторів, які спершу показували у Парижі спектаклі в традиційному італійському стилі дель арте, але з 1660 року їхня трупа мала статус офіційного театру. З 1682 року італійським акторам вдалося отримати королівський привілей на дозвіл грати вистави французькою мовою. З огляду на цей новий статус перед італійським театральним колективом з'явилася потреба в розширенні сценічного репертуару, який тепер мав включати не лише комічні імпровізації італійською мовою, які чергувалися з музичними й вокальними сценами, а й повноцінні п'єси, які мали розуміти французькі глядачі. Відтак з 1680-х років керівництво Італійської комедії починає наймати французьких авторів, які мали писати комедії, що поєднували б у собі невимушеність італійської культурної стилістики дель арте і французьку розвинену сюжетність. Італійська трупа починає співпрацювати на постійній основі з кількома авторами, від яких вимагає зберігати в текстах італійську культурну стилістику, але, оскільки паризька публіка очікує звичних комічних сценок, французьким авторам доводиться додавати в тексти своїх комедій непристойні жарти і сцени, в яких герої можуть вдаватися до комічних імпровізацій (Mazouer, 2002). Першим з французьких письменників, який почав писати бурлескні комічні п'єси в італійському стилі французькою мовою став Анн Модюї де Фатувіль (прибл. сер. XVII–1715, руанський магістрат). Саме Анн Модюї де Фатувіль з 1682 по 1687 роки був основним автором п'єс для Італійської комедії (Cavalucci, 1936). Всі твори А. Модюї де Фатувіля були видані ще за його життя і у вигляді окремих комедій, і в загальній збірці драматургії Італійської комедії. З огляду на високу адміністративну посаду, яку він займав, його ім'я не вказували на обкладинках, а називали його псевдонім — Monsieur D***.

Мета статті

Мета статті — визначити особливості становлення стилю рококо та дослідити його культурологічну специфіку у французькій драматургії. Методологія дослідження передбачає вивчення культурної специфіки франкомовної драматургії Італійської комедії (1660–1697) інтердисциплінарними методами культурологічного та порівняльно-філологічного аналізу. Наукова новизна статті полягає у вивченні взаємодії французьких та італійських культурно-стилістичних елементів у п'єсах Анн Модюї де Фатувіля та ролі цієї взаємодії у формуванні у французькій культурі нового стилю — рококо. У дослідженні використано неперекладену п'єсу «Арлекін, імператор на Місяці» Анн Модюї де Фатувіля.

Виклад матеріалу дослідження

Культурна специфіка п'єс А. М. де Фатувіля виразно відрізняється від творів інших французьких письменників, які писали для Італійської комедії. Так, майже всі його п'єси є арлекінадами, тобто серед усіх характерних для італійської комедії дель арте персонажів головним героєм своїх творів автор завжди робить Арлекіна — найбільш грубого персонажа. Арлекінади А. М. де Фатувіля мали значний соціокультурний вплив, про що свідчить той факт, що іменами деяких

героїв його п'єс почали іменувати соціальні типажі. Так, «слово Грапіньян стало загальним іменем, як Гарпагон і Тартюф, а для Жан-Жака Руссо Грапіньян, прокурор і шахрай означає одне і те ж» (Furois, 1987).

Зазвичай про творчість Анн Модюї де Фатувіля згадують у контексті загальних досліджень драматургії Італійської комедії. Однією з таких робіт є монографія П'єра-Луї Дюшартра 1924 року, присвячена історії Італійської комедії. Водночас існує дуже мало досліджень, які були б окремо присвячені творчості Анн Модюї де Фатувіля. Одним з учених, які вивчали культурологію п'єс Фатувіля, є Джакомо Кавалуччі — він присвятив цьому питанню велику статтю ще в 1936 році. В наступні десятиліття твори Анн Модюї де Фатувіля у своїх роботах аналізували історики літератури Фредерік Деллофр (Deloffre, 1963) і Шарль Мазуер (Mazouer, 2002), а філолог Люсьєнн Фюруа (Furois, 1987) в 1987 році написала детальну біографію А. М. де Фатувіля, і уклала вичерпну бібліографію, в якій каталогізувала всі джерела, в яких сучасники згадують про творчість А. М. де Фатувіля, та перелічила всі сучасні дослідження, присвячені вивченню творів саме цього письменника. Також про творчість А. М. де Фатувіля згадує і французький культуролог Гі Боке (Boquet, 1979) в контексті свого загального дослідження репертуару Італійської комедії. Культурологи, які досліджують твори, написані для Італійської комедії, пов'язують їх появу з формуванням стилю літературного рококо, а репертуар Французької комедії відносять до напряму французького класицизму (Milam, 2011). У більшості культурологічних досліджень, присвячених вивченню репертуару італійського комічного театру XVII–XVIII ст., розглянуто цей культурний феномен в контексті формування традиції літературного рококо.

Для створення цього жанру французький драматург вдається у своїх сюжетах до сатиричного зображення тих соціальних явищ, з якими він був знайомий як політичний діяч. Так, він висміює фінансистів, які удають банкрутів заради власного збагачення, вчених, які роками працюють над нікому непотрібними дослідженнями, лікарів-неуків, жінок, які розорюють своїх чоловіків (Boquet, 1979). На думку Ф. Деллофра (Deloffre, 1963), у Фатувіля соціальна сатира стає такою гострою, що її можна вважати радше чорним гумором.

Комедія «Арлекін, імператор на Місяці» — комічна історія пройдисвіта, що закохався у служницю Коломбіню, яка працює в домі вченого-педанта. Доктор дратується через те, що в нього повен дім галасливих жінок — донька, служниця і племінниця, і прагне швидше віддати заміж їх усіх. Дія п'єси починається з комічної сварки господаря-вченого (Дотторе), який розглядає у телескоп Місяць, зі своїм слугою П'єро, якому набридло допомагати господарю вночі з його дослідями замість того, щоб спати. Дотторе так ревно досліджує Місяць тому, що вірить, ніби там живуть люди, так само, як і на Землі. А на думку П'єро, Місяць нагадує не що інше, як яечню на вісім жовтків (Monsieur D***, 1684). Герої розмовляють між собою сумішшю італійської і французької мов:

«*Le Docteur*

La mia patientia fa miracola. Essayons cependant s'il est possible, de le tirer de cet entêtement ; ascolia animale. As-tu jamais remarqué ces certaines Nuages qu'on voit autour de la Lune? Ces...

Pierrot

J'entends, c'est-à-dire, l'ornement de l'Aumelette.

*Le Docteur*L'ornement du Diable qui t'emporte: tais-toi; *la malhora*, & ne songe plus à Aumelette”.

[Доктор

*Моє терпіння — це просто якась чудо. Спробуймо-но, якщо це можливо, відволікти його від цієї балачки, дурну тварюку. Ти коли-небудь звертав увагу на оті хмарки, що їх видно довкола місяця? Ці...**П'єро*

Я думаю, це називається білок від яєчні...

*Доктор*Білок від дідька, який би тебе побрав! Замовкни, *нещастя*, і не думай більше про яєчню] (Monsieur D***, 1684, с. 5).

Зауважимо, що в тексті комедії Анн Модюї де Фатувіль намагається втілити культурну стилістику італійського театру, яку більшість критиків характеризує як притаманне для театру дель арте — так, актори, які виконували ролі у виставах Італійської комедії, в багатьох сценах мали імпровізувати, і це відображено в тексті самої п'єси. Автор вставляє в репліки персонажів італійські слова і речення, а італійська мова часто використовується саме тоді, коли персонаж свариться. Арлекін у п'єсах А. М. де Фатувіля є центральним персонажем, і до певного моменту він діє як спритний шахрай, який навіть викликає симпатію, проте в цьому творі його інтриги завершуються раптовою і блискавичною поразкою, яка нагадує про арешт Тартюфа у комедії Ж.-Б. Мольєра. Відтак Арлекін в авторі не є позитивним персонажем. Загалом саме на матеріалі цієї комедії можемо спостерігати, що вплив французького культурного дискурсу в А. М. де Фатувіля є надзвичайно виразним, оскільки автор веде із французькими класиками, яких цитує в своїй п'єсі, своєрідний діалог — він прямо згадує кілька комедій Мольєра. Варто також підкреслити і той факт, що зазначеній п'єсі притаманне таке явище, як критика французьких суспільних звичаїв, що не було властивим творам з репертуару Італійської комедії та для рокайльної драматургії загалом.

Арлекін після кількох невдалих спроб проникнути у дім доктора врешті вирішує видати себе за посланця імператора Місяця і посватати цього разу вже доньку вченого. У образі імператорського посла розповідає про звичай мешканців Місяця, кажучи, що вони достоту такі ж, як і у землян: «Кожен намагається влаштувати свої справи якомога вигідніше завдяки своєму ближньому, і найбільша чеснота у моїй державі — це мати багато майна» (Monsieur D***, 1684). На запитання доктора про те, чи є на Місяці вчені, Арлекін каже, що в них ціла група науковців уже сімдесят років працює над словником, який не можуть закінчити упродовж двох століть. Судді там теж продажні, бо беруть подарунки через своїх дружин, а чоловіки — вельми зручні у поведженні, лихварі беруть від сиріт у заставу останнє срібло, а жінки розпоряджаються всіма грішми, і витрачають геть усе, встають по обіді, витрачають по три години на свій туалет, а потім їдуть у кареті в Оперу, у Комедію, або на прогулянку (Monsieur D***, 1684). Після цього вони їдуть до когось вечеряти, а потім на бал, звідки повертаються о четвертій

чи п'ятій годині ранку, і лягають спати у своїх апартаментах окремо від чоловіків, які можуть не бачити дружин по кілька тижнів. Всі присутні разом вигукують, що на Місяці все точно так, як і у них. Зрештою, до господаря дому прибуває посланець із листом, в якому справжні наречені дівчат, до яких залицявся Арлекін, викликають його на дуель. Його перемагають, і той у відповідь зрікається їх усіх дівчат, а кавалери одружуються зі своїми обранками.

■ Висновки

П'єса Анн Модюї де Фатувіля «Арлекін, імператор на Місяці» є зразком синтезу італійського та французького культурних дискурсів. Автор намагався імітувати італійську культурну стилістику в тому її аспекті, як її сприймали французькі глядачі — подібно до комічних вистав, в яких дозволялося використовувати непристойні жарти. Для того, щоб надати своїм відповідній сюжетної гостроти, Анн Модюї де Фатувіль вдався у своїх творах до гострої соціальної сатири, критикуючи французькі суспільні звичаї, що не було властивим напряму традиційної італійської комедії. Водночас Анн Модюї де Фатувіль став першим автором, який цілеспрямовано намагався збагатити сюжети драматургії Італійської комедії — він надавав героям певного психологізму, модифікував традиційні для італійської комедії акторські амплуа та цитував у своїх п'єсах Ж.-Б. Мольєра й інших французьких класиків.

За стилістикою п'єси Анн Модюї де Фатувіля ще не можна вважати зразками літературного рококо, але саме він перший драматург, який цілеспрямовано створював новий літературний і культурний стиль, що мав об'єднувати стилістичні риси італійського та французького походження, і саме орієнтація на такий стилістичний космополітизм згодом стане основною рисою стилю французького літературного рококо.

■ Список використаних джерел

- Boquet, G. (1979). Les Comédiens Italiens à Paris au temps de Louis XIV. *Revue D'Histoire Moderne & Contemporaine*, 26(3), 422–438. <https://doi.org/10.3406/rhmc.1979.1065>
- Cavalucci, G. (1936). Fatouville, auteur dramatique. *Revue D'Histoire Littéraire De La France*, 43(4), 481–512. <https://www.jstor.org/stable/40520323?seq=1>
- Deloffre, F. (1963). Aspects inconnus de l'ancien théâtre italien. *Cahiers De L'Association Internationale Des Etudes Françaises*, (15), 177–188. <https://doi.org/10.3406/caief.1963.2253>
- Duchartre, P. L. (2012). *The Italian Comedy* [Monograph] (R. T. Weaver, Trans.). Dover Publications, Inc. <https://cutt.ly/rnzh6tY>
- Furois, L. (1987). Mise au point sur la personnalité de Fatouville. *Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori, Nuova Serie*, 2, 169–176. <http://hdl.handle.net/10077/9554>
- Mazouer, C. (2002). *Le théâtre d'Arlequin: comédies et comédiens italiens en France au XVIIe siècle* [Monographie]. Presses de l'Université de Paris-Sorbonne. <https://cutt.ly/mnzjdez>
- Milam, J. D. (2011). *Historical Dictionary of Rococo Art*. Scarecrow Press. <https://cutt.ly/7nzjcuH>

Monsieur D***. (1684). *Arlequin Empereur dans la Lune*: Comédie. A Troyes: Chez Garnier, Imprimeur Libraire, rue du Temple. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k853786v>

References

- Boquet, G. (1979). Les Comédiens Italiens à Paris au temps de Louis XIV [Italian comedians in Paris in the time of Louis XIV] *Revue D'Histoire Moderne & Contemporaine*, 26(3), 422–438. <https://doi.org/10.3406/rhmc.1979.1065> [in French].
- Cavalucci, G. (1936). Fatouville, auteur dramatique [Fatouville, dramatic author] *Revue D'Histoire Littéraire De La France*, 43(4), 481–512. <https://www.jstor.org/stable/40520323?seq=1> [in French].
- Deloffre, F. (1963). Aspects inconnus de l'ancien théâtre italien [Unknown aspects of ancient Italian theatre]. *Cahiers De L'Association Internationale Des Etudes Françaises*, (15), 177–188. <https://doi.org/10.3406/caief.1963.2253> [in French].
- Ducharte, P. L. (2012). *The Italian Comedy* [Monograph] (R. T. Weaver, Trans.). Dover Publications, Inc. <https://cutt.ly/rnzh6tY> [in English].
- Furois, L. (1987). Mise au point sur la personnalité de Fatouville [Clarifications about the development of Fatouville's personality] *Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori, Nuova Serie*, 2, 169–176. <http://hdl.handle.net/10077/9554> [in French].
- Mazouer, C. (2002). *Le théâtre d'Arlequin: comédies et comédiens italiens en France au XVIIe siècle* [Theatre of Arlequin : Italian comedies and comedians in France in XVII century] [Monograph]. Presses de l'Université de Paris-Sorbonne. <https://cutt.ly/mnzjdez> [in French].
- Milam, J. D. (2011). *Historical Dictionary of Rococo Art*. Scarecrow Press. <https://cutt.ly/7nzcuh> [in English].
- Monsieur D***. (1684). *Arlequin Empereur dans la Lune* [Arlequin Empereor on the Moon]: Comedy. Troyes: Garnier, imprimeur Libraire, rue du Temple. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k853786v> [in French].

FRENCH-LANGUAGE DRAMA OF THE COMÉDIE-ITALIENNE (1660–1697) AS A CULTURAL PHENOMENON OF EARLY ROCOCO

Mariia Danchenko

PhD student,

ORCID: 0000-0002-7846-9947, e-mail: maria.i.danchenko@gmail.com,

National University of Kyiv-Mohyla Academy,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to determine the peculiarities of the development of the Rococo style and to study its culturological specificity in French drama. The relevance of the study is determined by the lack of scientific research in the Ukrainian cultural studies

that would elucidate the issues of the Rococo style development in the French and Western European drama. Also, the study of the Italian comedy in France from 1660 to 1697 remains insufficiently represented in Ukrainian scientific works. The research methodology involves the study of the cultural specificity of the French-language drama of the Italian comedy (1660–1697) by interdisciplinary methods of cultural and comparative philological analysis. The article analyses the linguistic features of the original text, taking into account the fact that since 1682 plays for the Italian comedy were written in a mixture of French and Italian languages. The scientific novelty lies in the study of the interaction of French and Italian cultural and stylistic elements in the plays of Ann Mauduit de Fatouville and the impact of this interaction on the development in French culture of a new style — the Rococo style. The untranslated play *Arlequin, Empereur dans la Lune* by Ann Mauduit de Fatouville was used in the study. The results of the study show that the writer used Italian words and expressions in a play written in French not only to preserve the Italian flavour, but also to achieve a comic effect. Conclusions. The French authors began to imitate the style of Italian comedies and imported the cultural flavour of Italy, however, at the same time softened the rough humour of the Italian comedies and adapted it to the French tastes, thus laying the ideological foundations of the new Rococo style. Ann Mauduit de Fatouville can be considered one of the first founders and representatives of the literary Rococo style.

■ **Keywords:** Comédie-Italienne; Ann Mauduit de Fatouville; Arlequin; Rococo

■ **ФРАНКОЯЗЫЧНАЯ ДРАМАТУРГИЯ ИТАЛЬЯНСКОЙ КОМЕДИИ (1660–1697) КАК КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН РАННЕГО РОКОКО**

■ **Данченко Мария Леонидовна**

■ *Аспирантка,*

ORCID: 0000-0002-7846-9947, e-mail: maria.l.danchenko@gmail.com,

Киевский национальный университет «Киево-Могилянская академия»,

Киев, Украина

■ **Аннотация**

Цель статьи — определить особенности становления стиля рококо, а также исследовать его культурологическую специфику во французской драматургии. Актуальность исследования обусловлена отсутствием в украинской культурологии научных исследований, которые бы освещали проблематику формирования стиля рококо во французской и западноевропейской драматургии. Также недостаточно представленным в украинских научных работах остается и изучение деятельности Итальянской комедии во Франции с 1660 по 1697 годы. Методология исследования предполагает изучение культурной специфики франкоязычной драматургии Итальянской комедии (1660–1697) при помощи междисциплинарных методов культурологического и сравнительно-филологического анализа. В статье проанализированы лингвистические особенности текста первоисточника ввиду того обстоятельства, что с 1682 года пьесы

для Італійської комедії писали на смесі італійського і французького мов. Наукова новизна статті заключається в вивченні взаємодії французьких, а також італійських культурно-стилістических елементів в п'єсах Анн Модюї де Фатувіля і ролі цього взаємодії в формуванні во французькій культурі нового стилю — рококо. Для даного дослідження ми використовуємо неперекладену п'єсу «Арлекин, імператор на Луні» Анн Модюї де Фатувіля. Результати дослідження демонструють, що письменник використовував в п'єсі, написаній на французькій мові, італійські слова і вирази не тільки для збереження італійського колориту, але і з метою досягнення комічного ефекту. Висновки. Французькі автори почали імітувати стиль італійських комедій, а також імпортували культурний колорит Італії, однак, при цьому пом'якшували грубий юмор італійських комедій, і підстраивали його під французькі смаки, закладаючи цим ідеологічні основи нового стилю рококо. Анн Модюї де Фатувіль може бути розглянутий одним з перших засновників і представників стилю літературного рококо.

■ **Ключевые слова:** Італійська комедія; Анн Модюї де Фатувіль; Арлекин; рококо

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.235997

УДК 008:323.15(100=161.2)

МИСТЕЦЬКО-ДУХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Денькович Василь Степанович

Аспірант,

ORCID: 0000-0001-8725-6428, e-mail: denkovych.vasyl@gmail.com,

Київський національний університет культури і мистецтва,

вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Денькович, В.С. (2021). Мистецько-духовний потенціал культури української діаспори. *Питання культурології*, (37), 53-60. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.235997>.

Анотація

Мета статті — висвітлити специфіку розвитку культури української діаспори, означити її мистецько-духовний потенціал та окреслити роль у збереженні сутнісних етнічних констант. Методологія дослідження передбачає застосування аналітичного підходу для виокремлення основних стратегій розвитку культури діаспори. Порівняльний метод використовується задля висвітлення специфіки взаємодії між культурою України та діаспори. Метод зіставлення залучено для наголошення на результативності розвитку культури діаспори для сьогодення. Наукова новизна. В статті окреслено значення української діаспори як транслятора та продовжувача культурних традицій України. Визначено її мистецько-духовний потенціал, який полягає у збереженні сутнісних етнічних чинників та впливі на сучасну культурно-мистецьку практику України. Висновки. Культурні зміни зумовлені процесами взаємодії різних культур (як в межах однієї країни, так і між окремими державами). Унаслідок збільшення інтеграційних процесів важливу роль відіграє проблема збереження цінностей кожної культури. Доведено, що у культурі української діаспори відбулося своєрідне консервування основних константних характеристик, притаманних українській культурі. Напрями її розвитку насамперед були пов'язані зі збереженням етнічної ідентичності. Автори використовували фольклорний матеріал, тематику та інструментарій, що притаманні українській етнічній культурі. Водночас відсутність ідеологічних перепон сприяла формуванню вільного простору для творчості, внаслідок чого діаспора почала розвиватися більш прогресивно, виступаючи орієнтиром для української культури сьогодення. Отже, культурна спадщина представників діаспори може належати як українській культурі, так і світовій.

Ключові слова: діаспора; духовна культура; Україна; культурна ідентичність; фольклор

Вступ

Упродовж останніх років посилюється інтерес до дослідження діаспори, адже розвиток української культури здійснювався не лише на території нашої держави, а й за її межами. Чимало для збереження та розвитку етнічної української культури відіграла діаспора. Тому можемо говорити про формування окремого напрямку розвідок діаспори — діаспорознавство. «Відновлення сучасного українського культурного простору спонукає до пізнання і вивчення не тільки материкової культури, але і її діаспорної гілки. З часу проголошення державної незалежності України значно активізувалися наукові дослідження діаспори, що маніфестують зародження нового напрямку наукового пошуку гуманітарного профілю — діаспорознавство» (Виткалов, 2012, с. 276). Тож актуальним завданням є дослідження ролі діаспори як чинника розбудови національної культури сьогодення.

Дослідження здобутків української науки у періодичних виданнях українців США та їх потенціалу як засобу збереження національної ідентичності здійснює у своїй праці Л. Біловус (2016). Досягнення сучасної монографічної літератури, присвяченої проблемам розвитку культури української діаспори кінця XIX–XX ст. підкреслені в публікації В. Виткалова (2012). Внесок діячів у розвиток культури української діаспори розглянуто в працях О. Гайдичук (2019) та В. Дутчак (2018). Національно-політичні та духовно-культурні аспекти дослідження феномена діаспори окреслено І. Ключковською та Н. Гумницькою (2011). Розвідки, пов'язані з діяльністю культурно-музичних осередків української діаспори в країнах Північної Америки кінця минулого століття здійснює В. Чайка (2018; 2019).

Водночас недостатньо розкритими залишаються сучасні мистецькі практики української діаспори, які розвивалися подекуди більш прогресивно внаслідок відсутності ідеологічних перепон та стали певним орієнтиром для сучасної української культури.

Мета статті

Мета статті полягає у висвітленні специфіки розвитку культури української діаспори, означенні її мистецько-духовного потенціалу та окресленні ролі у збереженні сутнісних етнічних констант. Методологія передбачає застосування аналітичного підходу для виокремлення основних стратегій розвитку культури діаспори. Порівняльний метод використовується задля висвітлення специфіки взаємодії між культурою України та діаспори. Метод зіставлення залучено для наголошення на результативності розвитку культури діаспори для сьогодення. Наукова новизна. В статті окреслено значення української діаспори як транслятора та продовжувача культурних традицій України. Відзначено її мистецько-духовний потенціал, який полягає у збереженні сутнісних етнічних чинників та впливі на сучасну культурно-мистецьку практику України.

Виклад матеріалу дослідження

Культура є системою, що динамічно розвивається. Всі її компоненти нерозривно пов'язані між собою та істотно впливають один на одного. Безперечно

культурна мінливість обумовлена процесами взаємодії різних культур, як в межах однієї країни, так і між окремими державами. Водночас внаслідок збільшення інтеграційних процесів важливу роль відіграє проблема збереження цінностей кожної культури. «Процес об'єднання світових суспільних цінностей та національних культур породжує одну з головних проблем сучасності — проблему ідентичності. Бувши носієм конкретної етнокультурної, національної спільності, сучасна людина відчуває необхідність зберегти цю унікальність та передати її майбутнім поколінням» (Біловус, 2016, с. 318).

Одним з чинників, що впливає на культурний образ світу, є переселення різних груп людей. Це явище має перманентний характер. Проте певні події політичного, соціального та економічного розвитку країни можуть спричинити більшу інтенсивність міграції. Такими чинниками, які вплинули на зміну проживання багатьох українців стали: Перша та Друга світові війни, політика уряду. Була й суб'єктивна мотивація, яка зумовила від'їзд з рідних домівок українців, що у пошуках нової батьківщини оселялись у Канаді, США та інших країнах. Наразі четверта хвиля еміграції відбувається і в наші часи, яка почасти пов'язана з економічними чинниками.

Попри міграційні процеси, які відділили певну частину українців від їх історичних земель, етнічний ціннісний вимір продовжував розвиватися за межами України. Доречно вважати навести думку І. Ключковської та Н. Гумницької (2010) щодо можливості вважати надбання різних діячів та митців діаспори таким, що відсилає до українського культурного модусу: «Культурні надбання української діаспори є насамперед надбанням України, а лише потім — світової цивілізації (під культурним надбанням розуміємо досягнення в усіх сферах людської діяльності, зокрема гуманітарній, природничій, технічній, суспільній, політичній)». Зазначимо, що культурний модус формується унаслідок взаємопов'язаних дій, що перетворюються на основі цінностей, норм і зразків, які мали соціально значущий характер.

Наголосимо, що протягом ХХ ст. на території України відбувалися події, які подекуди унеможливлювали розвиток національної культури, що б відтворювала основи етнічної неповторності та демонструвала зв'язки з фольклорними витоками (різноманітні заборони, русифікація та ін.), а в діаспорі це було не лише можливо, а й становило нерідко сутність тих мистецьких, просвітницьких подій, які відбувались. «Найбільш питомо етнічність українців за кордоном збереглася саме в контексті активного розвитку культурно-просвітницького напрямку діяльності. Відомо, що у 30-ті рр. ХХ ст. на території північноамериканських країн діяло майже 40 драматичних гуртків і народних хорів, успішно функціонували курси з підготовки вчителів української мови, активно діяли робітничі будинки, пропагуючи культурно-просвітницьку діяльність» (Чайка, 2018, с. 27). При цьому у міру сил здійснювалась підтримка зв'язків із рідними землями та культурними центрами на батьківщині. Тому що туга від розлуки з землею пращурів була ще одним чинником, який впливав на формування стійкого інтересу до сфери народної української культури; спонукала митців-емігрантів включати у свій репертуар окрім зарубіжних ще й українські музичні твори, у такий спосіб популяризуючи українську культуру, музику і пісні за кордоном (Гайдичук, 2019).

І хоча культура діаспори зуміла зберегти витoki української етнічної ментальності, однак її духовно-мистецький компонент, на відміну від інших чинників (політичних, економічних, соціальних) виявився найбільш болючим для вихідців з України.

Розвиток культури в українській діаспорі здебільшого пов'язаний зі збереженням етнічної ідентичності, яка мало піддається змінам, залишаючись стабільною. Важливу соціальну роль у згуртуванні представників діаспори відігравали різноманітні об'єднання, зокрема релігійного характеру, які були спрямовані на підтримку життєдіяльності громадян — вихідців з України. Водночас духовно-інтеграційну функцію мали мистецькі проекти, завдяки яким відбувалось своєрідне «консервування» тих форм творчої активності, що були характерні до від'їзду з теренів України.

Найпоширенішими були хорові колективи, які утворювалися при церквах та орієнтувалися переважно на духовний репертуар. Неабияку роль відігравали й молодіжні об'єднання, при яких функціонували також мистецькі колективи. Саме збереженню національної самосвідомості та ідентичності сприяла діяльність молодіжних організацій — вони організовували свята, концерти, до яких долучались хори, оркестри, ансамблі (Чайка, 2018). Репертуар міг охоплювати ширший спектр і складався не лише з творів, привезених з України — фольклор, авторські твори українських композиторів, а й тих, що були подібними до фольклорних зразків, але мали сучасне авторство. Важливе місце у культурі діаспори мав музичний інструментарій, який також був символічно пов'язаний з ідентичністю українського народу. Це насамперед колективи, подібні до трієстих музик. Чимале значення мав також розвиток майстерності гри на бандурі, що був уособленням історичного минулого українців та зв'язком з батьківщиною. Можна зазначити активність творчої комунікації між бандуристами США та України, що проявляється на рівні гастрольних подорожей, а також «спільних проєктів навчання молоді гри на бандурі в літніх таборах» (Дутчак, 2018, с. 93). Нині культурна співпраця між діячами діаспори та Україною набуває системного характеру та проявляється через різні форми спільної навчально-комунікативної діяльності.

На основі української народної пісенності утворюється сучасна композиторська практика, яка має яскраво виражену патріотичну спрямованість. Автори не лише почали використовувати народний матеріал, тематику та інструментарій, що притаманні українській етнічній культурі, але й отримали можливість розвивати мистецьку практику без огляду на ідеологічну складову. Наприклад, «деякі стилі (рококо, модернізм, класицизм, неокласицизм, неофольклоризм), техніки (атональність, електронна музика), жанри та нетрадиційні інструментальні складки виникли в інструментальній музиці української діаспори раніше, ніж в Україні» (Чайка, 2019, с. 112). Цьому є ряд пояснень, адже звернення до авангардних композиторських технік було фактично під заборону в радянській Україні. Натомість у країнах Північної Америки були відсутні обмеження політико-ідеологічного плану щодо свободи творчості, а також існувала можливість ознайомлюватись зі здобутками провідних композиторів-новаторів, чиї твори можна було почути не лише під час гастролей, але й у записі.

Неабияку роль у формуванні підґрунтя для розвитку культурного потенціалу мало заснування приватних закладів, зокрема й тих, що сприяли розвитку му-

зичної освіти — це Український музичний інститут Америки (УМІА) в Нью-Йорку, що має декілька філій в американських містах. Також нерідкою була практика заснування мистецьких курсів, де здійснювалось згуртування професіоналів та любителів музики.

■ Висновки

Доведено, що у культурі української діаспори відбулося своєрідне консервування основних константних характеристик, притаманних українській культурі. Напрями її розвитку насамперед були пов'язані зі збереженням етнічної ідентичності. Автори використовували фольклорний матеріал, тематику та інструментарій, що притаманні українській етнічній культурі. Водночас відсутність ідеологічних перепон сприяла формуванню вільного простору для творчості, внаслідок чого діаспора почала розвиватися більш прогресивно, виступаючи орієнтиром для української культури сьогодення. Отже, культурна спадщина представників діаспори може належати як українській культурі, так і світовій.

Зазначимо, що розвідки в напрямі діаспорознавства є перспективними й дозволять системно вивчати діаспору та її культурно-соціальне значення.

■ Список використаних джерел

- Біловус, Л. І. (2016). Діяльність НТШ та питання української науки у періодичних виданнях українців США як засіб збереження національної ідентичності. *Молодий вчений*, 9(36), 318–324.
- Виткалов, В. Г. (2012). Музична культура української діаспори кінця XIX–XX століть крізь призму сучасної монографічної літератури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 18(2), 276–278.
- Гайдичук, О. С. (2019). Внесок вихідців Бережанщини в музичну культуру західної української діаспори. *Культура і сучасність*, 1, 234–240.
- Дутчак, В. (2018). Мистецькі здобутки бандуристів української діаспори США. *Американська історія та політика*, 5, 86–95. <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.05.86-95>
- Ключковська, І., & Гумницька, Н. (2010, 11 березня). *Українська діаспора в об'єктиві сучасності – національно-політичний та духовно-культурний феномен (перша – третя хвилі еміграції)*. <https://miok.lviv.ua/?p=379>
- Чайка, В. В. (2018). Розвиток культурно-музичних осередків української діаспори в країнах Північної Америки кінця XX – початку XXI ст. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, 29(68), 2, 26–30.
- Чайка, В. В. (2019). Композиторська творча діяльність представників північноамериканської української діаспори другої половини XX ст. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, 30(69), 4, 111–116.

■ References

- Bilovus, L. I. (2016). Diialnist NTSh ta pytannia ukrainskoi nauky u periodychnykh vydanniakh ukrainsiv SShA yak zasib zberezhenia natsionalnoi identychnosti [NTSh activity

- and issues of Ukrainian science in periodicals of Ukrainians in the USA as a means of preserving national identity]. *Molodyi vchenyi*, 9(36), 318–324 [in Ukrainian].
- Chaika, V. V. (2018). Rozvytok kulturno-muzychnykh osередkiv ukrainskoi diaspori v krainakh Pivnichnoi Ameriky kintsia XX – pochatku XXI st. [Development of cultural and musical centers of the Ukrainian diaspora in North America in the late twentieth and early twenty-first century]. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University series "Historical Sciences"*, 29(68), 2, 26–30 [in Ukrainian].
- Chaika, V. V. (2019). Kompozytorska tvorcha diialnist predstavnykiv pivnichnoamerykanskoi ukrainskoi diaspori drugoi polovyny XX st. [Composer's creative activity of representatives of the North American Ukrainian diaspora of the second half of the 20th century]. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University series "Historical Sciences"*, 30(69), 4, 111–116 [in Ukrainian].
- Dutchak, V. (2018). Mystetski zdotuky bandurystiv ukrainskoi diaspori SShA [Artistic achievements of bandura players of the Ukrainian diaspora in the USA]. *American History and Politics*, 5, 86–95. <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.05.86-95> [in Ukrainian].
- Haidychuk, O. S. (2019). Vnesok vykhidtsiv Berezhanshchyny v muzychnu kulturu zakhidnoi ukrainskoi diaspori [The contribution of Brzezany natives to the musical culture of the Western Ukrainian diaspora]. *Culture and Contemporaneity*, 1, 234–240 [in Ukrainian].
- Kliuchkovska, I., & Humnytska, N. (2010, March 11). *Ukrainska diaspora v ob'iektyvi suchasnosti – natsionalno-politychnyi ta dukhovno-kulturnyi fenomen (persha – tretia khvyli emihratsii)* [Ukrainian diaspora in the lens of modernity – a national-political and spiritual-cultural phenomenon (the first – the third wave of emigration)]. <https://miok.lviv.ua/?p=379> [in Ukrainian].
- Vytkalov, V. H. (2012). Muzychna kultura ukrainskoi diaspori kintsia XIX – XX stolit kriz pryzmu suchasnoi monohrafichnoi literatury [Musical culture of the Ukrainian diaspora of the late 19th–20th centuries through the prism of modern monographic literature]. *Ukrainian culture: past, modern and ways of development*, 18(2), 276–278 [in Ukrainian].

ARTISTIC AND SPIRITUAL POTENTIAL OF THE UKRAINIAN DIASPORA'S CULTURE

Vasyl Denkovych

PhD student,

ORCID: 0000-0001-8725-6428, e-mail: denkovych.vasyl@gmail.com,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to highlight the special characteristics of the development of the culture of the Ukrainian diaspora, to determine its artistic and spiritual potential, and to outline its role in preserving the essential ethnic constants. The research methodology involves

the application of an analytical approach to identify the main strategies for the development of the diaspora's culture. The comparative method is used to highlight the interaction between the culture of Ukraine and the diaspora. The comparison method is applied to emphasize the effectiveness of the development of the diaspora's culture for the present day. Scientific novelty. The article outlines the importance of the Ukrainian diaspora as a translator and successor of the cultural traditions of Ukraine. The article determines its artistic and spiritual potential, which consists in preserving the essential ethnic factors and influencing the modern cultural and artistic practice of Ukraine. Conclusions. Cultural changes are caused by the processes of interaction between different cultures (both within the same country and between individual states). Due to the increase in integration processes, the challenge of preserving the values of each culture is essential. It has been proved that in the culture of the Ukrainian diaspora there was a kind of preservation of the main constant characteristics inherent in Ukrainian culture. The directions of its development were primarily related to the preservation of ethnic identity. The authors used folklore material, themes, and tools inherent in Ukrainian ethnic culture. At the same time, the absence of ideological barriers contributed to the formation of free space for creative work, as a result of which the diaspora began to develop more progressively, acting as a reference point for today's Ukrainian culture. Thus, the cultural heritage of the diaspora could belong to both Ukrainian and world culture.

■ **Keywords:** diaspora; spiritual culture; Ukraine; cultural identity; folklore

■ ХУДОЖЕСТВЕННО-ДУХОВНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КУЛЬТУРЫ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ

■ **Денькович Василий Степанович**

■ *Аспирант,*

ORCID: 0000-0001-8725-6428, e-mail: denkovych.vasyil@gmail.com,

Киевский национальный университет культуры и искусств,

Киев, Украина

■ **Аннотация**

Цель статьи — осветить специфику развития культуры украинской диаспоры, определить ее художественно-духовный потенциал и очертить роль в сохранении сущностных этнических констант. Методология исследования предполагает применение аналитического подхода, что позволило выделить основные стратегии развития культуры диаспоры. Сравнительный метод используется для освещения специфики взаимодействия между культурой Украины и диаспоры. Метод сопоставления привлечен для подчеркивания результативности развития культуры диаспоры для современности. Научная новизна. В статье обозначено значение украинской диаспоры как транслятора и продолжателя культурных традиций Украины. Отмечен ее художественно-духовный потенциал, который заключается в сохранении сущностных этнических факторов и влиянии на современную культурно-художественную практику Украины. Выводы. Культурные изменения обусловлены процессами взаимодействия различных культур

(как в пределах одной страны, так и между отдельными государствами). Вследствие увеличения интеграционных процессов важную роль играет проблема сохранения ценностей каждой культуры. Доказано, что в культуре украинской диаспоры произошло своеобразное консервирование основных константных характеристик, присущих украинской культуре. Направления ее развития в первую очередь были связаны с сохранением этнической идентичности. Авторы использовали фольклорный материал, тематику и инструментарий, присущие украинской этнической культуре. В то же время отсутствие идеологических преград способствовало формированию свободного пространства для творчества, в результате чего диаспора начала развиваться более прогрессивно, выступая ориентиром для украинской культуры современности. Итак, культурное наследие представителей диаспоры может принадлежать как украинской культуре, так и мировой.

■ **Ключевые слова:** диаспора; духовная культура; Украина; культурная идентичность; фольклор

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236000

UDC 008(4):7.035.93]:[140.8:115

FUTURE ORIENTED TEMPORALITY AS A WORLDVIEW NARRATIVE OF WESTERN CULTURE

Larysa Osadcha

PhD in Philosophy, Associate Professor,
ORCID: 0000-0003-0797-2788, e-mail: osadcha.lv@gmail.com,
National Academy of Culture and Arts Management,
9, Lavrska St., Kyiv, 01015, Ukraine

For citation:

Osadcha, L. (2021). Future Oriented Temporality as a Worldview Narrative of Western Culture. *Issues in Cultural Studies*, (36), 61-70. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236000>.

Abstract

The purpose of the article is to explore socio-cultural conditions in European history that formed Modernity as the system of ideas and attitudes to reality through new forms of temporality, which, in turn, still determines our worldview. The historical justification strategy uses two temporal dimensions: the idyllic past and the sequenced present. Therefore, the dominance of future-orientation, as a feature of the worldview that was formed in Europe in the era of modernity, is a cultural nonsense. The article analyses the features of its formation. The theoretical basis of the research is the classic works of enlighteners, who were the first to consider history as a planetary phenomenon, and humanity as an “unfinished project” not only of nature but also of history. The historical and philosophical works of George Collingwood, Jacques Le Goff, and Jonas Ahlskog have helped to argue the assertion that modern European culture has a specific scale of understanding time — the future is the horizon of goal setting, and not the past “golden times”, which in the pre-modern era were perceived as a model for endless reproduction. However, in his work, Matt Ossiias notes that the dimension of the future has lost its optimistic and technological connotations in contemporary Western culture and is associated with risks and uncertainty. Scientific novelty. The study demonstrates that in the era of modernity, unique worldview characteristics were formed, which emphasize and determine the specificity of European culture, namely the way of perceiving time. For the first time, the uncertainty of the future was perceived optimistically, and expectations were located on the horizon of linear secular time. Conclusions. The philosophical context of modernity associated with the main worldview features of the Enlightenment was formed under the influence of the methodology of natural sciences. For example, the history of civilizations was interpreted as a continuation of the geological history of the planet; the object of socio-philosophical reflections acquired a global scale — it was no longer about the history of separated communities, but the history of human race progress; the stages of social evolution were clearly outlined and considered inevitable for each society. The perception of modern times, its “here” and “now”

coordinates had lost connection with the past and became oriented into the future, which was seen as dependent on human intentions and efforts.

▪ **Keywords:** worldview; temporality; traditional society; modernity; risk society; modernization

▪ Introduction

The forming of any kind of identity — cultural, professional, gender, etc. — requires posing self, or referring community, in the temporal and spatial dimensions. Whatever we aim to do could be fulfilled in some place, during some time duration. Both these factors compose the phenomenon called “life circumstances”. To be a human means to set yourself in time — from the past, across the present, and into the future. In different cultural epochs, the past, the present, and the future were not equivalent in value. Traditional cultures (according to cultural classification that consists of traditional or agrarian, industrial, and information waves) assessed the past highest, it was perceived as a golden standard of the right life and decent behaviour. For many cultures, this worldview orientation is still valid. As for European civilization, the new kind of world-understanding has started to emerge in the late 17th and 18th centuries. Its main features were the growing importance of technical knowledge for the new industrial realm, the forming of self-relying attitude that symbolized the end of the religious type of worldview, the device of the universal, even geological, history of humankind. The future was imaged alike to the heavenly paradise in Medieval Christian consciousness. Nevertheless, in the Modern epoch, its main characteristics acquired absolutely pragmatic definitions, the future was interpreted as such that was accomplishable in real conditions of human life. Even nowadays, we appeal to the imagined future advantages while starting a business, planning some event or social activity.

This imagined temporal dimension is so important for the Western culture, that it has become essential for its ethic narrative, as Matt Ossiias (2016) admitted in his essay “Death of the Future”: “The future has long receded behind its own eternal event horizon in the ‘Western’ culture. Visions of paradise that were once too divine to imagine in this world have been transformed by an affirmation of utopia as no-place: a future that is always ecstatic, never present, always arriving, infinitely free, endlessly changing”. But nowadays future is perceived differently: through issues of ecological threat and social uncertainty, economic crashes, cultural wars. So we are shocked by the future, by its unavoidable negative consequences, caused by unplanned human activity, in other words, by the careless attitude to the future. To protect the present we should learn the future in all its possible variations.

▪ Purpose of the article

The purpose of the article is to explore socio-cultural conditions in European history that formed Modernity as the system of ideas and attitudes to reality through new forms of temporality, which, in turn, still determines our worldview.

▪ Main research material

In the widest sense term modernization means “renewal”, “making something better”, “improving characteristics of the process or thing for actual conditions”, more-

over, these current conditions, nowadays life are considered better than any previous period of history.

On the one hand, the concept of modernization is based on the evaluative judgments, on the visionary idyllic type of modernity. On the other hand, this social ideal isn't objective, it can't become embodied by itself without the inventions and efforts of those who created this idyllic vision. Hence, it follows those different societies that are not equal to their identity coordinates, despite being contemporaries. More conservative societies hold on to the heroic past, more innovative ones are focused on transforming venturesome futurological projects into reality. Thus the concept of modernization has two methodological features that should be taken into consideration from the beginning. Temporality, explicitly inherent in the notion of modernization, appeals not to mechanically measured time but mostly to the intensity, qualitative filling of human life, worldview type. On the other hand, theorists of modernization, who develop a measurement scale, should speak from the position of preferences, from the point "already in the future".

The concept of modernization comprises the idea of some kind of effort, institutional, administrative, educational, even cognitive, to approximate the reality to the imaginary ideal state. If reality could be influenced on, humankind history is observed as the chain of unavoidable stages of social progress, so it explains the difference in the development and wealth between nations, propose symbolic scale to compare them and to recognize that some are better because of achieving the more civilized stage of social growth.

The concept of modernization has roots in the idea about the cultural advantages of European civilization, on the one hand, and it became the result of the evolutionary approach to the theory of human progress. Thus, the concept of modernization geographically located in the European discourse of its evolutionary advantages and it is associated with a new idea, secular by its nature, of human creative freedom and the power of mind and rationality that are the main characteristics of the Age of Enlightenment. At that time the view of human history transformed from multiple ethnical separated retelling traditions to the understanding of the Past as a global process concerning mankind as a whole. It is clear that Christian cosmology and eschatology created preconditions for considering mankind's fate without regard to ethnical and cultural differences. But in our case, we talk about secular history devoid of religious connotations.

The British historian and philosopher Robin George Collingwood (1946) in his book "The Idea of History" clearly distinguished theological interpretations of temporality from actually historical ones. He noted that the Enlightenment had proposed a particular way of thinking about the past — to understand it as the past of people where such unclear subjects as gods or heroes, who were aided by gods as it had been represented in ancient myths, were not taken into account.

The human history denies a factor of some transcendental subject intermeditation into the course of events. It studies finite, unique, fleeting states and facts that were caused and experienced by humans. Discourse on the human history, which emerged in the Age of Enlightenment, attests the human interest to their own nature and capacity limits. Historians have become a particular intellectual class whose

opinion was based on autonomous reasoning from evidence, contrary to the previous history of “scissors-and-paste” depending on the authority of witnesses of the past. But critical history (“history proper”) relies on the historian as a self-authorizing researcher. Finnish explorer Jonas Ahlskog (2016) summarized the essence of “Copernicus turn” for scientific legitimation of history made by R. G. Collingwood in such words: “Absolutely fundamental to Collingwood’s idea of the relationship between historians and their materials was a sharp distinction between testimony and evidence... In history proper, one does not merely believe the testimony of authorities. Rather, these “authorities” become only evidence from which historians, upon their own authority, infer answers to their own questions about the past” (p. 182).

In the period of the 17th–18th centuries, a new way of worldview and feeling of social belonging appeared. In this historical period the idea of contemporarily as unique, progressive modernity, the important temporal moment actually continuing “here and now” emerged. There is a new type of worldview, due to growing economical production and consolidation of human contacts, generated by broader goods exchange and intensifying of intercultural interactions, the formation of communities with professional or even class identities. In his book “Culture and Society: 1780–1950” Cambridge researcher Raymond Williams (1983) gave an explanation for the crucial social changes of the time, appealing to discourse analysis, exploring semantic shifts as a result of everyday life changes. He argues that in the last decades of the 18th century some words been at that time in usage acquired their common meaning. These words are *industry*, *democracy*, *class*, *art*, and *culture*. Initially, the *industry* meant a particular human attribute that could be paraphrased as ‘skill’ but subsequently, it transformed into a description of the institution. Common English use of the word ‘democracy’ appeared at the time of the American and French Revolutions. Its previous connotation in aristocratic society was unfavourable. As a result of the Industrial Revolution, the representatively numerous working class was formed. This fact links together three mentioned notions — industry, democracy, and class. Two other words — art and culture — were still useful for describing elite attitude to the history and aesthetic self-expression. Steadily increase in the number of those who belong to and was identified with the working class has led to the emergence of a less pretentious form of culture — the one oriented on mass aesthetic tastes, focused on the fleeting emotional expression of communication with art that does not require diligent reflection and is continuing ‘here and now’.

The turn to the presence oriented on ‘the actual temporality’ was the first change in the way European civilization has reflected itself and the imagined future. The second paradoxical change was that presence had been perceived not as the predictable consequence of the better past but as the basis for a fantastic unimagined completely future. Why was this new temporal scale paradoxical? It was the first case in human history when the future had been interpreted as given hope and encouragement. Before this change in the worldview, the present and future coursed anxiety, fear, and shame. Societies of the agricultural epoch were dependent on repetitive natural cycles that determined the mode of predominant food production. That’s why the golden era, the standard to be followed was seen as affiliated to the past.

Sociologist Ronald Inglehart defined that the main social precondition for the unique idea about modernity was the change of the way to interact with the natural and socio-cultural environment: “Modernization theory is based on the idea of human progress. Historically, this idea is relatively new. As long as humans did not exert significant control over their natural environment, and agrarian economies were trapped in steady-state equilibrium where almost no perceptible change took place from one generation to the next, the idea of human progress seemed unrealistic. The situation began to change only with the occurrence of sustained economic growth” (Inglehart & Welzel, 2005, p. 24). The idea of human progress has its reliance on certain world-view points that are inherent in the European culture of modern times.

The first particular feature is the desire to realize creative freedom and achieve success in the visible future, not in the after-life, as it was proclaimed by the church. The second unique mental feature of the time was a positive perception of technological inventions and novelty as such. When the intellectual monopoly of the church had been overcome in the period called the Enlightenment, the idea of regulated progress (which is a core of the modernization theory) inspired people to increase their control over nature.

Jurgen Habermas (1983) in the article “Modern — An Incomplete Project” also pointed out the phenomenon of a new kind of temporal evaluation, a new way to feel the contemporarily that emerged in Europe in the 18th century. He reminded that the etymological origin of the word came from Latin “modernus” in the 5th century. At the time this notion was used in order to distinguish the presence that had become officially Christian, from the pagan Roman past. From that moment the term “modern” was used to express the feeling of changes that had separated the previous epoch from another actual one. The Renaissance seemed to be new compared with the Middle Ages alike ‘modern’ Enlightenment came to replace ‘old’ Renaissance. The concept of modernity, thereby, emphasizes two interconnected temporal dimensions — the past and the present. The preference, even supremacy, of ‘now’ on ‘then’ has formed the archive of conceptualized memory that gives birth to a rationalized idea of a human-dimensioned history.

But modernity that signified the emerging of the epoch we call the Enlightenment distinguished from preceding temporal transitions by the components that have been opposed to each other. The old tradition was not withstood to the actual one but the measurement of the future got into the focus of further human intentions. The Enlightenment proposed the third time dimension — the future — that couldn’t be predicted and operated on the basis of old methodology.

Futurity went beyond cyclical reading that was perceived as a repetition of old under new conditions or as a key eschatological point of the apocalyptic “end of the world” or as encouraging “new coming” on the vector of linear biblical time. The future has emerged as an unclear continuum of human perspectives on self-realization according to principles of mind and free will. The sense of modernity that emerged in the 18th century did not base on the dichotomy of the past and contemporarily because there was a break with the previous tradition of worldview.

Knowledge of the past and previous experience of generations became unavailable, when, due to speculative methods of analytical cognition and critical abilities of

the mind, it was possible to comprehend existential truths. There formed the demand not only for the historical knowledge but the always relevant, eternal, and even classical one. Something is considered to be classical if it has withstood the test of time.

The pace of social life significantly increased, the daily life practices have changed and such basic social structures as the root family, the production corporation (guild), the rural community underwent transformations.

Capitalism has changed the principle of time counting; it devalued the significance of the natural rhythm of life and replaced it with the dynamic of producing process that was the rhythm of the working factory machine. Therefore, modernity as a special way of relating to the presence that was peculiar to the people of the 18th century did not correlate with the traditional lifestyle of the agricultural epoch which preceded the industrial era. That's why the ontological nostalgia for something authentic, organics, or even real, in opposite to the mechanical rhythm of industrialization, was projected on the imagined progressive and better future.

This kind of aesthetic consciousness is based on the experience of rebelling against all that is normative. On the other hand, this distrust of tradition in the avant-garde aesthetic was not simply an expression of a historical consciousness. History, locked down in museums, was not taken seriously, unlike the history of ideas, the history of daily life practices.

The dominant feature, the main attraction of the future-oriented picture of the world is the idea of self-fulfilment of a person, the opportunity to influence the self-determined course of nature, the universal history. It stimulated the re-evaluation of the dominant method of exploring the past and the forming of a human-oriented project of world history.

The idea of the universal history of people (Immanuel Kant, Johann Gottfried Herder, Jean-Antoine de Condorcet) was based on the methodology of natural sciences, therefore the realm of the theory of cognition (epistemology) was based on three branches at that time — mathematics, theology, and natural sciences. But if the math dealt with formalized, abstract, ideal objects, theology also focused on general and even ontological temporal issues, the natural sciences of that time operated with the categories of variability, dynamics, and evolution. The historical aspect of the analysis was inherent to them. The truth that the natural science explores can be proved by laboratory equipment, for example, the mineral content of magmatic stones, so the geological processes that happened a hundred million years ago are transported in temporal measurement “here” and “now”. The turning from the universal (geological) history, which started from the time of the galactic big bang, to the world history dealing with the unique phenomenon of human past, has happened gradually.

Historian Jacques Le Goff emphasized the great methodological difference between the first and the second way of interpreting the past: universal history aimed to find witnesses and improve the widespread ideas on the secular origin of the world. It was the history of nature and ideas of cosmic scale. World history, in opposition to the universally interpreted one, is interested in exploring only the dynamics of human interactions. It is the history of personal motives and social values. Such methodological transformation caused that the analytical focus shifted on the description of

events, on the gathering of the facts to make the theoretical conclusion, not on the laboratory experiment and wide cosmic hypotheses. "A society cannot live without aims or dreams. The history of these dreams is the history of the imaginary. The history of these aims is the history of values, including the qualitative aspects of the history of individuals and societies" (Le Goff, 1985, p. 15).

Although the universalistic approach to history has been exhausted and overcome by the project of human-centred world history, a number of ideas that still have a narrative influence on the humanities are a product of the very first stage of historical science formation.

The idea of qualitative progress of culture and whole social life has appeared at the stage of universalistic understanding of the dynamic of natural processes, whereby mankind's history was seen as their continuation. For example, Johann Gottfried Herder in his well-known book "Ideas on the Philosophy of the History of Mankind" (1791) suggested that human history is a component of the history of nature, where the progressive development of the organic world is carried out by the unchanging natural patterns. So the history of human culture has started from the geological and zoological history of the Earth.

Another supporter of the theory of progress French enlightener J.-A. de Condorcet (1795) in the work "Outlines of an historical view of the progress of the human mind" interprets qualitative progress of human civilization as irreversible and total because improvement of economic and political life is inseparable from the progress of a spirit culture and education. This trajectory of the relentless improvement of mind and life's benefits is, in Condorcet's opinion, the consequence of a regularity of the Universe.

Thus, from the very beginning, the idea of progress tended to be considered as global and universal — progress concerns all of humanity; moreover, mankind is doomed to progress. However, according to J.-A. de Condorcet, local cultural features that formed historically are still able to inhibit the development of certain communities, separating them from the rest of progressive humanity. Therefore, as more progressive societies have responsibilities to backward ones, so the struggling communities can use appropriate management tools to become equal with the leaders of civilized life.

In the era of Modern time, unique worldview characteristics were formed, which determine the specificity of European culture, namely the way of perceiving time. For the first time, the innovations located in the future were perceived optimistically and laid on the horizon of secular times. Modernity as a particular worldview type is based on a set of principles that were formed in the context of the Western culture since the 16th century, namely: belief in the creative and critical power of the human mind, proclaiming the progressive dynamic of the human history, formulation of an idea of the global, universal identity of the whole human race, and at the same time recognition of many separated cultural identities, which are on different distances from the really modern Western civilization. It was the pan-Europeanism of the modern worldview, which could be characterized through evaluative and competitive attitudes between countries and civilizations that caused the necessity to create technologies for "achieving Modernity", in other words, modernization technologies.

Conclusion

Thus, the philosophical context of modernity associated with the main worldview features of the Age of Enlightenment was formed under the influence of the methodology of natural sciences, for example, the history of civilizations was interpreted as the continuation of the geological history of the planet; the object of socio-philosophical reflection acquired a global scale — it was no longer about the history of separated communities, but about the history of human race progress; the stages of the progress were determined and considered inevitable for each society. The perception of modern times, its “here” and “now” coordinates had lost connection with the past and became oriented into the future, which was seen as dependent on human intentions and efforts.

References

- Ahlskog, J. (2016). R. G. Collingwood and the Concept of Testimony: A Story about Autonomy and Reliance. *Clio: Journal of Literature, History and Philosophy*, 45(2), 181–204 [in English].
- Collingwood, R. G. (1946). *The Idea of History*. Oxford University Press [in English].
- Condorcet, de J.-A. (1795). *Outlines of an Historical view of the Progress of the Human Mind*. Lang and Ultick [in English].
- Habermas, J. (1983). Modernity – an Incomplete Project. In H. Foster (Ed.), *The Anti-Aesthetic: Essays on Postmodern Culture* (pp. 3–15). Bay Press [in English].
- Herder, J. G. (1966). *Outlines of a Philosophy of the History of Man*. Bergman Publishers [in English].
- Inglehart, R., & Welzel, Ch. (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge University Press [in English].
- Kant, I. (1784). *What is Enlightenment?* <https://cutt.ly/4cXwHLm> [in English].
- Le Goff, J. (2005). From Heaven to Earth: The Shift in Values between the 12th and the 13th Century in the Christian West. In *Lecture on the Occasion of Receiving Dr. A. H. Heineken Prize for History* (pp. 14–25). Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences [in English].
- Ossias, M. (2016). Death of the Future. *Four by Three*: Independent online magazine on philosophy. <https://cutt.ly/3cVj2iF> [in English].
- Williams, R. (1983). *Culture and Society: 1780–1950* (2nd ed.). Columbia University Press [in English].

МАЙБУТНЄ ЯК ТЕМПОРАЛЬНО-СВІТОГЛЯДНИЙ НАРАТИВ ЗАХІДНОЇ КУЛЬТУРИ

Осадча Лариса Василівна

Кандидат філософських наук, доцент,

ORCID: 0000-0003-0797-2788, e-mail: osadcha.lv@gmail.com,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,

Київ, Україна

Анотація

Мета статті — з'ясувати соціально-культурні умови, які сформували такий історичний період європейської історії, як модерн, що вирізняється специфічним темпоральним фокусом світовідношення й досі чинить значний світоглядний вплив. Історична стратегія обґрунтування оперує двома часовими вимірами: сконструйоване чи й ідеалізоване минуле та його спадкоємець — теперішнє. Тому орієнтоване на майбутнє світовідношення, що виникає в європейській культурі модерної епохи, постає світоглядним нонсенсом. Особливості його формування й аналізуються у статті. Теоретичною базою дослідження є класичні роботи просвітників, котрі першими почали розглядати історичну динаміку як планетарний феномен, а людство як «незавершений проєкт» не лише природної еволюції, але й історії. Історико-філософські роботи Джорджа Коллінґвуда, Жака Ле Гоффа, Йонаса Алскофа доводять, що модерна європейська культура спирається на особливу часову шкалу — майбутнє є горизонтом цілепокладання, а не минулі «золоті часи», що в домодерну епоху сприймалися як модель для безкінечного відтворення. Разом з тим, у своєму дослідженні Осіас Мотт зазначає, що вимір майбутнього втратив свої оптимістично-технологічні конотації в сучасній культурі Заходу й асоціюється з ризиками та невизначеністю. Наукова новизна. Доводиться твердження, що в модерну епоху сформувалися унікальні світоглядні характеристики, що увиразнюють, надають специфіку європейському культурному етосу, а саме — спосіб переживання часу. Невідомість майбутнього вперше почала сприйматися оптимістично, а очікування розташовувалися на горизонті лінійного секулярного часу. Висновки. Світоглядні зрушення європейської культури в модерну епоху, що асоціюються з Просвітництвом, сформувалися під впливом методології природничих наук. До прикладу, історія цивілізацій трактувалася як продовження геологічної історії планети; об'єкт соціально-філософських рефлексій набув глобальних масштабів — більше не йшлося про історію окремих спільнот, але про прогрес всього людського виду; стадії ж соціальної еволюції чітко окреслювалися й вважалися немінучими для кожного суспільства. Координати модерного світосприйняття — «тут» та «зараз» — поступово втратили зв'язок з минулим і переорієнтувалися на майбутнє, яке розглядалося узалежненим від людських прагнень та зусиль.

Ключові слова: світогляд; темпоральність; традиційне суспільство; епоха модерну; суспільство ризику; модернізація

■ БУДУЩЕЕ КАК ТЕМПОРАЛЬНО-МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЙ НАРРАТИВ ЗАПАДНОЙ КУЛЬТУРЫ

■ **Осадчая Лариса Васильевна**

■ *Кандидат философских наук, доцент,
ORCID: 0000-0003-0797-2788, e-mail: osadcha.lv@gmail.com,
Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств,
Киев, Украина*

■ **Аннотация**

Цель статьи — выяснить социально-культурные условия, повлиявшие на формирование такого исторического периода европейской истории, как модерн, который отличается специфическим темпоральным фокусом мировосприятия. Историческая стратегия обоснования базируется на двух временных измерениях: сконструированном или даже идеализированном прошлом и его наследнике — настоящем. Поэтому ориентированное на будущее мировоззрение, возникшее в европейской культуре эпохи модерна, является мировоззренческим нонсенсом. Особенности его формирования и анализируются в статье. Теоретический базис исследования составляют классические работы просветителей, которые первыми начали рассматривать историческую динамику как явление планетарного масштаба, а человечество как «незавершенный проект» не только естественной эволюции, но и истории. Историософские работы Джорджа Коллингвуда, Жака Ле Гоффа, Йонаса Алскофа подтверждают тезис о том, что современная европейская культура использует особенную временную шкалу, где будущее является горизонтом целеполагания, а не прошлые «золотые времена», которые в домодерный период воспринимались как образец для бесконечного подражания. Вместе с тем в своем исследовании Осип Мотт уточняет, что будущее как временное измерение потеряло свои оптимистически-технологические коннотации в современной западной культуре и все больше ассоциируется с рисками и неопределенностью. Научная новизна. Доказывается утверждение, что в современную эпоху сформировались уникальные мировоззренческие характеристики, которые определяют специфику европейского культурного этоса, а именно — способ восприятия времени. Неопределенность будущего впервые начала пониматься оптимистически, а ожидания располагались на горизонте линейного секулярного времени. Выводы. Мировоззренческие сдвиги европейской культуры в современную эпоху, ассоциирующиеся с Просвещением, сформировались под влиянием методологии естественных наук. Например, история цивилизаций интерпретировалась как продолжение геологической истории планеты; объект социально-философских рефлексий приобрел глобальные масштабы — больше не говорилось об истории отдельных сообществ, но в фокусе внимания оказался прогресс всего человеческого вида; стадии социальной эволюции считались определенными и неизбежными для прохождения всеми обществами. Координаты современного мировосприятия — «здесь» и «сейчас» — постепенно теряли свою связь с прошлым и ориентировались на будущее, которое зависимо от человеческих стремлений и усилий.

■ **Ключевые слова:** мировоззрение; темпоральность; традиционное общество; эпоха модерна; общество риска; модернизация

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236001

УДК 316.733:303.442.3

КУЛЬТУРНА АНАЛІТИКА ЛЬВА МАНОВИЧА: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Тормахова Анастасія Миколаївна

Кандидат філософських наук, доцент,

ORCID: 0000-0001-7178-850X, e-mail: tormakhova@ukr.net,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

вул. Володимирська, 60, Київ, Україна, 01033

Для цитування:

Тормахова, А.М. (2021). Культурна аналітика Льва Мановича: від теорії до практики. *Питання культурології*, (37), 71-79. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236001>.

Анотація

Мета статті — дослідити специфіку культурної аналітики як теоретичного концепту Льва Мановича та визначити можливості його практичного застосування для аналітичної та експертної діяльності у сфері культури. Методологія дослідження пов'язана з використанням методу аналізу, який спрямований на окреслення особливостей теоретичного концепту Льва Мановича; методу аналогії з метою демонстрації застосування результатів роботи Cultural Analytics Lab та практики здійснення аналітичної діяльності у сфері культури. Прогностичний метод залучено задля висвітлення алгоритму проведення аналітики культури, яка має рухатись у логіці від збору даних до їх експертної інтерпретації. Наукова новизна полягає в окресленні можливостей практичного застосування напрацювань Льва Мановича у сфері культурної аналітики. Висновки. Сфера культури є динамічною системою, яка перманентно змінюється. Це спричинює моніторинг того, яким чином модифікуються різні сектори культури, мистецькі практики та креативні індустрії. Видозміни та розвиток культурного простору обумовлюють необхідність його дослідження та формування нової методології. Розробки Льва Мановича, здійснені у Cultural Analytics Lab, відкривають новий інструмент, що може застосовуватись для візуалізації даних про культуру, зокрема про цифрові та оцифровані дані. Культурна аналітика є комплексним підходом, що спирається на досягнення різних дисциплін — мистецтвознавства, історії, соціології комп'ютерних наук та власне культурології, і може сприйматись як початковий етап, за яким буде відбуватись експертна діяльність. Здійснення розвідок у сфері культури нерозривно пов'язане із застосуванням міждисциплінарного підходу, коли не лише надається об'єктивна інформація, але й вона підлягає інтерпретуванню з боку експертів та фахівців у цій гуманітарній царині.

Ключові слова: культурна аналітика; теорія; Лев Манович; експертиза; інтерпретація; культурологія

Вступ

Сучасні гуманітарні дослідження розвиваються у напрямі поступового охоплення міждисциплінарних сфер. Все більше культурних феноменів, які виникають в просторі сьогодення, потребують осмислення з позиції різних наукових підходів. Надзвичайно важливою є інструменталізація культурних розвідок, яка б дозволяла здійснювати всебічний аналіз окремих явищ, визначати їх роль в культурно-історичному розвитку та надавати об'єктивну оцінку їх значення для майбутнього. Саме такі завдання постають перед культурною аналітикою, яка виступає напрямом культурологічного знання, що може стати перспективною галуззю задля реалізації окреслених завдань.

Важливим джерелом, яке дає змогу ознайомитись з культурною аналітикою як напрямом сучасної культурологічної думки є праці Льва Мановича. У ряді його праць — «Теорії софт-культури» (Манович, 2017а), «Що таке культурна аналітика?» (Манович, 2017б), «AI Aesthetics» (Manovich, 2019) представлено основні результати його розробок та певні теоретичні положення. Специфіка соціокультурної та проектної діяльності, її комунікативний характер висвітлюється у праці Є. Короленко та І. Швець (2020). Особливості арт-менеджменту як дисципліни, що пов'язана з дослідженнями у сфері культури, представлені в роботі М. Платонова (2015). Експертна діяльність, проблеми експертизи у сучасному світі досліджуються у роботі В. Панченко (2018). Чимало питань, як видно з огляду літератури, здобували висвітлення у культурологічній думці сьогодення, однак відсутні розробки, де було б викладено не лише основні положення теорії Льва Мановича, а й окреслено зв'язок між культурною аналітикою та експертною діяльністю.

Мета статті

Мета статті — дослідити специфіку культурної аналітики як теоретичного концепту Льва Мановича та визначити можливості його практичного застосування для аналітичної та експертної діяльності у сфері культури. Методологія дослідження пов'язана з використанням методу аналізу, який спрямований на окреслення особливостей теоретичного концепту Льва Мановича. Застосовується метод аналогії з метою демонстрації застосування результатів роботи Cultural Analytics Lab та практики здійснення аналітичної діяльності у сфері культури. Прогностичний метод залучено задля висвітлення алгоритму проведення аналітики культури, яка має рухатись у логіці від збору даних до їх експертної інтерпретації. Наукова новизна полягає в окресленні можливостей практичного застосування напрацювань Льва Мановича у сфері культурної аналітики.

Виклад матеріалу дослідження

Культурний простір динамічно розвивається. Внаслідок того, що зміни у ньому відбуваються повсякчасно, необхідно здійснювати моніторинг того, яким чином модифікуються різні сектори культури, мистецькі практики та креативні індустрії. Серед тих напрямів, які викликають значний інтерес у соціумі, варто виділити наступні: візуальне, аудіальне, аудіовізуальне мистецтво, сценічне мистецтво та практики — дизайн та мода. Окрім цього упродовж останніх

років унаочнюється проблема дослідження особливостей розвитку культурної спадщини, аспектів розвитку культури, змін у соціумі тощо. Задля висвітлення тенденцій та актуальних проблем, що наявні у вищезгаданих секторах культури, доречно залучати певні інструменти, завдяки яким здійснюватиметься аналіз даних та подальша розробка тих сфер, що є проблемними.

Наразі у сфері культури формується чималий спектр культурних продуктів, які виступають результатом діяльності багатьох суб'єктів. Таким чином можна позначити як ті, що мають матеріальну цінність, так і інші, що орієнтовані на цінність нематеріальну, тобто духовну. Доволі влучно культурний продукт визначено М. Платоновим (2015): «Культурний продукт — це збірне поняття, яким позначаються як безпосередні результати культурної діяльності суб'єктів сфери культури і мистецтв, так і в більш широкому сенсі — як щось, що має певний набір властивостей, що створюють культурну або естетичну цінність» (с. 62). Але постає питання, що саме має досліджуватись? Який продукт має цінність? Вітчизняні дослідниці Є. Короленко та І. Швець (2020) вірно підмічають, що формування культурного продукту задається запитом аудиторії. «Домінантним принципом епохи стає потреба у формуванні різноманітного культурного продукту. Його виникнення обумовлене функціонуванням схеми: запит — відповідь. Культурний продукт виникає як результат, спрямований на задоволення потреби споживачів» (с. 221). Водночас існує зв'язок між тим, що й потреба у культурному продукті може в певному сенсі «виховуватись» суспільством. Відповідно потрібне комплексне дослідження механізмів, які функціонують в культурі, причин та наслідків розвитку тієї чи іншої культурної продукції. Інструментів, які сформувались в межах класичного мистецтвознавства для аналізу мистецьких практик, наразі недостатньо. Так само неможливо розкривати специфіку культурних явищ, використовуючи методологію виключно теоретичної культурології. Доречним є використання нових підходів, що мали б більш універсальний характер. Перспективність можна вбачати у методології культурної аналітики — нової сфери, яка формується на межі гуманітаристики та технічних наук.

Які ж фахівці та які інструменти потрібні для дослідження культурного продукту, мистецьких артефактів, що вже виникли або пропонуються на рівні проєктів? Наразі сформувався напрям культурної аналітики, започаткований Львом Мановичем, який передбачає масштабний комп'ютеризований збір візуальної інформації, що має використовуватись задля створення масиву даних не лише про мистецтва, а й повсякденні практики. В культурологічному дискурсі можна зустріти декілька визначень культурної аналітики. У вузькому значенні — це назва теоретичного концепту Льва Мановича. У широкому — це фактично аналітична діяльність, спрямована на осягнення культурних процесів. На наше переконання доречним буде висвітлити сутність розробок Л. Мановича та визначити можливість їх застосування для аналізу та експертизи соціокультурної сфери.

Лев Манович є професором американського університету та директором Лабораторії культурної аналітики. Запропонований ним концепт передбачає, що першим етапом будь-яких розвідок постає систематизований збір даних. З першого погляду, новацій у цьому є небагато, адже будь-які розвідки мають починаєтись із моніторингу проблеми. Водночас ракурс бачення його підходу здобуває

набагато більш позитивних конотацій, якщо врахувати наскільки великий обсяг інформації Л. Манович прагне охопити. Важливим компонентом виступає наявність комп'ютерно-інформаційних потужностей, які дозволять увібрати чималий масив даних, які містяться у мережі Інтернет, що створені цифровими або оцифровані згодом. Л. Манович пропонує використовувати можливості Artificial Intelligence, тобто штучного інтелекту не лише для автоматизації пізнання, а й з більш важливою метою. Автор наголошує, що штучний інтелект має наразі вирішальну роль у культурі, адже впливає на вибір людини, її поведінку та уяву. Наприклад, він використовується для рекомендування фотографій, відео, музики та інших засобів масової інформації. «Штучний інтелект також звик пропонувати людям, за якими слід слідувати в соціальних мережах, автоматично прикрашати селфі й редагувати фотографії користувачів відповідно до норм "гарного фото"» (Manovich, 2019, p. 2). Автор пропонує використовувати ті можливості, що виникають завдяки комп'ютерним технологіям, задля пізнання життєсвіту. Л. Манович вирішив збирати той контент, який зазвичай мало потрапляв у поле наукового інтересу — це фото з соціальних мереж, які були пов'язані з конкретною локацією (як, наприклад у проєкті «On Broadway»), чи, наприклад, оцифрування обкладинок журналу «Time», що охопило період з 1923 по 2009 р. Пошук та збирання контенту відбувалось з різних візуальних медіа, які містились в Instagram, YouTube, Sina Weibo, VK, Flickr та інших популярних сервісах соціальних медіа.

На думку Л. Мановича (2017а), при аналізі медіаконтенту, який створюється користувачами соціальних мереж, ми можемо зрозуміти, про що думають люди по всьому світу, як вони репрезентують себе та інших. Зокрема те, «які теми, стилі та візуальні методи найбільш популярні, а які — унікальні; і як ці теми і методи змінюються в залежності від місця розташування, гендеру, віку і багатьох інших демографічних характеристик» (с. 159). Дана позиція автора викликає дещо суперечливі враження. Дійсно надзвичайно важливою є аналітична діяльність, яка стосується медіаконтенту, який багато в чому віддзеркалює смаки, культурні та етнічні відмінності користувачів мереж. Проте, чи настільки вони мають об'єктивний характер? В багатьох соціальних мережах людина прагне відтворити не себе, а певні модні тренди. Продемонструвати не світ чи, наприклад, певний культурний об'єкт, а себе на тлі Ейфелевої вежі чи Лувру. Таким чином мова йде не про відтворення людини та збір інформації про її сутнісні ознаки, а аналіз того, якою вона прагне бути, являться іншим, презентувати себе світу.

Також варто зауважити, що контент, який завантажується у мережу, стосується окремих країн світу та не може репрезентувати картину усього світу. Якщо казати про ряд мусульманських країн чи тих, де з боку держави здійснюється доволі суворий контроль мережі Інтернет, наявна цензура, яка стосується особливостей інформації, яка викладається, — дані не можуть мати об'єктивний характер. Тобто подібний аналіз медіа буде мати набагато меншу інформативність, ніж прості соціологічні методи — включене спостереження, метод контент-аналізу тощо. Проте дієвість ручних методів збору інформації звісно буде малою, у порівнянні з тими можливостями дослідження естетики медіа, які

надаються при аналізі не малих вибірок, а цілих масивів інформації у країнах, де наявна тотальна цифровізація культури.

Культурна аналітика передбачає використання математичних і комп'ютерних методів, а також методів візуалізації даних для вивчення культурних феноменів і процесів. Причому наголос у роботі Л. Мановича (2017b) йде не на використання статистики або подібних комп'ютерних методів, а створення таких візуалізованих масивів, які будуть «картами історії живопису, або кіно, або сучасних соціальних медіа та які дозволять нам побачити закономірності, подібно до того, як на картах ми можемо побачити структуру і рельєф невідомих нам планет» (р. 15). Л. Манович зазначає, що можна казати про застосування методу «інфоестетики», яка буде передбачати вивчення культурних форм і естетики, характерних для глобального інформаційного суспільства. І не вірно буде казати, що існує визначена наперед стратегія аналізу, скоріше сама культурна практика підказує нові орієнтири, на які треба звертати увагу досліднику. «Швидше, інформаційна естетика вказує на ті сучасні культурні практики, які можуть бути інтерпретовані як реакція на нові пріоритети інформаційного суспільства: осмислення інформації, роботу з інформацією, виробництво знання з інформації» (Манович, 2017а, с. 69).

Безперечно перспективність розробок Льва Мановича підкреслюється тими потенційними можливостями, що надаються у зв'язку з розвитком аналітики щодо міста як цілісного організму. Зокрема, цифровізація даних може надати важливу інформацію, яка стосується міста як системи, принципів керування його різними компонентами, роботи певних механізмів у ньому. Вони не дадуть можливість досягнути сутність та поведінкову лінію окремих мешканців, а скоріше схарактеризують середовище їх побутування. Це може бути масив даних про розбудову міського простору, певні ремонтні роботи, події, що відбуваються у місті. Вони можуть знаходитись у відкритому доступі. Водночас інформація, що має більш персональний характер, не настільки доступна. Причому рівень та якість інформації можуть стосуватись й інформаційних, й соціальних, й фінансових операцій. «Дані ж, зібрані та проаналізовані сервісами соціальних медіа, мережею камер відеоспостереження, телекомунікаційними компаніями, банками і їх корпоративними клієнтами (або державними органами, якщо вони змогли отримати доступ до частини цих даних), стосуються індивідів: патернів їх пересування, комунікації з іншими людьми, їх думок і фінансових угод» (Манович, 2017а, с. 176). Даний масив даних також потенційно міг бути використаним задля досягнення механізмів розвитку соціуму, просування тих чи інших культурних продуктів.

Результати розвідок Cultural Analytics Lab та принцип, запропонований Л. Мановичем, може стати підґрунтям для подальших досліджень. Культурна аналітика є комплексним підходом, що спирається на досягнення різних дисциплін — мистецтвознавства, історії, соціології комп'ютерних наук та власне культурології. Здійснення аналізу різних культурних практик та культурних продуктів має передувати експертизі певної наявної проблеми. Цей перший етап й включає збір інформації, що часто має статистичний характер. Проте за цим етапом має слідувати подальша інтерпретація масиву даних. Отже, культурна аналітика може сприйматись як початковий інструментальний рівень, за яким

буде відбуватись експертна діяльність. Водночас зауважимо, що подібними технічними можливостями, якими володіє Cultural Analytics Lab, не спроможна похизуватись вітчизняна культурологія. Проте чи може це стати на заваді для аналітичної діяльності у сфері культури?

Збір інформації не є тотозним її інтерпретації. Внаслідок того, що результати досліджень медіа, як і сам медіаконтент є в загальному доступі, він може бути частково використаний для розвідок, впроваджуваних українськими авторами. Водночас можна зазначити, що для аналізу різних сфер культури навіть «ручного» збору даних може бути достатнім для створення аналітичних розвідок. Надалі вони можуть стати у нагоді для формування уявлення про культурні феномени та тенденції їх розвитку. Експертиза тим і відрізняється від інших типів консультування, що вона необхідна тоді, коли тенденції розвитку абсолютно не зрозумілі, і від фахівців потрібно творче конструювання сценаріїв розвитку безлічі процесів і подій. «Вона охоплює не тільки точну оцінку впливу тих чи інших чинників і їх можливих взаємодій між собою, а й розуміння того, які взагалі чинники вимагають обліку» (Иванченко & Леонтьева, 2006, с. 45–46).

Наразі функціонування сфери культури проілюструвало необхідність формування упередженого та незаангажованого ставлення до експертизи різноманітних об'єктів, які можуть мати історичну та культурну цінність. «Своєрідність і ефективність культурологічної експертизи полягає в необхідності враховувати всеосяжний характер культури, аналізувати її владні механізми, а також специфіку сучасного етапу розвитку» (Панченко, 2018, с. 81). Особливо наочно ця проблема постає саме в українському просторі, де постійно йдуть своєрідні «військові дії» за історичні будівлі — їх збереження від знищення, потребу у реконструкції та відновленні. Важливо відзначити роль експертів, чия позиція буде враховуватись владними структурами та не піддаватись критиці. Потреба реформування експертної діяльності та внесення коректив у оцінювання культурно-мистецької продукції унаочнюється після внесення змін у присудженні різноманітних нагород, премій. Чималим випробовуванням, яке дає підставу замислитись над вірністю рішень експертних рад та комісій, постає, до прикладу вручення Національної премії України імені Тараса Шевченка, яка є найвищою в Україні творчою відзнакою за вагомий внесок у розвиток культури й мистецтва. З моменту її заснування у 1961 році вона сприймалась як винагорода відомим метрам у сфері культури і мистецтва, нерідко присуджуючись з нагоди ювілейної дати. Новації, які спостерігались у присудженні Шевченківської премії у 2020-2021 роках, спричинили великий розголос серед мистецьких кіл, зокрема обуривши академічну спільноту вибором лауреатів у музичному мистецтві. Наприклад, у номінації музичне мистецтво у 2021 році перемогли Андрусик Олександра Сергіївна (директорка агенції), Шимальський Євген Володимирович (співзасновник агенції), Сула Катерина Олександрівна (виконавча продюсерка) з Музичного агентства «УХО», яким була проведена серія концертних подій — Цикл «Архітектура голосу». Не прагнучи поставити під сумнів компетентність членів комітету, підкреслимо необхідність реформувати сам формат премії. Доречним вбачається підхід, який функціонує у «популярних» американських преміях, як «Grammy», «Oscar», де відбувається максимальний розподіл за різними номінаціями в межах одного

виду мистецтва. Так, наприклад, «Grammy» надається представникам різних музичних стилів — класичної музики, рок, поп, соул, госпел, джазу, фольклору тощо. До того ж нагороду можуть отримати автори відеокліпів, дизайнери обкладинок дисків та режисери. Подібний принцип дозволяє оцінювати одностильові явища та надавати обґрунтовану експертну оцінку.

«Важливим вектором розширення культурологічної експертизи є здатність використання культурологічного знання для оцінки соціальної виправданості та соціальної доцільності будь-яких форм та видів діяльності людини в сучасному суспільстві» (Панченко, 2018, с. 80). Отже, ми переконані, що експертна оцінка є важливим компонентом розвитку культури та мистецтва. Вона обов'язково має супроводжуватись аналітичною діяльністю, на базі якої буде здійснюватись експертиза явищ, зокрема й самих критеріїв оцінювання, інституцій, комітетів, рад тощо.

■ Висновки

Сфера культури є динамічною системою, яка перманентно змінюється. Видозміни та розвиток культурного простору обумовлюють необхідність його дослідження та формування нової методології. Розробки Льва Мановича, здійснені у Cultural Analytics Lab, відкривають новий інструмент, що може застосовуватись для візуалізації даних про культуру, зокрема про цифрові та оцифровані дані. Культурна аналітика може сприйматись як початковий етап, за яким буде відбуватись експертна діяльність. Здійснення розвідок у сфері культури нерозривно пов'язане із застосуванням міждисциплінарного підходу, коли не лише надається об'єктивна інформація, але й вона підлягає інтерпретуванню з боку експертів та фахівців у цій гуманітарній царині.

■ Список використаних джерел

- Иванченко, Г. В., & Леонтьева, Д. А. (Ред.). (2006). *Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности*. Смысл.
- Короленко, Є. О., & Швець, І. Г. (2020). Комунікативні здібності в роботі івент-менеджера. *Питання культурології*, 36, 219–227. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221069>
- Манович, Л. (2017а). *Теории софт-культуры*. Красная ласточка.
- Манович, Л. (2017b). Что такое культурная аналитика? (Е. Г. Лапина-Кратасюк, Пер.) *Шаги / Steps*, 3(2), 8–19.
- Панченко, В. І. (2018). Культурологічна експертиза культурних ресурсів. *Українські культурологічні студії*, 1(2), 78–82.
- Платонов, М. Ю. (2015). Арт-менеджмент: предмет и границы дисциплины. *Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета*, 6(96), 61–68.
- Manovich, L. (2019). *AI Aesthetics*. Strelka Press.

■ References

- Ivanchenko, G. V., & Leont'eva, D. A. (Eds.). (2006). *Ekspertiza v sovremennom mire: ot znaniya k deyatel'nosti [Expertise in the modern world: from knowledge to activity]*. Smysl [in Russian].

- Korolenko, Ye. O., & Shvets, I. H. (2020). Komunikatyvni zdibnosti v roboti ivent-menedzhera [Communicative skills in the work of event manager]. *Issues in Cultural Studies*, 36, 219–227. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221069> [in Ukrainian].
- Manovich, L. (2017a). *Teorii soft-kul'tury [Theories of Soft Culture]*. Krasnaya lastochka [in Russian].
- Manovich, L. (2017b). Defining Cultural Analytics. (E. G. Lapina-Kratasyuk, Trans.). *Shagi / Steps*, 3(2), 8–19 [in Russian].
- Manovich, L. (2019). *AI Aesthetics*. Strelka Press [in English].
- Panchenko, V. I. (2018). Kulturolohichna ekspertyza kulturnykh resursiv [Cultural expertise of culture resources]. *Ukrainian Cultural Studies*, 1(2), 78–82 [in Ukrainian].
- Platonov, M. Yu. (2015). Art-menedzhment: predmet i granitsy distsipliny [Art Management: Subject and Discipline Boundaries]. *Izvestiâ Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo èkonomičeskogo universiteta*, 6(96), 61–68 [in Russian].

■ LEV MANOVICH'S CULTURAL ANALYTICS: FROM THEORY TO PRACTICE

■ Anastasiia Tormakhova

■ *PhD in Philosophy, Associate Professor,*
ORCID: 0000-0001-7178-850X, e-mail: tormakhova@ukr.net,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

■ Abstract

The purpose of the article is to study the specifics of cultural analytics as Lev Manovich's theoretical concept and to determine the possibilities of its practical application for analytical and expert activities in the field of culture. The research methodology is connected with the use of the method of analysis, which aims to determine the features of Lev Manovich's theoretical concept. The analogy method is used to demonstrate the application of the results of the Cultural Analytics Lab and the practice of analytical activities in the field of culture. The prognostic method is used to highlight the algorithm of culture analysis, which should move in logic from data collection to their expert interpretation. The scientific novelty lies in the description of the possibilities of the practical application of Lev Manovich's achievements in the field of Cultural Analytics. Conclusions. The cultural sector is a dynamic system that is constantly changing. Modifications and development of the cultural space necessitate its research and the formation of a new methodology. Cultural Analytics Lab Lev Manovich's developments open up a new tool that can be used to visualize cultural data, including digital and digitized data. Cultural analytics is a comprehensive approach based on the achievements of various disciplines — art studies, history, sociology of computer science and cultural studies. It can be perceived as the initial stage, which will be an expert activity. The implementation of research in culture is inextricably linked to the application of an interdisciplinary approach, when not

only objective information is provided, but it is also subject to interpretation by experts and specialists in this humanitarian field.

■ **Keywords:** cultural analytics; theory; Lev Manovich; examination; interpretation; cultural studies

■ КУЛЬТУРНАЯ АНАЛИТИКА ЛЬВА МАНОВИЧА: ОТ ТЕОРИИ К ПРАКТИКЕ

■ **Тормахова Анастасия Николаевна**

■ *Кандидат философских наук, доцент,
ORCID: 0000-0001-7178-850X, e-mail: tormakhova@ukr.net,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Киев, Украина*

■ **Аннотация**

Цель статьи — исследовать специфику культурной аналитики как теоретического концепта Льва Мановича и определить возможности его практического применения для аналитической и экспертной деятельности в сфере культуры. Методология исследования связана с использованием метода анализа, который направлен на определение особенностей теоретического концепта Льва Мановича; метода аналогии с целью демонстрации применения результатов работы Cultural Analytics Lab и практики осуществления аналитической деятельности в сфере культуры. Прогностический метод привлечен для освещения алгоритма проведения аналитики культуры, которая должна двигаться в логике от сбора данных до их экспертной интерпретации. Научная новизна заключается в обрисовке возможностей практического применения наработок Льва Мановича в сфере культурной аналитики. Выводы. Сфера культуры является динамичной системой, которая перманентно меняется. Это вызывает мониторинг того, каким образом модифицируются различные сектора культуры, художественные практики и креативные индустрии. Видоизменения и развитие культурного пространства обуславливают необходимость его исследования и формирования новой методологии. Разработки Льва Мановича, совершенные в Cultural Analytics Lab, открывают новый инструмент, который может применяться для визуализации данных о культуре, в том числе о цифровых и оцифрованных данных. Культурная аналитика является комплексным подходом, что опирается на достижения различных дисциплин — искусствоведения, истории, социологии компьютерных наук и собственно культурологии, и может восприниматься как начальный этап, следом за которым будет происходить экспертная деятельность. Осуществление исследований в сфере культуры неразрывно связано с применением междисциплинарного подхода, когда не только предоставляется объективная информация, но она также подлежит интерпретированию со стороны экспертов и специалистов в этой гуманитарной области.

■ **Ключевые слова:** культурная аналитика; теория; Лев Манович; экспертиза; интерпретация; культурология

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236002
УДК 784.1:7.071.2Городовенко(477:71)

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕСТОРА ГОРОДОВЕНКА В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Турчак Леся Іванівна

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
ORCID: 0000-0002-0490-8732, e-mail: lessit@ukr.net,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Турчак, Л.І. (2021). Творча діяльність Нестора Городовенка в Україні та за кордоном. *Питання культурології*, (37), 80-92. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236002>.

Анотація

Мета статті — з'ясувати внесок Нестора Городовенка в музичне мистецтво не лише України, а й у світову культуру. Методологія дослідження ґрунтується на принципах системності та історизму. У статті використано методи наукового дослідження, серед яких дослідницько-пошуковий та джерелознавчий, системно-аналітичний, біографічний та метод типологічного аналізу, а також культурологічні й мистецтвознавчі теорії та розробки (теорія сучасного хорового мистецтва, теорія інтерпретації). Наукова новизна полягає у дослідженні творчої діяльності педагога, громадського діяча, хормейстера Н. Городовенка з акцентом на популяризацію національно-пісенної спадщини та хорової музики українських композиторів. Висновки. Проаналізовано творчий шлях Н. Городовенка і доведено, що попри відсутність спеціальної музичної освіти, маестро, опираючись на пісенну практику українського народу, власний талант і музичну самоосвіту, зміг розвинути і презентувати українське хорове мистецтво як в Україні, так і за її межами. Його творча діяльність за кордоном допомагала зберегти національну і культурну ідентичність та знайомити світ із українською культурою та мистецтвом. Зауважимо, що попри грандіозні успіхи за кордоном, в УРСР про тріумфи й здобутки хору і хормейстера інформації не було. Своєю діяльністю він популяризував національно-пісенну спадщину та хорову музику українських композиторів. Виявлено, що серед вагомих здобутків Н. Городовенка успішна діяльність керованих ним колективів; розвиток української хорової музики; виконання європейської духовної музики; творча діяльність у мистецькому середовищі української діаспори Канади у 50–60-х рр. XX ст. З'ясовано, що авторська методика творчої діяльності Н. Городовенка є вагомим внеском у розвиток і інтерпретацію української народної пісні, популяризацію хорової музики та української культури.

Ключові слова: Нестор Городовенко; творча діяльність; хорове виконавство; капела «Думка»; хор «Україна»; українська народна пісня

Вступ

Події першої половини ХХ ст. виявилися складними для розвитку культури, мистецтва, науки та змусили багатьох митців залишити рідний край. Багато з них отримали визнання далеко за її межами, а їх творчість вплинула на розвиток як українського, так і світового мистецтва. Однак виявилось, що досліджень, присвячених творчості українців за кордоном, не так уже й багато.

В українській культурології дослідження хорового співу залишається актуальним, ще й тому, що чимало спеціальних досліджень, присвячених диригентсько-хоровому мистецтву, хибують на надмірну описовість і так званий чистий вигляд, коли різні аспекти, «аналізуються ніби у вакуумі, без залучення широкого контексту гуманітарних сфер діяльності людини» (Пучко-Колесник, 2009, с. 5). Водночас залишається ряд невирішених проблем, що стосуються хорового мистецтва та його місця в музичній культурі.

Мистецтвознавство є наукою «з людським обличчям», уособленим (персоніфікованим) знанням, а тому одним із пріоритетних напрямів дослідження є аналіз життєтворчості видатних діячів української культури загалом і хорового мистецтва зокрема. У цьому контексті актуальним постає нове розуміння історії українського хорового мистецтва, вагомою сторінкою якого є життя та творчість представника київської школи хорового виконавства — Нестора Феофановича Городовенка (1885–1964).

Творчість Н. Городовенка тривалий час залишалась поза увагою наукової спільноти. І хоча час від часу з'являлися поодинокі публікації спогадів чи статті оглядового й довідникового характеру, однак комплексного дослідження не проводилося. Новим етапом в історії вивчення життєвого та творчого шляху українського диригента виявились роботи Г. Шибанова (2001; 2007), який відкрив творчість Н. Городовенка по-новому. І досі більшість статей ґрунтуються на розвідках Г. Шибанова, переповідаючи окремі факти та події з життя маестро (Чернов, 2014; Петрич, 2019). Виключення становлять роботи І. Парфентьевої (2011) про музично-педагогічні аспекти та Г. Карась (2020), які розкривають культуротворчі та історико-генетичні аспекти діяльності українського митця. У монографії Г. Карась (2012) презентовано напрям — українське музичне діаспорознавство (*Ucrainica musica diasporiana*).

Мета статті

Мета статті полягає у виявленні внеску Н. Городовенка в музичне мистецтво не лише України, а й у світову культуру. Методологія дослідження ґрунтується на принципах системності та історизму. У статті використано методи наукового дослідження, серед яких дослідницько-пошуковий та джерелознавчий, системно-аналітичний, біографічний та метод типологічного аналізу, а також культурологічні й мистецтвознавчі теорії та розробки (теорія сучасного хорового мистецтва, теорія інтерпретації). Наукова новизна полягає у дослідженні творчої діяльності педагога, громадського діяча, хормейстера Н. Городовенка з акцентом на популяризацію національно-пісенної спадщини та хорової музики українських композиторів.

Виклад матеріалу дослідження

Народився Нестор Феофанович Городовенко 9 листопада (27 жовтня — за старим стилем) 1885 р. в селі Венслави Лохвицького району на Полтавщині. Під час навчання у початковій школі співав у церковному хорі. Після закінчення двокласного училища, в шістнадцять років вступив до Полтавської учительської семінарії (1901–1903), де, за словами дослідника Г. Завітневича (1993), окрім загальноосвітніх і спеціальних педагогічних предметів, «в ній були добре організовані музичні курси, на яких викладали елементарну теорію музики, основи гармонії, диригування хором і спів» (с. 23). І уже на третьому курсі Н. Городовенко почав працювати з хором під керівництвом Івана Різенка, від якого перейняв манеру диригування. Закінчивши навчання в семінарії, один рік працював вчителем у селі на Полтавщині, а згодом вступив до Глухівського вищого вчительського інституту (1907), де брав уроки у професора Петербурзької консерваторії Олександра Івановича Рубця.

З 1907 по 1916 рр. керував хорами в навчальних закладах та церквах у Лохвиці, Переяславі, Ольгополі (на Вінниччині). Створював учнівські аматорські хори. Працюючи при Народному домі в Лохвиці Н. Городовенко згадував: «Це, мабуть, був один із тих хорів, у який я вклав увесь запал, усю любов і екзальтацію та водночас багато навчився в інтерпретації народної пісні, бо співаки так правдиво й безхитрісно робили нюанси, що від пісні завжди пахло землею і віковими традиціями українського села» (Петрич, 2019).

У 1917 р. Н. Городовенко приїхав до Києва, працював у Другій гімназії, де присвятив себе виключно диригентській діяльності. Тут він познайомився з видатними майстрами українського хорового мистецтва М. Леонтовичем, К. Стеценком, О. Кошицем, Я. Степовим (Парфентьева, 2011, с. 144). Потім керував хором П'ятої піхотної школи, зведеним хором Всеукраїнської вчительської спілки, паралельно читав лекції з методики співу у Вищому інституті народної освіти (Київський університет). У 1920 р. Н. Городовенко отримав запрошення очолити капелу «Думка» (Державна українська мандрівна капела) (Чернов, 2014).

Її коріння сягає любительського хору «Дніпросоюзу» (1918–1919) (Семенко Л., Нікітюк О.). Ідею створення саме мандрівної, просвітницької хорової капели подав тодішній керівник хорової секції «Дніпросоюзу», працівник Міністерства освіти УНР К. Стеценко. Однак, як справедливо зазначає Л. Пархоменко, Нестор Феофанович виявився спритнішим за інших тодішніх мистецьких діячів і зміг під час зміни влади зареєструвати капелу. І уже за більшовиків мета мандрівної просвітницької капели, задуманої К. Стеценком, розвернулася в бік пропаганди радянської влади і просвітництва робочих мас і «трудящих усього Радянського Союзу» (Нікітюк, 2018, с. 496–503).

Однак стверджувати, що капела виступала виключно для пропаганди радянської влади не можна, адже її репертуар охоплював народні пісні, твори українських композиторів (М. Леонтовича, М. Вериківського та ін.). На думку І. Парфентьевої (2011), в історії українського хорового мистецтва капела досягла вершин майстерності виконання української пісні. Успіх був зумовлений трьома чинниками: патріотичним ентузіазмом, породженим надіями і подіями українського національного відродження, складом хору і талантом диригента.

Диригент ставив високі вимоги до професійної діяльності виконавців. Колектив здійснював свою діяльність як антитеза першому Українському національному хору О. Кошиця, який опинився через політичні причини в еміграції.

З огляду на численні критичні публікації, в яких громадськість дорікала капелі у тому, що її репертуар був національно обмежений, і спів тематичних циклів, таких як колядки і щедрівки та «Музика до Кобзаря» М. Лисенка не відображали життя народу. 1924 року прослідковувалась нова лінія у роботі капели, пов'язана з ідеєю критичного переосмислення культурної спадщини. У репертуарі «Думки» з'явилась музична класика (Парфентьева, 2011, с. 144).

Ювілейний п'ятий рік її творчої діяльності був відзначений виступами на Чернігівщині, у Києві, Краснодарі, Азербайджані та Грузії. Близько 500 творів входило до репертуару капели: від народних мотивів до творів українських, радянських й західноєвропейських класиків, з-поміж яких фінал Дев'ятої симфонії Л. Бетховена, «Реквієм» Д. Верді, ораторія Й. Гайдна «Пори року» та ін. (Ткаченко, б.р.).

Впродовж 1926–1929 рр. капела на чолі з Н. Городовенком досягала апогею свого мистецького розвитку та вважалася найкращим хором СРСР. Підтвердженням цього стала поїздка колективу (6 січня 1929 р.) у Францію. До програми концертів входили твори світових класиків, українських композиторів і народні пісні. Окрему увагу критики звернули не лише на якість голосів й емоційність виконання, але й на те, з якою витонченою чутливістю хор сприймав вимоги диригента. Зі слів відомого диригента Ернста Ансерме, який згадував концерт колективу в паризькому залі Плейеля (*salle Pleyel*), що вважається одним із самих великих залів ХХ ст., особливе захоплення у французької публіки викликала басова партія «Думки»: «...у нас у Франції немає хору, здатного інтерпретувати так, як цей хор, будь-який величний твір Баха чи Гайдна... чоловічі голоси незрівнянно вищі всього того, що можна почути в нас. Тільки Україна має басы, здатні сягнути такої глибини...» (Парфентьева, 2011, с. 145). В одній із публікацій Чернова (2014) є відгук О. Кошиця стосовно виступу колективу, в якому він зазначав: «Українська пісня в їх виконанні викликала здивування, обожнювання і шалене захоплення цілого світу». Виступ у Франції, позитивні відгуки як іноземців, так і відомих українців свідчать про гідну презентацію українського мистецтва у Європі.

Завдяки виконанню «Дударика», «Щедрика» М. Леонтовича, «Колискової» М. Вериківського, «Коляди» П. Козицького та інших шедеврів української хорової класики, високому професійному рівню «Думка» отримала популярність, а чимало співаків (З. Гайдай, В. Гутова, І. Тоцький, М. Платонова, Ю. Лозинський, Б. Златогорова, О. Колуб, С. Данченко та ін.) підвищили свою мистецьку майстерність й стали згодом зірками оперних театрів України (Ткаченко, б.р.).

З 11 по 21 серпня 1936 р. капела разом з кращими творчими колективами УРСР взяла участь у Декаді українського мистецтва в Москві. «Думка» презентувала все багатство хорової культури українського народу: «А вже весна», «Ой наступила та чорна хмара», «Туман яром котився» М. Лисенка; «Закувала та сива зозуля» О. Ніщинського; «Чорноморець», «Розпрягайте, хлопці коні» П. Демущького; «Дударик», «Щедрик» М. Леонтовича; «Ченчик» О. Кошиця тощо. Виступи пройшли успішно, а Н. Городовенко нагороджено орденом «Знак Поша-

ни» (орден був заснований Постановою ЦВК СРСР від 25 листопада 1935 року для нагородження за високі досягнення у виробництві, науково-дослідній, державній, соціально-культурній, спортивній й іншій суспільно корисній діяльності) (Чернов, 2014).

1930-ті роки виявилися нелегкими для колективу та позначилися на творчій роботі Н. Городовенка. Попри великий успіх концертів у Києві, Харкові, Запоріжжі, на Одещині, Чернігівщині та присвоєння звання Заслуженої державної капели, в СРСР розпочався так званий наступ на хорову музику, яку почали вважати «церковщиною», заборонили класичні твори, проходили «чистки» хористів та хормейстерів з огляду на їхнє «сумнівне соціальне походження», що, врешті решт, призвело до масової ліквідації аматорських й професійних колективів (Чернов, 2014).

В цей період «Думка» мала обмежений репертуар, у якому переважали пісні революційно-агітаційної тематики, кантатно-ораторіальні твори (Крупина & Камінська, 2004). Постійні втручання у підбір репертуару, що призвели до його звуження та виконання «пропагандистського сміття», неабияк дратували Н. Городовенка, який на той час вже був професором Київського музично-драматичного інституту імені М. Лисенка. Його опір цим процесам призвів до того, що диригента усунули від роботи й керування капелюю (Чернов, 2014). Дослідники зауважують, що причиною звільнення могла послугувати зустріч із Й. Сталіним. Оскільки 1936 р. відбувся виступ «Думки» на Декаді українського мистецтва в Москві, на якому був присутній Сталін, після виступу хормейстера позбавили роботи (Шибанов, 2001; Карась, б.р.).

Безпідставне звільнення Городовенка у 1936 р. (у деяких джерелах 1937 р.) за вказівкою директивних органів (НКВС) з посади головного диригента капели стало для нього травмою, він певний час залишався без роботи. Через рік його призначили на посаду керівника вокальної групи створеного Ансамблю пісні і танцю УРСР, хореографічною групою якого керував П. Вірський. За досить короткий термін хормейстер підняв виконавство колективу на високий рівень, що той міг конкурувати з «Думкою».

На початку Другої світової війни колектив евакуювали до Харкова, а згодом — на Північний Кавказ, де було продовжено гастролі. У 1942 р. Городовенко повернувся до Києва і отримав посаду другого хормейстера (після П. Гончарова) хорового колективу Української національної хорової капели. Під час роботи на цій посаді він здебільшого звертався до «духовних композицій» українських композиторів. У серпні 1943 р. капела під його керівництвом дала останній великий концерт у Києві, в програмі якого були хорові концерти Д. Бортнянського та А. Веделя (Парфентьева, 2011, с. 145). Того ж року Н. Городовенко переїхав до Львова, де з ініціативи Інституту народної творчості у листопаді очолив Український національний хор імені М. Леонтовича. У своєму репертуарі цей колектив мав класичні, народні та духовні твори (Парфентьева, 2011, с. 145).

Обставини складались так, що часу для стабільної роботи хору не залишалося. Влітку 1944 року почались щоденні бомбардування м. Львів, подальше перебування тут було небезпечним. У липні 1944 р. диригент з хором емігрував до Німеччини, де перебував у таборах для переміщених осіб (Шибанов,

2007, с. 17). І вже у грудні 1945 р., у таборі містечка Фюссен він організував хор «Україна», який став згодом відомим у Західній Німеччині не в останню чергу завдяки тому, що Н. Городовенко «...доповнив свою групу таборовими співаками і створив сильний дисциплінований хор і з ним, поза виступами в таборі, репрезентував українську культуру релігійними концертами в німецьких костелах» (Рогатинський, 2001, с. 15).

В репертуарі була українська класика, твори Д. Бортнянського, О. Кошиця, К. Стеценка, а також народні пісні в обробці композиторів. Городовенко із своїм хором проводив по два концерти (один із творів української та зарубіжної хорової класики, а другий — духовний) й ставив перед собою мету — популяризувати українське хорове мистецтво у Західній Європі, наслідуючи справу Олександра Кошиця (Карась, б.р., с. 53).

Репертуар «України» нараховував близько 500 творів. Німецька преса та публіка, знамениті диригенти й композитори висловлювали свою пошану. Один з них у «Золотій книзі», до якої адміністрація хору вносила усі коментарі, написав наступне: «Не буду говорити вам детально, дорогі друзі, про ваш спів. Хочу нагадати коротко. Це була музика, яка мала силу грому і ніжність зефіру. Це був вулкан, який на своїй дорозі не мав стриму, він плив аж до крайнього зомління, щоб знову вибухнути ще з більшою силою грімів і вогню...» (Кульчицький, 1961, с. 28). Заразом, як зазначає Г. Шибанов, справжнім тріумфом хору Н. Городовенка були його концерти під час Тижня української культури в Мюнхені і Франкфурті у 1948 р., коли він з великим успіхом виступав спільно з Капелю бандуристів імені Т. Шевченка (Шибанов, 2001, с. 160). На жаль, не зважаючи на такий успіх за кордоном, в Україні про тріумфи і здобутки хору і хормейстера не було інформації. Хоча Н. Городовенко й популяризував українське хорове мистецтво, представлене в репертуарі хору «Україна» творами О. Кошиця, М. Леонтовича, К. Стеценка, Я. Степового, П. Демуцького, В. Барвінського, С. Людкевича та ін. Хор також виконував хорові композиції зарубіжних класиків та здійснив вагомий внесок у взаємозбагачення німецької та української культур (Шибанов, 2007, с. 17). Зокрема український етнограф, письменник, фольклорист О. Воропай, який зустрічався з диригентом у Німеччині, зазначав, що той з енергією щоразу брався до роботи. Спільно з поетом І. Багряним, маляром-монументалістом М. Дмитренком та іншими діячами брав активну участь у налагодженні українського культурно-мистецького життя. О. Соневицька, будши спочатку слухачем виступів капели у Міттенвальді, а згодом її членом, акцентувала на важливих аспектах хормейстерської майстерності Н. Городовенка: на репетиціях панувала зразкова дисципліна та абсолютна тиша; перед вивченням твору диригент обов'язково пояснював його зміст й демонстрував тон, що він його вимагав від виконавців (Соневицька, 2008, с. 347–348).

Попри визначні успіхи капели, життя митця у Німеччині було небезпечне, за ним полювала радянська контррозвідка в Тюрингії. Йому та ще низці співаків довелося змінювати прізвища на кілька років. «І тільки перебравшись завдяки американській військовій адміністрації до Фюссена (Баварія), де хорові було надано фінансову підтримку від німецької влади, Н. Городовенко отримав можливість працювати в кращих умовах» (Шибанов, 2007, с. 16).

Наприкінці 1948 р. диригент отримав запрошення від Українського національного об'єднання (УНО) Канади. Саме там він створив при УНО хор «Україна», яким керував майже п'ятнадцять років (Карась, б.р, с. 53). Враховуючи те, що колектив був аматорським, Н. Городовенку, для того, щоб досягнути з ним високого мистецького рівня, довелося наполегливо та багато працювати (Шибанов, 2007, с. 19).

Свій перший концерт «Україна» під керівництвом Н. Городовенка дала на Шевченківській академії в березні 1949 р. в залі на Плато Голл, де українська культурна громада міста організувала різні урочистості. Концерт пройшов з успіхом і багато пісень, а це твори М. Лисенка (на поезії Т. Шевченка), пісенні обробки М. Леонтовича, П. Демуцького та інших українських композиторів, у Канаді прозвучали вперше. Слухачів хор вразив не лише кількісним складом, але й майстерним і неповторним виконанням української пісні. Наголошуючи на тому, що хормейстер представив канадським слухачам усе багатство хорового репертуару, накопичене ним за всі роки творчої діяльності, Г. Шибанов слушно зазначає: «Своєю невтомною творчою діяльністю Нестор Феофанович намагався підкреслити українську присутність у Канаді, широко популяризуючи пісенну та хорову спадщину нашого народу» (Шибанов, 2007, с. 20).

За роки праці диригента з хором, «Україна» здобула популярність не лише в Монреалі, а й в інших містах Канади. До репертуару хору входило близько 500 творів зарубіжних та українських композиторів, які підкреслювали високу майстерність колективу, що була досягнута й працею Н. Городовенка. Також його спів записувався й поширювався на платівках, які випускало УНО. Музейним раритетом нині вважається альбом із шести платівок, на яких записано перлини української хорової класики (твори М. Леонтовича, П. Демуцького, О. Кошиця, К. Стеценка, С. Людкевича), що їх виконував хор (Шибанов, 2007, с. 22).

1956 року маестро не зміг порозумітися з керівництвом філії УНО в Монреалі, у зв'язку з цим деякий час працював диригентом хору одного з найбільших православних храмів Канади — собору Св. Софії. Хор під керівництвом Городовенка збагатив свій репертуар духовними творами Д. Бортнянського, О. Кошиця, К. Стеценка, П. Гончарова (Шибанов, 2007, с. 23). Однак згодом він повернувся до роботи з хором «Україна».

Останній виступ Н. Городовенка зі своїм колективом на сцені філії УНО відбувся навесні 1963 р. Концерт пройшов з успіхом, а переповнена зала аплодувала у відповідь на нові мистецькі грані, які разом з хором розкрив маестро — згадував колишній співак хору «Україна» І. Стельмащук 10 березня 1998 р. (зберігаються в особистому архіві Г. Шибанова).

Помер Нестор Городовенко 21 серпня 1964 р. у «Конвеленсент шпиталі» на околиці Монреалю. Похований на цвинтарі Монт-Роял. На скромному граніті викарбувані слова: «Свою Україну любіть!». У газеті «Новий шлях» УНО у некролозі написано: «Зі смертю Н. Городовенка українська еміграція втратила другого після Кошиця найвидатнішого знавця українського хорового мистецтва» (Шибанов, 2001, с. 208).

У численних публікаціях М. Антоновича, В. Завітневича, Г. Китастого, П. Волинця, Б. Ковальського та ін. дізнаємося, що у 50-х – на початку 60-х рр.

Н. Городовенко продовжував популяризувати українську пісню у контексті духовно-мистецького життя української діаспори, про що зокрема М. Антонович відзначав, що маестро був непересічною особистістю та великим життєлюбом та підкреслював, що не всі в Канаді розуміли масштаб й значення його мистецького подвижництва, від чого той дуже страждав (Шибанов, 2007, с. 23). У лекціях з історії вокально-хорового виконавства Г. Карась (б.р.) називає Н. Городовенка «носієм українського національного звукового ідеалу», який, як і О. Кошиць, працював в найбільш поширеному у професійному хоровому виконавстві напрямі академічного співу. Цей напрям, за словами С. Казачкова, передбачає благородство смаку, значущість змісту, високу досконалість форми, одухотвореність дотримання традицій. «Всяка жива система, живий організм поєднують в собі дві тенденції: охоронно-консервативну і оновлююче-революційну. Наявність в академічному хорі першої тенденції не заважає другій здійснювати свою розвивальну функцію» (Казачков, 1982, с. 43). І ця функція у творчій особистості Н. Городовенка проявилася на рівні яскравої диригентської інтерпретації, за якою стоїть відчуття стилю й проникнення у сутність художніх образів виконуваних творів.

Висновки

Отже, Нестор Феофанович Городовенко хоча й не отримав спеціальної музичної освіти, однак його талант та любов до України свідчили не лише про високий професійний рівень митця, але й сприяли популяризації народної пісні, хорової музики та української культури на світовому рівні.

Його школа — це пісенна практика рідного народу та музична самоосвіта. Маестро розробляв виконання автентичних народних пісень й презентував національно-пісенну спадщину, сформував оригінальний напрям розвитку хорової музики українських композиторів як в Україні, так і за кордоном. У звучанні керованих ним колективів був відчутний вплив народно-співочих традицій, адже саме вони є носіями української виконавської церковно-хорової традиції. Долучався Н. Городовенко й до формування української оригінальної хорової музики, «першопрочитання» і виконання європейської духовної музики, піднесення її рівня до європейських капел того часу.

Демонструючи найкращі досягнення української диригентсько-хорової школи, хормейстер направив свій талант на популяризацію найкращих зразків хорової класики, української народної пісні та духовної музики, що спричинило значні успіхи очолюваних маестро хорових колективів, особливо за кордоном.

Відзначимо, що Н. Городовенко брав участь у відродженні хорового руху України 1920-х років, ставши одним із фундаторів київської школи хорового виконавства, здійснював просвітницьку діяльність у духовно-мистецькому середовищі української діаспори Канади в 50–60-х роках, що свідчить не лише про масштабність його творчої особистості, але й духовний зв'язок з Батьківщиною. І попри вимушену еміграцію та небезпеку для життя, оскільки за ним полювала радянська контррозвідка, Н. Городовенко завжди залишався вірним сином України. Його творча діяльність за кордоном допомагала зберегти національну і культурну ідентичність та знайомити світ із українською культурою та мисте-

цтвом. Зауважимо, що попри грандіозні успіхи за кордоном, в УРСР про тріумфи і здобутки хору і хормейстера інформації не було.

Нестор Феофанович Городовенко, володіючи благородством смаку, відчуттям стилю й проникненням у сутність художніх образів, високою досконалістю форми та одухотвореністю дотримання традицій, безмежно любив Україну. Навіть на гранітному обеліску (цвинтар Монт-Роял, Монреаль), де похований маестро, викарбувані слова: «Свою Україну любіть!». Тож Нестор Феофанович Городовенко справедливо посідає почесне місце серед плеяди найвидатніших українських та світових митців ХХ ст.

■ Список використаних джерел

- Бенч, О. (2002). *Павло Муравський. Феномен одного життя* [Монографія]. Дніпро.
- Завітневич, Г. (1993). Нестор Городовенко. *Музика*, 5, 22–24.
- Казачков, С. (1982). Сьогоднішній день хорової культури. *Советская музыка*, 2, 42–45.
- Карась, Г. (2012). *Музична культура української діаспори у світовому часпросторі ХХ ст.* Тіповіт.
- Карась, Г. (2020). Культуротворча діяльність українських хорових диригентів в умовах таборів Ді-Пі після Другої світової війни. *Народна творчість та етнологія*, 1(383), 23–36.
- Карась, Г. (б.р.). *Історія вокально-хорового виконавства*. Взято 24 серпня 2020 з <http://194.44.152.elib/local/3689.pdf>
- Крупина, В., & Камінська, Г. (2004). Думка. В В. А. Смолій (Ред.), *Енциклопедія історії України* (Т. 2: Г–Д). <http://www.history.org.ua/?termin=Dumka>
- Кульчицький, М. (1961). Духовні концерти Н. Городовенка (спогад). *Київ* (Філадельфія), 1(64), 26–30.
- Нікітук, О. П. (2018). Капела "Думка" в контексті національного хорового руху 1917–1920-х років. *Мистецтвознавчі записки*, 33, 496–503.
- Парфентьева, І. П. (2011). Музично-педагогічна діяльність Нестора Городовенко (на прикладі вивчення творів А. Веделя). *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 1(33), 143–146.
- Петрич, О. (2019, 11 червня). *Геній хорового співу (до 55-річчя з дня смерті Нестора Городовенка)*. Новини Лохвиччини. <https://news.com.ua/news/3248-henij-khorovoho-spivu-do-55-richchia-z-dnia-smerti-nestora-horodovenka/>
- Пучко-Колесник, Ю. В. (2009). *Діяльність диригента-хормейстера як соціокультурний феномен* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства, Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського].
- Рогатинський, П. (Ред.). (2001). *Міттенвальд 1946–1951. З нагоди 50-ліття таборів українських біженців у Міттенвальді, Німеччина*. Воррен. Мічиган.
- Соневицька, О. (2008). Нестор Городовенко у моїх спогадах. В І. Лисенка (Ред.), *Музична культура України у спогадах, матеріалах, листах* (с. 346–348). Рада.
- Соневицький, І. (1955, 3 червня). Маестро. *Свобода*, 105.
- Сушко-Наконечна, О. (1997). Про Нестора Городовенка. *Нові дні*, 6, 29–31.
- Ткаченко, Н. М. (б.р.). *Діяльність першої державної української мандрівної капели "Думка" як фактор збереження національно-культурного простору в Україні*

в 20–30-ті роки XX сторіччя. Новий Акрополь. Культурна асоціація. Взято 20 вересня 2020 з <https://newacropolis.org.ua/theses/998c28ce-d904-4c44-8802-c91b6d28f5be>

- Чернов, А. (2014, 5 вересня). Поліфонія української пісні. *Дзеркало тижня*, 31. <https://zn.ua/ukr/personalities/polifoniya-ukrayinskoji-pisni-.html>
- Шибанов, Г. (2001). *Нестор Городовенко. Життя і творчість*. Видавництво імені Олени Теліги.
- Шибанов, Г. (2007). Хормейстерська діяльність Нестора Городовенка в Канаді. *Студії мистецтвознавчі*, 2(18), 16–25.

References

- Bench, O. (2002). *Pavlo Muravskiyi. Fenomen odnogo zhyttia [Pavlo Muravskiyi. The Phenomenon of one Life]* [Monograph]. Dnipro [in Ukrainian].
- Chernov, A. (2014, September 5). Polifoniia ukrainskoi pisni [Polyphony of Ukrainian song]. *Dzerkalo Tyzhnya*, 31. <https://zn.ua/ukr/personalities/polifoniya-ukrayinskoji-pisni-.html> [in Ukrainian].
- Karas, G. (2012) *Muzychna kultura ukrainskoi diaspory u svitovomu chasoprostori XX st. [Musical Culture of the Ukrainian Diaspora in World of the 20th Century]*. Tipovit [in Ukrainian].
- Karas, G. (2020) Kulturotvorcha diialnist ukrainskykh khorovykh dyryhentiv v umovakh taboriv Di-Pi pislia Druhoi svitovoi viiny [Cultural activity of Ukrainian choral conductors in the conditions of DP camps after the Second World War]. *Folk Art and Ethnology*, 1(383), 23–36 [in Ukrainian].
- Karas, G. (n.d.). *Istoriia vokalno-khorovoho vykonavstva [History of Vocal and Choral Performance]*. Retrieved August 24, 2020, from <http://194.44.152.155/elib/local/3689.pdf> [in Ukrainian].
- Kazachkov, S. (1982). Segodnyashniy den' khorovoy kul'tury [Today is the day of choral culture]. *Sovetskaya Muzyka*, 2, 42–45 [in Russian].
- Krupyna, V., & Kaminska, H. (2004). Dumka [Opinion]. In V. A. Smolii (Ed.), *Entsyklopediia istorii Ukrainy [Encyclopedia of the History of Ukraine]* (Vol. 2: G–D). <http://www.history.org.ua/?termin=Dumka> [in Ukrainian].
- Kulchytsky, M. (1961). Dukhovni kontserty N. Horodovenka (spohad) [Spiritual concerts of N. Horodovenko (memory)]. *Kyiv (Philadelphia)*, 1(64), 26–30 [in Ukrainian].
- Nikitiuk, O. P. (2018) Kapela "Dumka" v konteksti natsionalnogo khorovoho rukhu 1917–1920-kh rokiv [Dumka Choir in Context of National Choral Movement in 1917–1920s.]. *Notes on Art Criticism*, 33, 496–503 [in Ukrainian].
- Parfentieva, I. P. (2011). Muzychno-pedahohichna diialnist Nestora Horodovenko (na prykladi vyvchennia tvoriv A. Vedelia) [Musical and pedagogical activity of Nestor Horodovenko (on the example of studying the works of A. Wedel)]. *Scientific Herald V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv. Pedagogical Sciences*, 1(33), 143–147 [in Ukrainian].
- Petrich, O. (2019, June 11). *Henii khorovoho spivu (do 55-richchia z dnia smerti Nestora Horodovenka) [Genius of Choral Singing (to the 55th Anniversary of the Death of Nestor Horodovenko)]*. *Novyny Lohvychchyny*. <https://lnews.com.ua/news/3248-henij-khorovoho-spivu-do-55-richchia-z-dnia-smerti-nestora-horodovenka/> [in Ukrainian].

- Puchko-Kolesnik, Yu. V. (2009). *Diialnist dyryhenta-khormeistera yak sotsiokulturnyi fenomen [The Activity of a Conductor-choirmaster as a Socio-cultural Phenomenon]* [Abstrakt of PhD Dissertation, National Music Academy of Ukraine named after P. I. Chaikovsky] [in Ukrainian].
- Rohatynskyi, P. (Ed.). (2001). *Mittenwald 1946–1951. Z nahody 50-littia taboriv ukrainskykh bizhentsiv u Mittenvaldi, Nimechchyna [Mittenwald 1946–1951. On the Occasion of the 50th Anniversary of the Ukrainian Refugee Camps in Mittenwald, Germany]*. Warren. Michigan [in Ukrainian].
- Shibanov, G. (2001). *Nestor Horodovenko. Zhyttia i tvorchist [Nestor Horodovenko. Life and Work]*. Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy [in Ukrainian].
- Shibanov, G. (2007). Khormeisterska diialnist Nestora Horodovenka v Kanadi [Nestor Horodovenko's Choir Leading Work in Canada]. *Researches of the Fine Arts*, 2(18), 16–25 [in Ukrainian].
- Sonevtskyi, I. (1955, June 3). Maestro [Maestro]. *Svoboda*, 105 [in Ukrainian].
- Sonevtska, O. (2008). Nestor Horodovenko u moikh spohadakh [Nestor Horodovenko in my memories]. In I. Lysenko (Ed.), *Muzychna kul'tura Ukrayiny u spohadakh, materialakh, lystakh [Musical Culture of Ukraine in Memoirs, Materials, Letters]* (pp. 346–348). Rada [in Ukrainian].
- Sushko-Nakonechna, O. (1997). Pro Nestora Horodovenka [About Nestor Horodovenko]. *Novi dni*, 6, 29–31 [in Ukrainian].
- Tkachenko, N. M. (n.d.). *Diialnist pershoi derzhavnoi ukrainskoi mandrivnoi kapely "Dumka" yak faktor zberezhenia natsionalno-kulturnoho prostoru v Ukraini v 20–30-ti roky XX storichchia [The Activity of the First State Ukrainian Traveling Chapel "Dumka" as a Factor in Preserving the National and Cultural Space in Ukraine in the 20–30s of the Twentieth Century]*. Novyi Akropol. Kulturna asotsiatsiia. Retrieved September 20, 2020, from <https://newacropolis.org.ua/theses/998c28ce-d904-4c44-8802-c91b6d28f5be> [in Ukrainian].
- Zavitnevich, G. (1993). Nestor Horodovenko [Nestor Horodovenko]. *Muzyka*, 5, 22–24 [in Ukrainian].

NESTOR HORODOVENKO'S CREATIVE WORK IN UKRAINE AND ABROAD

Lesia Turchak

PhD in Art Studies, Associate Professor,
ORCID: 0000-0002-0490-8732, e-mail: lessit@ukr.net,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to define Nestor Horodovenko's contribution not only to the music art of Ukraine but also to world culture. The research methodology is based on the principles of consistency and historicism. The following methods of scientific research are

applied in the article: research and searching, source studies, system-analytical, biographical, and typological analysis, as well as cultural and art studies theories and developments (theory of modern choral art, theory of interpretation). The scientific novelty lies in the study of the creative work of the teacher, public figure, choirmaster N. Horodovenko with the emphasis on the promotion of the national song heritage and choral music of Ukrainian composers. Conclusions. The article analyses the creative work of N. Horodovenko and demonstrates that despite the lack of special musical education, the maestro, relying on the song practice of the Ukrainian people, his talent and musical self-education, developed and presented Ukrainian choral art both in Ukraine and abroad. His creative work abroad helped to preserve the national and cultural identity and acquaint the world with Ukrainian culture and art. It should be noted that despite the huge success abroad, there was no information about the triumphs and achievements of the choir and choirmaster in the Ukrainian SSR. Through his activities, he popularized the national song heritage and choral music of Ukrainian composers. The successful activity of the choirs led by Horodovenko, the development of Ukrainian choral music, the performance of European sacred music, creative work in the artistic environment of the Ukrainian diaspora of Canada in the 1950s-1960s have been named among N. Horodovenko's significant achievements. The article reveals that the author's method of creative work of N. Horodovenko is a significant contribution to the development and interpretation of Ukrainian folk songs, promotion of choral music and Ukrainian culture.

■ **Keywords:** Nestor Horodovenko; creative work; choral performance; chapel "Dumka"; choir "Ukraine"; Ukrainian folk song

■ ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НЕСТОРА ГОРОДОВЕНКО В УКРАИНЕ И ЗА РУБЕЖОМ

■ Турчак Леся Ивановна

■ *Кандидат искусствоведения, доцент,
ORCID: 0000-0002-0490-8732, e-mail: lessit@ukr.net,
Киевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина*

■ Аннотация

Цель статьи — выяснить вклад Нестора Городовенко в музыкальное искусство не только Украины, но и в мировую культуру. Методология исследования основывается на принципах системности и историзма. В статье использованы методы научного исследования, среди которых исследовательско-поисковый и источниковедческий, системно-аналитический, биографический и метод типологического анализа, а также культурологические и искусствоведческие теории и разработки (теория современного хорового искусства, теория интерпретации). Научная новизна заключается в исследовании творческой деятельности педагога, общественного деятеля, хормейстера Н. Городовенко с акцентом на популяризацию национально-песенного наследия и хоровой музыки украинских композиторов. Выводы. Проанализирован творческий путь

Н. Городовенко и доказано, что несмотря на отсутствие специального музыкального образования, маэстро, опираясь на песенную практику украинского народа, собственный талант и музыкальное самообразование, смог развить и представить украинское хоровое искусство как в Украине, так и за ее пределами. Его творческая деятельность за рубежом помогала сохранить национальную и культурную идентичность и знакомить мир с украинской культурой и искусством. Заметим, что несмотря на грандиозные успехи за рубежом, в СССР о триумфах и достижениях хора и хормейстера информации не было. Своей деятельностью он популяризировал национально-песенное наследие и хоровую музыку украинских композиторов. Выявлено, что среди весомых достижений Н. Городовенко успешная деятельность руководимых им коллективов; развитие украинской хоровой музыки; исполнение европейской духовной музыки; творческая деятельность в художественной среде украинской диаспоры Канады в 50–60-х годах XX в. Выяснено, что авторская методика творческой деятельности Н. Городовенко является весомым вкладом в развитие и интерпретацию украинской народной песни, популяризацию хоровой музыки и украинской культуры.

■ **Ключевые слова:** Нестор Городовенко; творческая деятельность; хоровое исполнительство; капелла «Думка»; хор «Украина»; украинская народная песня

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236003
УДК 391:17.036.1:[001.2:159.955.4

ГЛАМУР І МОДА: КУЛЬТУРОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ

Хлистун Олена Сергіївна

Доктор культурології, доцент,
ORCID: 0000-0002-1764-6559, e-mail: with_joy@ukr.net,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Хлистун, О.С. (2021). Гламур і мода: культурологічна рефлексія. *Питання культурології*, (37), 93-102. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236003>.

Анотація

Мета статті — систематизувати та проаналізувати напрацювання щодо гламуру, зокрема його зв'язку з модою, фешн-індустрією, з акцентуацією на дисертаціях українських дослідників. Дослідження гламуру можна визначити актуальною практичною проблемою, яку повинне вирішувати суспільство, адже його проникнення в повсякденне життя порушує низку питань, які торкаються традиційного уявлення про красу, тілесність, естетику, мораль тощо. Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових та спеціальних методах наукового пізнання. Принципи неупередженості, об'єктивності та достовірності уможливили всебічний аналіз об'єкта дослідження. Контент-аналіз дав змогу виявити та проаналізувати, а системний метод — систематизувати наявні напрацювання. Методи аналізу та синтезу дали змогу деталізувати основні напрями досліджень моди і гламуру. Наукова новизна. Проаналізовано основні напрями досліджень моди, гламуру та співвідношення цих понять у дисертаційних роботах українських науковців. Висновки. Можна зробити попередні висновки, що у сучасному суспільстві гламур стає своєрідною ідеологією, осучасненим результатом естетизації людиною свого відношення до себе, до інших людей та навколишнього світу. Найчастіше гламур пов'язують з модою, стилем, фешн-індустрією. На пострадянському просторі, зокрема в Україні, зростає наукове зацікавлення питаннями гламуру, моди, фешн-індустрії, проте дисертаційних досліджень вкрай мало. Так, можна зазначити мистецтвознавчі дослідження Р. Безуглої та В. Будяк, філософське — Я. Семко. Побічно гламуру торкаються у своїх дисертаційних роботах філософ В. Крилова та культуролог В. Яромчук. Водночас взаємозв'язок моди й гламуру й досі лишається недостатньо вивченим. Це потребує звернення уваги на окремі публікації, в яких проаналізовані різні аспекти гламуру, моди та фешн-індустрії.

Ключові слова: гламур; мода; фешн-індустрія; українські дослідники; дисертаційні роботи

Вступ

Нині захоплення гламуром, яке виходить далеко за межі кінематографа, фешн-індустрії, шоу-бізнесу, все активніше проникаючи в повсякденність, потребує зростання значущості традиційних соціальних констант, підтримки універсальних цінностей та традицій культури, насамперед меморативних, з орієнтацією уваги на «ерозії її традиційних основ легітимності» (Айзенштадт, 2004). Як зазначає українська дослідниця Я. Семко (2019): «Гламурні технології починають все частіше використовуватися в діяльності соціально-активних суб'єктів (що є характерним для країн пострадянського простору, зокрема для сучасної України). Гламур використовується як дієвий та витончений інструмент нав'язування певних соціальних стереотипів поведінки й спрямованості індивідуальної активності» (с. 1).

Відтак дослідження гламуру можна визначити актуальною практичною проблемою, яку повинне вирішувати суспільство, адже його проникнення в повсякденне життя порушує низку питань, що торкаються традиційного уявлення про красу, тілесність, естетику, мораль тощо. З іншого боку, захоплення гламуром — це і показник зростання благополуччя в суспільстві, вивільнення творчого потенціалу людини, переорієнтація на інші духовно-інтелектуальні й соціокультурні пріоритети, які неминучі в умовах динамічних суспільних трансформацій.

Отже, будь-яке нове явище, до яких, без сумніву, належить гламур, потребує підґрунтя у вигляді напрацьованого століттями соціокультурного досвіду, попередньо заданих непорушних постулатів, в основі яких зазвичай перебувають не матеріальні цінності. Тому дедалі частіше до дослідження гламуру звертаються представники гуманітарного знання — культурологи, соціологи, мистецтвознавці та ін. Гламур проникає у всі сфери суспільного життя. Найбільш тісно його пов'язують з модою. Саме спроба систематизації досліджень у цьому ракурсі й визначає предмет нашої наукової розвідки.

Мета статті

Мета статті — систематизувати та проаналізувати напрацювання щодо гламуру, зокрема його зв'язку з модою, фешн-індустрією, з акцентуацією на працях українських дослідників. Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових та спеціальних методах наукового пізнання. Принципи неупередженості, об'єктивності та достовірності уможливили всебічний аналіз об'єкта дослідження. Контент-аналіз дав змогу виявити та проаналізувати, а системний метод — систематизувати існуючі напрацювання. Методи аналізу та синтезу дали змогу деталізувати основні напрями досліджень моди і гламуру. Наукова новизна. Проаналізовано основні напрями досліджень моди, гламуру та співвідношення цих понять у дисертаційних роботах українських науковців.

Виклад матеріалу дослідження

Гламур (англ. *Glamour*) — шарм, чарівність. Сяйво, блиск, краса, виразність, шик, розкіш — це ще не повний перелік синонімів чи означень, які відповідають цьому поняттю.

Особливо популярним гламур став наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Однак перші кроки на шляху гламурної естетизації життя були зроблені ще зірками кіно в 30–50-х роках ХХ ст. Мода на вишуканий, розкішний та дещо відвертий одяг, яка демонструвалася з екранів такими відомими кінодівами, як М. Дітріх, Р. Хейворт, Г. Келлі, Б. Бардо, Е. Тейлор та ін., не тільки викликала захоплення у втомленого двома світовими війнами суспільства, а й стимулювала у населення прагнення слідувати канонам такого зіркового життя. Життя кінодіви на екрані мало свою реальність: «ця реальність пропонувала людині найбільш потужну — заманливу і привабливу форму гламуру, а голлівудська зірка стала самою гламурною фігурою, яку коли-небудь бачив світ» (Уайт & Гриффитс, 2008, с. 73).

Так гламур став символом достатку, а також супутником періодів глобальних соціокультурних трансформацій. «Потенційна можливість експансії зберігається в людських очікуваннях щастя і чарівництва, у формах соціальних міфологем, в будь-якій події, інформаційному факті, що за допомогою механізмів гламурної експансії перетворюються на знаки і симулякри» (Семко, 2019, с. 11).

У сучасному суспільстві консюмеризму, ідеалів гедонізму, масовізації культури, коли людина прагне все нових вражень та емоцій, які часто стають альтернативою звичного стилю життя, гламур стає своєрідною ідеологією, осучасненим результатом естетизації людиною свого відношення до себе, до інших людей та навколишнього світу.

Захоплення гламуром привертає до нього увагу науковців. Останнім часом на пострадянському просторі зростає кількість дисертаційних робіт, присвячених гламуру. Зупинимось на них більш ґрунтовно.

Гламуру присвячена низка дисертацій російських авторів, зокрема К. Точилова (2011) «Гламур як естетичний феномен: генеза та історичні модифікації», Д. Рудневої (Руднева, 2010) «Гламур і його презентації в культурі постіндустріального суспільства на межі ХХ–ХХІ ст.», Ю. Ветошкіної (Ветошкіна, 2011) «Гламур в контексті повсякденності: за матеріалами сучасної жіночої прози».

Так, філософ К. Точілов (2011) визначає естетичну специфіку феномена «гламур» за допомогою аналізу його онтологічної природи і генетичної спадковості; доводить, що гламур як естетичний феномен, ідеологія та естетичний симулякр отримав остаточне оформлення у традиціях сучасної масової культури, що базується на цінностях індустріальної цивілізації і урбанізованого середовища та знаходить прояв у різноманітних культурно-естетичних практиках постіндустріального суспільства — суспільства масового споживання (с. 10–11).

«Сьогодні можна стверджувати, що загальна "гламуризація" сфабрикувала новий тип людини — "людини гламурної", і продовжує адаптувати її буття за допомогою штучної переоцінки і заміни гуманістичних цінностей симулятивними. Отже, гламур — це (...) стандарт життя, що має безперечне естетичне маркування» (Точілов, 2011, с. 1), — зазначає дослідник.

Ю. Ветошкіна (Ветошкіна, 2011) проводить інтерпретацію сучасного гламуру в контексті масової культури і культурної ситуації; з'ясовує, як феномен гламуру вписується в життєвий світ носіїв масової культури та передумови, які формують потребу гламуризації повсякденності; визначає основні культурні

функції гламуру, серед яких заміна дійсності уявною реальністю, конструювання симулякрів, міфологізація. Дослідниця також окреслює соціокультурну ситуацію, яка сприяє гламуру, а саме глибокий культурний розкол, розрив культурних традицій, нестійкість і сумнівність культурних статусів, огрубіння поведінкових моделей.

Окрему увагу Ю. Ветошкіна приділяє гламуру і моді та пов'язує гламурне споживання з ситуативністю, яка притаманна і модним тенденціям. Позаяк бренди і тренди є актуальними лише упродовж нетривалого періоду та зумовлені не власним вибором людини, а численними експертами й ЗМІ, які фактично формують кон'юнктуру ринку. Носіями брендів і трендів є речі, які важливі через свій імідж, який індивід може перенести на себе, стати причетним до їхньої актуальності, позначивши за допомогою них свій статус (Ветошкіна, 2011, с. 4).

Д. Руднева ґрунтовно аналізує гламур як універсальний феномен культури межі ХХ–ХХІ ст.; досліджує соціокультурні джерела і підстави гламуру; визначає чинники, які вплинули на формування універсального характеру гламуру (модернізація, глобальні процеси, інформатизація і медіасередовище). Дослідниця акцентує, що найважливішими каналами репрезентації гламуру в суспільстві споживання є культура постмодерну, а також філософія, економіка і мода. Дослідниця також визначає новий соціокультурний тип «Людина гламурна» та дає культурологічний аналіз таких її практик, як догляд за тілом, шопінг, участь у світському житті, подорожі та ін. (Руднева, 2010, с. 5–6).

Фактично вона стверджує, що сучасна «модна» людина — це людина гламурна. Як універсальні ознаки гламуру дослідниця визначає симулятивність, комерціалізацію, типізацію і візуальність. «Ці характеристики сучасного гламуру реалізуються в культурі через моду, літературу, рекламу, ЗМІ, індустрію краси та ін.» (Руднева, 2010, с. 8–9).

Останніми роками до дослідження гламуру долучилися й українські вчені. Зокрема, захищено дисертаційні роботи: філософська кандидатська дисертація Я. Семко (2019) «Гламур як соціально-філософський феномен українського суспільства» та мистецтвознавча докторська Р. Безуглої (2019) «Гламур у європейській художній культурі: історична динаміка та форми».

Я. Семко (2019) подає визначення гламуру в полі філософської рефлексії як цілісної соціокультурної знакової системи, вписаної у механізм культури та в суспільну свідомість, що у своїй сутності є певним дискурсом. Вона пропонує модель homo glamigicus; розглядає механізми експансії гламуру в сучасне суспільство, а саме перетворення позитивного в негативне, механізм руйнування, імітація та ідентифікація.

Форми взаємовпливу мови і гламуру вчена аналізує у другому підрозділі «Мода та гламур: риси співвідношення» третього розділу «Соціальні репрезентації гламуру в українському суспільстві» і зазначає, що «мода чуйно реагує на зміни, які відбуваються в культурі, і відповідає розширенням нормативних уявлень про тілесність. Нові медіа дозволили побачити плюральність модних стилів, тілесності та ідентифікації (...) Розуміння прекрасного тіла виходить за звичні межі, стає ширше. Основний принцип сучасної моди — прийняття різноманітності» (Семко, 2019, с. 9–10).

Отже, дослідниця робить висновок, що сучасний тілесний канон багатоваріантний як результат трансформацій, які відбуваються в моді (Семко, 2019, с. 13).

Побічно торкаються питань гламуру і культурологи та філософи — автори дисертаційних робіт. Так, В. Яромчук (2012) у роботі «Синтез мистецтв мультимедіа в контексті сучасних практик культури» характеризує вихідні принципи актуалізації комунікативного простору медіакультури як чинників інтеграційних процесів масової культури в контексті треш-публіцистики та гламур-публіцистики.

Філософ В. Крилова (2014) у роботі «Кіно і телебачення як феномени екранної культури» аналізує феномен екранного способу життя та тенденцію до гламуризації образу сучасного екранного героя.

Мистецтвознавець В. Будяк (2018) у дисертації «Гламур в дизайні костюма кінця ХІХ – початку ХХІ століття» досліджує стилістику, типобрази та засоби втілення гламуру в дизайні світського костюма, фактично пов'язуючи його з одягом, модою. Також автор показує, як вони формувалися та функціонували в різних соціокультурних умовах, як під впливом тенденцій моди утворилися відповідні їм структури гламурного костюма та усталені характеристики стилю. Проаналізовано генезу гламуру як стилю вбрання, що сформувався під впливом відповідного соціокультурного явища, стилю життя, моди. Така акцентуація на зв'язку гламуру і моди, без сумніву, потребує окремого, більш ґрунтовного аналізу дослідження В. Будяк.

Окремої уваги потребують дисертаційні роботи, присвячені безпосередньо моді та фешн-індустрії. Увага до моди активізувалася в дисертаціях українських науковців на початку ХХІ ст., зокрема у працях теоретиків культури.

Історик культури Л. Дихнич (2002) у роботі «Феномен моди в соціокультурних процесах ХХ століття» досліджує природу, характерні особливості, функції та історичну еволюцію змістового наповнення поняття «мода». Автор визначає одяг, костюм, стиль як історичні форми буття моди, аналізує стан моди та тенденції розвитку індустрії моди в нашій країні.

У філософській роботі «Феномен моди: онтологічний статус і філософсько-антропологічні засади» Г. Куц (2003) аналізує чинники, які сприяють виникненню зразків моди та констатує, що сутність моди полягає у «розширенні» сьогочасності, а «модності» набувають зразки, які пройшли етап спрощення та викликають підвищений інтерес своєю незвичайністю (привертаючи до себе увагу). Автор підкреслює ситуативність та зв'язок моди з усім незвичним, таким, що привертає увагу, та наголошує, що такі зразки здатні поширюватись лише за умови активізації процесів культурної динаміки. Також вартує уваги зауваження, що еволюційний підхід до аналізу моди найбільш прийнятний із врахуванням її особливостей у різні культурні епохи.

На окрему увагу заслуговують мистецтвознавчі роботи у сфері теорії та історії культури, зокрема О. Шандренко (2008) «Віртуальні виміри моди ХХ ст.» та М. Мельник (2008) «Мода в контексті художніх практик ХХ ст.».

М. Мельник (2008) з позицій історико-мистецтвознавчого аналізу досліджує розвиток моди ХХ ст. як особливої сфери художньої культури, розкриває сутність понять «мода», «мистецтво», «стиль», «модний стиль» тощо. Аналізує специфіку створення та функціонування модних образів як художніх форм буття моди. Про-

дукти індустрії моди автором розглянуто як мистецькі твори, а також досліджено історичні аспекти розвитку, оцінено стан і перспективи розвитку моди в Україні.

Досліджує феномен моди ХХ ст. у контексті віртуальної реальності, реконструює його в культурному аспекті О. Шандренко (2008). Розглянуто модні інновації ХХ ст. в контексті мистецьких практик, світ моди від кутюр та прет-а-порте в аспекті віртуальної реальності. Дослідниця констатує, що віртуальні виміри моди відображають її репрезентації як певної комунікативної технології: брендингу, флеш-іміджу тощо. Відтак вона побічно порушує питання самопрезентації, трендів, бренду, які нині тісно пов'язані з явищем гламуру.

Висновки

Можна зробити попередні висновки, що у сучасному суспільстві гламур стає своєрідною ідеологією, осучасненим результатом естетизації людиною свого відношення до себе, до інших людей та навколишнього світу. Найчастіше гламур пов'язують з модою, стилем, фешн-індустрією.

На пострадянському просторі, зокрема в Україні, зростає наукове зацікавлення питаннями гламуру, моди, фешн-індустрії, проте дисертаційних досліджень вкрай мало. Так, можна зазначити мистецтвознавчі дослідження Р. Безуглої та В. Будяк, філософське — Я. Семко. Побічно гламуру торкаються у своїх дисертаційних роботах філософ В. Крилова та культуролог В. Яромчук. Водночас взаємозв'язок моди й гламуру й досі лишається недостатньо вивченим. Це потребує звернення уваги на окремі публікації, в яких проаналізовані різні аспекти гламуру, моди та фешн-індустрії.

Список використаних джерел

- Айзенштадт, Ш. (2004). *Пророки. Их эпоха и социальное учение* (Т. И. Гвоздюкевич, Пер., Н. Голубев, & К. Бурмистров, Ред.). Параллели.
- Безугла, Р. І. (2019). *Гламур у європейській художній культурі: історична динаміка та форми*. [Дисертація доктора мистецтвознавства, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв].
- Будяк, В. В. (2018). *Гламур в дизайні костюма кінця ХІХ – початку ХХІ століття* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства, Харківська державна академія дизайну і мистецтв].
- Ветошкина, Ю. В. (2011). *Гламур в контексте повседневности (по материалам современной дамской прозы)* [Диссертация кандидата культурологии, Шуйский государственный педагогический университет].
- Дихнич, Л. П. (2002). *Феномен моди в соціокультурних процесах ХХ століття* [Автореферат дисертації кандидата історичних наук, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Крилова, В. О. (2014). *Кіно і телебачення як феномени екранної культури* [Автореферат дисертації кандидата філософських наук, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова].
- Куц, Г. М. (2003). *Феномен моди: онтологічний статус і філософсько-антропологічні засади* [Автореферат дисертації кандидата філософських наук, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна].

- Мельник, М. Т. (2008). *Мода в контексті художніх практик ХХ ст.* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Руднева, Д. А. (2010). *Гламур и его презентации в культуре постиндустриального общества на рубеже ХХ–ХХІ вв.* [Диссертация кандидата культурологии, Уральский государственный университет им. А. М. Горького].
- Семко, Я. С. (2019). *Гламур як соціально-філософський феномен українського суспільства* [Автореферат дисертації кандидата філософських наук, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського].
- Точилон, К. Ю. (2011). *Гламур как эстетический феномен: генезис и исторические модификации* [Диссертация кандидата философских наук, Московский государственный университет культуры и искусств].
- Уайт, Н., & Гриффитс, Й. (Ред.). (2008). *Fashion-бизнес: теория, практика, феномен* (А. Н. Поплавская, Пер., А. В. Попова, Ред.). Гревцов Паблшер.
- Шандренко, О. М. (2008). *Віртуальні виміри моди ХХ ст.* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Яромчук, В. В. (2012). *Синтез мистецтв мультимедіа в контексті сучасних практик культури* [Автореферат дисертації кандидата культурології, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова].

Reference

- Ayzenshtadt, Sh. (2004). *Proroki. Ikh epokha i sotsial'noe uchenie [The Prophets. Their Times and Social Ideas]* (Т. І. Gvozdukevich, Trans., N. Golubev, & K. Burmistrov, Eds.). Paralleli [in Russian].
- Bezuhla, R. I. (2019). *Hlamur u yevropeiskii khudozhnii kulturi: istorychna dynamika ta formy [Glamour in European art culture: historical dynamics and forms]* [Doctoral Dissertation, National Academy of Management of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Budiak, V. V. (2018). *Hlamur v dyzaini kostiuma kintsia ХІХ – pochatku ХХІ stolittia [Glamour in costume design of the late 19th – early 21st century]* [Abstract of PhD Dissertation, Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts] [in Ukrainian].
- Dykhnych, L. P. (2002). *Fenomen mody v sotsiokulturnykh protsesakh ХХ stolittia [The phenomenon of fashion in the socio-cultural processes of the twentieth century]* [Abstract of PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Krylova, V. O. (2014). *Kino i telebachennia yak fenomeny ekrannoi kultury [Cinema and television as phenomena of screen culture]* [Abstract of PhD Dissertation, National Pedagogical Dragomanov University] [in Ukrainian].
- Kuts, H. M. (2003). *Fenomen mody: ontolohichniy status i filofsko-antropolohichni zasady [The phenomenon of fashion: ontological status and philosophical and anthropological principles]* [Abstract of PhD Dissertation, V. N. Karazin Kharkiv National University] [in Ukrainian].
- Melnyk, M. T. (2008). *Moda v konteksti khudozhnikh praktyk ХХ ст. [Fashion in the context of artistic practices of the 20th century]* [Abstract of PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].

- Rudneva, D. A. (2010). *Glamur i ego prezentatsii v kul'ture postindustrial'nogo obshchestva na rubezhe XX–XXI vv. [Glamour and its presentations in the culture of post-industrial society at the turn of the 20th – the 21st centuries]* [PhD Dissertation, Ural'skiy gosudarstvennyy universitet im. A. M. Gor'kogo] [in Russian].
- Semko, Ya. S. (2019). *Hlamur yak sotsialno-filosofskiy fenomen ukrainskoho suspilstva [Glamour as a socio-philosophical phenomenon of Ukrainian society]* [Abstract of PhD Dissertation; South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky] [in Ukrainian].
- Shandrenko, O. M. (2008). *Virtualni vymiry mody XX st. [Virtual dimensions of fashion of the 20th century]* [Abstract of PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Tochilov, K. Yu. (2011). *Glamur kak esteticheskiy fenomen: genezis i istoricheskie modifikatsii [Glamour as an aesthetic phenomenon: genesis and historical modifications]* [PhD Dissertation, Moscow State University of Culture and Arts] [in Russian].
- Vetoshkina, Yu. V. (2011). *Glamur v kontekste povsednevnosti (po materialam sovremennoy damskoy prozy) [Glamour in the context of everyday life (on the materials of modern women's prose)]* [PhD Dissertation, Shuya State Pedagogical University] [in Russian].
- White, N., & Griffiths, J. (Eds.). (2008). *Fashion-biznes: teoriya, praktika, fenomen [Fashion-business: theory, practice, phenomenon]* (A. N. Poplavskaya, Trans., A. V. Popova, Ed.). Grevtsov Publisher [in Russian].
- Yaromchuk, V. V. (2012). *Syntezy mystetstv multymedii v konteksti suchasnykh praktyk kultury [Synthesis of multimedia arts in the context of modern cultural practices]* [Abstract of PhD Dissertation, National Pedagogical Dragomanov University] [in Ukrainian].

■ GLAMOUR AND FASHION: CULTURAL REFLECTION

■ Olena Khlystun

■ DSc in Cultural Studies, Associate Professor,
ORCID: 0000-0002-1764-6559, e-mail: with_joy@ukr.net,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

■ Abstract

The purpose of the article is to systematise and analyse the glamour existing practices, particularly its connection with fashion, the fashion industry, focusing on the dissertations of Ukrainian researchers. The glamour studying can be identified as an urgent practical issue that society must solve because its penetration into everyday life raises some issues concerning the traditional notion of beauty, corporeality, aesthetics, morality and more. The research methodology is based on general scientific and special methods of scientific knowledge. The principles of impartiality, objectivity and reliability allowed for a comprehensive analysis of the study object. A content analysis made it possible to identify and analyse, and the system method is to systematise existing practices. Methods of analysis and synthesis made it possible to detail the main research areas in fashion and glamour. Scientific novelty. The main research

directions of fashion, glamour and correlation of these concepts in dissertation works of the Ukrainian scientists are analysed. Conclusions. It is possible to draw preliminary conclusions that in modern society, glamour becomes a kind of ideology, a modernised result of a person's aestheticisation of his attitude to themselves, to other people and the world around them. Glamour is often associated with fashion, style, and the fashion industry. In the post-Soviet space, in particular in Ukraine, there is a growing scientific interest in the issues of glamour, fashion, and the fashion industry. At the same time, there are very few dissertation researches. Thus, we can note the art studies by R. Bezuhla and V. Budiak, philosophy research by Ya. Semko. The philosopher V. Krylova and the cultural expert V. Yaromchuk touch upon the glamour issue in their dissertations indirectly. However, the study of the relationship between fashion and glamour is still poorly studied. This requires attention to individual publications that analyse various aspects of glamour, fashion and the fashion industry.

■ **Keywords:** glamour; fashion; fashion industry; Ukrainian researchers; dissertations

■ ГЛАМУР И МОДА: КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ РЕФЛЕКСИЯ

■ Хлыстун Елена Сергеевна

■ *Доктор культурологии, доцент,*

ORCID: 0000-0002-1764-6559, e-mail: with_joy@ukr.net,

Киевский национальный университет культуры и искусства,

Киев, Украина

■ Аннотация

Цель статьи — систематизировать и проанализировать имеющиеся наработки в рамках исследования гламура, в частности его связи с модой, фэшн-индустрией, с акцентуацией на диссертациях украинских исследователей. Исследование гламура можно определить актуальной практической проблемой, которую должно решать общество, ведь его проникновение в повседневную жизнь нарушает ряд вопросов, касающихся традиционного представления о красоте, телесности, эстетике, морали и др. Методология исследования основана на общенаучных и специальных методах научного познания. Принципы беспристрастности, объективности и достоверности способствовали всестороннему анализу объекта исследования. Контент-анализ позволил выявить и проанализировать, а системный метод — систематизировать существующие наработки. Методы анализа и синтеза позволили детализировать основные направления исследований моды и гламура. Научная новизна. Проанализированы основные направления исследований моды, гламура и соотношение этих понятий в диссертационных работах украинских ученых. Выводы. Можно сделать предварительные выводы, что в современном обществе гламур становится своеобразной идеологией, осовремененным результатом эстетизации человеком своего отношения к себе, к другим людям и окружающему миру. Чаще всего гламур связывают с модой, стилем, фэшн-индустрией. На постсоветском пространстве, в частности в Украине, растет научный интерес к вопросам гламура, моды, фэшн-индустрии, но диссертационных исследований крайне мало. Так, можно

отметить искусствоведческие исследования Р. Безуглой и В. Будяк, философское — Я. Семко. Косвенно гламура касаются в своих диссертационных работах философ В. Крылова и культуролог В. Яромчук. В то же время взаимосвязь моды и гламура до сих пор остается недостаточно изучена. Это требует обращения внимания на отдельные публикации, в которых проанализированы различные аспекты гламура, моды и фэшн-индустрии.

■ **Ключевые слова:** гламур; мода; фэшн-индустрия; украинские исследователи; диссертационные работы

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236008
УДК 378.016:[378.6:7

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Биркович Тетяна Іванівна^{1а}, Варивончик Анастасія Віталіївна^{2а},
Мазур Богдан Миколайович^{3б}

¹Доктор наук з державного управління, професор,
ORCID: 0000-0003-3276-2029, e-mail: byrkovychtetiana@gmail.com,

²Доктор мистецтвознавства, доцент,
ORCID: 0000-0002-4455-1109, e-mail: varivonchik@ukr.net,

³Народний художник України, доцент,
ORCID: 0000-0002-6231-8941, e-mail: bogdanmazur1969@gmail.com,

^аКиївський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

^бНаціональна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
вул. Вознесенський узвіз, 20, Київ, Україна, 04053

Для цитування:

Биркович, Т.І., Варивончик А.В., & Мазур Б.М. (2021). Особливості навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти. *Питання культурології*, (37), 103-113. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236008>.

Анотація

Мета статті — з'ясувати особливості навчання студентів професійної майстерності в закладах вищої освіти мистецького профілю в умовах реформування, що безпосередньо впливає на майбутнє мистецької освіти в Україні. Методологію дослідження визначають загальнонаукові теоретичні методи аналізу, синтезу й абстрагування, що дало змогу вивчити специфіку навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти та здійснити переосмислення їхньої ролі й місця і в освітній системі, і в суспільстві загалом. Наукова новизна дослідження визначається осмисленням теоретичних і практичних особливостей навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти, що пов'язано із затвердженням стандартів вищої освіти із культурно-мистецьких спеціальностей та відповідності міжнародним стандартам із збереженням фундаментальних мистецьких вітчизняних традицій. Висновки. Встановлено, що під час навчання студентів професійної майстерності в закладах вищої освіти мистецького профілю необхідно враховувати соціальні зміни, науковий прогрес, їхню роль і місце в освітній системі чи навпаки — деструктивні перетворення в суспільстві та його інституціях, які також впливають на формування свідомості й підсвідомості студента й викладача. Виявлено, що у фаховій підготовці

© Биркович Т. І., 2021
© Варивончик А. В., 2021
© Мазур Б. М., 2021

Стаття надійшла до редакції: 28.04.2021

студентів у мистецьких закладах вищої освіти ключове місце відводиться педагогічним нововведенням у культурно-мистецьких освітніх процесах (самоосвітній, дослідницький, управлінський, психологічний тощо). Сутність цих процесів полягає передусім у зміні ставлення студента до процесу навчання та осмисленні свого місця в мистецькій галузі. Важливе значення для професійної підготовки студентів має самостійна робота, що як специфічна форма освітньої діяльності потребує самовдосконалення, розширення світогляду, поглиблення знань, планування та ін., оскільки саме зацікавлення студентом певною спеціальністю спрямовує його на оволодіння професійною майстерністю.

■ **Ключові слова:** освіта; мистецька освіта; професійна майстерність; творчі професії; мистецькі заклади вищої освіти

■ Вступ

Становлення сучасної мистецької освіти України потребує ґрунтовного аналізу науковців та практиків з погляду прийняття низки законодавчих змін щодо функціонування мистецької освіти, а також об'єктивного осмислення вітчизняної історії мистецької освіти.

З набуттям чинності Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII визначено механізми реалізації масштабної освітньої реформи в Україні. Зокрема, у Статті 21 визначено поняття спеціалізованої освіти, її види, умови здобуття та отримання відповідних компетентностей, а також рівні отримання освіти (кількох або усіх), державних гарантій щодо її отримання, важливість раннього виявлення й розвитку індивідуальних особливостей.

Частина друга Статті 21 визначає мистецьку освіту як спеціалізований вид освіти, що передбачає формування у здобувача спеціальних здібностей, естетичного досвіду й ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, зокрема виконавських компетентностей, спрямованості на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості й здобуття кваліфікацій у різних видах мистецтва (Верховна Рада України, 2017).

Сучасна професійна мистецька освіта зазнає чимало реформ і трансформацій. Особлива увага приділяється інноваційним методам навчання, завдяки яким майбутні фахівці відчують на собі «дихання» інноваційної освіти. Оскільки студенти творчих спеціальностей також мають володіти певними компетенціями, у рамках освітнього процесу компетентнісний підхід у навчанні відіграє ключову роль, є методологічною основою в системі модернізації вищої професійної мистецької освіти. Наголосимо також, що у різних напрямках її підготовки — аудіовізуальне мистецтво та виробництво; дизайн (зі спеціалізацій «Графічний дизайн», «Дизайн одягу (взуття)», «Дизайн середовища», «Промисловий дизайн»); образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація; хореографія; музичне мистецтво; сценічне мистецтво; архітектура та містобудування тощо) — діють власні професійні стандарти.

У сучасному науковому полі поняття «мистецька освіта» є предметом вивчення педагогічних, мистецьких, культурологічних, філософських, психологічних наук. Означена освітянська сфера досліджувалася багатьма українськими

вченими (О. Баніт, Н. Базилевич, Л. Воєвідко, Т. Дмитренко, Т. Єрмакова, І. Зяюн, С. Коновець, О. Отим, Т. Скорик, О. Фейчер, Г. Філіпчук, О. Щолкова та ін.), однак малодослідженими залишаються питання аналізу проведення реформ у мистецькій освіті, які сьогодні активно впливають на її подальший розвиток.

■ **Мета статті**

Мета статті полягає у висвітленні особливостей навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти, яка сьогодні перебуває в найактивнішій фазі реформування, що безпосередньо впливає на майбутній розвиток мистецької освіти в Україні. Методологію дослідження становлять загальнонаукові теоретичні методи аналізу, синтезу та абстрагування, що дало змогу простежити становлення навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти, які перебувають у процесі реформування та певною мірою потребують переосмислення їхньої ролі й місця і в освітній системі, і в суспільстві загалом. Наукова новизна статті визначається вивченням теоретичних і практичних особливостей навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти, що пов'язано із затвердженням стандартів вищої освіти із культурно-мистецьких спеціальностей та відповідності міжнародним стандартам із збереженням фундаментальних мистецьких вітчизняних традицій.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

Мистецькі заклади вищої освіти відіграють провідну роль у становленні та формуванні національної мистецької школи України та є відображенням її мистецького життя. Педагогічний досвід професорсько-викладацького складу в мистецьких закладах вищої освіти і, відповідно, творчі досягнення їхніх вихованців є вагомим внеском у розвиток сучасного українського та світового мистецтва.

Найважливішим завданням сучасної освіти в мистецьких закладах такого типу є формування й розвиток особистості, здатної до творчої діяльності. Широкий спектр сучасних технологічних нововведень у систему навчання творчих професій і багатогранність взаємин людини з навколишнім світом висувають перед мистецькими закладами вищої освіти завдання розвитку творчого потенціалу особистості студента, що визначає здатність людини до творення у всіх сферах життєдіяльності. Важливим є те, що студенти мистецьких спеціальностей повинні не тільки володіти художніми, мистецтвознавчими, графічними, музичними чи хореографічними знаннями, а й розвивати якості, необхідні для максимальної реалізації творчого потенціалу, адже «мистецька освіта — це засіб, який сприяє розвитку людських ресурсів, необхідних для використання їхнього цінного культурного капіталу...» (Міністерство культури України, 2015).

У багатьох українських мистецьких закладах вищої освіти професійна підготовка творчих особистостей спрямовується переважно на традиційні види діяльності. Особливо важливими є індивідуальні заняття студента з викладачем. Актуальність цих тверджень доводить проведене нами опитування студентів та випускників (практикуючих митців) у різних регіонах України. Майже 90 % з опитаних митців наголошують на важливості індивідуальних занять у мистецькій

освіті й на тому, що вона матиме максимальний ефект тільки тоді, коли студенти не лише оволодіватимуть художньо-мистецькими, мистецько-графічними, музично-мистецькими, хореографічно-мистецькими знаннями, а й будуть людьми творчими, здатними розвивати в собі якості, потрібні для максимальної реалізації творчого та, зокрема, художнього творчого потенціалу. С. Коновець зазначає, що спостерігається потреба в зміні підходів і до змісту професійної підготовки з образотворчого мистецтва студентів ЗВО, і до принципових позицій щодо її творчо-активізуючої та особистісно-орієнтованої спрямованості (Коновець, 2011, с. 44). Однак відповідно до нових освітніх вимог, які запроваджуються для всієї системи освіти України, зокрема і для мистецьких спеціальностей, зменшуються в навчальних планах години, які відводяться на індивідуальні заняття, що негативно може вплинути на ефективність освіти.

Мистецькі заклади вищої освіти визначаються такими критеріями:

- особливими умовами навчання студентів професійної майстерності, що полягають у використанні індивідуальних занять як основного виду навчальної діяльності;
- особливими умовами визначення ефективності діяльності мистецьких закладів вищої освіти;
- високою собівартістю підготовки студентів професійної майстерності (мистецьких кадрів);
- особливістю працевлаштування випускників тощо.

У мистецтві все визначається особистістю митця, який, за висловом Леонардо да Вінчі, у величчю своєї творчості стає «онуком Бога», оскільки має владу створювати власну реальність — чи то художню, чи то педагогічну, чи їх художньо-педагогічний синтез (Отич, 2014, с. 114). Тому в мистецьких навчальних закладах повинна панувати творча атмосфера, адже немає нічого більш шкідливого, ніж залучати вихованця до мистецтва силою, інакше можна назавжди відвернути його від мистецтва і художньо-творчої діяльності (Отич, 2014, с. 120).

Думку О. Отич поділяють також Н. Базилевич, Т. Дмитренко, І. Зязюн, які зауважують, що душа художника не терпить насилля над собою. Про це знає, напевно, кожен із вас. Їй не можна наказати: «любуй», «страждай», «радій» або «ненавидь». Вона залишається глухою до наказів і не відгукнеться на насилля. Душу можна лише захопити (Зязюн та ін., 2008, с. 128). Це значить, що тільки комфортний, професійний і творчий клімат повинен панувати в мистецьких закладах вищої освіти. Наприклад, система вищих мистецьких навчальних закладів Королівства Швеції має досить розгалужену структуру. Саме мистецтво визначено відповідно як творчу діяльність, що стосується декоративних, емоційних чи красномовних виразів, або як результат такої діяльності. Концепція мистецтва часто включає образотворче мистецтво, мистецтво та ремесла, архітектуру, скульптуру та музику (Фейчер, 2018, с. 75).

Особливістю вступу в заклад вищої освіти мистецького профілю, відповідно до чинного законодавства України, є складання вступником творчого конкурсу для здобуття ступеня молодшого бакалавра та бакалавра.

Творчий конкурс — це форма вступного випробування для здобуття ступеня молодшого бакалавра, бакалавра на основі повної та загальної середньої освіти.

ти, яка передбачає перевірку та оцінювання творчих та/або фізичних здібностей вступника (і навіть здобутої раніше спеціалізованої освіти), необхідних для здобуття вищої освіти за спеціальністю, що включена до Переліку спеціальностей, прийом на навчання за якими здійснюється з урахуванням рівня творчих та/або фізичних здібностей вступників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2020 р. № 1274 (Міністерство освіти і науки України, 2020).

Науково-педагогічні працівники ЗВО входять у комісію, яка проводить творчий конкурс вступника, за результатами якого встановлюється оцінка від 100 до 200 балів (перескладання не допускається) та враховується в загальному конкурсному балі вступника. Основна ціль творчого конкурсу при вступі на мистецької спеціальності — надати вступнику можливість продемонструвати знання і навички, які підтверджують його готовність опанувати обраний фах.

Зазначимо, що мистецький досвід науково-педагогічних працівників мистецьких закладів вищої освіти, які віддають свої знання, сили й навички та найкращі роки творчого злету для формування сучасної національної та світової творчої еліти є малодослідженими науковцями і не враховується в процесі підготовки вимог до функціонування та розвитку мистецьких спеціальностей під час прийняття відповідних нормативно-правових актів. Тому важливо, щоб вимоги до митців-педагогів були інші, ніж вимоги до педагога-теоретика, оскільки студенти отримують великий обсяг теоретичного матеріалу з дисциплін, які не завжди допомагають на практиці, оскільки теоретичних знань недостатньо для мистецьких професій. До того ж часто спостерігається, що дисципліну читають викладачі, які не мають відповідного практичного досвіду, що є неприпустимо для навчання студентів мистецьким професіям.

Методик викладання в мистецьких закладах вищої освіти існує багато, і кожна з них має свої переваги й недоліки, оскільки є певні особливості навчання студентів мистецьких спеціальностей, які потребують індивідуального підходу. Саме індивідуальний підхід викладання є основним; він буде ефективним лише тоді, коли запропонований викладачем шлях є науково виправданим та перевіреним на практиці. Зокрема, О. Баніт (б.р.) зазначає, що індивідуальна система художника-педагога, хоча і містить у собі творчу основу, але не може бути довільною й випадковою (с. 2).

Самостійна робота майбутніх музичних фахівців орієнтована на виконання таких завдань: визначення вимог та умов, необхідних для організації самостійної навчальної і наукової роботи студентів; створення умов для реалізації єдиного підходу професорсько-викладацького складу до організації самостійної роботи студентів з метою закріплення та поглиблення їхніх знань, професійних умінь, навичок та компетенцій; сприяння формуванню у студентів практичних навичок самостійної роботи з опрацювання та засвоєння навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань з навчальних дисциплін (курсіві роботи, проекти, індивідуальні навчально-дослідні завдання, презентації, самостійні роботи тощо); сприяння оволодінню сучасними технологіями навчання (комп'ютерні, мультимедійні, ресурси мережі Інтернет тощо); сприяння формуванню в студентів культури вдумливої роботи, самостійності й ініціативності в пошуку й набутті

знань, необхідних для гармонійного розвитку особистості майбутніх фахівців (Воевідко, 2015, с. 328).

Стандарти вищої освіти з кожної спеціальності розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (Міністерство освіти і науки України, 2017). Проте сучасні стандарти вищої освіти для мистецьких спеціальностей не відображають усі потреби для належної підготовки студента-митця.

Розглядаючи проблему модернізації фахової мистецької освіти в контексті сучасних гуманістичних ідей, О. Щолокова (2014) зазначає, що можна виділити низку завдань, які вимагають першочергового вирішення. До них належать:

- переосмислення світоглядно-методологічних основ гуманістичного пізнання;
- забезпечення гуманістичної спадкоємності в мистецькій освіті, піднявши її ефективність на всіх етапах й особливо на завершальному — у галузі вищої мистецької освіти;
- упровадження різних навчальних програм, спрямованих на вивчення здобутків своєї національної культури та культур інших народів світу з пріоритетом духовних і моральних цінностей.

Мистецька освіта в Україні є найбільшим надбанням, однак за цими словами стоять її носії — реальні люди, викладачі та професори. Викладач має розробити власну систему надання знань, яка повинна містити творчу основу, але не може бути довільною і випадковою. Специфіка мистецької освіти вимагає глибоких знань і практичних навичок, які приходять лише з багаторічним досвідом, саме тому одним з найважливіших складників є взаємодоповнююча співпраця досвідченого професорсько-викладацького складу і молодих креативних викладачів.

Мистецька освіта визнана у всьому світі однією з фундаментальних у відновленні якісної освіти. Основними стратегічними напрямками в цій галузі є забезпечення доступності мистецької освіти та її високої якості шляхом розроблення сучасних освітніх стандартів з дотриманням традиційних методик і практик. Саме традиційні принципи навчання мистецтву із застосуванням сучасних практик дають змогу вирішити соціальні та культурно-мистецькі проблеми, які стоять перед сучасним суспільством. Тому без традицій та досвіду корифеїв у мистецькій освіті — навчання студентів професійної майстерності є неможливим.

Сьогодні вітчизняна мистецька освіта є однією з небагатьох галузей, що конвертована в європейський та світовий освітній і професійний простір. Легалізуючи дипломи при виїзді за кордон з метою працевлаштування, фахівці, які пройшли мистецько-виконавчу підготовку в мистецьких закладах вищої освіти, користуються попитом у мистецьких колективах європейських університетах, консерваторіях та коледжах.

У здійсненні управлінської діяльності мистецьких закладів вищої освіти важливо забезпечити дотримання принципів компетентності, фаховості, прозорості, довіри, демократизму, колегіальності, доброчесності та збереження комфорт-

ного творчого клімату. Основним у процесі навчання професійної майстерності та оволодіння мистецькою творчістю має бути не технічна підготовка, а відкриття можливостей для самовираження в мистецтві, отримання естетичного задоволення та донесення його до інших.

Висновки

Отже, специфіка сучасного навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти полягає в індивідуальному підході до викладання спеціальних дисциплін та потребує додаткового регулювання, оскільки затверджені стандарти не можуть відобразити весь розширений перелік вимог до результатів навчання. Запорукою успішного та професійного фахівця після закінчення навчального закладу є не лише особисте прагнення студента до творчої спеціальності та мотивація з боку закладу вищої освіти, а й важливість участі викладача в розвитку особистості студента, що супроводжується індивідуальним підходом.

Мистецька освіта — це скарб, культурне надбання, примноженню якого потрібно приділяти особливу увагу. Перспективи подальших досліджень визначаються різноаспектним вивченням теоретичних і практичних особливостей навчання студентів професійної майстерності у мистецьких закладах вищої освіти в плані взаємозв'язку міжнародних стандартів і фундаментальних традицій українського мистецтва.

Список використаних джерел

- Баніт, О. В. (б.р.). *Психолого-педагогічні чинники професійної майстерності викладачів графічного дизайну в вищих навчальних закладах мистецького профілю*. <https://core.ac.uk/download/pdf/32305367.pdf>
- Верховна Рада України. (2017, 5 вересня). Про освіту: Закон України (№ 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Воєвідко, Л. М. (2015). Компоненти фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 18, 326–331.
- Зязюн, І. А., Базилевич, Н. Г., Дмитренко, Т. Г., Кривонос, І. Ф., Малаканова, Л. В., Пивовар, Н. М., Тарасевич, Н. М., Ткаченко, А. В., Українець, Л. Ф., & Шпета, О. Г. (2008). *Педагогічна майстерність*. Богданова А. М.
- Зязюн, І. А., Філіпчук, Г. Г., Отич, О. М., Семенов, О. М., Лобач, О. О., Соломаха, С. О., Сотська, Г. І., Флегонтова, Н. М., Вовк, М. П., Шумілова, І. Ф., Котирло, Т. В., Омельченко, А. І., Грищенко, Ю. В., Філіпчук, Н. О., Тринус, О. В., Дубінець, І. В., Голік, О. Б., Кутова, О. М., & Ткачова, Н. П. (2013). *Учитель мистецьких дисциплін у дискурсі педагогічної майстерності*. Бердянський державний педагогічний університет.
- Коновець, С. (2011). Особливості професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*, 22, 36–47.
- Міністерство культури України. (2015, 24 липня). *Система культурно-мистецької освіти*. http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244933672&cat_id=244931901

- Міністерство освіти і науки України. (2017, 1 червня). *Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти*: Наказ (№ 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 р. № 584)). http://edu-mns.org.ua/img/news/8982/Metodichni_rekomendaciji_2020_z_Nakazom.pdf
- Міністерство освіти і науки України. (2020, 15 жовтня). *Про затвердження Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році*: Наказ (№ 1274). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2021/Nakaz%201274.pdf>
- Отич, О. М. (2014). *Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи*. Імекс-ЛТД.
- Фейчер, О. О. (2018). Зарубіжний досвід королівства Швеції у побудові системи управління вищими навчальними закладами мистецької освіти. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Менеджмент соціокультурної діяльності*, 1, 64–77.
- Щолокова, О. П. (2007). Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 4(9), 11–14.

References

- Banit, O. V. (n.d.). *Psykhologo-pedahohichni chynnyky profesiinoi maisternosti vykladachiv hrafichnoho dyzainu v vyshchyykh navchalnykh zakladakh mystetskooho profilii [Psychological and pedagogical factors of pedagogical professional skills of graphic design teachers in higher education in arts profile]*. <https://core.ac.uk/download/pdf/32305367.pdf> [in Ukrainian].
- Feicher, O. O. (2018). Zarubizhnyi dosvid korolivstva Shvetsii u pobudovi systemy upravlinnia vyshchymy navchalnymy zakladamy mystetskoï osvity [Foreign experience of the Kingdom of Sweden in building a management system for higher education in art education]. *Kyiv National University of Culture and Arts' Bulletin. Series: Management of Socio-Cultural Activity*, 1, 64–77 [in Ukrainian].
- Konovets, S. (2011). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky vchyteliv obrazotvorchoho mystetstva u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Features of professional training of teachers of fine arts in higher educational institutions]. *Bulletin of Lviv National Academy of Arts*, 22, 36–47 [in Ukrainian].
- Ministry of Culture of Ukraine. (2015, Juli 24). *Systema kulturno-mystetskoï osvity [The system of cultural and artistic education]*. http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244933672&cat_id=244931901 [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2017, Juni 1). *Metodychni rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoï osvity [Methodical recommendations for the development of higher education standards]*: Order (№ 600 (as amended by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 30.04.2020 r. № 584)). http://edu-mns.org.ua/img/news/8982/Metodichni_rekomendaciji_2020_z_Nakazom.pdf [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2020, October 15). *Pro zatverdzhennia Umov pryomu na navchannia dlia zdobuttia vyshchoï osvity v 2021 rotsi [On approval of the Terms of admission to higher education in 2021]*: Order (№ 1274). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2021/Nakaz%201274.pdf> [in Ukrainian].

- Otych, O. M. (2014). *Osnovy pedahohichnoi maisternosti vykladacha profesiinoi shkoly [Fundamentals of Pedagogical Skills of a Vocational School Teacher]*. Imeks-LTD [in Ukrainian].
- Shcholokova, O. P. (2007). Modernizatsiia fakhovoi mystetskoï osvity u konteksti suchasnykh humanistychnykh idei [Modernization of professional art education in the context of modern humanistic ideas]. *Scientific journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 14. Theory and methodology of arts education*, 4(9), 11–14 [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 5). *Pro osvitu [About Education]: Law of Ukraine* (№ 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Voievidko, L. M. (2015). Komponenty fakhovoi pidhotovky studentiv mystetskykh spetsialnosti [Components of professional training of students of art specialties]. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, 18, 326–331 [in Ukrainian].
- Ziazun, I. A., Bazylevych, N. H., Dmytrenko, T. H., Kryvonos, I. F., Malakanova, L. V., Pyvovar, N. M., Tarasevych, N. M., Tkachenko, A. V., Ukrainets, L. F., & Shpeta O. H. (2008). *Pedahohichna maisternist [Pedagogical Skills]*. Bohdanova A. M. [in Ukrainian].
- Ziazun, I. A., Filipchuk, H. H., Otych, O. M., Semenoh, O. M., Lobach, O. O., Solomakha, S. O., Sotska, H. I., Flehontova, N. M., Vovk, M. P., Shumilova, I. F., Kotyrlo, T. V., Omelchenko, A. I., Hryshchenko, Yu. V., Filipchuk, N. O., Trynus, O. V., Dubinets, I. V., Holik, O. B., Kutova, O. M., & Tkachova, N. P. (2013). *Uchytel mystetskykh dystsyplin u dyskursi pedahohichnoi maisternosti [Teacher of Art Disciplines in the Discourse of Pedagogical Skills]*. Berdiansk State Pedagogical University [in Ukrainian].

SPECIAL FEATURES OF THE PROFESSIONAL SKILLS TRAINING OF STUDENTS IN ART INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Tetiana Byrkovych^{1a}, Anastasiia Varyvonchyk^{2a}, Bohdan Mazur^{3b}

¹DSc in Public Administration, Professor,

ORCID: 0000-0003-3276-2029, e-mail: byrkovychtetiana@gmail.com,

²DSc in Art Studies, Associate Professor,

ORCID: 0000-0002-4455-1109, e-mail: varivonchik@ukr.net,

³People's Artist of Ukraine, Associate Professor,

ORCID: 0000-0002-6231-8941, e-mail: bogdanmazur1969@gmail.com,

^aKyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

^bNational Academy of Fine Arts and Architecture,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to find out the special features of the professional training of students in art institutions of higher education in the context of reform, which directly affects the future of art education in Ukraine. The research methodology includes general scientific theoretical

methods of analysis, synthesis, and abstraction, which made it possible to study the special features of the professional training of students in art higher education institutions and to rethink their role and place both in the educational system and in society as a whole. The scientific novelty of the research is determined by the comprehension of the theoretical and practical features of the professional training of students in art institutions of higher education, which is associated with the approval of higher education standards in cultural and artistic specialities and compliance with international standards while preserving fundamental artistic domestic traditions. Conclusions. The article demonstrates that during the professional training of students in art institutions of higher education it is necessary to take into account social changes, advancement of science, their role and place in the educational system, or vice versa — destructive transformations in society and its institutions, which also affect the formation of the conscious and the subconscious of students and teachers. It is revealed that pedagogical innovations in cultural and artistic educational processes (self-educational, research, administrative, psychological, etc.) are essential to the professional training of students in art institutions of higher education. The essence of these processes is primarily to change the student's attitude to the learning process and understanding of his place in the art industry. Student's independent studying is important for their professional training, which, as a special form of educational activity, requires self-improvement, broadening of the outlook, knowledge enhancement, planning, etc., since it is the student's interest in a certain speciality that encourages his desire for the mastering of the professional skills.

■ **Keywords:** education; art education; professional skills; creative professions; art institutions of higher education

■ ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ МАСТЕРСТВУ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

■ Биркович Татьяна Ивановна^{1a}, Варивончик Анастасия Витальевна^{2a}, Мазур Богдан Николаевич^{3b}

■ ¹Доктор наук по государственному управлению, профессор,
ORCID: 0000-0003-3276-2029, e-mail: byrkovychtetiana@gmail.com,

■ ²Доктор искусствоведения, доцент,
ORCID: 0000-0002-4455-1109, e-mail: varivonchik@ukr.net,

■ ³Народный художник Украины, доцент,
ORCID: 0000-0002-6231-8941, e-mail: bogdanmazur1969@gmail.com,

■ ^aКиевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина

■ ^bНациональная академия изобразительного искусства и архитектуры,
Киев, Украина

■ Аннотация

Цель статьи — выяснить особенности обучения студентов профессиональному мастерству в заведениях высшего образования художественного профиля в условиях

реформирования, что непосредственно влияет на будущее художественного образования в Украине. Методологию исследования определяют общенаучные теоретические методы анализа, синтеза и абстрагирования, что позволило изучить специфику обучения студентов профессиональному мастерству в художественных заведениях высшего образования и осуществить переосмысление их роли и места в образовательной системе и в обществе в целом. Научная новизна исследования определяется осмыслением теоретических и практических особенностей обучения студентов профессиональному мастерству в художественных заведениях высшего образования, что связано с утверждением стандартов высшего образования культурно-художественных специальностей и соответствия международным стандартам с сохранением фундаментальных художественных отечественных традиций. Выводы. Установлено, что во время обучения студентов профессиональному мастерству в заведениях высшего образования художественного профиля необходимо учитывать социальные изменения, научный прогресс, их роль и место в образовательной системе или наоборот — деструктивные преобразования в обществе и его институтах, которые также влияют на формирование сознания и подсознания студента и преподавателя. Выявлено, что в профессиональной подготовке студентов в художественных заведениях высшего образования ключевое место отводится педагогическим новшествам в культурно-образовательных процессах (самообразовательный, исследовательский, управленческий, психологический и др.). Сущность этих процессов заключается прежде всего в изменении отношения студента к обучению и осмыслению своего места в художественной отрасли. Важное значение для профессиональной подготовки студентов имеет самостоятельная работа, которая как специфическая форма образовательной деятельности требует самосовершенствования, расширения кругозора, углубления знаний, планирования и др., поскольку именно интерес студента к определенной специальности направляет его на овладение профессиональным мастерством.

■ **Ключевые слова:** образование; художественное образование; профессиональное мастерство; творческие профессии; художественные заведения высшего образования

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236009
UDC 81'25:316.722

LANGUAGE AND CULTURAL TRANSFER WITHIN THE SYSTEM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Oksana Biletska

*Candidate of Cultural Studies, Associate Professor,
ORCID: 0000-0003-1785-9607, e-mail: bel_o@ukr.net,
Kyiv National University of Culture and Arts,
36, Ye. Konovaletsia St., Kyiv Ukraine, 01133*

For citation:

Biletska, O. (2021). Language and Cultural Transfer within the System of Intercultural Communication. *Issues in Cultural Studies*, (36), 114-124. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236009>.

Abstract

The purpose of the article is to look into the language and cultural transfer within the intercultural communication system. Due to the social and cultural specifics of the intercultural communication and its intermediaries, when achieving the aim of the research, it is necessary to look into the “cultural transfer” concept, as well as the culture and language relationship in the context of intercultural communication and cognition, culture and translation interaction in enriching outgoing and receiving cultures, and translation as a tool of the language and cultural transfer within the intercultural communication system. The research methodology is to use such methods as studying, analysing and generalising for revealing the “cultural transfer” concept, clarifying cultural and linguistic aspects of intercultural communication, defining translation as a mechanism of the linguistic and cultural transfer in the transmitting information in the context of cultural interaction. The scientific novelty of the work is based on the social and cultural specifics of the linguistic and cultural transfer in the intercultural communication system, been carried out by the means of translation as the activity that contributes to both cultural enrichment and cultural interaction. Conclusions. Cultural transfer is the interaction of cultures that occurs as a result of the differences existing between them. Due to the peculiarities of the country’s historical development and the uniqueness of its linguistic and verbal traditions, intercultural dialogue becomes possible under the conditions of cultural values been adapted by the host culture and/or the entry of this culture elements into the original culture. In turn, language and cultural transfer is a factor that affects the deep structures of the receiving culture language, namely its conceptual structures. Due to this, the conceptual sphere of the recipient culture is enriched, contributing to an outgoing culture better understanding. Thus, in the process of transmitting linguistic and cultural information, language and cultural transfer becomes the key to establishing intercultural contacts and

intercultural interaction, the end result of which is the mutual enrichment of both outgoing and receiving cultures.

■ **Keywords:** language; culture; translation; the cultures' interaction; cultural transfer; language and cultural transfer; intercultural communication

■ Introduction

The interaction and mutual influence of the language and the culture is an area of the intensive research. Along with a number of new disciplines and approaches, there has been arisen a concept of the language and ethnic barrier, which is presented as a divergence in terms of the language and cultural differences, especially in the context of intercultural communication.

Since language and cultural transfers can occur between different cultural spaces, and the concept itself is applicable to any era and to any cultural community, it is possible to state that "language and cultural transfer" can be understood as the process of building an outgoing culture' linguistic reference in a receiving one as based on the texts and discourses. Although the concept of the cultural transfer originated within the framework of scientific disciplines far from translation, scholars agree that the methodology for the study of the cultural transfers is borrowed from sciences studying "cultural content", with the leading role been given to semiology, the theory of discourse and philology, studying translations and relations between linguistic communities. A particular attention is paid to the social and cultural specifics of the language and cultural transfer intermediaries, including translators, whose activities contribute to the cultural diversity emergence.

The 21st-century linguistics is actively developing the direction, which considers the relationship between language and culture as well as the nature of their interaction. As culture constantly creates new signs and meanings, the latter ones become the carriers of its significance or value. With the language studied as a nation's cultural code, but not only as a communication and cognition's instrument, and the culture being a code system by its nature, it uses different material and formal means, including language, to verbalise these meanings. The foundations of this approach were laid by the works of W. von Humboldt (1985), A. Potebnya (2019), E. Sapir (1993), L. Weisgerber (2009), B. Whorf (1978), etc.

Some scientists argue that language creates culture (Leibniz, 1996) others (Humboldt, 1985), etc. believe that language is a passive child of culture. Some modern linguists believe that interlingual activity is exclusively cross-cultural by its nature, and translation as a mechanism of the language and cultural transfer is an exclusively cultural process. J. B. Casagrande (1964) states that we translate not languages, but cultures.

Over the past two decades, both in Ukraine and abroad, there has been a significant evolution of views on translation as a means of intercultural communication. Increasingly, it is looked into as a complex process of intercultural interaction, with social and cultural factors playing in a decisive role. In this context, translation is studied as a means of the language and cultural transfer, the essence of which is successfully defined by Western European researchers M. Espagne and M. Werner (1985).

The purpose of the article

Intercultural communication is an area of the study that examines how people from different cultural backgrounds communicate with each other, referring to both the same and different ways of communicating. Language and cultural transfer in this case becomes an influential element of intercultural communication, with translation being a means of this kind of communication. This article aims to study the language and cultural transfer within the system of intercultural communication.

Main research material

Philosophically, culture is understood not only as a collection of ideas and things that can be identified, separated from each other and described. The whole world of a person is the world of his culture, and the problem of culture is the problem of the person himself, the human way of being, the relationship to himself. Therefore, the culture's content is a man's development as a social being, the deployment of his creative abilities, forms of communication and cognition. Researchers distinguish the following functions of culture: human-creative, informative, epistemological, communicative, regulatory, axiological, significative and praxeological. The main laws of the culture's functioning and development include continuity, stability in the cultural traditions transmission, originality and uniqueness, the unity of the national and universal (Timko, 2007).

The 20th–21st centuries edge witnesses an ever-increasing number of contacts between languages and the emergence of a universal multilingual communicative space, including a bigger number of speakers. With intercultural communication, in general, aimed at facilitating communication between different cultures' representatives, the cultural transfer, including the language and cultural one, involves the study of tools and mechanisms for the cultural meaning transfer as resulting to interaction of cultures.

Cultural transfer is a modern culturological approach introduced by M. Espagne and M. Werne in the mid-1980s. The cultural transfer notion was initially used to refer to a special methodological approach aimed at establishing the specifics of interconnections and interpenetration of national cultural spaces and mechanisms by which similar forms of culture are able to perceive external influences (Espagne & Werner, 1985; Mineeva, 2016). The cultural transfer analysis implies the transfer of any element peculiar to another cultural and geographical area and its subsequent transformation into a specific regionally cultural environment (Mineeva, 2016).

According to M. Espagne, there are the following main components of the cultural transfer method:

- analysing the compared “outgoing” and “receiving” cultures' objects in the dynamics of their own genesis, with different contexts been actualised in different epochs, as the process not taking place simultaneously in the cultural zones between which the transfer takes place;
- analysing the need for the export of ideas and things in the “outgoing” culture and the changes' dynamics in the transfer process, directly depending on the “receiving” culture needs, its readiness for perception;

- analysing various intermediary “instances”, “enclaves of exchanges” and “agents of transfer” (a traveller, a translator, a person moving between countries, a scientist, etc.), thus, establishing the strength and nature of their influence;
- defining the initial context in national terms, since the context of perception and the initial context are stable quantities between which the transfer dynamics unfolds;
- determining methods and mechanisms of the object’s “export” and “import”;
- identifying inevitable semantic transformations / shifts of the object associated with its import and perception;
- paying attention to the nature of the imported object, initially having a hybrid form, the mixture of intellectual efforts in the alien context development;
- reconstructing “over the boundaries” connections, often contradicting the well-established concepts;
- studying precisely and describing the process of transition / perception of an object from its own context, it was formed in, into a new one that perceived it;
- studying the sequence of encounters in culture, identifying stable moments and considering them as relatively homogeneous;
- defining and analysing intellectual means that allow the development, movement, transfer (translation, publishing, book collection, teaching, scientific disciplines) (Espagne, 2009, pp. 7–18).

In its turn, defining cultural transfer, its structure and role in the culture interaction system, we should point out that cultural transfer phenomenon is a dynamic process combining such components as outgoing culture, intermediary, and receiving culture.

With culture being a system of beliefs, value orientations, communication strategies and cognitive environment, it, in fact, determines the basis of the behaviour shared by all members of a certain linguistic and cultural community. Even if people share the same language, differences in their cultural experiences lead to communication failure. Ideological conflicts are replaced by conflicts of civilisations, as well as of religions and cultures. Culture is not just a set of norms, behavioural attitudes and values that exist in the receiving culture language speakers. Culture is an essential condition for the language existence, the context in which it manifests itself. In other words, language is inextricably linked with culture, with the reality in which people live, and with the activities that they perform, thus, it is the most important culture-forming element.

In modern researches, language appears as a unique complex and multidimensional phenomenon. At the same time, it is viewed as something been rigidly structured while breaking the very structure itself. Language is a process, activity and its result. It is a fusion of the social and the individual, the universal and the linguistic, the norm and deviation from the norm. Language is seen as the key to the culture of all humanity and the key to the cultures of individual ethnic groups.

The language of a particular nation develops within the framework of a unique culture and cannot be considered in isolation from it. The national and cultural characteristics of each nation are individual, they find their expression in the language and, even been closely translated to the original, are not always clear to the speakers of another language or another culture. Culture arises and operates in a specific

niche and consists of local and general components. Due to local components, there are formed nationally specific differences in the linguistic picture of the world, sometimes leading to intercultural misunderstanding.

The use of language acquires its meaning only in activity. Speaking a particular language is part of an activity within a particular culture. Since both the national language and the national culture are special national mentality's manifestations, overcoming only the language barrier in translation (as a means of intercultural communication and mechanism of the language and cultural transfer) is not enough.

That is why what is translated and the way it is translated determines the further relationship of cultures. In other words, what people, belonging to culture A, know about culture B, what and how they understand, accept or reject, is directly dependent on the translation tradition existing in culture A. The tradition of translation should be understood as:

- the corpus of translated texts (the number of texts and their significance in culture B);
- the presence of a tradition of translation activity (the latter, as a rule, determines the qualifications of translators) (Kuz'menko, 2015).

In turn, the interaction between cultures through translation can be represented as follows:

- 1) culture A => culture B (translation of its own values through translation: culture a, through translating its own texts into the languages of other cultures, sets the task of transmitting its culture values to other cultures);
- 2) culture A <= culture B ("acquaintance" with the other cultures' values through translation), with the absence of significant cultural consequences of translation activities;
- 3) culture A (<= assimilation and interpretation of the B culture values) with the aim of developing one's own culture (culture A => creating one's own values);
- 4) culture A has numerous cultural contacts and carries out numerous language borrowings, the idea of spreading one's own cultural values is not central (Kuz'menko, 2015).

Moreover, there is a list of culturally rooted assumptions, beliefs and ideas that affect translation and should be taken into account when it comes to exchanging information between outgoing and the receiving cultures through translation as a means of intercultural communication. These are: 1) culture is a social acquisition, it is not transmitted through biological means; 2) culture is shared among the community members, it is not a unique feature to an individual; 3) culture has a symbolic character, thus assigning meaning, that are external to them and cannot be understood alone, to formations and events. 4) culture is integrated, with each aspect of culture being tied in with all other aspects (Ping, 1999, p. 134).

Paying attention to the abovementioned, we may state that translation can be considered a language and cultural transfer process, since resulting from this process both the outgoing and the receiving cultures exchange information. In this case, any act of intercultural communication is examined as an act of translation or an act of transformation, resulting in the original text itself to be transformed and be no longer identical with itself (Lotman, 1995, pp. 218–219).

Thus, with translation been designed to satisfy a specific social need, it has its own social purpose: to provide such mediated bilingual or multilingual communication, which in its capabilities would be as close as possible to ordinary, monolingual communication. In turn, in the context of intercultural communication, there is not only a contact of language systems and their speech manifestations, but also a contact of different cultures. In other words, translation is not only the interaction of languages, but also the interaction of cultures; therefore, the translation process crosses not only the boundaries of languages, but also the boundaries of cultures, thereby becoming an instrument of language and cultural transfer.

The process of the language and cultural transfer usually results in mutual enrichment and mutual influence of cultures through their interference. V. A. Maslova (2017) understands the language and cultural transfer as the process of information exchange between different cultures. According to modern cultural linguistics, there are two types of the language and culture transfer: communication between cultures and knowledge transfer. This dichotomy goes back to the “language — speech” dichotomy, since the process of communication occurs in synchrony, and the process of transferring knowledge — in diachrony (Proskurina, 2015, pp. 9–10).

The language and culture transfer involves not just the exchange of cultural information, but also the mutual influence and interpenetration of different cultures. In the process of the language and culture transfer, there are transmitted not only images and motives of certain literary monuments, but also linguistic and cultural constants existing in the consciousness of the outgoing culture, which are appropriately adapted in the consciousness of the recipient culture. In this process, there first been organised the system of linguistic and cultural constants obtained in the process of transfer, then this system consequently influences both the culture of the recipient and the culture of the donor languages (Kalinin, 2017).

Broadly, the language and cultural transfer can be understood as a culturally conditioned subjectivity of the text or any other semiotic object's interpretation; as a conceptual and ethno-psycholinguistic phenomenon, reflecting the presuppositions of the translator regarding the native and foreign languages and cultures; and also as presuppositions of the translator regarding the text and its meanings, the author of the text, the recipient as the interpreter.

When stating it out that language and cultural transfer looks for the different ways for the cultural meaning transfer, especially with culturally biased lexicon, we should pay a special attention to encoded phenomena and signs, which may be classified as followed:

- words and expressions that express a specific experience of the people using the language (proper names, cultural and historical realities, common allusions, words with emotional and evaluative background, which is perceived by this ethnic group, etc.);
- vocabulary with vague cultural and specific characteristics (most of the common vocabulary, which includes many concepts and artifacts, such as stool, mug, cup, sadness, anger, furniture, etc.);
- words and phrases that are universal to humanity as a whole (for example, terms) (Karasik, 2002, p. 127).

Been compared, languages reveal many gaps, “empty spaces” within the system of nationally-specific equivalents: both linguistic (for example, grammatical forms, syntactic structures, content and volume of vocabulary meanings, names of realities, etc.) and speech (the discrepancy between the means of describing the reference situation, common compatibility, phraseology and idioms, genre and stylistic norms). There are also culturally biased gaps:

- subjective, reflecting the nationally determined emotive characteristics of the subjects of communication, the specifics of national humour;
- cognitive-communicative, determining the differences in cognitive processing of information and the difference in communication strategies;
- gaps of cultural space, reflecting the originality of the perception of time and space, everyday life, way of life, rituals, cultural fund, concepts, symbols;
- textual, expressing the difference in textual perception both in connection with the “supertext” present in it (realities, allusions, hidden quotes, hidden hints, etc.) and with the different interpretive perspective (Shelestyuk, 2013).

In describing the language and culture transfer, the transformational model of translation is of great explanatory power. According to it, the translator as a intercultural communication mediator deals with the surface textual structures of the original, which he/she conveys using the equivalent structures of the receiving culture language. The same the translator deals with the deep structures of the outgoing culture language, which he/she tries to interpret and reveal addressing to the deep structures of the receiving culture language and conveying them in the corresponding structures.

In the light of this approach, the language and culture transfer can bring on:

- 1) to the transformation of the content of the original, when conceptual structures are transferred from one culture to another and, accordingly, the deep structures of the original are replaced by foreign cultural deep structures; replacement or augmentation of meanings, compensation of imagery, idioms, realities, etc.;
- 2) to the transformation of superficial structures of translation, when the host culture language translation begins to sound “in a foreign way”, and the foreign one starts to sound “too in receiving culture language” (Shelestyuk, 2013).

As a result, the language and culture transfer means the replacement of individual realities, idioms, transformation of imagery, idiolective features of speech, etc., sometimes giving rise to a change in the very conceptual structures of the original, its holistic adaptation. The result of a deliberate language and culture transfer during translation as a means of intercultural communication is a deliberate adaptation, when the units of the text that do not have equivalents in the linguistic culture of translation and are compensated by the correspondences of the receiving culture language (quasi-equivalents) with the inevitable transformation of meanings. However, the language and culture transfer is often unconscious and causes unintentional adaptation, leading to inadequacy of the translation, and misunderstanding in communication between different culture representatives.

Conclusions

All human communication takes place within culture, which is manifested both in the language (language system, speech rules) and in the text (cultural content, allu-

sions, a certain way of presenting information), with the translation being a mediator to the interaction of peoples and cultures, an important element of their relationship and communication.

Culture transfer is an interaction of cultures caused by their differences. In other words, it means that when people/phenomena belonging to different cultures meet in intercultural dialogue, they tend to use their own culture rules and value to guide their words and deeds, even thoughts, as well using their culture standards to judge the words and deeds of others.

Due to the peculiarities of the historical development of a particular country and the originality of its linguistic and verbal traditions, intercultural dialogue acquires two types of embodiment: the adaptation of cultural values by the receiving culture and the entry of elements of this culture into the outgoing one.

Considering that the language and cultural transfer is a concept that should be understood as broadly as possible, as the fact of the information exchange between cultures, which can occur both in translation and without its participation. In both cases, one part of the information is assimilated and used, and the other part is not perceived in any way. In addition, in relation to translation as a means of intercultural communication, it is worth considering the existence of several different models of the language and cultural transfer. For example, in addition to translations aimed at maximally reflecting the specificity of the original culture, it is worth paying attention to translations focused on finding analogies, which actually indicates the interaction of cultures.

Thus, the process of the language and cultural transfer affects the deep structures of the language, namely, conceptual structures. Due to this, the concept sphere of the receiving culture is enriched, contributing to a better understanding of the characteristics of the outgoing culture. Consequently, language and cultural transfer (with translation process being a tool) can be considered the key to establishing intercultural contacts.

References

- Casagrande, J. B. (Ed.). (1964). In the company of man: Twenty portraits of anthropological informants. Harper & Row [in English].
- Espagne, M. (2009). O ponyatii kul'turnogo transfera. Predislovie [About the concept of cultural transfer. Foreword]. In E. Dmitrieva, V. Zemskov, & M. Espagne (Eds.), *Evropeyskiy kontekst russkogo formalizma (k probleme esteticheskikh peresecheniy: Frantsiya, Germaniya, Italiya, Rossiya) [The European context of Russian formalism (to the problem of aesthetic intersections: France, Germany, Italy, Russia)]* (pp. 7–18). IMLI RAN [in Russian].
- Espagne, M., & Werner, M. (1985). Deutsch-Französischer Kulturtransfer im 18. und 19. Jahrhundert: Zu einem neuen interdisziplinären Forschungsprogramm des C.N.R.S. [Franco-German cultural transfer in the 18th and 19th centuries: On a new interdisciplinary research program of the C.N.R.S.] *Francia* 13, 502–510. https://francia.digitale-sammlungen.de/Blatt_bsb00016288,00518.html [in German].
- Humboldt, W. (1985). *Yazyk i filosofiya kul'tury [Language and philosophy of culture]*. Progress [in Russian].
- Kalinin, S. S. (2017). Autopoezis processa lingvokul'turnogo transfera i transferizaciya v processe perevodcheskoj deyatelnosti (na primere russkoyazychnyh perevodov

- kurtuaznoj nemeckoj poezii) [Autopoiesis of the process of linguocultural transfer and transferring in the process of translation activity (on the example of Russian-language translations of courtly German poetry)]. In *J. I. Baudouin de Courtenay i mirovaya lingvistika* [J. Baudouin de Courtenay and *Worldwide Linguistics*], VI Baudouin readings. Proceedings of the International Conference, Kazan Federal University, October, 18–21 (Vol. 1, pp.132–134). Kazan University Publishing House [in Russian].
- Karasik, V. I. (2002). *Yazykovoi krug: lichnost, kontsepty, diskurs* [Language Circle: Personality, Concepts, Discourse]. Peremena [in Russian].
- Kuz'menko, S. A. (2015). Kontakt kul'tur v perevode (naibolee tipichnye sluchai otnosheniya kul'tur k perevodu) [Contact of cultures in translation (the most typical cases of cultural relations to translation)]. *Modern problems of science and education*, 1(1). <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=17695> [in Russian].
- Leibniz, G. W. (1996). *New Essays on Human Understanding*. Cambridge University Press [in English].
- Lotman, M. Yu. (1995). Za tekstom: zametki o filosofskom fone tartuskoj semiotiki (stat'ya pervaya) [Behind the text: notes on the philosophical background of Tartu semiotics (article one)]. In *Lotmanovskij sbornik* [Lotmanov collection] (Iss. 1, pp. 214–222). IC-Garant [in Russian].
- Maslova, V. A. (2017). Transfer: ot slova i termina k novomu mirovozzreniyu [Transfer: from a word and a term to a new worldview]. In *Nauka – obrazovaniyu, proizvodstvu, ekonomike* [Science – to education, production, economy], Proceedings of the XXII (69) Regional scientific-practical conference of teachers, researchers and graduate students, Vitebsk, February 9–10 (Vol. 1, pp.146–148). Vitebsk State University named after P. M. Masherov [in Russian].
- Mineeva, I. N. (2016). Kul'turnyj transfer: ot istorii idei k metodologii' [Cultural transfer: from the history of the idea to the methodology]. *Filologicheskie issledovaniya*, 4. <https://doi.org/10.15393/j100.art.2016.3006> [in Russian].
- Ping, K. (1999). Cultural Presuppositions and Misreadings. *Meta*, 44(1), 133–143. <https://doi.org/10.7202/003296ar> [in English].
- Potebnya, A. (2019). *Mysl i yasyk. Izbrannye raboty* [Thought and Language. Selected Works]. Yurait Publishing [in Russian].
- Proskurina, A. V. (2015). *Kommunikaciya i peredacha kak formy lingvokul'turnogo transfera (na materiale drevneanglijskih pamyatnikov VII–XI vv. i tekstov Biblii)* [Communication and transmission as forms of linguocultural transfer (based on the material of Old English monuments of the 7th – 11th centuries and Bible texts)] [Abstract of PhD Dissertation, Novosibirsk State Technical University] [in Russian].
- Sapir, E. (1993). *Izbrannye trudy po yazykoznaniju i kul'turologii* [Selected Works on Linguistics and Culture Studies]. Progress [in Russian].
- Shelestyuk, E. V. (2013). Lingvokul'turnyj perenos kak psiholingvisticheskaya osnova perevodcheskoj adaptacii [Linguocultural transference as a psycholinguistic basis for translation adaptation]. *Chelyabinsk State University Bulletin*, 24(315), *Philology. Art history*, 82, 37–47 [in Russian].
- Timko, N. V. (2007). *Factor "kultura" v perevode* [The factor of "culture" in translation] [Monograph] (2nd ed.). Kursk State University [in Russian].

Weisgerber, J. L. (2009). *Rodnoy yazyk i formirovanie dukha [Mother tongue and the formation of the spirit]*. Knizhnyy dom "LIBROKOM" [in Russian].

Whorf, B. L. (1978). *Language, Thought, and Reality: Selected Writing of Benjamin Lee Whorf* (Edited by J. B. Carrol). Massachusetts Institute of Technology [in English].

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ТРАНСФЕР В СИСТЕМІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Білецька Оксана Олександрівна

Кандидат культурології, доцент,

ORCID: 0000-0003-1785-9607, e-mail: bel_o@ukr.net,

*Київський національний університет культури і мистецтва,
Київ, Україна*

Анотація

Мета статті — вивчення лінгвокультурного трансферу в системі міжкультурної комунікації. З урахуванням соціальної та культурної специфіки міжкультурної комунікації та її посередників, для досягнення мети дослідження необхідним є дослідити концепт «культурного трансферу», взаємозв'язок культури та мови в контексті міжкультурної комунікації та пізнання, взаємодію культури й перекладу у збагаченні вихідної та приймаючої культури, а також перекладацький процес як механізм реалізації лінгвокультурного трансферу в системі міжкультурної комунікації. Методологія дослідження полягає у використанні таких методів як вивчення, аналіз та узагальнення з метою розкриття поняття «культурний трансфер», з'ясування культурних та мовних аспектів міжкультурної комунікації, визначення перекладу як інструменту лінгвокультурного трансферу при передачі інформації в контексті взаємодії культур. Наукова новизна роботи ґрунтується на соціокультурній специфіці лінгвокультурного трансферу в системі міжкультурної комунікації, яка реалізується засобами перекладу як виду діяльності, що сприяє культурному збагаченню та культурній взаємодії. Висновки. Культурний трансфер — це взаємодія культур, що виникає як наслідок відмінностей між ними. Через особливості історичного розвитку певної країни та своєрідність її мовних та словесних традицій, ця взаємодія культур у формі міжкультурного діалогу стає можливою за умов адаптації культурних цінностей культурою, що приймає, та/чи входження елементів цієї культури до вихідної культури. Своєю чергою, лінгвокультурний трансфер — це чинник, що впливає на глибинні структури мови приймаючої культури, а саме на її концептуальні структури. Завдяки цьому концептуальна сфера культури-реципієнта збагачується, сприяючи кращому розумінню характеристик вихідної культури. Отже, в процесі передачі мовно-культурної інформації, лінгвокультурний трансфер стає ключем до встановлення міжкультурних контактів та міжкультурної взаємодії, кінцевим результатом яких є взаємозбагачення як вихідної, так і приймаючої культури.

Ключові слова: мова; культура; переклад; взаємодія культур; культурний трансфер; лінгвокультурний трансфер; міжкультурна комунікація

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ ТРАНСФЕР В СИСТЕМЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Белецкая Оксана Александровна

*Кандидат культурологии, доцент,
ORCID: 0000-0003-1785-9607, e-mail: bel_o@ukr.net,
Киевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина*

Аннотация

Цель статьи — изучение лингвокультурного трансфера в системе межкультурной коммуникации. Социальная и культурная специфика межкультурной коммуникации и ее посредников обуславливает необходимость исследовать концепт «культурного трансфера», взаимосвязь культуры и языка в контексте межкультурной коммуникации и познания, взаимодействие культуры и перевода в контексте обогащения исходной и принимающей культуры, переводческий процесс как механизм реализации лингвокультурного трансфера в системе межкультурной коммуникации. Методология исследования заключается в использовании таких методов как изучение, анализ и обобщение с целью раскрытия понятия «культурный трансфер», определения культурных и языковых аспектов межкультурной коммуникации, а также перевода как инструмента лингвокультурного трансфера при передаче информации в контексте взаимодействия культур. Научная новизна работы заключается в социокультурной специфике лингвокультурного трансфера в системе межкультурной коммуникации, которая реализуется средствами перевода как вида деятельности, способствующего культурному обогащению и культурному взаимодействию. Выводы. Культурный трансфер — это взаимодействие культур, возникающее как следствие различий между ними. Из-за особенностей исторического развития стран и своеобразия их языковых и словесных традиций, это взаимодействие культур в форме межкультурного диалога становится возможным в условиях адаптации культурных ценностей культурой, принимающей и/или вхождения элементов этой культуры в исходную культуру. В свою очередь, лингвокультурный трансфер — это фактор, влияющий на глубинные структуры языка принимающей культуры, а именно на ее концептуальные структуры. Благодаря этому концептуальная сфера культуры-реципиента обогащается, способствуя лучшему пониманию характеристик исходной культуры. Таким образом, в процессе передачи языково-культурной информации, лингвокультурный трансфер становится ключом к установлению межкультурных контактов и межкультурного взаимодействия, конечным результатом которых является взаимообогащение как исходной, так и принимающей культуры.

Ключевые слова: язык; культура; перевод; взаимодействие культур; культурный трансфер; лингвокультурный трансфер; межкультурная коммуникация

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236012
УДК 712.253(477.65-25)(091)

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПАМ'ЯТКИ САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА ПАРКУ «ПЕРЕМОГИ» В МІСТІ КРОПИВНИЦЬКИЙ

Бондар Ігор Савич^{1а}, Швець Ірина Владиславівна^{2а},
Подволоцька Олена Станіславівна^{3а}

¹Доцент, заслужений працівник культури України,
ORCID: 0000-0001-8972-0941, e-mail: bondar_i.s.2018@i.ua,

²Кандидат біологічних наук,
ORCID: 0000-0003-1508-6364, e-mail: iradesign@ukr.net,

³Старший викладач,
ORCID: 0000-0001-6992-6635, e-mail: aseeva_asya@ukr.net,

^аКиївський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Бондар, І.С., Швець, І.В., & Подволоцька, О.С. (2021). Ретроспективний аналіз пам'ятки садово-паркового мистецтва парку «Перемоги» в місті Кропивницький. *Питання культурології*, (37), 125-136. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236012>.

Анотація

Мета статті — здійснити ретроспективний аналіз парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Перемоги» в місті Кропивницький у контексті передпроектної пропозиції щодо його реконструкції; проаналізувати основні етапи його історичної трансформації та розвитку; визначити особливості композиційно-архітектурної структури та планування; узагальнити рекомендації щодо шляхів його реконструкції відповідно до історичної цінності та сучасних потреб суспільства. Серед методів дослідження використано низку загальнонаукових: метод документування, порівняльного та системного аналізу, за допомогою яких здійснено збір і аналіз відомостей з літературних джерел; метод класифікації та фактографії стали основою для аналізу різних етапів трансформування та розвитку парку; метод спостереження, фотофіксації та опису сприяли з'ясуванню та узагальненню сучасного стану парку «Перемоги». Наукова новизна. Здійснений ретроспективний аналіз парку «Перемоги» дозволив встановити найбільш значущі етапи формування та розвитку його просторової композиції й стилістичних особливостей протягом майже трьохсотлітньої історії існування, та виявився необхідним передпроектним заходом для здійснення його реконструкції та подальшого збереження. Встановлено, що історія парку «Перемоги» почалася зі створення фруктовো-овочевого саду в 1764 році;

© Бондар І. С., 2021

© Швець І. В., 2021

© Подволоцька О. С., 2021

Стаття надійшла до редакції: 16.03.2021

надалі характеризувалася чергуванням періодів розквіту та занедбання території, яка поступово видозмінювалася за площею, призначенням і функціональним зонуванням у рекреаційному напрямі (про що свідчить композиційно-ландшафтна оцінка території). Висновки. Результати ретроспективного аналізу парку «Перемоги» є потужним фундаментом для проведення реконструктивних заходів на основі системного підходу (зокрема історичного, факторного, композиційного аналізу та натурального обстеження) з дотриманням основних принципів ландшафтного проектування й урахуванням потреб сучасного суспільства.

■ **Ключові слова:** ретроспективний аналіз; парк-пам'ятка; садово-паркове мистецтво; реконструкція; урбанізоване середовище; суспільство; благоустрій

■ Вступ

Старовинні парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва являють собою композиційно цілісні твори на основі синтезу архітектури, пластичних мистецтв і природи. Вони мають величезну історичну, дендрологічну та естетичну цінність, дають можливість відчутти тісний зв'язок різних епох і культур, оцінити працю та перейняти досвід видатних творців паркових ансамблів. Таким чином, старовинні парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, як унікальний пласт культури, потребують охорони та бережливого ставлення у процесі експлуатації, що повинно регламентуватися науково обґрунтованими підходами до проведення реконструктивних робіт з урахуванням сучасних урбоекологічних особливостей. З цієї точки зору ретроспективний аналіз парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Перемоги» в місті Кропивницький є цілком виправданим та необхідним передпроектним заходом для здійснення його реконструкції та подальшого збереження.

■ Мета статті

Здійснити ретроспективний аналіз парку «Перемоги» — пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення в місті Кропивницький у контексті передпроектної пропозиції щодо його реконструкції; проаналізувати основні етапи його історичної трансформації та розвитку; визначити особливості композиційно-архітектурної структури та планування; узагальнити рекомендації щодо шляхів його реконструкції згідно з історичною цінністю та сучасними потребами суспільства.

■ Виклад матеріалу дослідження

Місто Кропивницький має досить багато пам'ятних місць, серед яких пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення парк «Перемоги» належить до числа найбільш значущих. Цей мальовничий куточок живої природи здавна відомий місцевим жителям як Міський сад, локалізується біля річки Сугоклія, займаючи площу 39,5 га (рис. 1). На сьогодні парк «Перемоги» має майже тривікову історію, протягом якої він неодноразово видозмінювався за площею, призначенням і функціональним зонуванням (Безтака, 1972; Сиволап та ін., 1972).

Досліджуючи історичні відомості встановлено, що основоположником сучасного парку «Перемоги» вважається Олексій Петрович Мельгунов (1722–1788) – генерал-губернатор Новоросійської губернії та видатний діяч Просвітництва. Саме генерал О. Мельгунов у 1764 році розпочав діяльність по створенню фруктово-овочевого саду, що було першочерговим задумом і дорученням імператриці Катерини II. Місцеві жителі відразу ж прозвали цей сад Казенним, із якого вже в 1765 році до імператорського столу були відправлені перші дині та кавуни (Тютюшкін, 2007; Смирнов, 2011). Таким чином, даний сад з самого початку не був рекреаційним місцем для міщан, а мав виключно утилітарне значення.

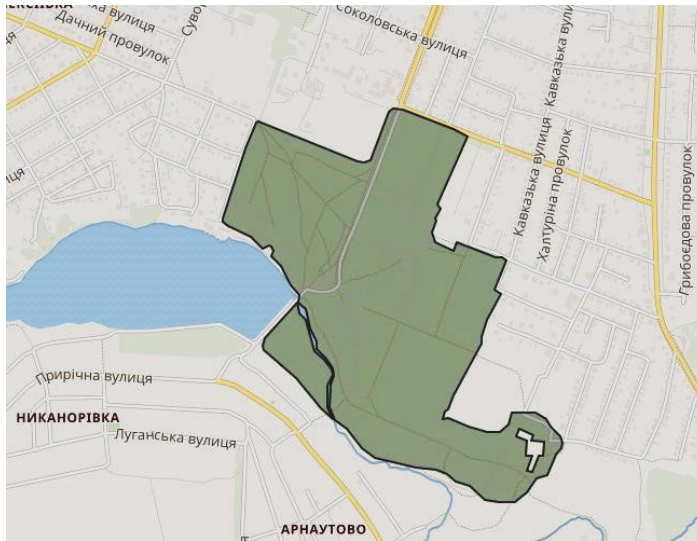

Рис. 1. Територія парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Перемоги» у структурі міста Кропивницький
Fig. 1. The territory of Victory Park — an object of garden and park art of local significance in the structure of the city of Kropyvnytskyi

З плином часу царський двір втратив інтерес до фруктів і овочів Казенного саду, унаслідок чого його територія почала кочувати з рук в руки, зазнаючи поступової трансформації в рекреаційному напрямі.

З 1819 року розпочався новий етап трансформації та розвитку Казенного саду, що було пов'язано зі зміною його назви та планувальної структури. Відбулося це за сприяння херсонського губернатора графа Карла Францовича Сен-Прі, який запросив до Єлисаветграда садівника, завданням якого було розширити межі саду та надати його планувальній структурі французького смаку шляхом використання елементів регулярного стилю. Таким чином було облаштовано центральну алею та квітники, сплановано зручну дорожньо-стежкову мережу, встановлено купальню на річці Сугоклія. У той час серед жителів міста поширилась назва Міський сад, яка й дотепер залишається часто уживаною (Дорошенко та ін., 2004; Пашутин, 1897).

У 1834 році Єлисаветград повністю перейшов у військове відомство. У віданні військових до Міського саду була приєднана значна частина міської землі, а загальна площа досягла 35 га.

За сприяння графа Дмитра Єрофійовича Остен-Сакена військовослужбовці активно взялися за благоустрій Міського саду. Станом на 1836 рік у саду було розплановано додану територію відповідно до нового функціонального зонування, запроєктовано квітники, розширено дорожньо-стежкову мережу, висаджено красиву соснову алею, розчищено русло річки Сугоклія, обладнано купальню-копанку, побудовано танцювальний зал, встановлено ротонди для тихого відпочинку й будиночки для літнього проживання вищих військових чинів. Саме в цей час Міський сад став відкритим місцем культурного відпочинку всіх жителів міста та його околиць, внаслідок умілого та ретельного планування набув характерних рис парку (Безтака, 1972).

На жаль, у віданні військових Міський сад перебував недовго, оскільки після скасування військових поселень знову повернувся у відання міської влади й почав поступово занепадати (Пашутин, 1897).

У кінці XIX ст. долею Міського саду перейнявся міський голова Олександр Миколайович Пашутін (1878–1905), якому прийшла думка відновити його колишню славу та велич. З 1897 року сад почали активно облагороджувати, зокрема: встановлено буфет, де можна було чотири рази на тиждень насолодитися живою музикою військового оркестру; побудовано перший циклодром, що являв собою невеликий стадіон для проведення змагань з велосипедного спорту; прокладено мережу освітлення найбільш відвідуваних частин саду у вечірній час і трамвайну колію (Пашутин, 1897).

Напередодні Великої Вітчизняної війни Міський сад більше нагадував величний парк завдяки значній площі (39,5 га), планувальному рішенню та проведеному благоустрою, хоча його назва та статус офіційно не змінювалися. Тут були створені прекрасні умови для відпочинку населення, працювали численні атракціони, буфети, спортивні та дитячі майданчики. Сюди залюбки приходили відпочити всією сім'єю (Тютюшкін, 2007; Сиволап та ін., 1972).

Події Великої Вітчизняної війни, звісно ж, не могли не відобразитися на існуванні парку. Зі зрозумілих причин, під час окупації парк сильно постраждав. Значну кількість деревних насаджень було знищено як паливо та будівельний матеріал, майже повністю зруйновано всю інфраструктуру — літній театр, будівлю ресторану та численні буфети, спортивний комплекс і танцювальний майданчик, торгові павільйони, навіть демонтовано трамвайну мережу.

Повоєнні часи для більшості міст відзначилися потужним відновлення інфраструктури, в тому числі місць рекреаційного призначення. Парк «Перемоги» Кропивницького не залишився поза увагою, і невдовзі його планувальну структуру було відновлено й водночас удосконалено на основі оновлення функціонального зонування та дорожньо-стежкової мережі. Було відновлено зелені насадження шляхом посадки молодих саджанців декоративних деревно-чагарникових рослин, облаштовано футбольне поле, баскетбольні та волейбольні майданчики, човникову станцію, на узбережжі річки Сугоклія створено комфортні

умови для пляжного відпочинку, прокладено зручний спуск до води бетонними плитами, встановлено малі архітектурні форми меморіального характеру, безліч дрібних кафе та буфетів (рис. 2). Саме у цей період донедавна всім відомий Міський сад швидко набув рис парку культури і відпочинку, отримав новий статус і назву — парк «Перемоги», нова організація якого кардинально змінила його зовнішній вигляд. Період повоєнних часів можна вважати одним з найбільш значимих у контексті формування сучасного образу парку «Перемоги» (Безтака, 1972; Тютюшкін, 2007).

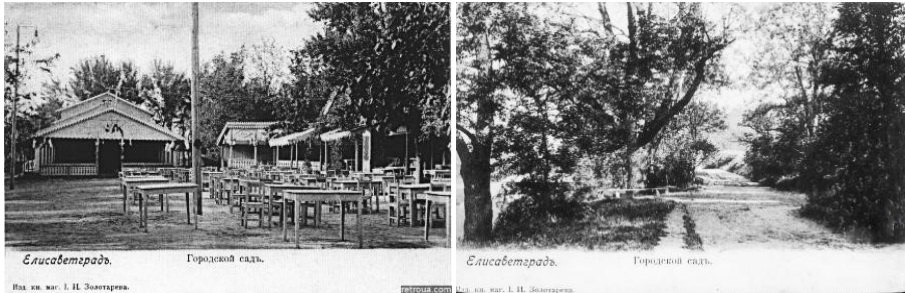

Рис. 2. Історичні фотоматеріали Міського саду (Дорошенко та ін., 2004)

Fig. 2. Historical photographic materials of City Garden (Doroshenko et al., 2004)

Узагальнені результати ретроспективного аналізу парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Перемоги» у місті Кропивницький, що наведені у таблиці 1, є відображенням найбільш значущих етапів формування та розвитку його просторової композиції й стилістичних особливостей протягом тривалого періоду існування (табл. 1).

Таблиця 1

Результати ретроспективного аналізу пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення парку «Перемоги» у місті Кропивницький

Роки основних подій	Особливості розвитку території парку
1764	– висаджено фруктово-овочевий сад (за керівництва генерала О. Мельгунова) згідно з дорученням імператриці Катерини II, який отримав назву Казенний сад.
1795	– передано Казенний сад в оренду губернському секретарю О. Левицькому, який розпочав його трансформацію в рекреаційному напрямі.
1819	– передано Казенний сад у власність міста (за клопотанням Єлисаветградської міської громади та міського голови Івана Фундукля); – змінено планувальну структуру саду (за сприяння херсонського губернатора графа Сен-Прі) шляхом розширення його меж та впровадження елементів регулярного стилю; – облаштовано центральну алею та квітники, прокладено зручну дорожньо-стежкову мережу, встановлено купальню на річці Сугоклія; – змінено назву саду з Казенного на Міський.

1834-1836	<ul style="list-style-type: none"> – передано Міський сад у військово відомство міста; – збільшено площу саду до 35 га внаслідок приєднання значної частини міської землі; – розпочато благоустрій нової території Міського саду (за сприяння графа Дмитра Єрофійовича Остен-Сакена); – скореговано планування саду шляхом оновлення функціонального зонування, запроєктовано квітники, розширено дорожньо-стежкову мережу, висаджено соснову алею, розчищено русло річки Сугоклія, обладнано купальню-копанку, побудовано танцювальний зал, встановлено ротонди для тихого відпочинку і будиночки для літнього проживання вищих військових чинів.
1837-1897	– повернення Міського саду у відання міської влади, що призвело до його поступового занедбання.
1897-1906	<ul style="list-style-type: none"> – період розквіту за сприяння міського голови О. Пашутіна; – встановлено буфет з військовим оркестром, побудовано перший циклодром, прокладено мережу освітлення найбільш відвідуваних частин саду у вечірній час, запущено міський трамвай.
1946-1959	<ul style="list-style-type: none"> – повоєнний період, що характеризується відновленням парку. Здійснено оновлення планувальної структури, функціонального зонування, дорожньо-стежкової мережі, декоративних насаджень, облаштовано футбольне поле, баскетбольні та волейбольні майданчики, човникову станцію; – створено комфортні умови для пляжного відпочинку на узбережжі річки Сугоклія, прокладено зручний спуск до води бетонними плитами, встановлено малі архітектурні форми меморіального характеру, безліч дрібних кафе та буфетів; – змінено статус і назву Міського саду на парк «Перемоги».
1968	– рішенням Кіровоградської обласної ради парк «Перемоги» долучено до пам'яток природи місцевого значення.
1972	– рішенням Кіровоградської обласної ради парк «Перемоги» долучено до категорії заповідних парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення.
1984	– парк «Перемоги» оголошено заповідним об'єктом і долучено до категорії Національних парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.
1996	– рішенням Кіровоградської міської ради парк «Перемоги» долучено до категорії земель природоохоронного значення.
2000-2004	– виникнення передумов реформування парку «Перемоги» у ботанічний сад (не здійснено).
2010-2018	– виникнення передумов проведення реконструктивних заходів парку у зв'язку з погіршенням його санітарно-гігієнічного стану, занедбанням спортивних майданчиків, руйнуванням каскадних сходів і дорожньо-стежкового покриття.
2019-2020	– проведено спроби фрагментарної реконструкції парку.

Оцінюючи сучасний стан парку «Перемоги» хочеться зазначити, що порівнюючи з іншими традиційними міськими парками культури та відпочинку він більше схожий на природний заповідник зі значними лісовими масивами. Власні маршрутні обстеження надали можливість зробити висновки, що на його території трапляються рідкісні та червонокнижні представники флори, зокрема двоквітковий крокус (*Crocus biflorus*), мускарі вірменський (*Muscari armeniacum*), тюльпан лісовий (*Tulipa sylvestris*), лілія лісова (*Lilium martagon*), орхідея-гніздів-

ка (*Neottia nidus-avis*), пролісок дволистий (*Scilla bifolia*), любка дволиста й зеленоквіткова (*Platanthera bifolia*, *Platanthera chlorantha*), гроздовник віргінський (*Botrychium virginianum*) (Гончаров, 2011).

Узагальнюючи результати проведеного ретроспективного аналізу та сучасного стану парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Перемоги» встановлено, що основні проблеми на шляху його реконструкції виникають через розрив між історичним плануванням і сучасними потребами відвідувача.

Майже тривікова історія розвитку даного парку характеризується чергуванням періодів розквіту та занедбання. Найбільш досконала об'ємно-просторова композиція парку (з естетичної та практичної точки зору) була сформована у повоєнний період, однак з плином часу вона також зазнала суттєвої трансформації під впливом потужної урбанізації середовища та соціокультурного розвитку суспільства.

Аналізуючи сучасну планувально-архітектурну структуру території парку «Перемоги» та порівнюючи її з історичною, можна зробити висновок про те, що парк не втратив своєї автентичності, однак його структура не має цілісності, характеризується роздрібленістю та фрагментарністю.

Різнофункціональні зони активного відпочинку з розвагами та атракціонами локалізуються виключно довкола узбережжя річки Сугоклія. Решта території представлена відкритими просторами та лісовими масивами, які суттєво занедбані з санітарно-гігієнічної та естетичної точки зору, потребують належного догляду та благоустрою з урахуванням сучасних потреб суспільства.

Окрім вищезазначеного, на сьогодні територія парку не має чітко вираженої осьової композиції, яка виконувала б функцію «скелета» його планувально-архітектурного рішення. Відповідно до цього дорожньо-стежкова мережа характеризується хаотичністю, представлена численними алеями й доріжками, які не завжди характеризуються належним покриттям та відповідають своєму функціональному призначенню. Результати оцінювання вказують на необхідність корегування дорожньо-стежкової мережі, прокладання цікавих пішохідних маршрутів і екологічних стежок у буферних зонах з урахуванням відновлення історичних елементів території та сучасних потреб відвідувачів. Окрім цього виникає потреба у реконструкції існуючого дорожнього покриття у контексті сучасних альтернативних рішень.

У процесі дослідження встановлено, що більшість території парку «Перемоги» є цілком придатною для рекреації. Рівень виразності та мальовничості існуючих пейзажів значно підвищується просторовою організацією парку в умовах горбистого рельєфу. В цьому відношенні найбільш ефектною є берегова лінія, а також лісові галявини та узлісся барельєфного та горельєфного типу. Це потрібно враховувати при влаштуванні видових точок і панорамних оглядів.

Під час маршрутного огляду території парку визначено ділянки, що є найбільш важливими композиційними вузлами, до числа яких належать вхідні зони, площа довкола каскадних сходів, берегова лінія, буферна зона, майданчики спортивного призначення тощо. Вони безумовно потребують збереження в архітектурно-планувальній структурі парку при проведенні будь-яких реконструктивних заходів.

Відповідно до ретроспективного аналізу парку виявлено, що його насаджень також потребують заходів відновлення та реконструкції, оскільки характеризуються монотонністю й не справляють на глядача належного естетичного ефекту. Це пов'язано насамперед зі збідненням таксономічного складу, простотою ландшафтних композицій, переважанням територій закритого простору, що виявлено в процесі аналізу співвідношення площ закритого, напіввідкритого та відкритого просторів. Зокрема території закритого простору представлені загущеними лісовими масивами, що потребують вибіркового санітарних рубок, подальшого очищення, оптимізації та підвищення декоративного ефекту цікавими композиційними рішеннями узлісь та використанням малих архітектурних форм.

У функціонально-планувальній структурі парку виявлено доцільність відмежування буферної зони з метою збереження цінного біорізноманіття та екологічного виховання людей у контексті охорони навколишнього середовища.

Окрім цього виявлено, що малі архітектурні форми декоративного та утилітарного призначення нерівномірно розташовані по території парку, що потребує оптимізації, оскільки саме вони значною мірою забезпечують повноцінне та комфортне функціонування парку.

■ Висновки

Проведення заходів реконструкції території парку «Перемоги», які наразі є надзвичайно необхідні з точки зору збереження даного парку як пам'ятки садово-паркового мистецтва, охорони біорізноманіття та покращення екології довкілля, є цілком виправданими. Однак формування сучасного образу парку має йти шляхом раціонального функціонального зонування території на основі системного підходу (зокрема історичного, факторного, композиційного аналізу та натурального обстеження об'єкту) з дотриманням усіх основних принципів ландшафтного проектування й урахуванням потреб сучасного суспільства.

Натомість за результатами ретроспективного аналізу території парку «Перемоги» виявлено, що проведені заходи реконструкції кінця ХХ – початку ХХІ ст. характеризуються фрагментарністю, переплануванням окремих ділянок парку з метою зміни функціонального призначення та безсистемними посадками рослин, що пов'язано з відсутністю цілісного проекту реконструкції усього парку. Такі дії призводять до поступової втрати планувально-архітектурної структури та характерних стилістичних особливостей парку, які формувалися протягом багатьох десятиліть.

У контексті перспективи проведення заходів реконструкції парку «Перемоги» потрібно тримати орієнтир на створення такого паркового простору, в якому сучасна людина почувалася б досить комфортно, та водночас могла перейнятися історичним минулим свого рідного краю.

Для ефективності проведення реконструктивних робіт необхідно розробити цілісний план реконструкції парку, щоб не втратити зв'язок між його історичним плануванням і сучасними потребами суспільства. Функціональне зонування парку за умов реконструкції доцільно проводити шляхом ефективного використання його території, однак обов'язково на основі: узагальнення передпроектних ві-

домостей; корегування планувальної структури за умов використання в новому рішенні існуючих композиційних вузлів; формування осьової композиції парку; удосконалення дорожньо-стежкової мережі; збереження архітектурних і ландшафтних елементів паркової композиції; оптимізації зелених насаджень. Своєю чергою оптимізація таксономічного складу та здійснення змін у композиції насаджень парку має відбуватися з урахуванням сучасних селекційних досягнень у галузі декоративного садівництва, відповідності природно-кліматичних умов росту і розвитку рослин, їхньої стійкості до антропогенного навантаження урбанізованого середовища.

■ Список використаних джерел

- Безтака, П. М. (1972). *Кіровоград: історико-краєзнавчий нарис*. Промінь.
- Гончаров, О. С. (Упоряд.). (2011). *Ботанічні раритети Кіровоградщини*. ПОЛІМЕД-Сервіс.
- Дорошенко, С. М., Саміляк, Т. С., Урсол, Г. М., Надутенко, О. В., Шалюта, І. М., Ткаченко, В. О., Грищук, С. В., Ауліна, В. П., Давидов, Д. С., Старикова, І. П., Корнілов, О. М., Орел (Бондар), С. В., Мезенцева, Л. В., Мінаєв, А. П., & Петренко, А. П. (Уклад.). (2004). *Місто і люди. Єлисаветград-Кіровоград, 1754–2004*: Ілюстрована енциклопедія. Імекс-ЛТД.
- Пашутин, А. Н. (1897). *Исторический очерк г. Елисаветграда*. Лито-типография бр. Шполинских.
- Сиволап, Д. С., Безтака, П. М., Вогульський, А. А., Бублик, І. О., Дратвер, Б. Л., Зайцев, В. М., Калініченко, В. Л., Оліфіренко, І. П., Піскунов, О. К., Сухаревська, Н. П., & Цись, В. О. (Ред.). (1972). *Історія міст і сіл Української РСР. Кіровоградська область*. Головна редакція УРЕ АН УРСР.
- Смирнов, Я. Е. (2011). *Алексей Петрович Мельгунов*. Издательский дом Ярослав Мудрый.
- Тютюшкін, Ю. В. (2007). Коментарий к статье В. Постолатия в "Кировоградской правде" от 11/VI-91 г. "Парки Елисаветграда". В *Кіровоградський краєзнавчий вісник* (Вип. 1, с. 145–149). Центрально-Українське видавництво.

■ References

- Bezta, P. M. (1972). *Kirovograd: istoryko-kraieznavchyi narys [Kirovograd: historical and local lore essay]*. Promin [in Ukrainian].
- Doroshenko, S. M., Samylyak, T. S., Ursol, H. M., Nadutenko, O. V., Shaliuta, I. M., Tkachenko, V. O., Hryshchuk, S. V., Aulina, V. P., Davydov, D. S., Starykova, I. P., Kornilov, O. M., Orel (Bondar), S. V., Mezentseva, L. V., Minaiev, A. P., & Petrenko, A. P. (Comps.). (2004). *Misto i liudy. Yelysavethrad-Kirovograd, 1754–2004 [City and people. Yelysavetgrad-Kirovograd, 1754–2004]*: Illustrated encyclopedia. Imeks-LTD [in Ukrainian].
- Honcharov, O. S. (Comp). (2011). *Botanichni raryety Kirovogradshchyny [Botanical rarities of Kirovograd region: a guide for environmentalists]*. POLIMED-Servis [in Ukrainian].
- Pashutin, A. N. (1897). *Istoricheskiy ocherk g. Elisavetgrada [Historical sketch of Elisavetgrad]*. Lito-tipografiya br. Shpolinskikh [in Russian].
- Smirnov, Ya. E. (2011). *Aleksey Petrovich Mel'gunov [Alexey Petrovich Melgunov]*. Izdatel'skiy dom Yaroslav Mudryy [in Russian].

Syvolap, D. S., Beztaka, P. M., Vohulskyi, A. A., Bublyk, I. O., Dratver, B. L., Zaitsev, V. M., Kalinichenko, V. L., Olifirenko, I. P., Piskunov, O. K., Sukharevska, N. P., & Tsys, V. O. (Eds.). (1972). *Istoriia mist i sil Ukrainsoi RSR. Kirovohradska oblast [History of towns and villages of the Ukrainian SSR. Kirovograd region]*. Holovna redaktsiia URE AN URSR [in Ukrainian].

Tiutiushkin, Yu. V. (2007). Kommentaryi k state V. Postolatyia v "Kyrovohradskoii pravde" ot 11/VI-91 h. "Parky Elysavethrada" [Commentary on the article by V. Postolatyi in "Kirovograd Pravda" of 11 / VI-91 "Parks of Elisavetgrad"]. In *Kirovohradskyi kraieznavchyi visnyk [Kirovograd local lore bulletin]* (Iss. 1, pp. 145–149). Tsentralno-Ukrainske vydavnytstvo [in Russian].

VICTORY PARK IN THE CITY OF KROPYVNYTSKYI AS AN OBJECT OF GARDEN AND PARK ART. RETROSPECTIVE ANALYSIS

Ihor Bondar^{1a}, Iryna Shvets^{2a}, Olena Podvolotska^{3a}

¹Associate Professor, Honored Worker of Ukraine Culture,
ORCID: 0000-0001-8972-0941, e-mail: bondar_i.s.2018@i.ua,

²PhD in Biological Sciences,
ORCID: 0000-0003-1508-6364, e-mail: iradesign@ukr.net,

³Senior Lecturer,
ORCID: 0000-0001-6992-6635, e-mail: aseeva_asya@ukr.net,

^aKyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to carry out a retrospective analysis of Victory Park (Park Peremohy) in the city of Kropyvnytskyi as an object of garden and park art of local significance in the context of the pre-project proposal for its reconstruction; analyse the main stages of its historical transformation and development; to determine the features of the compositional and architectural structure and planning; to summarize recommendations on how to reconstruct it in accordance with the historical value and modern needs of society. The research methodology inter alia includes a number of general scientific methods: the method of documentation, comparative and system analysis, which was used to collect and analyse information from literary sources; the method of classification and factography became the basis for the analysis of various stages of transformation and development of the park; the method of observation, photo recording and description helped to clarify and generalise the current state of Victory Park. Scientific novelty. The retrospective analysis of Victory Park allowed us to establish the most significant stages of the formation and development of its spatial composition and stylistic features during the almost three-hundred-year history of its existence, and proved to be a necessary pre-project measure for its reconstruction and further preservation. The article demonstrates that the history of Victory Park began with the creation of a fruit and vegetable garden in 1764; later it was characterised by alternating periods of prosperity and neglect of the

territory, gradually changing in area, purpose and functional zoning in a recreational direction (as evidenced by the compositional and landscape assessment of the territory). Conclusions. The results of the retrospective analysis of Victory Park are a firm foundation for reconstruction works based on a systematic approach (in particular, historical, factor, compositional analysis and field survey) in compliance with the basic principles of landscape design and taking into account the needs of modern society.

■ **Keywords:** retrospective analysis; park; garden and park art; reconstruction; urbanized environment; society; improvement

■ РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПАМ'ЯТНИКА САДОВО-ПАРКОВОГО ІСКУССТВА ПАРКА «ПОБЕДИ» В ГОРОДЕ КРОПИВНИЦЬКИЙ

■ Бондарь Игорь Саввич^{1а}, Швець Ирина Владиславовна^{2а}, Подволоцкая Елена Станиславовна^{3а}

■ ¹Доцент, заслуженный работник культуры Украины,
ORCID: 0000-0001-8972-0941, e-mail: bondar_i.s.2018@i.ua,

²Кандидат биологических наук,
ORCID: 0000-0003-1508-6364, e-mail: iradesign@ukr.net,

³Старший преподаватель,
ORCID: 0000-0001-6992-6635, e-mail: aseeva_asya@ukr.net,

^аКиевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина

■ Аннотация

Цель исследования — осуществить ретроспективный анализ парка-памятника садово-паркового искусства местного значения «Победы» в городе Кропивницкий в контексте предпроектного этапа к осуществлению его реконструкции; проанализировать основные этапы его трансформации и развития; определить ценные композиционно-архитектурные элементы; изучить особенности планирования и обобщить рекомендации относительно путей его реконструкции согласно исторической ценности и современных потребностей общества. В числе методов исследования использованы общенаучные: метод документирования, сравнительного и системного анализа, с помощью которых осуществлен сбор и анализ сведений из литературных источников; метод классификации и фактографии стали основой для анализа различных этапов трансформации и развития парка; метод наблюдения, фотофиксации и описания способствовали выяснению и обобщению современного состояния парка «Победы». Научная новизна. Проведенный ретроспективный анализ парка «Победы» позволил обобщить информацию о наиболее значимых этапах формирования и развития его пространственной композиции и стилистических особенностей в течение почти трехвековой истории существования, и является необходимым предпроектным этапом для осуществления его реконструкции и дальнейшего сохранения. Установлено,

что история парка «Победы» началась с создания фруктово-овощного сада в 1764 году; в дальнейшем характеризовалась чередованием периодов расцвета и запустения территории, постепенно видоизменявшейся по площади, назначению и функциональному зонированию в рекреационном направлении (о чем свидетельствует проведенная композиционно-ландшафтная оценка территории). Выводы. Результаты ретроспективного анализа парка «Победы» являются мощным фундаментом для проведения реконструктивных работ на основании системного подхода (в частности исторического, факторного, композиционного анализа и натурного обследования) с соблюдением основных принципов ландшафтного проектирования и с учетом потребностей современного общества.

■ **Ключевые слова:** ретроспективный анализ; парк-памятник; садово-парковое искусство; реконструкция; урбанизированная среда; общество; благоустройство

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236015
УДК 027.7:378.4(477-25)КНУКІМ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ: МОДЕРНІЗАЦІЯ І СТРАТЕГІЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Горбань Юрій Іванович^{1а}, Рибка Лариса Анатоліївна^{2а},
Рибка Анна Тимофіївна^{3а}

¹Кандидат культурології, доцент,

ORCID: 0000-0001-5837-4409, e-mail: y.i.gorban@gmail.com,

²Заступник директора наукової бібліотеки,

ORCID: 0000-0003-1480-4037, e-mail: rybka.larisa@ukr.net,

³Методист вищої категорії наукової бібліотеки,

ORCID: 0000-0002-4157-3732, e-mail: anna_506@ukr.net,

^аКиївський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Горбань, Ю.І., Рибка Л.А., & Рибка А.Т. (2021). Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв: модернізація і стратегія в умовах сьогодення. *Питання культурології*, (37), 137-149. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236015>.

Анотація

Мета статті — здійснити аналіз ефективності роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв за 2020 рік. Ефективність роботи бібліотеки — важливий чинник при прийнятті управлінських рішень, плануванні та покращенні діяльності не лише окремих підрозділів, технологічних процесів, видів послуг, а й установи загалом. Методологія дослідження передбачає використання аналітичного, термінологічного, хронологічного методів, а також зіставлення, порівняння. Описовий метод дозволив виявити різноманітні форми роботи з користувачами, розвиток інноваційних сервісів, розширення репертуару інформаційних ресурсів / продуктів. Наукова новизна. Представлено досвід в організації віддаленої роботи колективу та основні результати наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв. Розкрито роль бібліотеки як видавничого центру в формуванні наукових комунікацій. Висновки. Досвід наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв показав, що установа здатна не лише вчасно реагувати на труднощі та виклики часу, а й швидко адаптуватися до нових умов та використовувати всі можливості задля забезпечення безперервного функціонування. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво впливає на вдосконалення бібліотечної роботи, а застосування електронних ресурсів сприяє підвищенню ефективності інформаційного

© Горбань Ю. І., 2021

© Рибка Л. А., 2021

© Рибка А. Т., 2021

Стаття надійшла до редакції: 14.04.2021

супроводу наукової та освітньої діяльності закладів вищої освіти й інтеграції вітчизняної освіти та науки у світовий інформаційний простір.

■ **Ключові слова:** наукова бібліотека; дистанційне навчання; дистанційна форма роботи; заклад вищої освіти; обслуговування користувачів

■ **Вступ**

2020 рік став переломним для багатьох. Події, що призвели до тотального карантину та кардинальних змін форм діяльності, визначили вектор, за яким прямувала наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв. Поєднання загальнодоступності, багатофункціональності та сучасних технологій не тільки відкриває ефективні можливості для обслуговування користувачів, але й вимагає нових підходів до планування (звітності) і оцінки результатів роботи.

До березня 2020 року у звичному режимі проводились заходи, виставки, презентації книг, відкриті лекції, круглі столи; активно здійснювалось обслуговування користувачів, забезпечення літературою та навчальними матеріалами студентів та науково-педагогічного складу закладу вищої освіти; проводилася робота з популяризації електронних ресурсів та послуг; активно освоювалися видавничі послуги; проводився бібліометричний та наукометричний аналіз наукового доробку викладачів університету; здійснювалася реєстрація та підтримка профілів науковців.

30 березня 2020 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» (Верховна Рада України, 2020), що набув чинності 2 квітня 2020 р. та унормував поняття дистанційної (надомної) роботи шляхом внесення відповідних змін до Кодексу законів про працю України (КЗпПУ). Так, згідно зі статтею 60² КЗпПУ дистанційна (надомна) робота — «форма організації праці, коли робота виконується працівником за місцем його проживання чи в іншому місці за його вибором, у т. ч. за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, але поза приміщенням роботодавця» (Верховна Рада України, 2021). Такі зміни внесли корективи у звичний розпорядок роботи бібліотек і «водночас стало очевидним, що в кожній бібліотечної установи має бути своя власна стратегія на випадок форс-мажорних обставин у майбутньому, яка повинна передбачати три окремі етапи: роботу в умовах надзвичайної ситуації, зокрема карантину; вихід із режиму надзвичайної ситуації; подолання наслідків та корегування подальшої роботи» (Богуш, 2020).

Проблеми організації віддаленої роботи колективів бібліотек університетів досліджує Т. Колесникова (2020). Увагу до стану бібліотечної справи в сучасних умовах приділено на наукових конференціях та семінарах, зокрема ВГО Українська бібліотечна асоціація та Український інститут книги на онлайн-конференції «Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19» розкрили умови виходу з карантину та питання безпеки користувачів і бібліотекарів; представили сервіси бібліотек у дистанційному режимі (Українська бібліотечна асоціація, 2020). В. Копанєва

аналізує зародження цифрової науки і відзначає «необхідність зближення бібліотечно-інформаційної діяльності з науково-дослідною. Стратегія системно-інтеграційної взаємодії бібліотеки і цифрової науки передбачає проведення в цифрових ресурсах інфометричних досліджень для виявлення в них латентних закономірностей і виділення нових знань; створення інформаційно-когнітивних ресурсів і засобів для переходу від ентропійної передачі даних до сприяння обміну знаннями між суб'єктами наукових комунікацій; організацію в бібліотеці нових структур для формування первинних наукових даних, інфометричних досліджень і підготовки бібліотечних фахівців нової генерації» (Копанєва, 2018).

■ **Мета статті**

Мета статті — здійснити аналіз ефективності роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв за 2020 рік. Методологія дослідження передбачає використання аналітичного, термінологічного, хронологічного методів, а також зіставлення, порівняння. Описовий метод дозволив виявити різноманітні форми роботи з користувачами, розвиток інноваційних сервісів, розширення репертуару інформаційних ресурсів / продуктів. Наукова новизна. Представлено досвід в організації віддаленої роботи колективу та основні результати наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв. Розкрито роль бібліотеки як видавничого центру в формуванні наукових комунікацій.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

Перехід на дистанційну форму роботи показав, що бібліотека не лише змогла функціонувати належним чином, а й використала нові можливості, інноваційні форми діяльності. Керівництво установи та співробітники показали високий рівень корпоративної комунікації, навичок інформаційної аналітики, аналізу та управління даними. Обрана стратегія віддаленої роботи принесла плідні результати — користувачі мали змогу отримати послуги; співробітники підвищували професійні навички на онлайн-конференціях, наукових семінарах і круглих столах та трансливали свій досвід.

Погоджуємось з думкою Т. Колесникової про те, що «злагоджено працюючий віддалений колектив університетської бібліотеки повинен забезпечити своїм користувачам:

- віддалений (без технічних бар'єрів) доступ до бібліотечного контенту для інституціональних користувачів;
- створення / розширення обсягу контенту в інформаційних системах бібліотеки;
- створення / розширення асортименту цифрових послуг бібліотеки» (Колесникова, 2020). Такий підхід забезпечує ефективну роботу установи та підтримує її позитивний імідж.

Науково-видавнича діяльність — справа креативна, кропітка та потребує дотримання зазначених правил, вимог, регламенту, проте нині вона є однією з найважливіших функцій бібліотеки. В 16 журнальних редакціях запроваджено електронний документообіг. Усі редакції надсилають оригінал-макети номерів

журналів в електронному вигляді; всім статтям опублікованим в журналах надаються унікальні ідентифікаційні номери (DOI). Для членів редакційних колегій періодичних видань університету проводяться конференції та семінари з проблем просування наукових журналів в міжнародних базах даних. Зазначимо, що видання наукових журналів та наукових праць — це не лише звіт щодо роботи наукових установ, а й показник рівня академічної науки. Широкий та універсальний видавничий репертуар університету поповнився за 2020 рік виданнями, які включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»:

- Культура і мистецтво у сучасному світі;
- Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство;
- Питання культурології;
- Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук;
- Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації;
- Socio-Cultural Management Journal.

Загалом бібліотечні установи сьогодні мають активізувати виробництво власних інформаційно-аналітичних продуктів, забезпечуючи високу якість редакційно-видавничого опрацювання й поліграфічного виконання (Дубас, 2016).

Нині бібліотеки закладів вищої освіти (ЗВО) України розв'язують проблему інформаційного забезпечення споживачів шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій та комп'ютерно-комунікаційної техніки. Автоматизація бібліотечних процесів ЗВО є реалією сьогодення, а від стану та наповнення бібліотечних фондів, різноманіття послуг, розвитку інформаційних технологій залежить ступінь задоволення інформаційних потреб користувачів (Ліщук & Павлів, 2016). Основний фонд наукової бібліотеки КНУКіМ станом на 1 січня 2021 року налічує 306577 примірників (в тому числі 19359 електронних документів у локальній мережі), серед яких дисертації, автореферати, книги, ноти, брошури, образотворчі видання, методичні матеріали, збірники неперіодичні та періодичні, робочі програми, навчально-методичні комплекси, магістерські та дипломні роботи, журнали, аудіовізуальні документи, стандарти.

У 2020 році до фонду бібліотеки надійшло 3809 прим., серед яких дисертації, автореферати, книги, ноти, робочі програми, навчально-методичні комплекси, магістерські та дипломні роботи.

Основну частину щорічного надходження до фонду бібліотеки становлять документи, залучені на безоплатній основі: дарунки, передані з підрозділів університету. У поточному році було передплачено періодичних видань на суму: 145868 грн (54 назви журналів; 24 назви газет).

Нові мобільні технології сприяють поліпшенню бібліотечних послуг, кращому розкриттю унікальних документальних колекцій. Багато бібліотек світу активізують свою діяльність у цьому напрямі. Найактивнішими в наданні послуг за допомогою мобільного зв'язку є публічні та університетські бібліотеки (Білик, 2020). В електронному каталозі наукової бібліотеки КНУКіМ було створено 9323 нові бібліографічні записи на документи. Зауважимо, що «використання електронних ресурсів потребує сучасного технічного та програмного забезпечення, а також відповідної кваліфікації фахівців. Отже, сьогодні в бібліотеці створена та активно діє інноваційна модель інформаційно-бібліотечного обслу-

говування, що передбачає забезпечення користувачів якнайповнішим інформаційним масивом у будь-який час, у будь-якому місці та в будь-якому форматі» (Левченко, 2018).

Оформлено 4085 бібліографічних списків джерел до наукових робіт згідно з державними стандартами. Визначено 6216 індексів УДК.

Активно використовувалися досягнення в галузі інформаційних технологій для розв'язання проблеми збереження паперових документів шляхом створення цифрових копій. Переведено паперових видань у електронний вигляд за 2020 рік — 1048 примірників, 168014 сторінок.

Однією з найважливіших складових забезпечення якості сучасної вищої освіти є оцінювання результативності наукової діяльності. Важливе місце відводиться наукометрії — напрямку, що розглядає кількісні методи вивчення розвитку науки як інформаційного процесу. Працівники наукової бібліотеки ведуть активну роботу з підтримки публікаційної активності науковців університету (<http://lib.knukim.edu.ua/naukovsuam/orcid-reg/>) Було надано 576 консультацій зі створення цифрового ідентифікатора науковця ORCID.

Серед важливих завдань сьогодення особливе місце посідає поширення інформації про наукові напрацювання вчених. Така інформація має бути у вченого завжди в актуальному стані. З цією метою науково-педагогічним працівникам університету було надано онлайн-консультації щодо управління даними досліджень за допомогою інструменту з відстеження результатів наукової активності — Publons. Проведено огляд можливостей наукового порталу та соціальної мережі ResearchGate як засобу налагодження співпраці між науковцями різних закладів вищої освіти України та іноземними вченими.

Долаючи парадигму реального простору, бібліотека інтегрується у віртуальне середовище на правах його повноправного суб'єкта, зміщуючи вектор діяльності в бік електронного обслуговування (Смоляр & Туровська, 2020). Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв надає комплекс послуг, спрямованих на забезпечення інформаційних потреб науково-педагогічного складу, просування наукових досліджень університету у світовий простір. Усі українські державні ЗВО і наукові установи незалежно від відомчого підпорядкування отримали доступ до міжнародних баз даних Scopus та Web of Science за кошти держбюджету. Наукометричні БД необхідні вченим для визначення актуальності теми дослідження, відбору необхідної інформації, встановлення наукових комунікаційних зв'язків. Бібліотеці відводиться адміністративна роль щодо організації доступу до міжнародних БД (<http://lib.knukim.edu.ua/naukovsuam/>). У 2020 році працівниками наукової бібліотеки було створено профілі організації (Київський національний університет культури і мистецтв) в наукометричних базах Scopus та Web of Science. В профілях здійснювалося редагування профілю автора (зміна афіліації автора, об'єднання профілів науковців, додавання чи зміна публікацій у профілі автора), додавання публікацій до профілю організації, відслідковування h-індексу. Було надано 513 консультацій працівникам університету.

Всього в БД Scopus під профілем організації (Київський національний університет культури і мистецтв) станом на 30.12.2020 р. проіндексовано 69 публі-

кацій. За поточний рік було проіндексовано 32 публікації 38 авторів (працівники університету).

В наукометричній базі Web of Science під профілем організації (Київський національний університет культури і мистецтв) станом на 30.12.2020 р. проіндексовано — 151 публікацію. У 2021 році було проіндексовано — 15 публікацій 14 авторів (працівники університету).

Працівники бібліотеки постійно надають консультації вченим з підбору журналів, які індексуються у наукометричних базах, для подальшої публікації в них результатів наукових досліджень. На сайті наукової бібліотеки представлено перелік українських наукових журналів (<https://openscience.in.ua/ua-journals>), які індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та/або Web of Science Core Collection.

Велася активна робота зі створення та підтримки бібліометричних профілів науково-педагогічних працівників у Google Scholar. Відредаговано 368 профілів. Профіль вченого у Google Scholar дозволяє відстежувати бібліографічні посилання на статті певного автора. Є можливість перегляду графіків цитування у часі та інших наукометричних показників. Можна переглядати, хто цитує публікації, створювати власну бібліотеку бібліографічних посилань, експортувати бібліографічний опис статей.

Працівники бібліотеки постійно моніторили відомості системи «Бібліометрика української науки», яка призначена надавати суспільству цілісне уявлення про стан вітчизняного наукового середовища. Інформаційні ресурси системи формуються на основі опрацювання бібліометричних профілів, створених науковцями в Google Scholar. Постійно відстежувалися всі зміни в системі «Бібліометрика української науки», надсилалися електронні листи в службу технічної підтримки для редагування розбіжностей або для включення в систему новостворених профілів науковців університету в Google Scholar.

Для надання компетентної та якісної допомоги науковцям, подолання мовних та психологічних бар'єрів, необхідне постійне підвищення кваліфікації співробітників бібліотеки. Для вивчення особливостей роботи з наукометричними системами та використання їх сервісів бібліотекарі наукової бібліотеки КНУКіМ відвідували практичні семінари. Серед них: Бібліографічний менеджер Mendeley в роботі дослідника. Presented by: M. Nazarovets. Kyiv, 2020. 11 July. For (www.brighttalk.com/webcast/10439/400215); Знайомство зі Scopus. Presented by: M. Nazarovets. Kyiv, 2020. 10 July. For (www.brighttalk.com/webcast/10439/419761); ScienceDirect — можливості у відкритому доступі. Presented by: M. Nazarovets. Kyiv, 2020. 17 July. For (www.brighttalk.com/webcast/10439/419759); Панель адміністратора та статистика використання Scopus. Presented by: M. Nazarovets. Kyiv, 2020. 04 August. For (www.brighttalk.com/webcast/10439/355884); Бібліометричні інструменти Scopus. Presented by: M. Nazarovets. Kyiv, 2020. 11 July. For (www.brighttalk.com/webcast/10439/400214); Профіль автора у Scopus. Presented by: M. Nazarovets. Kyiv, 2020. 04 August. For (www.brighttalk.com/webcast/10439/400214); Наукова комунікація в цифрову епоху 90 годин (3 кредита ЄКТС) (<https://courses.prometheus.org.ua:18090/cert/913e801b67c74f69a4694cc5497e45b5>) та інші.

Сьогодні в умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних та комп'ютерних технологій відбувається трансформація видавничої діяльності. Бібліотека, як один із провідних виробників і постачальників інформаційних послуг, активно розвиває видавничу діяльність. Від жовтня 2018 року редакційно-видавничі процеси з випуску всіх 16 наукових журналів університету забезпечують працівники наукової бібліотеки (<http://lib.knukim.edu.ua/scientific-journals/>). У 2020 році працівниками бібліотеки було виконано:

літературна редакція — 387 статей в наукових журналах, (4969 сторінок); 2 монографії (449 сторінок);

бібліографічна редакція — відредаговано посилань за Національним стандартом ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання» — 5886; зроблено References в стилі Harvard — 1222; зроблено References в стилі APA — 4664; визначено індексів УДК — 387;

англомовна редакція та переклад статей — перекладено та відредаговано — 387 анотацій; здійснено повний переклад основного тексту — 48 статей (475 сторінок); відредаговано — 5886 записів в References. Перекладено та відредаговано тексти 2 монографій (449 сторінок);

технічна редакція та комп'ютерна верстка — 30 випусків; 387 статей; 4969 сторінок;

адміністрування сайтів — розміщено на сайтах журналів метадані 387 статей та присвоєно всім статтям цифрові ідентифікатори DOI;

розсилка обов'язкового примірника наукових журналів — розіслано 30 випусків, 424 примірники до 15 державних наукових установ;

подано заявок для входження наукових журналів у міжнародні бази даних — 176 заявок.

Всі наукові журнали включено до наступних баз даних: BASE, Crossref, DOAJ, Google Академія, OpenAIRE, Polska Bibliografia Naukowa (PBN), ResearchBib, ROAD: довідник наукових ресурсів відкритого доступу, Scilit, Index Copernicus Journals Master List, Journal Factor, Ulrich's Periodicals Directory, WORLDCAT, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Наукова періодика України (УРАН). Частина журналів включено до реферативної бази з гуманітарних та соціальних наук ERIH PLUS.

Науково-видавничу діяльність бібліотеки не обмежується супроводженням наукових журналів. Виконано весь цикл робіт з підготовки 2 колективних монографій до друку у міжнародному видавництві Liha-Pres, категорії «С» згідно з класифікацією SENSE:

Arts and culture as parts of the civilising processes at the turn of millennium : collective monograph / M. Poplavskiy, T. Humeniuk, Yu. Horban, I. Bondar, A. Furdychko, etc. – Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2020. – 196 p.;

Culture, art, education in the space of the 21st century: interdisciplinary discourse : collective monograph / M. Poplavskiy, I. Kostyrya, N. Korniienko, Yu. Horban, etc. – Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2020. – 260 p.

Важливим напрямом залишається наукова діяльність бібліотеки на підтримку освіти та досліджень. Запропоновано ученим університету рекомендації щодо алгоритму реєстрації, пошуку, організації персональної бібліотеки на базі про-

грами з управління бібліографічною інформацією Mendelej. Розроблено і презентовано на платформі Zoom Інтерактивний інформаційний модуль «Музичні документи у фонді Наукової бібліотеки КНУКіМ» (Бібліотека у дистанційній освіті: сприяння навчанню та науковій роботі — Наукова бібліотека КНУКіМ (knukim.edu.ua). Розроблено формат, структуру, наповнення електронного курсу інформаційної грамотності, що складається з модулів: Пошук інформації, Інструменти пошуку, Джерела інформації, Оцінка інформації, Етика використання інформації, Академічне письмо, Управління процесом дослідження. Проводилося консультування для магістрантів про сутність наукової і дослідної діяльності бібліотеки, для науковців — про ефективну організацію публікаційної діяльності.

Згідно з Законом України «Про освіту», академічна доброчесність — це «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» (Верховна Рада України, 2017). Дотримання академічної доброчесності передбачає: «посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність та ін.» (Верховна Рада України, 2017). Тому в університеті проводяться заходи щодо дотримання академічної доброчесності. За допомогою сервісу з перевірки робіт на ознаки плагіату UNICHECK у бібліотеці здійснюється перевірка наукових робіт студентів та викладачів університету. Було перевірено 820 документів (52000 сторінок).

У 2020 році в обслуговуванні користувачів увагу акцентовано на розвитку форм дистанційного обслуговування та надання консультацій з питань вибору і використання якісних джерел інформації, надання доступу до повнотекстових електронних аналогів, запитуваних документів через Електронний каталог та Електронну доставку документів, а також використання можливостей соціальних мереж Facebook та Instagram, платформи ZOOM та сервісу GoogleMeet в забезпеченні користувацьких запитів.

Вебсайт бібліотеки надає доступ користувачам до різноманітних інформаційно-бібліографічних ресурсів, які створені для навчального та наукового забезпечення університету (Матвейко, 2020). На сайті бібліотеки доповнено матеріалами вкладку «Дослідникам» (<http://lib.knukim.edu.ua/naukovsyam/>) «Цифрові продукти» (<http://lib.knukim.edu.ua/media-produkti/>), зокрема додано розділи: «Віртуальна екскурсія Науковою бібліотекою КНУКіМ», «Інтерактивні вікторини», «Інтерактивні плакати», «Лонгріди», «Електронні журнали», «Презентації», «Відеоновини».

Не лишився поза увагою бібліотеки і соціокультурний аспект, що полягав у проведенні заходів:

до Дня знань підготовлено електронну листівку для першокурсників — «Наукова бібліотека КНУКіМ — ваші експерти з інформації» (<http://lib.knukim.edu.ua/naukova-biblioteka-kiivskogo-nacio/>)

з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек підготовлено 10 електронних постерів-мотиваторів *Перемог* (<http://lib.knukim.edu.ua/motivatori-peremog-2020/>)

«Крива Фібоначчі» — підготовлено онлайн-виставку творчих робіт студентів кафедри графічного дизайну КНУКіМ та розміщено на вебсайті бібліотеки Криву Фібоначчі (<http://lib.knukim.edu.ua/kriva-fibonachchi/>)

«Кольори Параджанова» — підготовлено онлайн-презентацію творчих робіт студентів кафедри графічного дизайну КНУКіМ та розміщено на вебсайті бібліотеки (<http://lib.knukim.edu.ua/mistecхий-proiekt-the-colors-of-parajanov-studentiv-k/>)

протягом року організовано 39 виставок, в тому числі віртуальних — 14, тематичних традиційних — 5, виставок на супроводження заходів — 2. Оновлювався зміст 16 постійно діючих виставок.

Змішана форма роботи не завадила співробітникам установи брати участь в онлайн-конференціях та отримувати новий досвід, навчатися з колегами на семінарах Української бібліотечної асоціації (наукова бібліотека КНУКіМ — офіційний партнер УБА), серед яких: «Універсальні навички бібліотечного фахівця»; «Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19», «Презентація моделі «Чотири простори бібліотеки» та інші.

Висновки

2020 рік показав, що наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв здатна не лише вчасно реагувати на труднощі та виклики часу, а й швидко адаптуватися до нових умов та використовувати всі можливості задля забезпечення безперервного функціонування установи. Бібліотеки, зокрема й бібліотека КНУКіМ, отримали нові можливості для роботи з віддаленими користувачами, однак за умов форс-мажору вони повинні вміти дуже швидко перебудувати свою роботу, а співробітники — вчитися новому, розвиватися в самих різних напрямках, виробляти критичне мислення і креативність, правильно аналізувати ситуацію і бути стресостійкими. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво впливає на вдосконалення бібліотечної роботи, а застосування електронних ресурсів сприяє підвищенню ефективності інформаційного супроводу наукової та освітньої діяльності закладів вищої освіти й інтеграції вітчизняної освіти та науки у світовий інформаційний простір.

Список використаних джерел

Білик, О. (2020). Мобільні застосунки – складова ефективності та дієвості сучасних бібліотек. *Бібліотечна планета*, 3, 16–19.

Богуш, Т. (2020). Пандемія COVID-19: виклики й особливості діяльності бібліотек. *Бібліотечна планета*, 2, 7–12.

Верховна Рада України. (2017, 5 вересня). *Про освіту*: Закон України (№ 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Верховна Рада України. (2020, 30 березня). *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)*. Закон України (№ 540-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>

- Верховна Рада України. (2021, 4 лютого). *Кодекс Законів про працю України*. (Стаття 60². Дистанційна робота. № 1213). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
- Дубас, Т. (2016). Організація видавничої діяльності в сучасній бібліотеці: нові тенденції в бібліотечному просторі. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*, 43, 461–475.
- Колесникова, Т. О. (2020, 15 травня). Організація віддаленої роботи колективів бібліотек університетів України за часів драматичних невідомостей: [Препринт]. *eaDNURT*. <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11914>
- Копанєва, В. О. (2018). Бібліотека цифрової науки. *Вісник Національної академії наук України*, 4, 76–85.
- Левченко, Н. (2018). Електронні ресурси бібліотеки в інформаційному забезпеченні навчального процесу. *Вісник Книжкової палати*, 10, 27–30.
- Ліщук, Т. О., & Павлів, Н. Г. (2016). Особливості процесу комплектування фонду наукової бібліотеки ВНЗ. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*, 188, 37–41.
- Матвейко, І. (2020). Електронні сервіси бібліотеки для забезпечення наукового та навчального процесу. *Бібліотечний форум: історія, теорія, практика*, 3, 12–14.
- Смоляр, І., & Туровська, Л. (2020). Трансформація бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах дистанційного сервісу. *Вісник Книжкової палати*, 3, 17–20.
- Українська бібліотечна асоціація. (2020, 20 травня). *Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19*. <https://ula.org.ua/news/4579-biblioteky-v-umovakh-pandemii-covid-19>

References

- Bilyk, O. (2020). Mobilni zastosunki – skladova efektyvnosti ta diievosti suchasnykh bibliotek [Mobile applications are a component of the efficiency and effectiveness of modern libraries]. *Bibliotechna planeta*, 3, 16–19 [in Ukrainian].
- Bohush, T. (2020). Pandemiia COVID-19: vyklyky y osoblyvosti diialnosti bibliotek [The COVID-19 pandemic: challenges and features of library activities]. *Bibliotechna planeta*, 2, 7–12 [in Ukrainian].
- Dubas, T. (2016). Orhanizatsiia vydavnychoi diialnosti v suchasni bibliotetsi: novi tendentsii v bibliotechnomu prostori [Organization of publishing activities in a modern library: new trends in the library space]. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, 43, 461–475 [in Ukrainian].
- Kolesnykova, T. O. (2020, 15 May). Orhanizatsiia viddalenoj roboty kolektyviv bibliotek universytetiv Ukrainy za chasiv dramatychnykh nevidomostei [Organization of Remote Work for University Library Staff in Ukraine During Dramatic Uncertainties]. [Preprint]. *eaDNURT*. <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11914> [in Ukrainian].
- Kopanieva, V. O. (2018). Biblioteka tsyfrovoi nauky [Digital Science Library]. *Herald of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4, 76–85 [in Ukrainian].
- Levchenko, N. (2018). Elektronni resursy biblioteky v informatsiinomu zabezpechenni navchalnoho protsesu [Electronic resources of the library in the information support of the educational process]. *Bulletin of the Book Chamber*, 10, 27–30 [in Ukrainian].
- Lishchuk, T. O., & Pavliv N. H. (2016). Osoblyvosti protsesu kompletuvannia fondu naukovoї biblioteky VNZ [Features of the process of acquisition of the scientific library of the

- university]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Pedahohichni, psykhohohichni nauky ta sotsialna robota*, 188, 37–41 [in Ukrainian].
- Matveiko, I. (2020). Elektronni servisy biblioteki dlia zabezpechennia naukovoho ta navchalnogo protsesu [Electronic library services to ensure the scientific and educational process]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia, praktyka*, 3, 12–14 [in Ukrainian].
- Smoliar, I., & Turovska, L. (2020). Transformatsiia bibliotечно-informatsiinoho obsluhovuvannia v umovakh dystantsiinoho servisu [Transformation of library and information services in the conditions of remote service]. *Bulletin of the Book Chamber*, 3, 17–20 [in Ukrainian].
- Ukrainska bibliotечna asotsiatsiia. (2020, 20 May). *Biblioteki v umovakh pandemii COVID-19 [Libraries in the context of the COVID-19 pandemic]*. <https://ula.org.ua/news/4579-biblioteki-v-umovakh-pandemii-covid-19> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2017, 5 September). *Pro osvitu [About education]*. Law of Ukraine (№ 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2020, 30 March). *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy, spriamovanykh na zabezpechennia dodatkovykh sotsialnykh ta ekonomichnykh harantii u zviazku z poshyrenniam koronavirusnoi khvoroby (COVID-19) [On amendments to some legislative acts of Ukraine aimed at providing additional social and economic guarantees in connection with the spread of coronavirus disease (COVID-19)]*. Law of Ukraine (No. 540-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2021, 9 February). *Kodeks Zakoniv pro pratsiu Ukrainy [Code of Laws of Ukraine on Labour]*. (Article 60². Remote work. No. 1213). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> [in Ukrainian].

SCIENTIFIC LIBRARY OF KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS: CONTEMPORARY MODERNISATION AND STRATEGY

Yurii Horban,^{1a} Larysa Rybka^{2a}, Anna Rybka^{3a}

¹PhD in Cultural Studies, Associate Professor,

ORCID: 0000-0001-5837-4409, e-mail: y.i.gorban@gmail.com,

²Depute Director of Scientific Library

ORCID: 0000-0003-1480-4037, e-mail: rybka.larisa@ukr.net,

³Advanced Counsellor Librarian of Scientific Library

ORCID: 0000-0002-4157-3732, e-mail: anna_506@ukr.net,

^aKyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to analyse the effectiveness of the Scientific Library of the Kyiv National University of Culture and Arts in 2020. The efficiency of the library is factored

into management decision-making, planning and improving the activities not only of the departments, processes, services but also the university-wide. The research methodology involves the use of analytical, terminological, chronological methods, comparison and collation. The descriptive method allowed to identify various forms of user management, expansion of innovative services and information resources/products range. Scientific novelty. The article presents the experience to manage remote work and the main results that the Scientific Library of the Kyiv National University of Culture and Arts has achieved. The role of the library as a publishing centre in the formation of scientific communications is revealed. Conclusions. The experience of the Scientific Library of the Kyiv National University of Culture and Arts has shown that the university can react swiftly to the difficulties and challenges of time and quickly adapt to new conditions and exercise all reasonable options to ensure continuous operation. The development of information and communication technology shapes the improvement of the library work. The use of e-resources helps increase the effectiveness of information support for research and academic activities of higher education institutions and integration of national education and science into the world information space.

■ **Keywords:** library; distance learning; work remote mode; higher education institution; customer service

■ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА КИЕВСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВ: МОДЕРНИЗАЦИЯ И СТРАТЕГИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

■ Горбань Юрий Иванович^{1а}, Рыбка Лариса Анатольевна^{2а},
Рыбка Анна Тимофеевна^{3а}

■ ¹Кандидат культурологии, доцент,

ORCID: 0000-0001-5837-4409, e-mail: y.i.gorban@gmail.com,

²Заместитель директора научной библиотеки,

ORCID: 0000-0003-1480-4037, e-mail: rybka.larisa@ukr.net,

³Методист высшей категории научной библиотеки,

ORCID: 0000-0002-4157-3732, e-mail: anna_506@ukr.net,

^аКиевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина

■ Аннотация

Цель статьи — провести анализ эффективности работы научной библиотеки Киевского национального университета культуры и искусств за 2020 год. Эффективность работы библиотеки — важный фактор при принятии управленческих решений, планировании и улучшении деятельности не только отдельных подразделений, технологических процессов, видов услуг, но и учреждения в целом. Методология исследования предполагает использование аналитического, терминологического, хронологического методов, а также сопоставления, сравнения. Описательный метод позволил выявить различные формы работы с пользователями, развитие

инновационных сервисов, расширение репертуара информационных ресурсов / продуктов. Научная новизна. Представлен опыт в организации удаленной работы коллектива и основные результаты научной библиотеки Киевского национального университета культуры и искусств. Раскрыта роль библиотеки как издательского центра в формировании научных коммуникаций. Выводы. Опыт научной библиотеки Киевского национального университета культуры и искусств показал, что учреждение способно не только своевременно реагировать на трудности и вызовы времени, но и быстро адаптироваться к новым условиям и использовать все возможности для обеспечения непрерывного функционирования. Развитие информационно-коммуникационных технологий существенно влияет на совершенствование библиотечной работы, а применение электронных ресурсов способствует повышению эффективности информационного сопровождения научной и образовательной деятельности заведений высшего образования и интеграции отечественного образования и науки в мировое информационное пространство.

■ **Ключевые слова:** библиотека; дистанционное обучение; дистанционная форма работы; заведение высшего образования; обслуживание пользователей

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236016
УДК 379.845:640.4 (477)

КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВИЙ ТА РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНИХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ КОМПЛЕКСІВ УКРАЇНИ

Даниленко Ольга Вікторівна

Кандидат мистецтвознавства,
ORCID: 0000-0002-9245-2957, e-mail: olyadanienko90@gmail.com,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Даниленко, О.В. (2021). Культурно-дозвіллевий та рекреаційний потенціал сучасних готельно-ресторанних комплексів України. *Питання культурології*, (37), 150-158. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236016>.

Анотація

Мета статті — окреслити основні аспекти культурно-дозвіллевого та рекреаційного потенціалу сучасних готельно-ресторанних комплексів в Україні. Методологія дослідження ґрунтується на інклюзивному поєднанні методологічного інструментарію культурологічного, мистецтвознавчого, соціокультурного та структурно-функціонального підходів, а також підходів, інтегрованих із менеджменту. Активно використані загальнонаукові методи пізнання (аналізу, синтезу, спостереження) і принципи (достовірності, системності). Наукова новизна полягає в тому, що в статті розширено уявлення про культурно-дозвіллевий і рекреаційний потенціал готельно-ресторанних комплексів в сучасній Україні, зокрема на прикладі заміського комплексу «ШішкіNN». Висновки. Конкуренція, значні зміни у вимогах до якості життя, дедалі зростаючі потреби та широкий спектр інтересів людей вимагають від готельно-ресторанних комплексів здатності переорієнтуватися на надання низки додаткових послуг. Одними з найважливіших складових, яким повинен відповідати сучасний готельно-ресторанний комплекс, є культурно-дозвіллеве і рекреаційне. Для реалізації культурно-дозвіллевого і рекреаційного потенціалу сучасний готельно-ресторанний комплекс повинен передусім враховувати такі аспекти: особливості архітектурного стилю і забудови; рекреаційне зонування і організацію простору відпочинку; розташування в екологічно привабливому місці; художньо-естетичне вирішення та якісне декоративне оздоблення інтер'єру; проведення різних культурно-дозвіллевих заходів; спеціальну підготовку керівного і обслуговуючого персоналу тощо. Звернено увагу, що у сучасній Україні при архітектурно-дизайнерському проектуванні готельно-ресторанних комплексів дотримуються традицій спеціального оформлення та сервісу для максимального забезпечення культурно-дозвіллевих та рекреаційних потреб відпочиваючих. Про це

свідчить діяльність таких замських комплексів, як «Чабани», «Два Бобри», «Козацький Стан», «ШишкіNN».

Ключові слова: готельно-ресторанний комплекс; культурно-дозвіллева діяльність; рекреація; відпочинок; потреби

Вступ

На відновлення фізичних, психоемоційних і когнітивно-інтелектуальних сил людині потрібна певна кількість часу. Цей час не може передбачати тільки період сну, а й має включати період, коли людина займається певною діяльністю, що не пов'язана з її професійною роботою. Так, відома формула розрахунку норми робочого часу виходила з принципу: 8 годин — на сон, 8 — на роботу, 8 — на відпочинок. Своєю чергою продуктивність робочого часу безпосередньо залежить від відновлювально-рекреаційної діяльності людини. Адже без сну людина не може існувати у суто біологічно-фізіологічному розумінні, водночас як істота суспільна вона повинна ефективно використовувати частину неробочого часу, вільного від основної професійної діяльності, саме в рекреаційному напрямі.

Комфортні умови побуту та відповідна сфера обслуговування не можуть повною мірою їх забезпечити, тому так важливо знаходити інші засоби і сфери для відновлення своєї фізичної та інтелектуальної активності. Саме таким «помічником» у відновленні може стати період, під час якого людина задовольняє свої соціальні потреби, зокрема пов'язані з культурно-дозвіллевою діяльністю. Традиційно таке завдання було покладено на заклади культури і спорту, однак останнім часом низка комплексів готельного і ресторанного сервісу розширюють свої послуги, використовуючи культурно-дозвіллевий і рекреаційний потенціал. Тому вивчення культурно-дозвіллевих можливостей та рекреаційної діяльності останніх — один з перспективних напрямів дослідження сучасної науки, зокрема культурології.

На сьогодні масив досліджень, які стосуються готельно-ресторанних комплексів, умовно можна розділити на декілька напрямів: одні науковці орієнтуються на вивчення організаційних моментів готельного та ресторанного господарювання (Г. Мунін (2002), В. Архіпов, В. Русавська (2012)). Проте інші більше уваги приділяють культурно-дозвіллевим і мистецько-дизайнерським аспектам їх облаштування. Останні напрями досліджень дедалі частіше зустрічаються у працях дослідників, зокрема українських. Так, О. Савкіна (2012) досліджує рекреаційний потенціал готельних комплексів на прикладі закладів, які функціонують під Москвою, А. Кривенко (2019) — особливості готельного господарювання в рекреаційних регіонах. Дизайн інтер'єрів та художньо-естетичне середовище готельно-ресторанних комплексів України досліджують у дисертаційних роботах українські культурологи — автор статті О. Даниленко (2017) та Я. Дьяченко (2016).

Проте в українській культурології не вистачає комплексних досліджень культурно-дозвіллевого та рекреаційного потенціалу готельно-ресторанних комплексів, що й актуалізує їх дослідження.

■ Мета статті

Мета статті — окреслити основні аспекти культурно-дозвіллевого та рекреаційного потенціалу сучасних готельно-ресторанних комплексів в Україні. Методологія дослідження ґрунтується на інклюзивному поєднанні методологічного інструментарію культурологічного, мистецтвознавчого, соціокультурного та структурно-функціонального підходів, а також підходів, інтегрованих із менеджменту. Активно використані загальнонаукові методи пізнання (аналізу, синтезу, спостереження) і принципи (достовірності, системності). Наукова новизна полягає в розширенні уявлення про культурно-дозвіллевий і рекреаційний потенціал готельно-ресторанних комплексів у сучасній Україні, зокрема на прикладі замиського комплексу «ШишкіNN».

■ Виклад матеріалу дослідження

Будь-який готельно-ресторанний комплекс відповідно до функціонального призначення, заявленого в його статуті, насамперед має забезпечити гостю комфортні умови для проживання та якісного харчування. Однак з плином часу вимоги до готельно-ресторанних комплексів розширюються: конкуренція, значні зміни у вимогах до якості життя, дедалі зростаючі потреби та широкий спектр інтересів людей очікують від таких комплексів здатності переорієнтуватися на надання низки додаткових послуг. Зрозуміло, що нині при спорудженні готельно-ресторанних комплексів одразу керуються такими принципами: органічне облаштування будівлі у навколишньому середовищі; врахування природно-кліматичних умов; проєктування рекламного забезпечення; планування раціональної організації обслуговування та відповідного комфорту для проживаючих; відповідність функціональним вимогам та естетико-технічним, санітарним, екологічним нормам тощо (Мунін, 2002).

Одними з найважливіших складових, яким повинен відповідати сучасний готельно-ресторанний комплекс, є культурно-дозвіллева і рекреаційна.

Рекреація — найважливіша потреба сучасної людини, яка вимушена жити й працювати в надшвидкому темпі у середовищі, яке саме динамічно змінюється. «Здатність ефективно працювати і також швидко й ефективно відновлювати витрачені на роботу сили — це особливість сучасної ділової людини» (Савкіна, 2012).

Зазвичай рекреацію більше пов'язують з туризмом і санаторно-курортним лікуванням. Однак на тлі низки чинників, про які йшлося вище, будь-який готельно-ресторанний комплекс повинен володіти рекреаційним і культурно-дозвіллевим потенціалом.

На культурно-дозвіллевий і рекреаційний потенціал готельно-ресторанних комплексів визначально впливає низка чинників. По-перше, потрібно вказати на особливості архітектурного стилю і забудови готельно-ресторанних комплексів, акцентуючи на культурно-дозвіллевій та рекреаційній складовій їхніх послуг. Так, наприкінці 20-х років ХХ ст. найбільшу популярність у Європі, на американському континенті та у Японії здобув стиль «функціоналізм» або «інтернаціональний стиль». Вимоги до цього стилю торкалися насамперед житлових комплексів, але деякі його особливості стосуються можливості за його допомогою втілити основні ідеї для відпочинку та рекреації.

У 1928 р. в Афінах на конгресі міжнародної організації архітекторів CIAM запропоновано Афінську хартію, в якій сонячне світло, зелені насадження, свіже повітря і простір було визначено як основні у забудові. Також наголошувалося на необхідності врахування спортивної, рекреаційної і культурно-дозвіллевої складової, що передбачало заклади громадського харчування, спортивні та ігрові майданчики, бігові доріжки тощо. В Афінській хартії було закладено поняття «простір для відпочинку», визначено особливості розміщення та функціонального призначення території для відпочинку. Програма відпочинку, розроблена в Афінській хартії, включала різноманітні заходи і спеціальні споруди: організацію колективних та індивідуальних прогулянок у мальовничих місцях, різних видів спорту і видовищ тощо (Studwood.ru., б.г.).

Дослідники наголошують, що в сучасних готелях зазвичай передбачається зона культурних та спортивно-рекреаційних приміщень. Готелі, що мають рекреаційну зону та високий рівень комфорту потрібно розташовувати у найбільш сприятливих ландшафтних умовах (прибережні або лісові ділянки), що ізольовані від шуму (транспортні магістралі, розважальні центри, спортивні зони) (Кривенко, 2019).

Окрім розташування та організації «простору відпочинку» сучасні готельно-ресторанні комплекси велику увагу приділяють художньо-естетичному вирішенню своїх інтер'єрів та декоративному оздобленню за допомогою функціонального зонування, без якого неможливо задовольнити різноманітні потреби гостей. Також у популярних закладах велика увага приділяється зручним, презентабельним і респектабельним меблям, посуду тощо. Якщо йдеться про зону для розваг, то вона не просто виокремлюється, а й «обігрується» певним декоративним вирішенням, характерним як-то для танцювального майданчика, місця для кальяну, барної стійки та ін. Так, одночасно поєднуються і вимоги до психоемоційної релаксації та функціонального зонування закладу з культурно-дозвіллевою і рекреаційною складовою. «Структуризація різноманіття функцій, характерних для сучасних рестораних закладів ХХІ ст., зводиться переважно до взаємозв'язку функції харчування з різноманітними елементами дозвілля. У кожному конкретному прикладі здійснюється спроба адекватного архітектурно-художнього вирішення інтер'єру за допомогою комплексної організації простору і функціонального зонування» (Дьяченко, 2016, с. 131–132).

Іншою культурно-дозвіллевою і рекреаційною складовою сучасного готельно-ресторанного комплексу є розширення сфери послуг, які вони надають. З одного боку, будь-який готельно-ресторанний комплекс автоматично стає складовою індустрії дозвілля, розваг та рекреації, а з іншого — залишається сферою обслуговування, яка повинна володіти гнучкою системою з метою вираховування різноманітних потреб відпочиваючих, зокрема у культурному дозвіллі.

Вже наприкінці 70-х – на початку 80-х років ХХ ст. готельні компанії почали цікавитися поглибленням сегментації готельного ринку, пропонуючи дедалі ширший спектр послуг для забезпечення культурно-дозвіллевих потреб клієнтів. Готелі не обмежувалися простою функцією надання комфортного тимчасового житла клієнтам, а й стали задовольняти їх потреби у відпочинку і розвагах.

Багато хто практикував ігорний бізнес, цікавився промисловим приготуванням їжі, намагався зайнятися рекламною діяльністю. Стали популярними готелі типу «апартамент», а також так звані кондотелі, активне будівництво яких пов'язане з виникненням такої форми нерухомої власності, як «кондомініум» (Даниленко, 2017). Згодом особливою популярністю почали користуватися комплекси, на території яких чи поряд можна було б порибалити чи зайнятися полюванням, зокрема «тихим» — на гриби чи ягоди.

Зрозуміло, що такий спектр послуг, який пропонують готельно-ресторанні комплекси з культурно-дозвіллевою і рекреаційною функцією, розширює перелік вимог і до їх керуючого та обслуговуючого персоналу. Останні повинні володіти хоча б мінімальними знаннями, які стосуються рекреаційних послуг та організації дозвілля.

Таке розширення вимог до знань і вмінь обслуговуючого персоналу пов'язане з тим фактом, що більшість готельно-ресторанних комплексів пропонують своїм відпочиваючим організацію різних святкових заходів — від дитячих свят, ювілеїв до весіль, випускних та тематичних вечорів і дискотек. Часто комплекси запрошують зіркових гостей — відомих ведучих, співаків, естрадні чи народні колективи. Особливий попит мають різні культурно-дозвілліве заходи вихідного чи святкового дня з низкою масових гулянь — зустріч Нового року, Різдва, Масляниці, Івана Купала тощо.

Варто наголосити, що в Україні при проектуванні готельних споруд для досягнення органічного зв'язку зовнішнього й внутрішнього простору традиційно використовували спеціальне оформлення рельєфно-ландшафтного довкілля для максимального забезпечення культурно-дозвіллевих та рекреаційних потреб відпочиваючих. Цих традицій дотримуються і досі. Зокрема, готельно-ресторанний комплекс «Чабани» (південне передмістя м. Києва) розташовується серед розкішної української природи, поряд з величезним мальовничим яблуневим садом; приміський комплекс «Два Бобри» (Київська обл.) має альтанки біля озера, піщаний пляж; готельно-ресторанний комплекс «Козацький Стан» розташований на величезній лісовій галявині, серед безлічі сосон; має літній майданчик з альтанками та мангалом, фонтан, композиції ландшафтного дизайну доповнюють територію (Даниленко, 2017, с. 132). Тобто в цих готельно-ресторанних комплексах реалізуються всі основні завдання Афіньської хартії щодо організації простору відпочинку.

Як приклад такого вирішення сьогодні в Україні можна навести досвід рекреаційної та культурно-дозвіллевої діяльності замиського комплексу «ШишкіNN», який відкрито на території Чернігівської області та який позиціює себе як кисневий курорт для сімейного відпочинку та ділового туризму. Він розташований в затишному сосновому лісі, в якому можна насолодитися природою, співом птахів, свіжістю повітря і приголомшливими інтер'єрами. «До нас їдуть за поєднанням краси природи та комфорту, прогулянками в тиші соснового лісу, пробудженням під спів пташок. Наша територія — це озеро та ліс, стежки та інсталяції, затишні котеджі, комфортні номери та душевні глемпи. Тут чудово відпочивати, грати з дітьми, розслаблятися в SPA, забувши про міські турботи. Тут добре працювати, а в перервах між нарада-

ми обговорювати як легко думається на природі», — такою змістовною і красномовною є реклама комплексу на офіційному сайті «ШишкіNN» (<https://www.shishkinn.com/>).

Сучасно обладнані конференц-зали і розвинена інфраструктура допомагають реалізувати загальну концепцію замиського комплексу, що ґрунтується на поєднанні комфорту, активного відпочинку і навіть роботи. В комплексі є всі можливості для проведення корпоративних заходів, семінарів, зустрічей, презентацій, ділових конференцій тощо.

Окрема увага приділена маленьким відвідувачам. Гарно облаштована і безпечна територія, ігрова кімната, дитячий майданчик згодом підходять для різних активностей дітей — ігор та інших розваг. Також їм пропонують спеціальне меню та тематичне проведення вільного часу на свята. Наприклад, на Великдень 2021 р. комплекс підготував триденний анімаційний марафон, який включає квести, творчу майстерню, дитячу дискотеку та караоке.

Для дорослих відвідувачів до Великодня в комплексі передбачено Великий Пасхальний гриль-пікнік, а також конкурсну програму, вечір біля вогнища з веселими музиками та інші культурні заходи для всієї родини.

■ Висновки

Отже, для реалізації культурно-дозвіллевого і рекреаційного потенціалу сучасний готельно-ресторанний комплекс повинен передусім враховувати такі аспекти: особливості архітектурного стилю і забудови; рекреаційне зонування і організацію простору відпочинку; розташування в екологічно привабливому місці; художньо-естетичне вирішення та якісне декоративне оздоблення інтер'єру; проведення різних культурно-дозвіллевих заходів; спеціальну підготовку керівного і обслуговуючого персоналу тощо.

В сучасній Україні при архітектурно-дизайнерському проектуванні готельно-ресторанних комплексів дотримуються традицій спеціального оформлення та сервісу для максимального забезпечення культурно-дозвіллевих та рекреаційних потреб відпочиваючих. Про це свідчить діяльність таких замиських комплексів, як «Чабани», «Два Бобри», «Козацький Стан», «ШишкіNN».

Дослідження культурно-дозвіллевого та рекреаційного потенціалу готельно-ресторанних комплексів проектується у значно ширшу площину, зокрема щодо організації відповідної освіти підготовки та фахівців у сфері менеджменту соціокультурної діяльності та готельно-ресторанного сервісу. Також уваги потребують приклади організації готельно-ресторанного господарства конкретних комплексів, які функціонують в Україні та за її межами. Це є перспективним напрямом подальших досліджень в даному аспекті.

■ Список використаних джерел

- Архіпов, В., & Русавська, В. (2012). *Організація готельного господарства*. Центр учбової літератури.
- Даниленко, О. В. (2017). *Художньо-естетичне середовище готельно-ресторанного комплексу в сучасній Україні* [Дисертація кандидата мистецтвознавства, Київський національний університет культури і мистецтв].

- Дьяченко, Р. В. (2016). *Формування дизайну інтер'єрів ресторанних закладів України XX – початку XXI століття* [Дисертація кандидата мистецтвознавства, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Кривенко, А. В. (2019). Рекреаційна зона як об'єкт готельного господарства. В *Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Україна, Умань, 30–31 жовтня (с. 240–242). Візаві.
- Мунін, Г. Б. (2002). Сучасні ефективні інформаційні технології управління операціями в сучасному готельному комплексі. *Формування ринкових відносин в Україні*, 16, 34–41.
- Савкина, О. В. (2012). Особенности сервиса рекреационных отелей Подмосковья. *Сервис в России и за рубежом*, 6(33). <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-servisa-rekreatsionnyh-oteley-podmoskovya/viewer>
- Studwood.ru. (б.р.). *Современная рекреационная архитектура*. Взято 8 апреля 2021 г. из https://studwood.ru/1649478/nedvizhimost/sovremennaya_rekreatsionnaya_arhitektura.

References

- Arkhypov, V., & Rusavska, V. (2012). *Orhanizatsiia hotelnoho hospodarstva [Organization of the hotel industry]*. Tsentр uchbovoi literatury [in Ukrainian].
- Danylenko, O. V. (2017). *Khudozhno-estetychne seredovyshche hotelno-restorannoho kompleksu v suchasni Ukraini [Artistic and aesthetic environment of hotel and restaurant complex in modern Ukraine]* [PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Diachenko, R. V. (2016). *Formuvannia dyzainu inter'ieriv restorannykh zakladiv Ukrainy XX – pochatku XXI stolittia [Formation of interior design of restaurant establishments of Ukraine of the 20th – the beginning of the 21st century]* [PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Kryvenko, A. V. (2019). Rekreatsiina zona yak ob'iekt hotelnoho hospodarstva [Recreation area as a hotel facility]. In *Stratehichni perspektyvy turystychnoi ta hotelno-restorannoii industrii v Ukraini: teoriia, praktyka ta innovatsii rozvytku [Strategic prospects of the tourism and hotel and restaurant industry in Ukraine: theory, practice and innovation of development]*, Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference. Ukraine, Uman, October 30–31 (pp. 240–242). Vizavi [in Ukrainian].
- Munin, H. B. (2002). Suchasni efektyvni informatsiini tekhnolohii upravlinnia operatsiiamy v suchasnomu hotelnomu kompleksi [Modern effective information technology operations management in a modern hotel complex]. *Market Relations Development in Ukraine*, 16, 34–41 [in Ukrainian].
- Savkina, O. V. (2012). Osobennosti servisa rekreatsiionnykh oteley Podmoskov'ya [Features of the service of recreational hotels near Moscow]. *Services in Russia and abroad*, 6(33). <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-servisa-rekreatsionnyh-oteley-podmoskovya/viewer> [in Russian].
- Studwood.ru. (n.d.). *Sovremennaya rekreatsiionnaya arkhitektura [Modern recreational architecture]*. Retrieved April 8, 2021, from https://studwood.ru/1649478/nedvizhimost/sovremennaya_rekreatsionnaya_arhitektura [in Russian].

CULTURAL, LEISURE AND RECREATIONAL POTENTIAL OF MODERN HOTEL AND RESTAURANT COMPLEXES IN UKRAINE

Olha Danylenko

PhD in Art Studies,

ORCID: 0000-0002-9245-2957, e-mail: olyadanilenko90@gmail.com,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to determine the main aspects of the cultural, leisure and recreational potential of modern hotel and restaurant complexes, in particular in Ukraine. The research methodology is based on an inclusive combination of methodological tools of cultural, art studies, sociocultural, structural and functional approaches, as well as approaches integrated with management. In addition, we have actively used general scientific methods of cognition (analysis, synthesis, observation) and principles (reliability, system, etc.). The scientific novelty lies in the fact that the article broadens the understanding of the cultural, leisure, and recreational potential of hotel and restaurant complexes in contemporary Ukraine, particularly on the example of the ShishkiNN Resort & Spa country club, Snovianka. Conclusions. Competition, significant changes in the requirements for quality of life, growing needs and a wide range of interests of people require the hotel and restaurant complexes to refocus on providing a number of additional services. Thus, one of the essential components, which must meet the modern hotel and restaurant complex, is cultural and recreational. Consequently, to realize the cultural, leisure and recreational potential, a modern hotel and restaurant complex must, first of all, take into account the following aspects: features of the architectural style and development; recreational zoning and organization of recreation space; location in an ecologically inviting place; artistic and aesthetic solution and high-quality decorative interior decoration; various cultural and leisure events; management and service staff training. Attention is drawn to the fact that there are unique design and service traditions to maximize the cultural, leisure and recreational needs of vacationers in contemporary Ukraine in the architecture and design of hotel and restaurant complexes. This, in particular, is evidenced by the activities of such country house complexes as Chabany, Two Beavers, Kozatskiy Stan, ShishkiNN Resort & Spa.

Keywords: hotel and restaurant complex; cultural and leisure activities; recreation; rest; needs

КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВЫЙ И РЕКРЕАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СОВРЕМЕННЫХ ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННЫХ КОМПЛЕКСОВ УКРАИНЫ

Даниленко Ольга Викторовна

*Кандидат искусствоведения,
ORCID: 0000-0002-9245-2957, e-mail: olyadanienko90@gmail.com,
Киевский национальный университет культуры и искусства,
Киев, Украина*

Аннотация

Цель статьи — определить основные аспекты культурно-досугового и рекреационного потенциала современных гостинично-ресторанных комплексов в Украине. Методология исследования основана на инклюзивном сочетании методологического инструментария культурологического, искусствоведческого, социокультурного и структурно-функционального подходов, а также подходов, интегрированных из менеджмента. Активно использованы общенаучные методы познания (анализа, синтеза, наблюдения) и принципы (достоверности, системности). Научная новизна заключается в том, что в статье расширено представление о культурно-досуговом и рекреационном потенциале гостинично-ресторанных комплексов в современной Украине, в частности на примере загородного комплекса «ШишкиNN». Выводы. Конкуренция, значительные изменения в требованиях к качеству жизни, возрастающие потребности и широкий спектр интересов людей требуют от гостинично-ресторанных комплексов способности ориентироваться на предоставление ряда дополнительных услуг. Одними из важнейших составляющих, которым должен соответствовать современный гостинично-ресторанный комплекс, являются культурно-досуговая и рекреационная. Для реализации культурно-досугового и рекреационного потенциала современный гостинично-ресторанный комплекс должен прежде всего учитывать следующие аспекты: особенности архитектурного стиля и застройки; рекреационное зонирование и организацию пространства отдыха; расположение в экологически привлекательном месте; художественно-эстетическое решение и качественная декоративная отделка интерьера; проведение различных культурно-досуговых мероприятий; специальная подготовка руководящего и обслуживающего персонала. Обращено внимание на то, что в современной Украине при архитектурно-дизайнерском проектировании гостинично-ресторанных комплексов придерживаются традиций специального оформления и сервиса для максимального обеспечения культурно-досуговых и рекреационных потребностей отдыхающих. Об этом свидетельствует деятельность таких загородных комплексов, как «Чабаны», «Два Бобра», «Казацкий Стан», «ШишкиNN».

Ключевые слова: гостинично-ресторанный комплекс; культурно-досуговая деятельность; рекреация; отдых; потребности

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236017
УДК 02+930.25]:378.016:[005:001.102

ПРОБЛЕМНІ КОНТЕКСТИ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

Касьян Владислав Володимирович

Кандидат філософських наук,
ORCID: 0000-0003-0539-4531, e-mail: kasjanvv@gmail.com,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Касьян, В.В. (2021). Проблемні контексти сучасної гуманітаристики: концептуальні основи змісту навчальної дисципліни «інформаційний менеджмент». *Питання культурології*, (37), 159-168. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236017>.

Анотація

Мета статті — виявлення концептуальних основ формування змісту дисципліни «Інформаційний менеджмент» для підготовки фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Методологія дослідження базується на сукупності загальнонаукових методів узагальнення, систематизації і прогнозування. Гіпотетичний аналіз дав змогу розробити зміст дисципліни «Інформаційний менеджмент» для спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до предметної галузі діяльності майбутнього фахівця та стандарту вищої освіти за спеціальністю. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що обґрунтовано концептуальний підхід до змісту навчальної дисципліни «Інформаційний менеджмент», релевантний профілю підготовки фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», який базується на підходах представників науково-педагогічної школи бібліотечно-інформаційної освіти до розуміння сутності інформаційного менеджменту та враховує сучасні тенденції розвитку наук інформаційно-управлінського спрямування. Висновки. Доведено, що для відповідності змісту предметної області (інформаційні та документні системи установ, технології управління інформаційними, архівними та бібліотечними справами), і розуміння інформаційного менеджменту як управління інформацією та управління за допомогою інформації з урахуванням комунікативної складової діяльності, у навчальному курсі «Інформаційний менеджмент» для студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» необхідно виробити цілісну концепцію у системних дослідженнях і забезпечити дидактичну трансляцію наукових результатів у навчальний процес. Тож розробка цілісної теорії інформаційного менеджменту, основні положення якої могли б стати основою

змісту даної навчальної дисципліни, є необхідною для всебічної підготовки фахівців зазначеної галузі.

Ключові слова: інформаційний менеджмент; підготовка фахівців; спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Вступ

«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» — єдина в Україні спеціальність інформаційно-комунікативного та соціально-комунікативного профілю. Освітні програми, що розробляються у її межах, характеризуються інноваційністю пропонуванних спеціалізацій, одночасно зберігаючи сталість ознак професій та наступність у базових дисциплінах, зміст яких оновлюється відповідно до сучасних концепцій.

Однією з таких дисциплін є «Інформаційний менеджмент», який викладається у навчальних закладах і наповнюється змістом відповідно до освітніх програм та спеціальностей, для яких створюються робочі програми (нині силабуси). Тож розробка цілісної теорії інформаційного менеджменту, основні положення якої могли б стати основою змісту навчальної дисципліни є необхідною для всебічної підготовки фахівців даної галузі.

Інформаційний менеджмент як напрям наукових досліджень знаходиться упродовж багатьох років у полі уваги науковців та професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти. Перші посібники з інформаційного менеджменту були видані у 2004 р. (Матвієнко, 2004b) та 2007 р. (Матвієнко & Цивін, 2007) у межах науково-педагогічної школи бібліотечно-інформаційної освіти Київського національного університету культури і мистецтв, які увійшли до списку обов'язкової літератури, що пропонується при вивченні інформаційного менеджменту у закладах вищої освіти України. В освітньому полі наявні також навчальні посібники з інформаційного менеджменту (Кобилін & Самородов, 2017; Спрінсян & Бірюкова, 2012), у яких даються авторські концепції і підходи до викладання інформаційного менеджменту.

Загалом серед робочих програм (силабусів) останніх років, які презентують зміст дисципліни «Інформаційний менеджмент», виділимо такі підходи: техніко-технологічний — управління впровадженням і використанням інформаційних технологій та інформаційно-орієнтований — управління за допомогою інформації.

У контексті освітнього потенціалу інформаційного менеджменту статті, представлені на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, презентують дослідження 1999–2019 рр. (Гончарова, 1999; Матвієнко, 2004 а; Матвієнко & Цивін, 2017) і віддзеркалюють розуміння інформаційного менеджменту, яке формувалось у науковому дискурсі упродовж цих років. Водночас відзначимо недостатність системних досліджень у галузі інформаційного менеджменту.

Мета статті

Мета статті — виявити концептуальні основи формування змісту дисципліни «Інформаційний менеджмент» для підготовки фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС). Методологія дослі-

дження базується на сукупності загальнонаукових методів узагальнення, систематизації і прогнозування. Гіпотетичний аналіз надав можливість розробити зміст дисципліни «Інформаційний менеджмент» для спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до предметної галузі діяльності майбутнього фахівця та стандарту вищої освіти за спеціальністю. Наукова новизна — обґрунтовано концептуальний підхід до змісту навчальної дисципліни «Інформаційний менеджмент», релевантний профілю підготовки фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

■ Виклад матеріалу дослідження

Виходячи з розуміння сутності спеціальності ІБАС та визначеного у стандарті вищої освіти теоретичного змісту предметної області (Міністерство освіти і науки України, 2018) – інформаційні та документні системи установ, технології управління інформаційними, архівними та бібліотечними справами передбачає розуміння інформаційного менеджменту як управління інформацією та управління за допомогою інформації (Гиляревский, 2009, с. 17). Розвиток цифрового середовища діяльності підприємств і організацій, а також сучасні концепції менеджменту, пов'язані з документно-інформаційною діяльністю, зокрема менеджмент управління знаннями та менеджмент контенту, спонукають розглянути їх у концепції інформаційного менеджменту.

Тому, при формуванні концепції навчальної дисципліни Інформаційний менеджмент, було запропоновано зміст, структуру та завдання. Змістом дисципліни є: новий тип управління організацією на основі комплексного використання усіх видів інформації (науково-дослідної, технологічної, матеріально-технічної, кадрової, фінансової та ін.); розробка і реалізація внутрішньої та зовнішньої комунікативної політики організації, причому мета діяльності цієї галузі відокремлюється від ІТ-менеджменту – управління впровадженням і використанням інформаційних технологій. Структурою: оперативне використання інформації як стратегічного ресурсу з метою забезпечення конкурентоздатності організації; управління процесами опрацювання інформації; використання інформації для цілеспрямованого формування зовнішньої і внутрішньої комунікативної політики організації. Завданнями: пошук, формування, аналіз інформаційних ресурсів із метою використання їх у діяльності організації; пошук нових, більш ефективних способів організації інформаційної діяльності, активізації і розвитку наявних інформаційно-технологічних ресурсів, а також форм їх раціонального використання (Матвієнко, 2004b, с. 11; Матвієнко & Цивін, 2007, с. 9).

Такий підхід іманентно містить комунікативну складову в інформаційному менеджменті і не суперечить розвитку цифрових технологій і цифрових ресурсів у забезпеченні діяльності організацій.

Інформаційний менеджмент, будучи спрямованим на управління інформацією та управління за допомогою інформації, актуалізує питання управління персоналом, функціонально задіяним у опрацюванні інформації, створенні інформаційних продуктів та послуг. Відтак у цій сфері діяльності постають соціально-психологічні аспекти взаємодії професійних ресурсів інформаційної діяльності, специфіка яких має бути окреслена у змісті навчальної дисципліни.

Важливим елементом інформаційного менеджменту є політика інформаційної безпеки організації. І хоча у контексті інформаційного менеджменту для фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» не йдеться про питання кібербезпеки, технічного захисту інформації тощо. Однак політика інформаційної безпеки — це набір вимог, правил, обмежень та рекомендацій, які регламентують порядок інформаційної діяльності в організації і спрямовані на досягнення і підтримку стану інформаційної безпеки організації та є невід'ємною частиною діяльності організації, зокрема й тих, які входять до предметної галузі діяльності бібліотек і архівів.

Таким чином, навчальна дисципліна «Інформаційний менеджмент» може містити такі розділи:

- теоретико-методологічні основи виникнення й розвитку інформаційного менеджменту;
- інформаційні ресурси та інформаційні потоки в організації;
- інформаційні продукти та послуги;
- управління процесами опрацювання інформації в організації;
- комунікативні стратегії організації;
- соціально-психологічні особливості інформаційного менеджменту;
- управління професійними ресурсами інформаційної діяльності в організації;
- політика інформаційної безпеки організації.

У формуванні змісту дисципліни «Інформаційний менеджмент» для спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» звернімо увагу на об'єднані у спеціальності бібліотечну, архівну справу, інформаційну діяльність у широкому її розумінні та документознавчі освітні програми, не артикульовані у назві освітньої спеціальності. У цьому контексті постає питання: чи має зміст дисципліни «Інформаційний менеджмент» бути інтегрованим для всіх освітніх програм у межах спеціальності або ж має враховувати специфіку кожної освітньої програми окремо? Вважаємо, що можливі обидва варіанти змістового наповнення дисципліни — як узагальнений для всіх студентів спеціальності, так і диференційований відповідно до освітніх програм із попереднім аналізом педагогічної доцільності кожного з варіантів.

Важливою є також «цифрова» складова у галузі «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». У цьому контексті звернемо увагу на *вебконтент організації* (бібліотеки, архіву, органів влади та управління тощо), який сьогодні є суттєвою складовою цілеспрямованого формування зовнішньої і внутрішньої комунікативної політики організації. У діяльності фахівця спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» постають нові професійні завдання з освоєння віртуального інформаційного середовища, зокрема добір контенту для представлення у веб, планування життєвого циклу вебконтенту, його супровід – комплекс робіт, спрямованих на постійне оновлення контенту сайту з метою його відповідності інтересам і запитам користувачів, та низка інших завдань, які потребують управління, планування, організації та контролю цієї діяльності. Варто також врахувати такі завдання, як ведення новинних стрічок і представництв у соціальних мережах, модерування обговорень на сайті, фору-

мі і у соціальних мережах — діяльність, яка входить до сфери створення інформаційних ресурсів і потребує застосування функцій менеджменту. Ці завдання представлені у стандарті вищої освіти за спеціальністю (Міністерство освіти і науки України, 2018). Тож менеджмент вебконтенту як спеціальний вид інформаційно-комунікативної та інформаційно-управлінської діяльності є складовою інформаційного менеджменту.

Наголосимо, що до структури інформаційного менеджменту закордонні дослідники долучають управління знаннями (knowledge management) — напрям, який вітчизняні науковці у галузі теорії й методики професійної освіти розглядають як методологічний орієнтир пошуку концепту спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (Матвієнко & Цивін, 2018a).

У дослідженнях розвитку знаннеорієнтованих концепцій менеджменту, які структурно і функціонально уточнюють зміст, О. Матвієнко та М. Цивін звертають увагу на функціонування у предметному полі управління знаннями нових ключових термінів. Йдеться про «*управління ідеями*» (англ. idea management) — технологія, яка дає змогу генерувати, збирати, розподіляти і використовувати ідеї, запропоновані співробітниками компанії, її клієнтами, партнерами або звичайними користувачами. Крауд-технології (англ. crowd — «натовп»), які становлять собою набір ефективних інструментів, що працюють за принципом зробленого багатьма людьми внеску у спільну справу. Таку діяльність описує термін «*краудсорсинг*» (англ. crowdsourcing, crowd — «натовп» і sourcing — «використання ресурсів») — залучення до розв'язання проблем інноваційної діяльності широкого кола осіб для використання їхніх творчих здібностей, знань та досвіду на добровільних засадах із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. На сьогодні використання цих технологій стало практикою — від бібліотек до органів державної влади — і потребує керованого застосування у частині надання і опрацювання використовуваних інформаційних ресурсів (Матвієнко & Цивін, 2018b).

У сфері уваги знаходяться також питання розвитку цифрової гуманітаристики у сучасному бібліотекознавстві та у підготовці кадрів, зокрема й за кордоном (Воскобойнікова-Гузева, 2019; Гончарова, 1999; Ярошенко & Чуканова, 2018). Однак цей напрям досліджень знаходиться на стадії розвитку та становлення і не виокремився як навчальний курс у освітньому просторі. Тому доцільним вважаємо додати відповідний розділ до змісту курсу «Інформаційний менеджмент», оскільки він окреслює перспективи розвитку інформаційного менеджменту у контексті цифровізації інформаційних ресурсів.

При формуванні змісту навчальної дисципліни «Інформаційний менеджмент» не можна оминати увагою техніко-технологічні засоби підтримки діяльності у цій галузі і зокрема визначення рівня «заглиблення» майбутніх фахівців у деталі їх розробки та впровадження. Обізнаність фахівців з інформаційної діяльності із сучасними цифровими технологіями має бути необхідною і достатньою для виконання завдань, пов'язаних із використанням цифрових технологій у предметній діяльності та базуватись на цифровій культурі фахівця, його цифрових компетенціях і насамперед на здатності до подальшої освіти і самоосвіти.

Висновки

Отже, навчальний курс «Інформаційний менеджмент» для студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» має відповідати змісту предметної області — інформаційні та документні системи установ, технології управління інформаційними, архівними та бібліотечними справами. Важливим є також розуміння інформаційного менеджменту як управління інформацією та управління за допомогою інформації з урахуванням комунікативної складової діяльності у предметній галузі. З цією метою у навчальному курсі мають бути представлені сучасні концепції менеджменту, які стосуються документно-інформаційної діяльності, зокрема менеджмент вебконтенту, управління знаннями, цифрова гуманітаристика та інші напрями інформаційно-управлінської діяльності.

Міждисциплінарна галузь «Інформаційний менеджмент» потребує вироблення цілісної концепції у системних дослідженнях і дидактичної трансляції наукових результатів у навчальний процес підготовки фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Список використаних джерел

- Воскобойнікова-Гузєва, О. (2019). Цифрова гуманітаристика в системі вищої освіти Канади. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 2, 58–62.
- Гилярєвський, Р. С. (2009). *Информационный менеджмент: управление информацией, знанием, технологией*. Профессия.
- Гончарова, Н. (1999). Інформаційний менеджмент та підготовка фахівців-архівознавців. *Студії з архівної справи та документознавства*, 4, 62–64.
- Дубровіна, Л. А., Лобузїна, К. В., Онищенко, О. С., & Боряк, Г. В. (2020). Цифрова гуманітаристика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України. *Рукописна та книжкова спадщина України*, 25, 290–309.
- Кобилін, А. М., & Самородов, Б. В. (2017). *Информационный менеджмент*. Новий Світ–2000.
- Матвієнко, О. В. (2004а). Інформаційний менеджмент: аналіз предметного поля. *Вісник Книжкової палати*, 8, 13–17.
- Матвієнко, О. В. (2004б). *Основи інформаційного менеджменту*. Центр навчальної літератури.
- Матвієнко, О. В., & Цивін, М. Н. (2007). *Информационный менеджмент*. Видавничий Дім "Слово".
- Матвієнко, О. В., & Цивін, М. Н. (2017). Інформаційний менеджмент як основа концептуалізації моделі фахівця з інформаційної справи. *Вісник Книжкової палати*, 4, 27–30.
- Матвієнко, О. В., & Цивін, М. Н. (2018а). Знанієорієнтовані концепції у дискурсі сучасної теорії та практики менеджменту. В *Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії*, Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, Україна, Київ, 21–22 березня 2018 р. (с. 123–126). Видавничий центр КНУКіМ.
- Матвієнко, О. В., & Цивін, М. Н. (2018б). "Управління знаннями" як методологічний орієнтир пошуку концепту спеціальності 'Інформаційна, бібліотечна та архівна

справа". *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 2, 66–76.

Матвієнко, О. В., & Цивін, М. Н. (2020). "ІТ-бібліотекарі": пошук шляхів інноваційності, трудової мобільності чи зміна ціннісних орієнтирів професії? *Вісник Книжкової палати*, 3, 25–30.

Міністерство освіти і науки України. (2018). *Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа"*: затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378. <https://cutt.ly/3zSKrGH>

Спрінсян, В. Г., & Бірюкова, Т. П. (2012). *Ресурси та технології інформаційного менеджменту*. Одеський національний політехнічний університет.

Ярошенко, Т., & Чуканова, С. (2018). Роль цифрової гуманітаристики у модернізації сучасного бібліотекознавства. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 1, 10–17.

References

Dubrovina, L. A., Lobuzina, K. V., Onyshchenko, O. S., & Boriak, H. V. (2020). Tsyfrova humanitarystyka ta bazy danykh dokumentalnoi kulturnoi spadshchyny v bibliotekakh Ukrainy [Digital humanities and databases of documentary cultural heritage in libraries of Ukraine]. *Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 25, 290–309 [in Ukrainian].

Gilyarevskiy, R. S. (2009). Informatsionnyy menedzhment: upravlenie informatsiyey, znaniem, tekhnologiyey [Information management: information, knowledge, technology management]. Professiya [in Russian].

Honcharova, N. (1999). Informatsiyniy menedzhment ta pidhotovka fakhivtsiv-arkhivoznavstiv [Information management and training of archival specialists]. *Studii z Arkhivnoi Spravy ta Dokumentoznavstva*, 4, 62–64 [in Ukrainian].

Kobylin, A. M., & Samorodov, B. V. (2017). *Informatsiyniy menedzhment [Information Management]*. Novyi Svit–2000 [in Ukrainian].

Matviienko, O. (2004a). Informatsiyniy menedzhment: analiz predmetnoho polia [Information management: subject field analysis]. *Bulletin of the Book Chamber*, 8, 13–17 [in Ukrainian].

Matviienko, O. V. (2004b). *Osnovy informatsiinoho menedzhmentu [Fundamentals of Information Management]*. Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].

Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2007). *Informatsiyniy menedzhment [Information Management]*. Vydavnychyy Dim "Slovo" [in Ukrainian].

Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2017). Informatsiyniy menedzhment yak osnova kontseptualizatsii modeli fakhivtsia z informatsiinoi spravy [Information management as a basis for conceptualization of the model of an information specialist]. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 27–30 [in Ukrainian].

Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2018a). Znaniieorientoivani kontseptsii u dyskursi suchasnoi teorii ta praktyky menedzhmentu [Knowledge-oriented concepts in the discourse of modern management theory and practice]. In *Ekonomika i kultura Ukrainy v svitovykh hlobalizatsiynykh protsesakh:pozytsionuvannia i realii [Economy and Culture of Ukraine in World Globalization Processes: Positioning and Realities]*,

- Proceedings of the III International Scientific Conference, Ukraine, Kyiv, March 21–22, 2018 (pp. 123–126). KNUKiM Publishing Center [in Ukrainian].
- Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2018b). "Upravlinnia znanniamy" yak metodolohichnyi oriientyr poshuku kontseptu spetsialnosti "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava" ["Knowledge Management" as a methodological guideline for finding the concept of the specialty "Information, Library and Archival Affairs"]. *Ukrainian Journal of Library and Information Sciences*, 2, 66–76 [in Ukrainian].
- Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2020). "IT-bibliotekari": poshuk shlyakhiv innovatsiynosti, trudovoi mobilnosti chy zmina tsinnisnykh oriientyryv profesii? ["IT-librarians": finding ways of innovation, job mobility or changing the values of the profession?]. *Bulletin of the Book Chamber*, 3, 25–30 [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018b). *Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 02 Kultura i mystetstvo, spetsialnist 029 "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava"* [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor's) level, field of knowledge 02 Culture and art, specialty 029 "Information, Library and Archival Affairs"]: Approved and put into effect by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 12.12.2018 N 1378. <https://cutt.ly/3zSKrGH> [in Ukrainian].
- Sprinsian, V. H., & Biriukova, T. L. (2012). *Resursy ta tekhnolohii informatsiinoho menedzhmentu* [Resources and Technologies of Information Management]. Odessa National Polytechnic University [in Ukrainian].
- Voskoboinikova-Huzieva, O. (2019). Tsyfrova humanitarystyka v systemi vyshchoi osvity Kanady [Digital humanities in the system of higher education in Canada]. *Neperervna Profesiina Osvita: Teoriia i Praktyka*, 2, 58–62 [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T., & Chukanova, S. (2018). Rol tsyfrovoi humanitarystyky u modernizatsii suchasnoho bibliotekoznavstva [The role of digital humanities in the modernization of modern library science]. *Ukrainian Journal of Library and Information Sciences*, 1, 10–17 [in Ukrainian].

■ PROBLEMATIC CONTEXTS OF MODERN HUMANITIES: CONCEPTUAL FRAMEWORK OF THE CONTENT OF THE ACADEMIC DISCIPLINE “INFORMATION MANAGEMENT”

■ Vladyslav Kasian

PhD in Philosophy,
ORCID: 0000-0003-0539-4531, e-mail: kasjanvv@gmail.com,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

■ Abstract

The purpose of the article is to identify the conceptual basis for the formation of the content of the discipline “Information Management” for the training of specialists in the

specialty 029 “Information, library and archives”. The research methodology is based on a set of general scientific methods of generalization, systematization, and forecasting. The hypothetical analysis made it possible to develop the content of the discipline “Information Management” for the specialty 029 “Information, library and archives” in accordance with the subject area of the future specialist’s activity and the standard of higher education. The scientific novelty of the study is that the conceptual approach to the content of the discipline “Information Management” is substantiated, which is relevant to the profile of training in the specialty 029 “Information, library and archives”, and is based on the approaches of representatives of the scientific and pedagogical school of library and information education to the understanding of the essence of information management, and takes into account the current trends in the development of information management. Conclusions. The study demonstrates that to ensure the compliance of the content of the subject area (information and document systems of institutions, technologies for managing information, archives and library) and understanding of information management as the management of information and management with the help of information taking into account the communicative component, it is necessary to develop a holistic concept in systematic research and provide a didactic translation of scientific results into the educational process in the training course “Information Management” for students of the specialty “Information, library and archives”. Therefore, the development of a holistic theory of information management, the main provisions of which could become the basis for the content of the discipline, is necessary for the comprehensive training of specialists in this field.

■ **Keywords:** information management; training; specialty 029 “Information, library and archives”

■ **ПРОБЛЕМНЫЕ КОНТЕКСТЫ СОВРЕМЕННОЙ ГУМАНИТАРИСТИКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ИНФОРМАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ»**

■ **Касьян Владислав Владимирович**

■ *Кандидат философских наук,
ORCID: 0000-0003-0539-4531, e-mail: kasjanvv@gmail.com,
Киевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина*

■ **Аннотация**

Цель статьи — выявление концептуальных основ формирования содержания дисциплины «Информационный менеджмент» для подготовки специалистов по специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело». Методология исследования базируется на совокупности общенаучных методов обобщения, систематизации и прогнозирования. Гипотетический анализ позволил разработать содержание дисциплины «Информационный менеджмент» для специальности

029 «Информационное, библиотечное и архивное дело» по предметной области деятельности будущего специалиста и стандарта высшего образования по специальности. Научная новизна исследования заключается в том, что обоснован концептуальный подход к содержанию учебной дисциплины «Информационный менеджмент», релевантный профилю подготовки специалистов по специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело», основанный на подходах представителей научно-педагогической школы библиотечно-информационного образования в понимании сущности информационного менеджмента и учитывающий современные тенденции развития наук информационно-управленческого направления. Выводы. Доказано, что для соответствия содержания предметной области (информационные и документные системы учреждений, технологии управления информационными, архивными и библиотечными делами), и понимания информационного менеджмента как управления информацией и управления с помощью информации с учетом коммуникативной составляющей деятельности, в учебном курсе «Информационный менеджмент» для студентов специальности «Информационное, библиотечное и архивное дело» необходимо выработать целостную концепцию в системных исследованиях и обеспечить дидактическую трансляцию научных результатов в учебный процесс. Поэтому разработка целостной теории информационного менеджмента, основные положения которой могли бы стать основой содержания данной учебной дисциплины, является необходимой для всесторонней подготовки специалистов указанной отрасли.

■ **Ключевые слова:** информационный менеджмент; подготовка специалистов; специальность 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело»

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236018
УДК 008:338.48-6:641/642

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК АКТУАЛЬНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

Красовський Сергій Олександрович

Кандидат культурології,
ORCID: 0000-0001-9314-7594, e-mail: krasovskii89@gmail.com,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Красовський, С.О. (2021). Гастрономічний туризм як актуальний тренд сучасної культури. *Питання культурології*, (37), 169-180. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236018>.

Анотація

Мета статті — проаналізувати формування та розвиток гастрономічного туризму в контексті соціокультурного вектора розуміння сутності туристичної діяльності. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні системно-структурного підходу, орієнтованого на вивчення туризму як цілісного соціокультурного явища. Наукова новизна полягає в тому, що вперше сутність гастрономічного туризму розглянуто в соціокультурному аспекті, що дає підстави визначити його як значущий реагент впливу на соціальні процеси. Висновки. Гастрономічний туризм доволі молодий напрям, який активно розвивається, але вже сьогодні туристи віддають перевагу пізнанню традицій і звичаїв іншої країни шляхом дегустації національних страв і напоїв. Відтак, враховуючи, що гастрономічна традиція — це процес, що постійно розвивається, завдання для професіоналів полягає в залученні інновацій, оновленні й адаптації своїх пропозицій до потреб нової споживчої культури. Тенденції розвитку гастрономічного туризму у світі дають підстави вважати його стійким трендом, який уможливорює взаємодію мандрівників із місцевими громадами. В умовах зростання конкуренції за увагу користувача і появи нових технологій бізнес-суб'єктам необхідно оперативно формувати оновлені стратегії просування. Визначено, що Україна має потенціал для підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичної галузі, зокрема завдяки посиленню мультикультуралізму туристичних потоків, зростанню попиту на нові туристичні дестинації, різноманітності культурного і природного ландшафту. Звернено увагу на потребу з'ясування чітких векторів розвитку гастрономічного туризму в країні, розробки відповідної державної підтримки туристичних дестинацій, туристичних фірм та інших стейкхолдерів, а також дослідження соціокультурних якостей туризму в контексті соціальних міграцій і діалектичної взаємодії загальносвітових процесів глобалізації та регіоналізації.

Ключові слова: туризм; гастрономічний туризм; дестинація; національна культура; ринок туристичних послуг

Вступ

Розвиток туристичної галузі є одним із визначальних складників доходу в багатьох розвинених країнах світу і країнах, що розвиваються; однією із найперспективніших галузей сфери послуг. Крім економічної функції, туризм сприяє налагодженню зв'язків між різними націями, розширенню світогляду людини, відновленню її психофізичного стану, а також формуванню дбайливого ставлення до природно-культурного надбання країни. Кожен кулінарний досвід — аромат і смак страви тощо — це спогад про конкретну територію, відтак їжа і дестинації тісно пов'язані між собою: вони формують основу, включену в розвиток економіки вражень, основу, яка дає можливість по-новому розвивати дестинації. Йдеться про індустрію туризму вражень — більш «зануреної», автентичної, активної і наповненої пригодами подорожі. Не випадково понад третина туристичних витрат виділяється на харчування, а у 22 % європейців головна мотивація подорожі — культурний досвід, який охоплює кулінарне мистецтво (Егорова & Лях, 2016). Водночас якщо середній чек звичайного туриста дорівнює €50, то середній чек туриста гастрономічного маршруту — €200 (Горова, 2020), а обсяг світового ринку гастрономічного туризму оцінюється в 42 млрд доларів США (Ковешніков & Гармаш, 2017).

В останні роки сформувалися нові тренди споживчих переваг у туризмі, пов'язані з персоніфікацією турпродукту і прагненням сучасного мандрівника отримати унікальний досвід, пізнати життя місцевої громади, її звичаї, традиції, зокрема й кулінарні. Таким тенденціям розвитку попиту на вид подорожей, в яких турист набуває унікальний досвід, пізнаючи країни, регіони і народи через їх кухню, відповідає гастрономічний туризм. Попри те, що цей вид туризму відкриває величезні можливості для просування місцевої культури, задоволення різноманітних вимог мандрівників, поняття гастрономічного туризму залишається недостатньо відомим широкій аудиторії, і мандрівники, вирушаючи на кулінарний майстер-клас, не знають, що беруть участь в активності, яка належить до цього типу туризму. На додаток серед вчених немає єдиного розуміння його сутності як синтезу екології, гастрономії і виробництва, що активно залучає туристів з різних куточків світу, допомагає дізнатися традиції різних регіонів планети, ознайомитися з місцевим населенням і в разі потреби зруйнувати стереотипи про країну.

Уперше термін «кулінарний туризм» був уведений в обіг у 1998 р. викладачем Державного університету Боулінг Грін (США) Люсі Лонг для вираження ідеї про те, що люди пізнають інші культури завдяки місцевій їжі. Сьогодні в спеціальній літературі зустрічаються такі поняття: «culinary tourism» — «кулінарний туризм», «food tourism» — «продовольчий туризм», «gastronomic tourism» — «гастрономічний туризм». Відсутність уніфікованої назви цього виду туризму в англійській мові створює певні труднощі для дослідження явища в багатьох інших країнах. Так, до 2012 року поширеним був термін «кулінарний туризм», згодом замінений на «гастрономічний туризм» через те, що, згідно із дослідженням Міжнародної асоціації гастрономічного туризму, більшість американських жителів вважали, що кулінарний туризм підходить тільки для еліти (Leser, 1997). У сучасному світі гастрономічний туризм — це вид туризму, коли туристи та відвідувачі, які планують частково або повністю спробувати кухню певної місцево-

сті або здійснити заходи, пов'язані з гастрономією, відвідують певні дестинації (Линькова & Максименко, 2016, с. 188).

Питання розвитку гастрономічного туризму знаходять широке відображення в спеціальній літературі. Зокрема, в Україні це роботи таких дослідників, як В. Гармаш і В. Ковешніков (2017), В. Глушко (2016), О. Коркуна, О. Никига і О. Підвальна (2020), В. Корнілова і Н. Корнілова (2018), Т. Кукліна (2013), І. Нестерчук (2017), Г. Саркісян (2020) та багато інших, у працях яких зроблено спроби систематизувати не лише підходи до визначення поняття гастрономічного туризму, його різновидів та особливостей, а й звернено увагу на його історію, сучасні практики і тенденції розвитку, роль і значення стимулювання гастрономічного туризму в Україні тощо. Попри результати, отримані цими та іншими вченими у процесі своїх досліджень, у сучасній культурології науковий і практичний інтерес до розвитку гастрономічного туризму все ще формується, у профільних публікаціях ця проблематика представлена недостатньо і вимагає звернення уваги на уточнення сутності гастрономічного туризму як соціокультурного явища.

■ **Мета статті**

Мета статті — проаналізувати формування та розвиток гастрономічного туризму в контексті соціокультурного вектора розуміння сутності туристичної діяльності. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні системно-структурного підходу, орієнтованого на вивчення туризму як цілісного соціокультурного явища. Наукова новизна полягає в тому, що вперше сутність гастрономічного туризму розглянуто в соціокультурному аспекті, що дає підстави визначити його як значущий реагент впливу на соціальні процеси.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

Кулінарні традиції народів формувалися століттями, відчуваючи на собі дію таких чинників, як вплив клімату і географічного положення, економічного добробуту країни і силу впливу інших культур. З плином часу складався етнос країн, який і став основою у формуванні гастрономічних відмінностей. Відвідуючи будь-яку країну світу, туристи насамперед ознайомлюються з її культурою і традиціями. Їжа та ритуали її прийняття завжди були найбільш важливими і значущими елементами культури для всіх націй. Люди, будучи всеїдними представниками своєї культури, харчуються по-різному, віддаючи переваги різному набору продуктів, який вони вживають, а також самому процесу прийняття їжі. Не випадково побутує вислів: «Хочеш пізнати культуру будь-якої країни — спробуй її на смак», — саме це і є основою формування гастрономічного напрямку в туризмі.

Серед основних світових тенденцій, які можна спостерігати в розвитку гастрономічного туризму: зростання ринку і збільшення гастрономічного туризму в усьому світі; це один із найдинамічніших сегментів туристичного ринку; продукт є основою для гастрономічного туризму; зацікавленість культурною спадщиною. У цьому контексті культура — це набір моделей поведінки, знань і навичок, які формують суспільство, засноване на почутті приналежності. Фор-

ма будь-якої гастрономічної туристичної пропозиції не буде життєздатною, якщо вона не враховує культурні особливості території. Гастрономічний туризм є безумовним складником будь-якого іншого виду туризму, зокрема сільського, ділового, подієвого, освітнього, спортивного та культурно-пізнавального. Так, сільський, або зелений, гастрономічний туризм безпосередньо суміщений з агротуризмом. Мета таких турів полягає в проживанні за містом, поруч з природою, пізнаючи сільське життя. Заняттям туристів у зазначених турах є звичайне життя селян: постійний контакт із природою і тваринами, робота по господарству, збір врожаю, приготування традиційних домашніх страв із самостійно вирощених натуральних продуктів.

Гастрономічний туризм — один із найпопулярніших видів туризму, тісно «вплетених» у бізнес-тури. Під час ділових поїздок туристи відвідують не лише різноманітні підприємства, а й відомі кафе, бари і ресторани, щоб встигнути дізнатися гастрономічні традиції нового місця. Своєю чергою метою подієвих або фестивальных турів є відвідання певної події, пов'язаної із приготуванням чи вживанням їжі, зокрема гастрономічного фестивалю, на якому учасники ознайомлюються з новими містами шляхом занурення в особливості місцевої кухні. Освітній гастрономічний тур — це більше подія з професійною орієнтацією, ніж подорож, оскільки його мета — навчання в кулінарних освітніх закладах або проходження різних кулінарних курсів і майстер-класів для набуття відповідних навичок. Різновид спортивного туризму — полювання і рибальство безпосередньо пов'язані зі споживанням уловів і видобутку. І, нарешті, суть культурно-пізнавального туру досить неоднозначна, тому що це скоріше комбінований тур, мета якого розширюється до двох складових: ознайомлення з визначними пам'ятками країни й одночасно її кухнею, при цьому жодна з них не відсувається на другий план проти іншої. Говорячи про культуру і звичаї населення певного регіону, ознайомлення з ними у разі з гастрономічним туризмом відбувається через національну кухню, національні костюми, традиційну подачу страв. У разі з історичним туризмом ознайомлення з культурою та звичаями відбуваються через історію і відвідування історичних місць з супроводом гідів-істориків. Виходячи з викладеного, об'єктами гастрономічного туризму є: країна, що має кулінарну привабливість; регіони, які популярні продуктами, виробленими на цій території; ресторани, які пропонують ексклюзивне меню і високо оцінюються провідними критиками світу у сфері кулінарії; підприємства, відомі своєю виробленою кулінарною продукцією, наприклад, шоколадні фабрики; установи, які пропонують програми навчання для набуття кулінарних навичок, і які випускають найкращих кухарів світу; різні конференції, присвячені гастрономічному туризму, фестивалі, ярмарки та ін. Отже, компонентами гастрономічного бренду є добре розвинена сфера туризму і гастрономії; наявність традиційних ресторанів і кваліфікованих кухарів; гастрономічні фестивалі, заходи, конкурси; просування гастрономії в освітні заклади.

Основна мета гастрономічних турів, безперечно, полягає в тому, щоб отримати задоволення від споживання страв кухні тієї чи іншої країни. Однак ця мета не зводиться до того, щоб спробувати якусь рідкісну, екзотичну страву або скуштувати незліченну кількість страв. Насправді основне завдання полягає

в тому, щоб спробувати страви, які поєднують у собі рецепти, відповідні традиціям, звичаям місцевих жителів, їх культурі приготування їжі, а також технологіям її приготування. Під час подорожі турист куштує різні кулінарні шедеври, напої країни тимчасового перебування, відвідує місця вирощування і виробництва окремих продуктів. Ця особливість гастрономічного туризму підтверджується світовим трендом на важливість досвіду і вражень, а не матеріальних благ у туризмі: 67 % забезпечених туристів воліють витратити кошти на враження, а не на дорогий готель (Skift Megatrends, n.d.). Крім того, часто туристи обирають тур тільки тому, що в іншому місці подібний досвід буде недоступний (Chan et al., 2016, p. 27). Паралельно із зростанням цього тренду збільшується кількість туристів, які хочуть побачити життя місцевої громади та подорожувати «Like a local». Вони заперечують негативний образ типового туриста, прагнуть пізнати культуру та історію країни. Так, 57 % туристів хочуть під час своєї поїздки спілкуватися з місцевими жителями, а 43 % вважають похід на вечерю в заклад «для місцевих» досвідом, що запам'ятовується (American Express, 2018). Симбіоз цих трендів призводить до все більшої популярності гастрономічного туризму як способу ближче ознайомитися з культурою дестинації, зокрема завдяки збільшенню впливу соціальних мереж на користувачів (Travel and Tourism Research Association, 2019). Особливу значущість у зв'язку із цим має соціальна мережа Instagram, яка дає можливість туристам ділитися своїм гастрономічним досвідом у вигляді фотографій і відео з друзями та підписниками. У соціальних мережах з'являються спеціальні хештеги, які транслюють отримання задоволення від їжі (Ranteallo & Andilolo, 2017, p. 120). Більш ніж половина експертів впевнені, що на розвиток гастрономічного туризму найперше впливають саме соціальні медіа (World Food Travel Association, n.d.), що вимагає від турфірм ефективно використовувати цей канал для просування своїх послуг.

Нині гастрономічний туризм стає модним напрямом і набирає все більшого попиту серед туристів. Уже зараз є велика кількість охочих відвідати іншу країну, щоб дізнатися кулінарні звички і традиції того чи іншого народу. Цей вид туризму є досить молодим: попри те, що він існує протягом століть, визнавати його як самостійний вид і вивчати почали лише в кінці минулого століття. Внаслідок цього на туристичному ринку з кожним роком з'являються нові форми гастрономічних туристичних послуг. Гастрономічний тур як послуга — це щось більше, ніж просто подорож, оскільки він є добре продуманим комплексом заходів для дегустації традиційних у певній місцевості страв або окремих продуктів. Серед тенденцій, які сприяють розвитку гастрономічного туризму, можна виокремити такі:

- зростання добробуту населення істотно впливає на споживчі витрати. Споживачі витрачають більшу частину свого доходу на готову їжу, продукти для гурманів, їжу поза домом і харчування з тією або іншою формою користі для здоров'я;

- демографія і домашні зміни. Старіння населення і зміна способу життя призвели до збільшення попиту на їжу поза домом і можливості для гастрономічного туризму;

- відмова від «макдональдизації». Туристи все частіше відкидають промислову «фордистську» модель масового виробництва недорогих продуктів, шука-

ючи місцеву, свіжу і якісну кухню, яка відображає дійсність місця призначення. Згортання культури харчування на зразок «макдональдизації» призвело, наприклад, до того, що Starbucks зазнав невдачі в Австралії, оскільки бренд сприймається як позбавлений індивідуальності;

– зростання мультикультурного споживача. Мультикультуралізм став повсякденною концепцією в житті споживача, зумовленою імміграцією, глобалізацією, інтернетом, розширенням спеціалізованих телевізійних каналів і неухильним зростанням міжнародного туризму. Те, що колись було екзотичною їжею, стало бажаною їжею (наприклад, сьогодні каррі — улюблена страва Великобританії).

Гастрономічний туризм — це відмінний спосіб урізноманітнити вже застарілі види подорожей і залучити туристів в уже знайомі їм країни. Даний вид туризму зменшує негативний вплив сезонності, — в яку б пору року турист не відвідував країну, його завжди зустрінуть і смачно нагодують. У таких подорожах гість дізнається історію і культуру відвідуваної країни шляхом споживання кулінарних страв, водночас інформації, цікавої туристу, надходить набагато більше, ніж від звичайного відпочинку. Під час туру люди не тільки задовольняють свої біологічні потреби, а й ознайомлюються зі знавцями кулінарної справи, наприклад, з сім'ями, які з покоління в покоління займаються виноробством або готують сир. У тур також входить проживання, харчування та екскурсії найкрасивішими і незвичайними місцями регіону. Тривалість варіюється від трьох до чотирнадцяти днів. Цінова політика гастрономічної подорожі залежить від обраної країни, пори року та наявності екскурсійних об'єктів у програмі. Також варто зазначити, що у такого відпочинку відсутнє поняття «гарячі тури». Гастрономічним туристом можна назвати людину, яка купує місцеву їжу і напої в країні тимчасового перебування і віддає перевагу високій кухні, а не кухні громадського харчування. До цієї категорії належать шеф-кухарі, сомельє, ресторанны критики, сім'ї з дітьми, корпоративні клієнти, працівники туристичних компаній, які віддають перевагу гастротурам для того, щоб здобути досвід і відкрити для себе нові смаки й аромати. Такі туристи дуже активні і допитливі, вони хочуть «спробувати на смак» якомога більше країн, через страви пізнати їх історію та культуру.

Важливо зазначити, що гастрономічний туризм — це щось більше, ніж послуга або подорож — це добре продуманий комплекс заходів для дегустації традиційних у конкретній дестинації страв, які не зустрічаються більше в жодній місцевості в світі, які так само мають ексклюзивний смак. Гастрономічний туризм має певні особливості, наприклад, розробка турів, процес дегустації страв, обробка продуктів для отримання цільної страви, яка не залишить байдужим жодного гостя (Leser, 1997). До того ж для реалізації проектів гастрономічного туризму і просування турпродуктів на цільові ринки туризму необхідна організаційно-технологічна взаємодія суб'єктів туристичного ринку, органів влади та інших стейкхолдерів проекту в межах єдиної концепції для забезпечення координації дій та досягнення поставлених цілей. До стейкхолдерів належать канали продажів гастрономічного туристичного продукту, туроператори, ресторатори, виноробні господарства, аграрні підприємства та екофірми, асоціації підприємств сфери туризму, органи влади, постачальники продукції і послуг,

майданчики для проведення подій, event-агенції, що створюють гастрономічні події. Для кожного із них характерні свої цілі і завдання, пов'язані з отриманням прибутку, завоюванням частки ринку, просуванням турпродукту або бренду, залученням нових клієнтів і партнерів. З погляду регіонального турпродукту гастрономічний туризм цікавий мультиплікативним ефектом для різних суміжних галузей, зацікавлених у розвитку гастрономічного туризму і реалізації своєї продукції, а тому готові підключатися до його реалізації на різних етапах, а також брати участь у витратах на його просування в межах державно-приватного партнерства. Розвиток гастрономічного туризму сприяє зростанню впізнаваності місцевих харчових і продуктових брендів та їх просуванню на внутрішньому ринку. Це важлива складова так званого брендингу території — стратегії підвищення конкурентоспроможності дестинацій з метою заняття місць на ринку, залучення інвесторів, туристів, нових мешканців і висококваліфікованих мігрантів (Нехаєва & Терехова, 2015). Країни, які розвивають гастрономічний туризм, прагнуть до унікальності і намагаються показати бренд своєї території з позитивного боку, маючи на меті комерційні та політичні цілі у вигляді формування регіональної ідентичності ринку (Железова, 2013). Для України з її величезним національним, природним і культурним розмаїттям створення гастрономічних брендів може стати одним із вирішальних чинників заняття високих місць на зовнішніх ринках, залучення інвесторів, туристів, нових мешканців і висококваліфікованих мігрантів, а також збільшити джерела доходів у сільській місцевості та підвищити рівень доходів і зайнятості місцевого населення. Тому закономірно 2018 рік був названий роком гастротуризму в Україні, враховуючи думку рестораторів та експертів про нього як один із найперспективніших видів туризму в Україні, з яким країна може бути представлена в світі. На державному рівні активно розробляють національну концепцію гастрономічного туризму, що стане частиною загальнодержавної Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Крім того, в країні відбувається чимало тематичних заходів.

Висновки

Гастрономічний туризм є доволі молодим напрямом, який активно розвивається, але вже сьогодні чимало людей віддають перевагу не відпочинку на пляжі, а пізнанню традицій і звичаїв іншої країни шляхом дегустації національних страв і напоїв. Гастрономія дає змогу туристам отримувати доступ до культурної та історичної спадщини місця призначення через пізнання гастрономії, експериментування і купівлю продуктів. Гастрономічна традиція — процес, що постійно розвивається, і завдання для професіоналів полягає в тому, щоб залучити інновації, оновлювати й адаптувати свої пропозиції до потреб нової споживчої культури. Отже, гастрономічний туризм є стійким трендом, який уможливорює взаємодію мандрівників із місцевими громадами та дає змогу отримувати в поїздках нові враження. В умовах зростання конкуренції за увагу користувача і появи нових технологій бізнес-суб'єктам необхідно оперативно формувати оновлені стратегії просування. Практично будь-яка країна має потенціал для розвитку власного гастрономічного туризму, адже в кожній країні є своя неповторна кух-

ня. Гастрономічний туризм може стати одним із бажаних видів туризму, оскільки для того, щоб краще пізнати національну культуру регіону, необхідно випробувати його національну кухню.

Україна, безперечно, має потенціал підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичної галузі, зокрема завдяки посиленню мультикультуралізму туристичних потоків (залучення в них все більшої кількості жителів країн, що розвиваються), зростання попиту на нові туристичні дестинації, екотуризм, різноманітність культурного і природного ландшафту.

Водночас звертає на себе увагу потреба з'ясування чітких векторів розвитку гастрономічного туризму в країні, залучення кращого світового досвіду, розробки відповідної державної підтримки туристичних дестинацій, туристичних фірм та інших стейкхолдерів, а також дослідження соціокультурних якостей туризму в контексті соціальних міграцій і діалектичної взаємодії загальносвітових процесів глобалізації та регіоналізації.

■ Список використаних джерел

- Глушко, В. (2016). Гастрономічний туризм як окремий вид у туризмі: поняття, сутність, класифікація. *Торієвля і ринок України*, 39/40, 166–175.
- Горова, Д. (2020, 5 листопада). *Гастрономічний туризм в Україні та світі: чим цікавий та як все влаштовано*. <https://lowcost.ua/what-is-food-tourism/>
- Егорова, Е. А., & Лях, О. А. (2016). Гастрономический туризм как перспективное направление развития туризма. В О. А. Лях (Ред.), *Проблемы, опыт и перспективы развития туризма, сервиса и социокультурной деятельности в России и за рубежом*, Материалы III Международной научно-практической интернет-конференции (с. 188–193). Забайкальский государственный университет.
- Железова, О. Р. (2013). Этнический гастрономический туризм, его роль в сохранении национальной культуры и самобытности народов. *Молодой ученый*, 5(52), 855–858.
- Ковешніков, В. С., & Гармаш, В. В. (2017). Винний та гастрономічний туризм: важливий потенціал розвитку економіки. *Інвестиції: практика та досвід*, 4, 32–37.
- Коркуна, О. І., Никига, О. В., & Підвальна, О. Г. (2020). Гастрономічний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Економічний простір*, 155, 40–43.
- Корнілова, В. В., & Корнілова, Н. В. (2018). Сучасні тенденції розвитку гастрономічного туризму. *Ефективна економіка*, 2. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/37.pdf
- Кукліна, Т. С. (2013). Гастрономічний туризм на туристичному ринку України. *Научные труды SWorld*, 44(1), 65–69.
- Линькова, А. А., & Максименко, А. Г. (2014). Актуальность включения гастрономических туров в программу туристских путешествий. *Курортно-рекреационный комплекс в системе регионального развития: инновационные подходы*, 1, 187–190.
- Нестерчук, І. (2017). Гастрономічний туризм: історія, теорія і сучасні практики. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*, 6, 193–199.

- Нехаева, Н. Е., & Терехова, Ю. С. (2015). Гастрономический туризм как перспективное направление развития регионов России. *Естественные и математические науки в современном мире*, 9(33), 82–87.
- Саркісян, Г. О. (2020). Роль і значення стимулювання гастрономічного туризму в структурі розвитку регіональних туристичних ринків України. *Український журнал прикладної економіки*, 5(1), 312–320.
- American Express. (2018, November 15). *Travel Unveils Its Top Trending Travel Destinations for 2019*. <https://cutt.ly/ebUfGLV>
- Chan, W. Y., To, Ch. K., & Chu, W. Ch. (2016). Desire for experiential travel, avoidance of rituality and social esteem: An empirical study of consumer response to tourism innovation. *Journal of Innovation and Knowledge*, 1(1), 24–35.
- Leser, H. (1997). *Diercke Wörterbuch Allgemeine Geographie*. Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Ranteallo, I. C., & Andilolo, I. R. (2017). Food Representation and Media: Experiencing Culinary Tourism Through Foodgasm and Foodporn. In *Balancing Development and Sustainability in Tourism Destinations* (pp. 117–127). Springer, Singapore.
- Skift Megatrends. (n.d.). *Travel Megatrends 2019*. Retrieved April 20, 2021, from <https://skift.com/megatrends-2019>
- Travel and Tourism Research Association. (2019, January 11). *Top 5 Travel Trends for 2019*. <https://ttra.com/top-5-travel-trends-for-2019/>
- World Food Travel Association. (n.d.). *State of the Food Industry Report*. Retrieved April 20, 2021, from <https://worldfoodtravel.org/annual-food-travel-industry-report>

References

- American Express. (2018, November 15). *Travel Unveils Its Top Trending Travel Destinations for 2019*. <https://cutt.ly/ebUfGLV> [in English].
- Chan, W. Y., To, Ch. K., & Chu, W. Ch. (2016). Desire for experiential travel, avoidance of rituality and social esteem: An empirical study of consumer response to tourism innovation. *Journal of Innovation and Knowledge*, 1(1), 24–35 [in English].
- Egorova, E. A., & Lyakh, O. A. (2016). Gastronomicheskiy turizm kak perspektivnoe napravlenie razvitiya turizma [Gastronomic tourism as a promising area of tourism development]. In O. A. Lyakh (Ed.), *Problemy, opyt i perspektivy razvitiya turizma, servisa i sotsiokul'turnoy deyatel'nosti v Rossii i za rubezhom [Problems, experience and prospects for the development of tourism, service and sociocultural activities in Russia and abroad]*, Proceedings of the III International Scientific and Practical Internet-Conference (pp. 188–193). Transbaikal State University [in Russian].
- Hlushko, V. (2016). Hastronomichniy turyzm yak okremiy vyid u turyzmi: poniattia, sutnist, klasyfikatsiia [Gastronomic tourism as a separate type in tourism: concept, essence, classification]. *Trade and Market of Ukraine*, 39/40, 166–175 [in Ukrainian].
- Horova, D. (2020, November 5). *Hastronomichniy turyzm v Ukraini ta sviti: chym tsikavyi ta yak vse vlashtovano [Gastronomic tourism in Ukraine and the world: what is interesting and how everything is arranged]*. <https://lowcost.ua/what-is-food-tourism/> [in Ukrainian].
- Korkuna, O. I., Nykyha, O. V., & Pidvalna, O. H. (2020). Hastronomichniy turyzm yak chynnyk sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorialnykh hromad [Gastronomic tourism as

- a factor of socio-economic development of territorial communities]. *Economic scope*, 155, 40–43 [in Ukrainian].
- Kornilova, V. V., & Kornilova, N. V. (2018). Suchasni tendentsii rozvytku hastronomichnoho turyzmu [The Modern Trends of Gastronomic Tourism Development]. *Efektivna ekonomika*, 2. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/37.pdf [in Ukrainian].
- Koveshnikov, V. S., & Harmash, V. V. (2017). Vynnyi ta hastronomichnyi turyzm: vazhlyvyi potentsial rozvytku ekonomiky [Wine and gastronomic tourism: an important potential for economic development]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 4, 32–37 [in Ukrainian].
- Kuklina, T. S. (2013). Hastronomichnyi turyzm na turystychnomu rynku Ukrainy [Gastronomical Tourism on Ukrainian Tourism Market]. *Nauchnye trudy SWorld*, 44(1), 65–69 [in Ukrainian].
- Leser, H. (1997). *Diercke Wörterbuch Allgemeine Geographie [Diercke Dictionary General Geography]*. Deutscher Taschenbuch Verlag [in German].
- Lin'kova, A. A., & Maksimenko, A. G. (2014). Aktual'nost' vklucheniya gastronomicheskikh turov v programmu turistskikh puteshestvii [The relevance of the inclusion of gastronomic tours in the tourist travel program]. *Kurortno-rekreatsionnyi kompleks v sisteme regional'nogo razvitiya: innovatsionnye podkhody*, 1, 187–190 [in Russian].
- Nekhaeva, N. E., & Terekhova, Yu. S. (2015). Gastronomicheskiy turizm kak perspektivnoe napravlenie razvitiya regionov Rossii [Gastronomic tourism as a promising direction for the development of Russian regions]. *Estestvennye i matematicheskie nauki v sovremennom mire*, 9(33), 82–87 [in Russian].
- Nesterchuk, I. (2017). Hastronomichnyi turyzm: istoriia, teoriia i suchasni praktyky [Gastronomic tourism: history, theory and modern practices]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series Geographical Sciences*, 6, 193–199 [in Ukrainian].
- Ranteallo, I. C., & Andilolo, I. R. (2017). Food Representation and Media: Experiencing Culinary Tourism Through Foodgasm and Foodporn. In *Balancing Development and Sustainability in Tourism Destinations* (pp. 117–127). Springer, Singapore [in English].
- Sarkisian, H. O. (2020). Rol i znachennia stymuliuвання hastronomichnoho turyzmu v strukturi rozvytku rehionalnykh turystychnykh rynkiv Ukrainy [The role and importance of stimulating gastronomic tourism in the structure of development of regional tourist markets of Ukraine]. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 5(1), 312–320 [in Ukrainian].
- Skift Megatrends. (n.d.). *Travel Megatrends 2019*. Retrieved April 20, 2021, from <https://skift.com/megatrends-2019> [in English].
- Travel and Tourism Research Association. (2019, January 11). *Top 5 Travel Trends for 2019*. <https://ttra.com/top-5-travel-trends-for-2019/> [in English].
- World Food Travel Association. (n.d.). *State of the Food Industry Report*. Retrieved April 20, 2021, from <https://worldfoodtravel.org/annual-food-travel-industry-report> [in English].
- Zhelezova, O. R. (2013). Etnicheskiy gastronomicheskiy turizm, ego rol' v sokhraneniі natsional'noy kul'tury i samobytnosti narodov [Ethnic gastronomic tourism, its role in preserving the national culture and identity of peoples]. *Young scientist*, 5(52), 855–858 [in Russian].

FOOD TOURISM AS A CURRENT TREND IN MODERN CULTURE

Serhii Krasovskiy

PhD in Cultural Studies,

ORCID: 0000-0001-9314-7594, e-mail: krasovskii89@gmail.com,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to analyse the formation and development of food tourism in the context of the sociocultural vector of understanding tourism concepts. The research methodology is based on applying a system-structural approach focused on the study of tourism as a holistic sociocultural phenomenon. The scientific novelty is that for the first time, the essence of food tourism is considered in the sociocultural aspect, which gives grounds to define it as a significant reagent for influencing social processes. Conclusions. It is emphasised that food tourism is a reasonably young direction, which is actively developing. Still, even today, many people prefer to learn about the traditions and customs of another country through tasting ethnic dishes and drinks. Therefore, given that the gastronomic tradition is an ever-evolving process, the challenge for professionals is to incorporate innovation, update and adapt their offerings to the needs of the new consumer culture. World development trends of food tourism suggest a sustainable movement that allows travellers to interact with local communities and gain fresh experiences on travel. Businesses need to develop updated promotion strategies under competitive expansion for the users' attention and the emergence of new technologies. Ukraine undoubtedly has the potential to increase the international competitiveness of the tourism industry, including through increased multiculturalism of tourist flows (including more and more people from developing countries), growing demand for new tourist destinations, ecotourism, diversity of cultural and natural landscape. The article draws attention to the need to clarify precise vectors of gastronomic tourism in the country, attract the best world experience, develop appropriate state support for tourist destinations, travel agencies and other stakeholders, as well as study the sociocultural qualities of tourism in the context of social migration and dialectical interaction of global processes regionalisation.

Keywords: tourism; food tourism; destination; ethnic culture; travel services market

■ ГАСТРОНОМИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ КАК АКТУАЛЬНЫЙ ТРЕНД СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРЫ

■ Красовский Сергей Александрович

■ *Кандидат культурологии,*

ORCID: 0000-0001-9314-7594, e-mail: krasovskii89@gmail.com,

Киевский национальный университет культуры и искусства,

Киев, Украина

■ Аннотация

Цель статьи — проанализировать формирование и развитие гастрономического туризма в контексте социокультурного вектора понимания сущности туристической деятельности. Методология исследования основана на применении системно-структурного подхода, ориентированного на изучение туризма как целостного социокультурного явления. Научная новизна заключается в том, что впервые сущность гастрономического туризма рассмотрена в социокультурном аспекте, что позволяет определить его как значимый реагент влияния на социальные процессы. Выводы. Гастрономический туризм довольно молодое, активно развивающееся направление, но уже сегодня многие предпочитают познание традиций и обычаев другой страны благодаря дегустации национальных блюд и напитков. Поэтому, учитывая, что гастрономическая традиция — это постоянно развивающийся процесс, задача для профессионалов заключается в том, чтобы включить инновации, обновлять и адаптировать свои предложения к потребностям новой потребительской культуры. Тенденции развития гастрономического туризма в мире дают основания считать его устойчивым трендом, который делает возможным взаимодействие путешественников с местными общинами и получение в поездках новых впечатлений. В условиях роста конкуренции за внимание пользователя и появления новых технологий бизнес-субъектам необходимо оперативно формировать обновленные стратегии продвижения. Определено, что Украина имеет потенциал для повышения международной конкурентоспособности туристической отрасли, в частности благодаря усилению мультикультурализма туристических потоков, росту спроса на новые туристические дестинации, разнообразию культурного и природного ландшафта. Обращено внимание на необходимость выяснения четких векторов развития гастрономического туризма в стране, разработки соответствующей государственной поддержки туристических дестинаций, туристических фирм и других стейкхолдеров, а также исследования социокультурных качеств туризма в контексте социальных миграций и диалектического взаимодействия общемировых процессов глобализации и регионализации.

■ **Ключевые слова:** туризм; гастрономический туризм; дестинация; национальная культура; рынок туристических услуг

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236019
УДК 316.774:81]:7.038.6

МОВЛЕННЄВА ПРАКТИКА У ПОСТМОДЕРНОМУ КУЛЬТУРЛІНГВІСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ МАС-МЕДІА

Нечаєнко Тетяна Василівна

Доцент,

ORCID: 0000-0002-8329-2517, e-mail: nechaenko.t@gmail.com,
Київський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Нечаєнко, Т.В. (2021). Мовленнєва практика у постмодерному культурлінгвістичному просторі мас-медіа. *Питання культурології*, (37), 181-190. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236019>.

Анотація

Мета статті — з'ясувати особливості трансформації мовленнєвої постмодерністської практики засобів масової інформації. Методологічною основою дослідження є сукупність наукових методів, які дали змогу виявити сутність культури мовлення мас-медіа, зокрема дискурсивний метод, скерований на культурологічне осмислення контекстів комунікації ЗМІ, а також системний підхід, який передбачає об'єктивність, всебічність у вивченні об'єкта дослідження. Наукова новизна полягає у з'ясуванні особливостей трансформації мовленнєвої культури у культурлінгвістичному просторі мас-медіа. Звернено увагу на прагнення сучасних ЗМІ до пріоритетного формування картини світу за рахунок не просто передавання повідомлення (перекладені на журналістську мову факти, події, явища буття), а формування соціальної реальності шляхом свідомого (упередженого) добору, акцентування й інтерпретації емпіричної дійсності. Зазначено, що у ситуації, коли інформація стає однією з основних цінностей у житті людей, мовленнєва культура безперервно піддається різним ревізіям і реконструкціям з боку мови засобів масової комунікації. Висновки. Одним із основних законів розвитку і функціонування мови є інформаційно-комунікативна традиція, яка визначає зміни мови, узаконюючи їх, надає мовній системі певну спрямованість, забезпечує історичний зв'язок минулих і нових мовних форм, постає основним засобом трансляції мовного досвіду. Наголошено, що на основі інформаційно-комунікативного синкретизму мовленнєвої культури і масової комунікації утворюється культурлінгвістичний простір мас-медіа, неоднорідний за своїм наповненням, але насичений інтелектуальними пошуками, вираженими у мовленнєвих формах. ЗМІ є атрактором мас-медійної культури. Динаміка останньої забезпечується ідеологічно і технологічно прогресуючими засобами масової інформації шляхом постійної

демонстрації її ціннісно-знакових утворень (конструктів) і їх публічної легалізації в продуктах масової комунікації, або публіцистичних медіатекстах.

■ **Ключові слова:** культура мовлення; мас-медіа; засоби масової інформації; журналістика; текст; мас-медійна культура; постмодернізм

■ Вступ

Сучасний стан культури та її інтенсивний розвиток, пов'язаний з освоєнням нових форм комунікацій, із розповсюдженням інформаційної техніки неминуче призводить до зміни параметрів соціокультурного простору, зокрема ролі та функціональної значущості журналістики. Отримавши *de jure* свободу слова, засоби масової комунікації претендують на свій пріоритет у формуванні картини світу, осмисленні людської природи. Вони вже не просто передають повідомлення (перекладені на журналістську мову факти, події, явища буття), а формують соціальну реальність шляхом свідомого (упередженого) добору, акцентування й інтерпретації емпіричної дійсності. В результаті змінюється і спосіб журналістського моделювання картини світу, і сам світ, представлений у журналістському тексті. Водночас журналістика покликана підтримувати ідеали культури, здатна виявити багато негативних тенденцій на шляху до глобального інформаційного суспільства. Сьогодні журналістика, поряд із традиційними освітніми структурами, стає одним із найважливіших соціальних інститутів у створенні і поширенні культурної інформації, у визначенні ціннісного змісту циркулюючих у суспільстві культурно-інформаційних потоків. Журналістський вплив на особистість стає безперервним, інтенсивним, універсальним. Сфера журналістики, система засобів масової інформації отримали в сучасному світі величезний вплив, а публіцистичні тексти становлять її головне змістовне наповнення.

На тлі таких змін, коли інформація стає однією з основних цінностей у житті людей, мовленнєва культура безперервно піддається різним ревізіям і реконструкціям з боку мови засобів масової комунікації. Причому йдеться не стільки про семантику і стилістику повсякденного тезауруса спілкування і соціальної взаємодії індивідів і груп, скільки про принципи світовідчуття, світогляду і світорозуміння.

Проблематика мовленнєвої культури в ЗМІ є об'єктом вивчення Г. Бикової (2002), Г. Євсєєвої та В. Єгорової (2011), Ю. Єлісовенко (2001), А. Капельюшного (2002), О. Пономаріва (2001), О. Сербенської (2002) та ін. Різні аспекти розвитку культури мови ЗМІ досліджено в працях таких вчених, як: І. Грицай (2013), Н. Зикун (2012), Т. Крайнікова (2012), Л. Кудрявцева, Л. Дядечко, О. Дорофєєва, І. Філатенко та Г. Черненко (2005), О. Мітчук (2003), Г. Солганик (2003), О. Стишов (2003), Л. Супрун (2008), М. Яцимірська (2014) та ін. Окремі питання комунікативістики розглянуто Г. Арутюновою (1998), Ф. Бацевич (2004), Є. Кожемякіним (2010) та ін. Проте, попри безперечну значущість праць вищеназваних авторів, проблема розгляду мовленнєвої культури, мас-медійної культури як культурних феноменів, а головне — як джерела культурологічного знання, в українській науці й досі залишається актуальною.

■ Мета статті

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей трансформації мовленнєвої постмодерністської практики засобів масової інформації. Методологічною основою дослідження є сукупність наукових методів, які дали змогу виявити сутність культури мовлення мас-медіа, зокрема дискурсивний метод, скерований на культурологічне осмислення контекстів комунікації ЗМІ, а також системний підхід, який передбачає об'єктивність, всебічність у вивченні об'єкта дослідження.

■ Виклад матеріалу дослідження

Мовленнєва культура в усі часи перебувала під значним впливом засобів масової комунікації, які публічно актуалізували в повсякденності літературне і розмовне мовлення, необхідне для соціального спілкування і взаємодії людей. Сьогодні ж інтенсифікація міжкультурних контактів за допомогою засобів масової комунікації впливає на характер різних джерел духовної культури, зокрема мовленнєвої, за рахунок можливостей принципового (змістовно-формального) коригування циркулюючих у суспільстві інформаційних потоків. Нові технології масової комунікації сприяють появі відмінних від попередніх соціокультурних і семантико-стилістичних настанов, що формуються в межах письмової та усної мовленнєвої культури. Водночас засоби масової комунікації впливають на мовну культуру читачів, глядачів, слухачів (аудиторії), з одного боку, властивою їм металінгвістичною практикою, а з іншого — поширенням лінгвістичних знань. Унаслідок трансформації усталених мовних бар'єрів і дифузії усної і письмової форм масової комунікації змінюються статус і функції безлічі граматичних і лексичних засобів, очевидними стають розбіжності між розумінням вербальної норми як незмінного літературного зразка, орієнтованого на національні традиції культури мовлення тощо.

Це свідчить про зрушення в уявленнях щодо ідеалу «хорошого» мовлення. На додаток, відбуваються значні трансформації соціально-культурного та семантико-стилістичного характеру, зумовлені новими інформаційно-комунікативними потребами індивідів, груп, класів, суспільства загалом через соціокультурну адаптацію до нової моделі суспільного життєустрою, що відбувається в масовій свідомості і поведінці громадян. Звідси виникають «тектонічні» процеси в сучасній мовленнєвій культурі: змінюються традиційні вербально-ціннісні смисли, зміщуються диспозиційно стійкі лексичні пласти, модернізуються імпліцитно звичні культурно-мовні коди. Саме від масштабу соціокультурних змін у суспільстві залежить динаміка ЗМІ — сукупність кількісних і якісних інформаційно-комунікативних перетворень за певний відрізок часу. Зі зміною суспільних і державних структур неминує змінюються і способи публіцистичного (сміслового і мовленнєвого) відображення та інтерпретації подій і явищ дійсності. У цьому разі мовленнєва модель масової комунікації наочно представляє суттєві зміни традицій, раніше властиві культурному простору країни.

Отже, радикальні зміни обумовлюють відповідні зміни багатьох соціальних інститутів, включно з засобами масової інформації. Основною метою дискурсу в ЗМІ, зокрема в періодичній пресі, було і залишається передання (або ретранслявання) інформації різних типів. Будь-яка інформація сприймається з вели-

ким позитивним ефектом, коли сам спосіб її передання викликає відчуття задоволення, відповідає естетичним потребам адресата. Передаючи різноманітну культурну, історичну, наукову інформацію, ЗМІ сприяють поповненню фонду знань своїх читачів, слухачів, глядачів. ЗМІ не випадково називають четвертою владою: їхній вплив на погляди і поведінку людей очевидний. Однак сьогодні сучасні ЗМІ, вдаючись до металінгвістичної максимізації тезауруса спілкування, нерідко формують віртуальну картину світу, не адекватну реальній дійсності, і, працюючи на стику «інформація-комунікація-управління», навмисне впроваджують у суспільну свідомість нові (часто відмінні від попередніх) соціокультурні норми буття. А оскільки людина не сторонній спостерігач того, що відбувається, а й сама безпосередньо включена в існуючу повсякденність, тому одночасно змінює і повсякденність, і себе. Це виходить на образ постмодерністської культури, яка характеризується витісненням «законодавчої» парадигми розуму «інтерпретативною».

Найвиразніше світоглядна концепція постмодернізму проглядається в його літературній практиці, яка долає межі між реальним і віртуальним, масовим й елітарним, різними жанровими рішеннями тексту. Центральним терміном у поетиці постмодернізму є поняття інтертекстуальності. Саме вона передає специфічне постмодерністське світосприйняття, в якому різні ситуації актуальної дійсності, факти історії, предмети, особи відокремлені, не вписані в єдину систему, химерно розкидані: «постмодернізм розриває зсередини традиційні уявлення про цілісність, стрункність, закінченість естетичних систем, піддає радикальному перегляду ряд фундаментальних постулатів "аристотелевського" циклу культури» (Лосев, 2000, с. 37). Постмодернізм розглядає інтертекстуальність як особливий вид оповідної техніки, призначеної для створення «фрагментованого» дискурсу, тобто фрагментарності оповіді, «де на перший план виходить не раціональна, логічно оформлена філософська рефлексія, а глибоко емоційна, внутрішньо відчута реакція сучасної людини на навколишній світ» (Еко, 1998, с. 32).

Системний підхід до проблеми інтертекстуальності дає змогу застосувати висновки щодо специфіки функціонування цієї категорії не лише до художнього тексту, а й до кожного тексту, включеного в систему культури, і навіть публіцистичного. «...Будь-яка динамічна система занурена в простір, в якому розміщуються інші динамічні системи, а також уламки зруйнованих структур, своєрідні комети цього простору. Отже, будь-яка система живе не тільки за законами саморозвитку, але також включена в зіткнення з іншими культурними структурами ... Зі сказаного, між іншим, випливає, що будь-який ізольований розгляд іманентного руху та впливів неминуче призводить до спотворення картини» (Лотман, 1992, с. 187). Останнє, ймовірно, визначає методологічний підхід до вивчення інтертекстуальних впливів при осмисленні динаміки розвитку текстів різних функціональних стилів. «Чужий» культурний текст у творчій майстерні журналіста, механізм його «впровадження», можливі інформативні та виражальні ефекти і «провали», особливо чітко фіксують стан текстів ЗМІ лише при врахуванні всіх тих інновацій, які очевидні сьогодні в публіцистичному стилі як функціонуючій системі і в текстах того культурного простору, в якому він існує. З цього погляду спроба «прочитати» журналістський текст крізь призму постмо-

дернізму з його колоритом інтертекстуальності при осмисленні медіатексту як феномена культури видається цілком обґрунтованою.

Інший важливий момент постмодерністської стратегії — ототожнення свідомості людини з письмовим текстом «як нібито єдино можливим засобом його фіксації більш-менш достовірним способом» — пов'язаний із тим, що «буквально все стало розглядатися як текст: література, культура, суспільство, історія та, нарешті, сама людина. Положення, що історія і суспільство можуть бути прочитані як текст, призвело до сприйняття людської культури як єдиного інтертексту, який своєю чергою слугує ніби передтекстом будь-якого нового тексту» (Арутюнова, 1998, с. 223–224). Таким чином, для «суб'єкта, який пізнає, інтертекстуальність — це ознака того способу, яким текст прочитує історію і вписується в неї» (Арутюнова, 1998, с. 225). На відміну від засобів класичної естетики, основу якої «становлять образність, відображення реальності, глибинна справжність», постмодернізм вирізняється «поверхневим конструюванням ... артефакту» (Лосев, 2000, с. 43), відповідно, постмодерністський текст зосереджений не на відображенні дійсності, а на її моделюванні.

Безумовно, лексична система мови якнайтісніше пов'язана з позамовною дійсністю. Однак у сучасному суспільстві, на жаль, відсутня орієнтація і прагнення до творення. У засобах масової інформації тією чи іншою мірою присутній вектор руйнівної спрямованості, відсутні ідеали добра і творення, конструктивного реформування та духовного відродження. Мовна свобода, яка переросла в мовну агресивність до слів-фетишів, висловлювала насамперед зміни політичних орієнтирів і пов'язане з цим прагнення звільнити свідомість. Повідомлення про факти насильства, катастрофи, різного роду аномальні явища є вельми помітним фрагментом інформаційного поля сучасної преси. Не можна не відзначити перенасиченість деяких газет негативною інформацією, а також зниження (якщо взагалі не зняття) культурного цензу в доборі матеріалу для опублікування. За таких умов заборона на інформацію розцінюється як ознака повернення до тоталітаризму, як факт, що преса спотворює дійсність.

Таким чином, основою розвитку і функціонування мови має бути інформаційно-комунікативна традиція, яка визначає її зміни, узаконюючи їх, задає мовній системі певної спрямованості, забезпечує історичний зв'язок минулих і нових мовних форм, стає основним засобом трансляції мовного досвіду. Трансформація культурлінгвістичних традицій у суспільстві є неминучим причинно-наслідковим феноменом його розвитку в умовах переходу з індустріальної в інформаційну фазу.

Висновки

Виходячи з положення про те, що синкретизм мовної культури і масової комунікації має своїм генезисом інформаційні потреби індивіда, групи, класу, суспільства, що підлягають задоволенню в цілях самозбереження і розвитку суб'єктів соціально-історичного процесу, на основі цього інформаційно-комунікативного синтезу утворюється культурлінгвістичний простір мас-медіа, хоча і неоднорідний за змістовним наповненням, але насичений інтелектуальними пошуками, вираженими у мовленнєвих формах.

Засоби масової інформації є атрактором мас-медійної культури — інформаційно-комунікативним феноменом повсякденності, який володіє трансформованими соціолінгвістичними ознаками і властивостями, що знаходять конкретне вираження в мас-культурних медіатекстах. Динаміка мас-медійної культури забезпечується ідеологічно та технологічно швидко прогресуючими засобами масової інформації шляхом постійної демонстрації її ціннісно-знакових утворень (конструктів) і їх публічної легалізації в продуктах масової комунікації, або публіцистичних медіатекстах. Цій динаміці мас-медійної культури властиві дві провідні тенденції: 1) постійно діюче протиборство традиціоналістського (реального) і мас-культурного (віртуального) модусів мовленнєвої культури, які зазвичай відображають істотні відмінності у акторів соціального процесу в ставленні до того, що відбувається насправді; 2) постійно діючий процес обміну, заміщення, дифузії вербальних ресурсів: класичних (літературного мовлення) і постмодерністських (розмовного мовлення), які помітно різняться за соціолінгвістичними якостями, і свідчать про домінування в сьгоднішніх ЗМІ культурного вербально-візуального ряду низького рівня.

Подальшого вивчення потребує питання культури мовлення конкретних мас-медіа, що дасть змогу отримати порівняльну характеристику тенденцій її розвитку, уможливить прогноз щодо функціонування культури мовлення конкретних мас-медіа.

■ Список використаних джерел

- Арутюнова, Н. Д. (1998). *Язык и мир человека*. Языки русской культуры.
- Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Академія.
- Бикова, Г. П. (2002). *Українська мова та культура мовлення*. Видавничий центр НАУ.
- Грицай, І. С. (2014, 14 серпня). *Засоби масової інформації як окремих підстиль публіцистичного стилю*. <http://www.kamts1.kpi.ua/node/1008>
- Євсєєва, Г. П., & Єгорова, В. С. (2011). До питань культури мовлення в ЗМІ (на прикладі видань Дніпропетровщини). *Вісник Дніпропетровського університету*, 19(11). *Серія: Мовознавство*, 17(3), 65–72.
- Єлісовенко, Ю. П. (2001). Культура і техніка мовлення в телерадіожурналістиці. *Стиль і текст*, 2, 45–52.
- Зикун, Н. І. (2012). Культура мови ЗМІ і рівень довіри до медіа текстів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*, 31, 63–66.
- Капелюшний, А. (2002). Росіянізми в телевізійному мовленні і в газетному тексті. *В Телевізійна й радіожурналістика* (с. 21–26). Світ.
- Кожемякин, Е. А. (2010). Массовая коммуникация и медиадискурс: к методологии исследования. *Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки*, 12(83), 6, 13–21.
- Крайнікова, Т. (2012). Мовна культура українських ЗМІ: тлумачення інтернет-користувачів. *Стиль і текст*, 13, 107–115.
- Кудрявцева, Л. О., Дядечко, Л. П., Дорофєєва, О. М., Філатенко, І. О., & Черненко, Г. А. (2005). Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція. *Мовознавство*, 1, 58–66.

- Лосев, А. Ф. (2000). *История античной эстетики* (Т. 8, кн. 1: Истоки тысячелетнего развития). Фолио.
- Лотман, Ю. М. (1992). *Избранные статьи* (Т. 1, с. 46–57). Александра.
- Мітчук, О. (2003). Нова суспільно-політична лексика сучасних ЗМІ. В *Телевізійна й радіожурналістика* (с. 43–51). Світ.
- Пономарів, О. А. (2001). *Культура слова: мовностилістичні поради* (2-ге вид.). Либідь.
- Сербенська, О. А. (2002). Ефірне мовлення у взаєминах з усною мовою. В *Телевізійна й радіожурналістика* (с. 32–37). Світ.
- Солганик, Г. Я. (2003). О языке и стиле газет. В М. Н. Володина (Ред.), *Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования*. Издательство МГУ. http://levartist.narod.ru/text12/15.htm#%D0%B7_01
- Стишов, О. А. (2003). *Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)* [Монографія]. Видавничий центр КНЛУ.
- Супрун, Л. В. (2008). Сучасне мовлення ЗМІ: зони ризику. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Филология. Социальная коммуникация"*, 21(60), 1, 154–159.
- Эко, У. (1998). *Отсутствующая структура. Введение в семиологию*. Петрополис.
- Яцимірська, М. (2014). Мова ЗМІ в культурному і творчому дискурсі. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, 39, 344–349.

References

- Arutyunova, N. D. (1998). *Yazyk i mir cheloveka [The Language and the World of Man]*. Yazyki russkoy kul'tury [in Russian].
- Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky [Fundamentals of Communicative Linguistics]*. Akademiia [in Ukrainian].
- Bykova, H. P. (2002). *Ukrainska mova ta kultura movlennia [Ukrainian Language and Culture of Speech]* Vydavnychiy tsentr NAU [in Ukrainian].
- Eco, U. (1998). *Otsutstvuyuschaya struktura. Vvedenie v semiologiyu [Missing Structure. Introduction to Semiology]*. Petropolis [in Russian].
- Hrytsai, I. S. (2014, August 14). *Zasoby masovoi informatsii yak okremi pidstyl publitsystychnoho styliu [The media as a separate background of journalistic style]*. <http://www.kamts1.kpi.ua/node/1008> [in Ukrainian].
- Iatsymirska, M. (2014). Mova ZMI v kulturnomu i tvorchomu dyskursi [The language of the media in cultural and creative discourse]. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism*, 39, 344–349 [in Ukrainian].
- Kapeliushnyi, A. (2002). Rosiianizmy v televiziinomu movlenni i v hazetnomu teksti [Russianisms in television speech and the newspaper text]. In *Televiziina y Radiozhurnalistyka [Television and Radio Journalism]* (pp. 21–26). Svit [in Ukrainian].
- Kozhemyakin, E. A. (2010). Massovaya kommunikatsiya i mediadiskurs: k metodologii issledovaniya [Mass communication and media discourse: to research methodology]. *Belgorod State University Scientific Bulletin. Humanities*, 12(83), 6, 13–21 [in Russian].
- Krainikova, T. (2012). Movna kultura ukrainskykh ZMI: tumachennia internet-korystuvachiv [Language culture of Ukrainian media: interpretation of Internet users]. *Styl i Tekst*, 13, 107–115 [in Ukrainian].

- Kudriavtseva, L. O., Diadechko, L. P., Dorofieieva, O. M., Filatenko, I. O., & Chernenko, H. A. (2005). Suchasni aspekty doslidzhennia mas-mediinoho dyskursu: ekspresiiia – vplyv – manipuliatsiia [Modern aspects of the study of mass media discourse: expression – influence – manipulation]. *Movoznavstvo*, 1, 58–66 [in Ukrainian].
- Losev, A. F. (2000). *Istoriya antichnoy estetiki [History of Ancient Aesthetics]* (Vol. 8, Book 1. Istoki tysyacheletnego razvitiya [The Origins of Millennial Development]). Folio [in Russian].
- Lotman, Yu. M. (1992). *Izbrannye stat'i [Featured Articles]* (Vol. 1, pp. 46–57). Aleksandra [in Russian].
- Mitchuk, O. (2003). Nova suspilno-politychna leksyka suchasnykh ZMI [New socio-political vocabulary of modern media]. In *Televiziina y Radiozhurnalistyka [Television and Radio Journalism]* (pp. 43–51). Svit [in Ukrainian].
- Ponomariv, O. A. (2001). *Kultura slova: movnostylistychni porady [Culture of the Word: Linguistic Stylistic Advice]* (2nd ed.). Lybid [in Ukrainian].
- Serbenska, O. A. (2002). Efirne movlennia u vzaiemynakh z usnoiou movoiu [Broadcasting in the relationship with oral language]. In *Televiziina y Radiozhurnalistyka [Television and Radio Journalism]* (pp. 32–37). Svit [in Ukrainian].
- Solganik, G. Ya. (2003). O yazyike i stile gazet [On the language and style of the newspaper]. In M. N. Volodina (Ed.), *Yazyk SMI kak ob'ekt mezhdistsiplinarnogo issledovaniya [The Language of the Media as an Object of Interdisciplinary Research]*. Izdatel'stvo MGU. http://evartist.narod.ru/text12/15.htm#%D0%B7_01 [in Russian].
- Styshov, O. A. (2003). *Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialy movy zasobiv masovoi informatsii) [Ukrainian Vocabulary of the Late 20th Century (on the Material of the Language of the Media)]* [Monograph]. Vydavnychiy tsentr KNLU [in Ukrainian].
- Suprun, L. V. (2008). Suchasne movlennia ZMI: zony ryzyku [Modern media broadcasting: risk areas]. *Uchenye Zapiski Tavricheskogo Natsional'nogo Universiteta im. V. I. Vernadskogo. Seriya "Filologiya. Sotsial'naya Kommunikatsiya"*, 21(60), 1, 154–159 [in Ukrainian].
- Yelisovenko, Yu. P. (2001). Kultura i tekhnika movlennia v teleradiozhurnalistytsi [Culture and speech technique in television and radio journalism]. *Styl i Tekst*, 2, 45–52 [in Ukrainian].
- Yevsieieva, H. P., & Yehorova, V. S. (2011). Do pytan kultury movlennia v ZMI (na prykladi vydan Dnipropetrovshchyny) [On the culture of speech in the media (on the example of publications of Dnepropetrovsk region)]. *Visnyk Dnipropetrovskoho Universytetu*, 19(11). *Seriia: Movoznavstvo*, 17(3), 65–72 [in Ukrainian].
- Zykun, N. I. (2012). Kultura movy ZMI i riven doviry do media tekstiv [Culture of media language and the level of trust in media texts]. *The Research Papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University. Philological Sciences*, 31, 63–66 [in Ukrainian].

SPEECH PRACTICE IN THE POSTMODERN CULTURAL AND LINGUISTIC SPACE OF MASS MEDIA

Tetiana Nechaenko

Associate Professor,

ORCID: 0000-0002-8329-2517, e-mail: nechaenko.t@gmail.com,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to find out the peculiarities of the transformation of speech postmodern practices of the media. The research methodology is a set of scientific methods that allowed to identify the essence of the mass media speech culture, in particular, a discursive method, directed to the cultural comprehension of media communication contexts, as well as a systematic approach that involves objectivity, comprehensiveness in studying the research object. The scientific novelty is to find out the peculiarities of the transformation of speech culture in the cultural language mass media. We are drawing our focus towards the desire of modern media to the priority formation of the picture of the world due to not just messaging (facts, events, phenomena of being translated into the journalism), and it is the formation of social reality through a conscious (biased) selection, emphasizing and interpretation of empirical reality. The article accented that in a situation where information becomes one of the central values in people's lives, speech culture is continuously subjected to various revisions and reconstruction from the language of mass communication. Conclusions. One of the significant laws of development and functioning of language is a piece of information and communicative tradition that defines the language changes, legitimizing them, gives the movement of a linguistic system of a particular direction, provides a historical connection of past and new language forms, is an effective means of broadcasting language experience. It is emphasized that information and communicative syncretism of speech culture and mass communication forms a cultural and linguistic space of mass media, heterogeneous in its filling but saturated with intellectual searches expressed in speech forms. The media is an attractor of mass media culture. The dynamics of the latter are provided by ideologically and technologically progressive media by constant demonstration of its value and sign-oriented formations (constructions) and their public legalization in products of mass communication or journalistic media constructs.

Keywords: speech culture; mass media; mass media; journalism; text; mass media culture; postmodernism

РЕЧЕВАЯ ПРАКТИКА В ПОСТМОДЕРНОМ КУЛЬТУРЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ МАСС-МЕДИА

Нечаенко Татьяна Васильевна

Доцент,

*ORCID: 0000-0002-8329-2517, e-mail: nechaenko.t@gmail.com,
Киевский национальный университет культуры и искусства,
Киев, Украина*

Аннотация

Цель статьи — выяснить особенности трансформации речевой постмодернистской практики средств массовой информации. Методологической основой исследования является совокупность научных методов, позволивших выявить сущность культуры речи масс-медиа, в частности, дискурсивный метод, направленный на культурологическое осмысление контекстов коммуникации СМИ, а также системный подход, предусматривающий объективность, всесторонность в изучении объекта исследования. Научная новизна заключается в выяснении особенностей трансформации речевой культуры в культурлингвистическом пространстве масс-медиа. Обращено внимание на стремление современных СМИ к приоритетному формированию картины мира за счет не просто передачи сообщений (переведенные на журналистский язык факты, события, явления бытия), а формирования социальной реальности путем сознательного (предвзятого) подбора, акцентирования и интерпретации эмпирической действительности. Указано, что в ситуации, когда информация становится одной из основных ценностей в жизни людей, речевая культура непрерывно подвергается различным ревизиям и реконструкциям со стороны языка средств массовой коммуникации. Выводы. Одним из основных законов развития и функционирования языка является информационно-коммуникативная традиция, определяющая изменения языка, узаконивающая их, придающая языковой системе определенную направленность, обеспечивающая историческую связь прошлых и новых языковых форм, становясь основным средством трансляции речевого опыта. Отмечено, что на основе информационно-коммуникативного синкретизма речевой культуры и массовой коммуникации образуется культурлингвистическое пространство масс-медиа, неоднородное по своему наполнению, но насыщенное интеллектуальными поисками, выраженными в речевых формах. СМИ являются аттрактором масс-медийной культуры. Динамика последней обеспечивается идеологически и технологически прогрессирующими средствами массовой информации путем постоянной демонстрации ее ценностно-знаковых образований (конструктов) и их публичной легализации в продуктах массовой коммуникации, или публицистических медиатекстах.

Ключевые слова: культура речи; СМИ; средства массовой информации; журналистика; текст; масс-медийная культура; постмодернизм

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236020

УДК 008:338.48]:640.4(477.41-21)

КУЛЬТУРНО-РЕКРЕАЦІЙНА СКЛАДОВА СЕРВІСУ МІСЬКИХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ КОМПЛЕКСІВ

Олійник Оксана Миколаївна

Кандидат культурології,

ORCID: 0000-0002-4687-2408, e-mail: oksana_oliinyk@ukr.net,

Київський національний університет культури і мистецтва,

вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Олійник, О.М. (2021). Культурно-рекреаційна складова сервісу міських готельно-ресторанних комплексів. *Питання культурології*, (37), 191-199. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236020>.

Анотація

Мета статті — проаналізувати особливості культурно-рекреаційної складової сучасного готельно-ресторанного сервісу. Методологія дослідження ґрунтується на інклюзії наукових підходів і методів. Інструментарій культурологічного, соціокультурного і системного підходів використовувався для обґрунтування соціокультурної та рекреаційно-дозвілдової складової та аналізу практичного досвіду у сфері готельно-ресторанного сервісу. Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні важливості культурно-рекреаційної складової та можливості її задоволення, зокрема на прикладі сервісу готельно-ресторанного комплексу «Hotel SPA» у м. Ворзель. Висновки. Динамічні зміни і розширення інтересів людини вимагають змін соціокультурного середовища, яке своєю чергою детермінує діяльність, потреби, самопочуття, адаптацію і поведінку людини. Сервіс набуває специфічних рис суб'єкт-суб'єктних, проєктуючись в нормативно-ціннісну складову відносин в соціокультурному просторі. Нині значного поширення набуває туризм «вихідного дня», що висуває нові вимоги до сервісу. Сучасна людина потребує і шукає нових вражень та емоцій. Багато в чому вони залежать від вибору локації і створення концепції майбутніх послуг, тому сучасний сервіс починається з вибору місця для забудови готельно-ресторанного комплексу. Прикладом вдалого вирішення концепції культурно-релаксаційної потреби відвідувача і відповідного сучасного сервісу є діяльність комплексу «Hotel SPA» у місті Ворзель. Окрім низки традиційних послуг з організації харчування і проживання, в ньому велика увага приділяється задоволенню культурно-дозвіллевих і рекреаційно-релаксаційних потреб клієнтів, зокрема маленьких відвідувачів. Отже, в сучасних умовах і в межах міста можна створити комплекс, що відповідатиме всім побажанням людини, яка потребує відновлення фізичних та задоволення психоемоційних потреб.

Ключові слова: культурно-рекреаційна складова; сервіс; готельно-ресторанний комплекс; Ворзель

Вступ

Керівництво, персонал чи власник будь-якого клієнтоорієнтованого готельно-ресторанного комплексу нині усвідомлює, що сучасному відвідувачу мало надати якісні послуги з проживання та харчування, звільнивши його від повсякденних побутових турбот. Клієнт закладу у вільний від роботи та побутових справ час мріє зайнятися іншими видами діяльності, часто активними та такими, що надають не лише фізичний, а й психоемоційний комфорт. Тому перед сучасним закладом готельно-ресторанного сервісу стоїть завдання визначення наповнення та якісної організації дозвілля і відпочинку клієнтів. Останнє не можна уявити без комплексного підходу до організації культурно-дозвіллевої та рекреаційно-релаксаційної складової концепції сучасного готельно-ресторанного комплексу, зокрема міського.

Кожен комплекс підходить до розв'язання цього сервісного питання по-своєму, пропонуючи нові оригінальні ідеї та рішення. Тому дослідження культурно-рекреаційної складової сервісу готельно-ресторанних комплексів, зокрема досвіду конкретних міських закладів, перебуває в колі інтересів різних наук та повинне бути включене у дослідницьке поле культурології, що й актуалізує мету даної статті.

Серед українських науковців готельно-ресторанний сервіс аналізують М. Поплавський (2011), М. Мальська, І. Пандяк, та Ю. Занько (2011), В. Самодай та А. Кравченко (2015) та ін.

Варто зауважити, що поняття рекреаційного і культурно-дозвіллевого сервісу, зокрема готельного і ресторанного, досить давно перебуває у сфері наукового зацікавлення, однак переважно економістів і менеджерів. Хоча і серед їхніх напрацювань досить важко знайти відповідні ґрунтовні праці. Так, цінову привабливість послуг ресторанно-готельних комплексів як місць, привабливих для відпочинку та оздоровлення дослідила С. Сорока (2002) у дисертації «Розвиток підприємств харчування в системі туристичних та рекреаційно-оздоровчих комплексів». Н. Бунтова (2008) у роботі «Кадрове забезпечення готельного господарства України: проблеми та шляхи їх вирішення» аналізує питання якості сервісу та діяльності персоналу готельних підприємств.

Рекреаційні комплекси та особливості готельного господарювання в рекреаційних регіонах України досліджують А. Кривенко (2019), Л. Лукьянова та В. Цибух (2004).

У дисертації «Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз» І. Мініч (2002) розкриває суть туризму як соціального, соціокультурного явища, що поєднує соціальні аспекти господарської, соціально-інституціональної та соціально-психологічної діяльності; його синкретичний характер як спосіб рекреації та розвитку особистості, що органічно поєднує задоволення її економічних, соціальних, пізнавальних, естетичних і вітальних (біологічних) потреб.

Чи не першою спробою поєднати сервіс і соціокультурну сферу є дисертація російського культуролога В. Родіонової (Родионова, 2002) «Сервіс у контексті теорії культури», в якій проаналізовано трансформацію поняття сервісу в постіндустріальному суспільстві.

В Україні культурно-дозвіллеві та рекреаційні практики у сучасному суспільстві досліджують І. Петрова, Д. Солоха, М. Ткач та О. Олійник (2017), О. Шибєр (2018) та ін.

Безпосередньо соціокультурним аспектам сервісу присвячена дисертація культуролога І. Комарніцького (2012) «Соціокультурні виміри гостинного сервісу», в якій дослідник обґрунтовує культурно-історичну зумовленість вітчизняного гостинного сервісу.

Однак варто констатувати, що ґрунтовних культурологічних праць, присвячених культурно-рекреаційній діяльності готельно-ресторанних комплексів, відшукати не вдалося.

■ **Мета статті**

Мета статті — проаналізувати особливості культурно-рекреаційної складової готельно-ресторанного сервісу на прикладі комплексів міста Ворзель. Методологія дослідження ґрунтується на інклюзії наукових підходів і методів. Інструментарій культурологічного, соціокультурного і системного підходів використовувався для обґрунтування соціокультурної та рекреаційно-дозвіллевої складової та аналізу практичного досвіду у сфері готельно-ресторанного сервісу.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

У сучасних умовах поняття сервісу дедалі частіше проєктується в значно ширшу дослідницьку площину, позаяк торкається всіх сфер побутування сучасної людини, оскільки стало невід'ємною частиною її життя. «Сервіс проникає з традиційних для нього сфер в інші сфери соціального простору, змінює їх, серйозно впливає на формування свідомості сучасної людини і на вигляд нинішнього суспільства. У сфері сервісу люди не тільки змінюють себе, а й змінюють ставлення до інших людей. Сучасні сервісні відносини — це один зі способів реалізації гуманістичної складової цивілізації...» (Родионова, 2002, с. 4).

Сучасний сервіс має специфічні риси, проявляючись через суб'єкт-суб'єктні відносини, коли найбільшу роль починає відігравати «нормативно-ціннісна модель взаємин в соціокультурному просторі індивідів — споживачів послуг» (Родионова, 2002, с. 13).

На тлі динамічного розширення потреб та інтересів людини соціокультурне середовище також змінюється, своєю чергою детермінуючи діяльність, потреби, самопочуття, адаптацію і поведінку людини. Це вимагає дедалі більше часу на відновлення її психоемоційних і фізичних сил. В умовах зайнятості значного поширення набуває туризм «вихідного дня», коли людина бажає декілька днів провести якомога далі від міського шуму, руху тощо. Так трансформуються вимоги до сервісу, який стає самостійною складовою, що суттєво впливає на ці процеси.

Дослідники справедливо зазначають, що «В останній час актуалізувалися проблеми формування так званого сервісного суспільства та суспільства споживання, що пов'язані з радикальним переформуванням як економічної, так і духовної сфери буття людини з пріоритетів виробництва і виробника на задоволення потреб та розвиток нематеріальної сфери послуг, розвиток якої формує нову культуру поведінки та тип буття» (Комарніцький, 2012, с. 16).

Відтак, нині перед сервісом стоять значно складніші завдання — релаксація, рекреація та ін., що неможливо уявити без культурно-дозвіллевої складової діяльності всіх закладів, які повинні і мають змогу в цьому допомогти своєму відвідувачу. Не залишаються осторонь і готельно-ресторанні комплекси. Тому від правильної і чіткої організації сервісу та професіоналізму персоналу міських і приміських готельно-ресторанних комплексів, на дорогу до яких витрачається не так багато часу, залежить позитивний настрій, швидке відновлення і гарне самопочуття споживача їх послуг. Найкраще дає змогу уявити напрями послуг, які пропонує сучасний комплекс, аналіз конкретної діяльності такого закладу у сфері сервісу.

Для прикладу ми звернулися до рекреаційно-дозвіллевої діяльності міських готельно-ресторанних комплексів м. Ворзель.

Ворзель — невеличке затишне містечко в Київській області, оточене дубовими, сосновими і березовими лісами з чистим повітрям і приємним помірним кліматом, що робить це місце кліматичним курортом, особливо привабливим для людей, які бажають відпочити й оздоровитися. «Завдяки винятковим природно-кліматичним умовам Ворзель набув широкої популярності насамперед як оздоровча місцевість. Цьому значною мірою сприяли спостереження за позитивними результатами лікування осіб із захворюваннями серця та нервової системи, що їх провели академіки М. Стражеско, Б. Маньковський та професор Ф. Яновський. Вони називали Ворзель українським Кисловодськом» ("Ворзель", 2021).

У Ворзелі розташовані такі відомі для місцевих жителів та гостей комплекси, як «Villa San Marino», гостьовий будинок «Віники-Клуб», міні-готель міжнародної мережі IrisHotels, сучасний замиський комплекс відпочинку «Porter Dacha», «Hotel SPA» з ресторанами «Шкіпер» та SPA на терасі біля озера та ін.

Зупинимося ґрунтовніше на культурно-дозвіллевій та релаксаційно-рекреаційній складовій останнього комплексу — «Hotel SPA».

«Наш готель — це просто райський куточок, оточений молодими соснами, дубами і духмяними квітами. Оригінальний стиль інтер'єру, доповнений сучасними картинами, вирізняє кожен номер. Вам точно сподобається відпочивати у нас, бо ми дбаємо про кожного нашого гостя. Насолоджуйтеся романтичним відпочинком взимку, влітку, навесні чи восени удвох в нашому замиському комплексі (Hotel SPA, б.р.), — саме так позиціонується заклад на вебсайті.

Власний басейн і SPA-центр — важлива деталь, яка допомагає гостям відчувати себе затишно за будь-яких фізичних умов.

Такою ж значущою клієнтоорієнтованою деталлю слугує і піклування про маленьких відвідувачів, для яких облаштована дитяча кімната, де проводяться дитячі майстер-класи. Серед них частина є активними, а інша — розвивальними.

Маленькими гостями займаються у всі дні тижня, пропонуючи кожного разу нову активну («Подорож веселим лабіринтом», «Розвиваючі ігри на бізборді», «Кожному сердечко», «День і ніч», «Песик», «Крокодил», «Твістер», «Артек», «Спіймай короля», «Світлофор», «Шалений м'яч», «Плескач») чи настільну гру («Веселі пазлики», «Хто я?», «Лото», «Поясни слово», «UNO»), естафету («Збери серця», «Швидка кулька» та ін.) чи майстер-клас («Валентинка власно-

руч», «Палаюче серце», малювання пастеллю «Веселий ведмедик», «Веселий чоловічок», малювання технікою фротаж, виготовлення святкової фоторамки чи листівок та ін.). Назви майстер-класів та ігор самі є красномовними, такими, що дають змогу уявити весь широкий спектр занять з дітьми.

Окремим напрямом представлені кулінарні майстер-класи — «Дитяче печиво», «Смачна піца» та ін.

До уваги дітей також аніматор, дитячий майданчик для гри в бадмінтон, веселий лабіринт, ігрова приставка, розвивальні ігри. Влаштовуються змагання на дитячих автомобілях; діє прокат велосипедів, квадроциклів, дитячих автівок на радіокеруванні. Крім цього, у дітей є можливість купатися в басейнах, розважатися на дитячому майданчику, поки їх батьки насолоджуються відпочинком.

Не менше уваги приділяється розвагам дорослих. Часто організуються дівочі і парубочі вечірки, які влаштовує команда комплексу. Також комплекс пропонує святкування днів народження, ювілеїв, весіль та інших знаменних подій.

Відпочинок на природі, прогулянки на чистому свіжому повітрі втілюють в життя очікування людей, які після інтенсивного міського життя мріють опинитися в лісі й тиші.

В комплексі є можливість колективного святкування різних свят. Наприклад, до зустрічі Нового року гостям пропонувався не тільки широкий вибір страв у ресторани, а й святкова програма за участю професійного ведучого.

Для святкування весілля комплекс гарантує організацію всіх необхідних заходів, щоб цей день став комфортним, небанальним і дивовижним. Гостям і нареченим пропонується проведення просто неба, святкове оформлення залу і терас, музичний супровід, організація святкування на свіжому повітрі, а також локації для фотосесій, виняткова атмосфера в банкетному залі, бездоганне обслуговування, розваги для дітей і затишний SPA-готель.

«Святкування такого романтичного і неповторного свята двох люблячих сердець повинно бути незабутнім і ідеальним, наскільки це можливо. Зробити цей день бездоганим можуть тільки професіонали, які люблять свою справу і віддають частину душевного тепла молодят і їх гостям» (Hotel SPA, б.р.), — так рекламує свій весільний сервіс персонал комплексу.

Комплекс також позиціонує себе як місце, де зручно проводити корпоративні заходи і бізнес-зустрічі, які передбачають не тільки офіційну, а й розважальну та неформальну частину. Для цього корпоративним клієнтам пропонується конференц-зал на 65 м², що вміщує до 40 осіб, оренда необхідного обладнання для проведення конференцій з повним комплексом послуг для гостей: смачна їжа, затишний готель, красива територія, SPA-центр і привітний персонал тощо. «Наші можливості задовольняють вас незалежно від формату івенту, адже ми можемо запропонувати вам як зручну локацію, так і технічний супровід» (Hotel SPA, б.р.).

Висновки

Динамічні зміни й розширення інтересів людини вимагають змін соціокультурного середовища, яке своєю чергою детермінує діяльність, потреби, само-

почуття, адаптацію і поведінку людини. Тому сучасний сервіс набуває специфічних рис суб'єкт-суб'єктних, проєктуючись в нормативно-ціннісну складову відносин в соціокультурному просторі.

Нині значного поширення набуває туризм «вихідного дня», що висуває нові вимоги до сервісу. Сучасна людина потребує і шукає нових вражень і емоцій. Багато в чому вони залежать від вибору локації і створення концепції майбутніх послуг, тому сучасний сервіс починається з вибору місця для забудови готельно-ресторанного комплексу. Таке місце, на нашу думку, можна знайти і в межах міської території. Прикладом вдалого вирішення концепції культурно-релаксаційної потреби відвідувача і відповідного сучасного сервісу є діяльність комплексу «Hotel SPA» у м. Ворзель (Київська обл.). Окрім низки традиційних послуг з організації харчування і проживання, в ньому велика увага приділяється задоволенню культурно-дозвіллевих і рекреаційно-релаксаційних потреб клієнтів, зокрема маленьких відвідувачів. Отже, в сучасних умовах і в межах міста можна створити комплекс, що відповідатиме всім побажанням людини, яка потребує відновлення фізичних та задоволення психо-емоційних потреб.

■ Список використаних джерел

- Бунтова, Н. В. (2008). *Кадрове забезпечення готельного господарства України: проблеми та шляхи їх вирішення* [Автореферат дисертації кандидата економічних наук, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України].
- Ворзель. (2021, 26 квітня). В *Вікіпедії*. <https://cutt.ly/ZbAohqI>
- Комарніцький, І. О. (2012). *Соціокультурні виміри гостинного сервісу* [Дисертація кандидата культурології, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Кривенко, А. В. (2019). Рекреаційна зона як об'єкт готельного господарства. В *Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Україна, м. Умань, 30–31 жовтня 2019 р. (с. 240–242). Візаві.
- Лукьянова, Л. Г., & Цибух, В. И. (2004). *Рекреационные комплексы*. Вища школа.
- Мальська, М. П., Пандяк, І. Г., & Занько, Ю. С. (2011). *Організація готельного обслуговування*. Знання.
- Мініч, І. М. (2002). *Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз* [Автореферат дисертації кандидата соціологічних наук, Національна академія наук України, Інститут соціології].
- Петрова, І. В., Солоха, Д. В., Ткач, М. М., & Олійник, О. О. (Ред.). (2017). *Культурно-дозвіллева діяльність у сучасному світі* [Монографія]. Видавництво Ліра-К.
- Поплавський, М. М. (2011). *Готельно-ресторанний сервіс*. Макрос.
- Родионова, В. И. (2001). *Сервис в контексте теории культуры* [Диссертація кандидата філософських наук, Южно-Российский государственный университет экономики и сервиса].
- Самодай, В. П., & Кравченко, А. І. (2015). *Організація ресторанної справи*. Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка.

- Сорока, С. В. (2002). *Розвиток підприємств харчування в системі туристичних та рекреаційно-оздоровчих комплексів* [Автореферат дисертації кандидата економічних наук, Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського].
- Шибєр, О. О. (2018). Рекреаційно-дозвілєві практики в контексті становлення індустрії "4.0". *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія*, 27, 117–123.
- Hotel SPA. (б.р.). *Знайди час на відпочинок*. Взято 14 квітня 2021 р. з <https://hotel-spa.kiev.ua>

Reference

- Buntova, N. V. (2008). *Kadrove zabezpechennia hotelnoho hospodarstva Ukrainy: problemy ta shliakhy yikh vyreshennia [Staffing of the Hotel Industry of Ukraine: Problems and Ways to Solve Them]* [Abstract of PhD Dissertation, Council for the Study of Productive Forces of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].
- Komarnitskyi, I. O. (2012). *Sotsiokulturni vymiry hostynnoho servisu [Socio-cultural Dimensions of Hospitality Service]* [PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Kryvenko, A. V. (2019). Рекреативна зона як об'єкт hotelnoho hospodarstva [Recreation area as a hotel facility]. In *Stratehichni perspektyvy turystychnoi ta hotelno-restoranoi industrii v Ukraini: teoriia, praktyka ta innovatsii rozvytku [Strategic Prospects of the Tourism and Hotel and Restaurant Industry in Ukraine: Theory, Practice and Innovation of Development]*, Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference, Ukraine, Uman, October 30–31, 2019 (pp. 240–242). Vizavi [in Ukrainian]
- Luk'yanova, L. G., & Tsiukh, V. I. (2004). *Rekreatsionnye komplekсы [Recreational Complexes]*. Vyshcha shkola [in Russian].
- Malska, M. P., Pandiak, I. H., & Zanko, Yu. S. (2011). *Orhanizatsiia hotelnoho obsluhovuvannia [Organization of Hotel Services]*. Znannia [in Ukrainian].
- Minich, I. M. (2002). *Sotsialni chynnyky i funktsii infrastruktury turyzmu: sotsiologichnyi analiz [Social Factors and Functions of Tourism Infrastructure: a Sociological Analysis]* [Abstract of PhD Dissertation, National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Sociology] [in Ukrainian].
- Petrova, I. V., Solokha, D. V., Tkach, M. M., & Oliinyk, O. O. (Eds.). (2017). *Kulturno-dozvillieva diialnist u suchasnomu sviti [Cultural and Leisure Activities in the Modern World]* [Monograph]. Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Poplavskiy, M. M. (2011). *Hotelno-restoranni servis [Hotel and Restaurant Service]*. Makros [in Ukrainian].
- Rodionova, V. I. (2001). *Servis v kontekste teorii kul'tury [Service in the Context of the Theory of Culture]* [PhD Dissertation. South-Russian State University of Economics and Service] [in Russian].
- Samodai, V. P., & Kravchenko, A. I. (2015). *Orhanizatsiia restoranoi spravy [Organization of Restaurant Inquiries]*. Vydavnytstvo SumDPU imeni A. S. Makarenka [in Ukrainian].

- Soroka, S. V. (2002). *Rozvytok pidpriemstv kharchuvannia v systemi turystychnykh ta rekreatsiino-ozdorovchykh kompleksiv [Development of Food Enterprises in the Systems of Tourist and Recreational and Health Complexes]* [Abstract of PhD Dissertation, Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade] [in Ukrainian].
- Shyber, O. O. (2018). Rekreatsiino-dozvillievi praktyky v konteksti stanovlennia industrii "4.0" [Recreational and reconciliation of practice in the context of the formation of industry "4.0"]. *Ukrainian Culture: the Past, Modern Ways of Development. Culturology*, 27, 117–123 [in Ukrainian].
- Hotel SPA. (n.d.). *Znaidy chas na vidpochynok [Find Time to Rest]*. Retrieved April 14, 2021, from <https://hotel-spa.kiev.ua> [in Ukrainian].
- Vorzel. (2021, April 26). In *Wikipedia*. <https://cutt.ly/ZbAohql> [in Ukrainian].

CULTURAL AND RECREATIONAL COMPONENT SERVICE OF CITY HOTEL AND RESTAURANT COMPLEXES

Oksana Oliinyk

PhD in Cultural Studies,

ORCID: 0000-0002-4687-2408, e-mail: oksana_oliinyk@ukr.net,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the study is to analyse the features of the cultural and recreational component of modern hotel and restaurant service. The research methodology is based on the inclusion of scientific approaches and methods. The tools of culturological, socio-cultural and systemic approaches were used, in particular, to substantiate the socio-cultural and recreational and leisure component and to analyse the practical experience in the field of hotel and restaurant service. The scientific novelty of the study is to substantiate the importance of the cultural and recreational component and the possibility of its satisfaction, in particular on the example of the service of the hotel and restaurant complex Hotel SPA in Vorzel. Conclusions. Dynamic change and expansion of human needs and interests require changes in the socio-cultural environment, which, in turn, determines human activities, needs, well-being, adaptation and behaviour. Therefore, service acquires specific features of subject-subjective, designed into the standard value-based component of the relationship in the socio-cultural space. Nowadays, weekend tourism is becoming more widespread, which puts forward new requirements for the service. Man of today needs and seeks new impressions and emotions. Mainly, they depend on a choice of a location and the creation of the concept of future services. Therefore, modern service begins with choosing a place to build a hotel and restaurant complex. An example of a successful solution to the concept of cultural and relaxation needs of the visitor and the current related service is the activity of the Hotel SPA in Vorzel. In addition to some traditional catering and accommodation services, it pays great attention to meeting customers' cultural, leisure and recreational needs and is child friendly.

So, under current conditions and within the city, you can create a complex that will meet all the wishes of a person who needs to restore physical and psychoemotional needs.

Keywords: cultural and recreational component; service; hotel and restaurant complex; Vorzel

КУЛЬТУРНО-РЕКРЕАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ СЕРВИСА ГОРОДСКИХ ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННЫХ КОМПЛЕКСОВ

Олейник Оксана Николаевна

Кандидат культурологии,

ORCID: 0000-0002-4687-2408, e-mail: oksana_oliinyk@ukr.net,

Киевский национальный университет культуры и искусств,

Киев, Украина

Аннотация

Цель статьи — проанализировать особенности культурно-рекреационной составляющей современного гостинично-ресторанного сервиса. Методология исследования основана на инклюзии научных подходов и методов. Инструментарий культурологического, социокультурного и системного подходов использовался для обоснования социокультурной и рекреационно-досуговой составляющей и анализа практического опыта в сфере гостинично-ресторанного сервиса. Научная новизна исследования заключается в обосновании важности культурно-рекреационной составляющей и возможности ее удовлетворения, в частности на примере сервиса гостинично-ресторанного комплекса «Hotel SPA» в г. Ворзель. Выводы. Динамические перемены и расширение интересов человека требуют изменений социокультурной среды, что, в свою очередь, детерминирует деятельность, потребности, самочувствие, адаптацию и поведение человека. Сервис приобретает специфические черты субъект-субъектных, проецируясь в нормативно-ценностную составляющую взаимоотношений в социокультурном пространстве. Сейчас широкое распространение приобретает туризм «выходного дня», что выдвигает новые требования к сервису. Современный человек нуждается и ищет новых впечатлений и эмоций. Во многом они зависят от выбора локации и создания концепции будущих услуг, поэтому современный сервис начинается с выбора места для застройки гостинично-ресторанного комплекса. Примером удачного решения концепции культурно-релаксационной потребности посетителя и соответствующего современного сервиса является деятельность комплекса «Hotel SPA» в г. Ворзель. Кроме ряда традиционных услуг по организации питания и проживания, в нем большое внимание уделяется удовлетворению культурно-досуговых и рекреационно-релаксационных потребностей клиентов, в том числе маленьких посетителей. Следовательно, в современных условиях и в пределах города можно создать комплекс, который будет отвечать всем пожеланиям человека, требующего восстановления физических и удовлетворения психоэмоциональных потребностей.

Ключевые слова: культурно-рекреационная составляющая; сервис; гостинично-ресторанный комплекс; Ворзель

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236022
УДК 008:32]:316.774

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Танська Людмила Вацлавівна

Старший викладач,
ORCID: 0000-0001-7607-4688, e-mail: tanska2008@ukr.net,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,
вул. Львівська, 23, Київ, Україна, 01115

Для цитування:

Танська, Л.В. (2021). Культурологічні виміри функціонування медіакультури на пострадянському просторі. *Питання культурології*, (37), 200-209. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236022>.

Анотація

Мета статті — визначити культурологічні виміри проблеми функціонування медіакультури як політичної реальності на пострадянському просторі в контексті глобалізаційних процесів. Методологію дослідження становлять теоретико-інтерпретаційні настанови культуротворення щодо визначення специфіки презентації пострадянського простору сучасної культури (холізм як домінанта системи; антихолізм як визначення особистісного статусу медіапродукту). Наукова новизна полягає у розкритті особливостей категорії «політична культура» на пострадянському просторі як цілісності медіапродукту. Висновки. Визначено, що медіакультуру як політичний простір пов'язують з технологічними ознаками самоздійснення процесів, які визначаються владними перетвореннями (досягнення влади, отримання влади, втрата влади), вона також характеризує культуру загалом, є локусом політики. Медіакультура як інтенція владного дискурсу є владою слова, образу, автентичних імперативів поведінки, діяльності, стану. Політика і медіакультура утворюють одне ціле, яке потребує специфікації комунікативного простору. Доведено, що модернізм трансформаційної політики пострадянського простору призводить до його радикалізації, а простір медіа стає орієнтованим на картинки-етикетки іміджів політиків. Ідея екстраполяції західних технологій політичного процесу, як і моделей прискореного розвитку економіки хоча й виглядає спокусою, однак є моделлю архаїзації пострадянського простору. Транзитологія як теорія, що обслуговує транзит культурних та економічних, технологічних цінностей в Україні, лише маркує стан уподібнення західним іміджам і реаліям, які не приносять реальної користі. Цей транзит здається ідеалом, який описується в рубриках сучасного маркетинг-міксу політичних реляцій, зокрема у вимірі моделей трансформації політичних систем

незалежних країн. Втім, справжню публічну легітимність він може отримати лише в просторі медіакультури.

■ **Ключові слова:** медіакультура; політика; політична культура; влада; дискурс; електорат

■ Вступ

Пострадянська культура має доволі однозначні детермінанти свого самоздійснення у вигляді тотальної політизації та карнавалізації комунікацій. Феноменологічно це проявляється засиллям екранних політизованих шоу та редукцією моралі, естетики до екстракт-ерзаців видовищ, які пов'язують з пропагандистськими акціями тих чи інших владних інституцій. Образний інструментарій політичного шоу-бізнесу формується між треш-культурою (у медіадискурсі вже легко адаптується нецензурна лексика) та гламур-культурою з її імагінацією «успіху», «багатств», «гри». Втім, гра як прафеномен теж редукується до змагальності як такої, де всі засоби дозволені.

Проблема культурологічних імплікацій медіадискурсу як політичної реальності культури досліджена у роботах Х. Аренд (2000), О. Білого (2006), Є. Бистрицького (1995), А. Глюксмана (1994), Д. Кампера (2010), Н. Лумана (2001), М. Рябчука (2010), В. Савчука (2013), М. Фуко (1994), та ін., проте недостатньо визначеною є специфіка соціокультурних реалій медіа в пострадянській культурі.

■ Мета статті

Мета статті — визначити культурологічні виміри проблеми функціонування медіакультури як політичної реальності на пострадянському просторі в контексті глобалізаційних процесів. Методологію дослідження становлять теоретико-інтерпретаційні настанови культуротворення щодо визначення специфіки презентації пострадянського простору сучасної культури (холізм як домінанта системи; антихолізм як визначення особистісного статусу медіапродукту). Наукова новизна полягає у розкритті особливостей категорії «політична культура» на посткомуністичному просторі як цілісності медіапродукту.

■ Виклад матеріалу дослідження

Феномен медіа свідчить про опосередкування комунікативних процесів у соціумі. Якщо йдеться про пострадянський соціум, то не можна говорити про владу, політику як медіареалії поза тими економічними та соціальними трансформаціями, які відбулися з втратою великих наративів (комуністичний ідеал, рівність, справедливість тощо) та переходом з соціалістичної моделі економіки на капіталістичну. Автохтонний капіталізм пов'язують з олігархатом, а етатизм у незалежних країнах з неусталеною формою демократії, неототалітаризмом, охлократією та ін. Формою адаптації до нерівності, що взагалі характерно для глобалізаційних процесів, стає карнавалізація та ескалація ігрового витоку культуротворення в медіапросторі як системі опосередкування відносин влади та електорату. Замість рівності маніфестується егалітаризм смаків, флеш-іміджів,

моделей поведінки та культивуванні стану реципієнта політичних шоу-реаліті як експресивного, спонтанного, неконтрольованого. Буфонада, балаган, бурлеск усувають логіку вибору цілі, принципи визначення цінностей.

Реконструкцію феномена медіакультури у посткомуністичному просторі, на нашу думку, варто починати з дефініції «соціальної дії» М. Вебера, його ідеальної моделі або ідеалізованої моделі капіталізму, яка стала відправним пунктом легітимації політичної культури сучасності. «Дією ми називаємо дію людини (незалежно від того, має вона зовнішній чи внутрішній характер, зводиться до невтручання або до терплячого сприйняття), оскільки індивід, що діє, або індивіди пов'язують з ним суб'єктивний смисл. «Соціальними» ми називаємо такі дії, котрі здійснюються діючою особою або діючими особистостями, що відповідає сенсу та співвідноситься з діями інших людей і орієнтується на нього» (Вебер, с. 602–603). Отже, така абстрактна характеристика, де носієм владних інтенцій стає особистість, яка здійснює вольове цілепокладання, має свою традицію. Носієм влади вважаються групи, партії, що, однак, не скасовує первинного сенсу соціальної дії, де носієм влади є індивід, особистість, що має здатність до цілепокладання.

Обирають не класи — обирають конкретну людину. Електорат виборців також не можна замінити абстракціями «колектив», «клас» чи будь-який інший гурт. Особливо це стало зрозуміло після виникнення незалежних країн, які втратили попередні ідеологічні орієнтири. Можна вважати, що соціальна дія як суб'єктна інтенція, як цілісність дії, події, як реальність призводить до конкретних владних трансформацій. Це і є той компас, який фактично призводить до того, що політика є соціально дієвим простором, орієнтованим на публічність, легітимність, легітимацію політичної дії або соціальної події, змодельованої мас-медіа на екрані. Втім, презентація комплексу цілепокладання і цілездійснення, які є мотивованими, зазвичай в медіапросторі відсутня. Сенс, ціль усуваються і заміщуються ігровим простором змагань.

Відтак влада розуміється як те, що спонукає або здійснює можливості людини реалізувати свою волю, а також структурувати волю інших, впливати на поведінку людей. За цим стоять легітимні інституції реалізації влади, зокрема весь комплекс медіа. Медіа моделюють спосіб визначення соціальної дії як певної системи організації і самоорганізації в суспільстві. Визначають різні типи влади: політичну, економічну, державну, сімейну та ін. Влада спирається на певні механізми її самоздійснення, які зазначаються як зацікавленість, переконання, обіцянки, залякування тощо. Цей комплекс використовують по-різному. Так, зокрема в тоталітаризмі превалює страх як домінуючий мотив поведінки, у демократичних системах домінує орієнтація на зацікавленість, переконання. Однак слід відрізнити систему влади або політики від культури здійснення владних функцій чи функціонування політичної культури. У пострадянському просторі цієї диференціації не відбулося, тому панує синкретизм архаїчного типу, феномен медіапосередника перетворюється на медіазасіб донесення політизованої інформації.

Потрапляючи в систему пострадянських трансформацій, політична культура моделює капіталістичну систему розвитку, приймаючи систему автохтонного

капіталізму, тобто місцевої форми капіталістичних відносин, а також приймає систему модернізації, що є традиційною для розвинутого капіталізму Заходу.

М. Рябчук (2010) в інтернет-виданні пише про українські посткомуністичні трансформації та зазначає, що ідеальна демократія, як і абсолютний авторитаризм, є певними абстракціями. Між цими двома полюсами знаходиться величезний спектр різноманітних режимів, котрі умовно класифікуються як консолідовані ліберальні демократії, неконсолідовані демократії, ліберальні електоральні демократії, які мають ще назву амбівалентних режимів, конкурентний або неконсолідований авторитаризм, консолідований авторитаризм, закриті диктаторські авторитарні режими. М. Рябчук (2010) зауважує: «Розвиток України може бути хорошою ілюстрацією такого руху, точніше коливання між безпорадним плюралізмом і політикою домінуючої влади — з поступовим сповзанням до консолідованого тоталітаризму в останні роки Леоніда Кучми, встановленням дисфункціональної демократії за Віктора Ющенка і виразних проявів авторитаристських тенденцій за Віктора Януковича, з перспективою утвердження країн навіть не конкурентного авторитаризму, а цілком гегемоністичного — як в Росії, Білорусі. Я не знаю, чи є вихід з цього порочного кола, оскільки падіння консолідованого авторитаризму рано чи пізно відбудеться. <...> Всі країни опинилися в "сірій зоні", яка залишилася досить привабливим і комфортним середовищем для місцевих національних еліт, вони фактично залишилися старою номенклатурою і стали бюрократичною системою, що просто перейшла з однієї системи суперетатизму до суперетатизму розбудови національних держав. Цю систему можна характеризувати як "національний етатизм"».

Зважаючи на те, що країни пострадянського простору знаходяться в різних «екологічних зонах» демократії та авторитаризму, їх політичні медіа варіюють модель синкретизму влади та медіадискурсу. Система імагінації влади формується тим типом ідентичності, що задають медіа, які пропонують перспективу розвитку країни. «Наздоганяюча модель» розвитку є пріоритетною, адже вона не призводить до виникнення певних систем ідентифікації акторів глобалізаційних процесів у пострадянському та посткомуністичному просторі. В. Федотова, В. Колпаков, Н. Федотова (2008) пишуть: «"Наздоганяюча модель" модернізації складає острови, анклавів сучасного життя у тих країнах, які розвиваються із запізненням. Це Сан-Паулу і Ріо-де-Жанейро в Бразилії, великі міста Мексики, Бомбей і декілька островів "зеленої революції" в Індії, Стамбул і великі міста Туреччини, Москва і Санкт-Петербург в Росії, що відрізняються своїм способом життя і станом свідомості від російської провінції. Ці анклавів, безумовно, полегшують завдання модернізації, але водночас вони посилюють соціальну несправедливість та створюють можливості неусталених соціальних балансів. Модернізація наздоганяючого типу здійснює явну нерівність, що обіцяє, однак має рівні шанси (чого не було в традиційному суспільстві), і оскільки цей шанс існує не для багатьох, це утворює соціальну небезпеку, ситуацію неусталеності, що сприяє можливості у Росії повернутися до комунізму, у Туреччині — до фундаменталізму, в Мексиці і подібних країнах — до традиціоналізму, повстань селян, опору націоналістів» (с. 106).

Досвід Китаю показав, що у своїй системі політичної влади, яка є суто адаптивною, залишаючи ідеологічно всі пріоритети комуністичної риторики, країна швидко адаптує капіталістичний технологічний досвід західних реалій виробництва. Це призвело до певного синтетизму, який має все ж таки знайти свою духовну легітимність. Втім, традиційні китайські релігії автентичного суспільства відкинуті, але й атеїзм не став панівним, Китай знаходиться в тій стадії трансформації, яку можна умовно назвати тотальною «рутинізацією» духовного, економічного і політичного життя.

Рутинізація не є уніфікацією, гомогенізацією, вона лише визначає амбівалентність, напруженість і пошук виходу в коридорі простих і однозначних рішень. Проте в межах адаптивного типу цивілізаційного будівництва, який притаманний і Японії, ця можливість поки що виглядає життєздатною. Японія на певному етапі закінчила свою модернізацію. Ніхто не очікував, що це відбудеться, але як носій екологічно орієнтованого типу системогенезу культури і цивілізації Японія відмовилася від екстенсивного типу модернізації і вважає, що варто зберегти свою національну ідентичність. Контрфракція систем екстенсивного і інтенсивного розвитку свідчить про те, що національна ідентичність формується на вістрі інтенсифікації духовних цінностей, а глобалізаційні інтенції пов'язані з екстенсивним захопленням технологій, територій, формуванням можливостей соціальних змін і всього того, що в модернізаційному комплексі призводить до зростання капіталу, могутності (технологічної, економічної та ін.). Отже, вибір парадигми розвитку у посткомуністичному просторі призвів до того, що трансформувалася і модель секулярної етики — духу капіталізму, яка сформувалася в системі рутинізації протестантизму, за Вебером. Релігія як домінантна системотворча засада теж трансформується, на її місце приходить бізнес. Радикально змінюється сфера публічності як комунікативний феномен.

Публічність — це соціальний феномен, що характеризує всезагальність дієвих актів людини, які мають легітимність завдяки їх соціальній репрезентативності в тому чи іншому культурному осередку. Будь-яка влада, політична система так чи інакше застосовують адекватні форми публічності і намагаються використати їх максимально автентично. Імперський масштаб тоталітаризму, мегаломанія як в архітектурі, так і в політичному житті, побуті створював певний образ надлишковості простору буття або місця людини в бутті, яке є уявним наміряним, корелює з етикою різного типу концтаборів, тотальним обмеженням прав і сфер існування людини.

Х. Аренд (2000) показує, що публічність дає можливість владі здійснити дві її функціональні парадигмічні засади: можливість прощати, коли людина публічна так чи інакше занурюється в стан так званого тотального зла та метафізичної провини, і помсти, — коли всі системи імагінації публічного соціуму орієнтовані на селекцію електорату. Світ існує у світі війни всіх проти всіх, за Гоббсом. Образ цієї війни є фактично образом глобалізації, сили (м'якої чи жорсткої). Перманентні війни «розкидані» землею кулею, призводять до винищення святих місць, в яких народжувалось християнство, як це відбулося в Сирії. Конфлікти свідчать про те, що війна є не випробуванням, а механізмом влади, яка себе і стверджує.

Зазвичай девальвацію цінностей пов'язують з вирішальною констатацією ненадійності їх фундаменту: «Якщо Бог помер, то все дозволено». Проте все складніше — раз у раз повторюване, вульгарне трактування цієї сентенції без проникнення в її суть вульгаризує ситуацію. Згідно з Ніцше, нерв сучасного нігілізму не є фактичною даністю, а є актом, який припускає, що все ж таки лишається щось, більше за людину — реаліті. У Декарта це був сумнів. Треба, однак, зрозуміти, якщо ми втратили Бога, то не можемо все собі дозволити.

Тобто сучасна репресована свідомість медіа, сучасний нігілізм і політичний кінізм — це те, що можна назвати політичним нігілізмом, який інколи закінчується політичним самогубством. Досвід майданів України це підтверджує надзвичайно гостро. Медіапростір моделює суїцидальні темпоральності самоздійснення влади в масках карнавалу та буфонади, перетворює соціальну дію на подію — сценічний акт імагінації владних акцій. Як зірвати стоп-кран (Д. Кампер) шаленого двигуна політичного суїциду у посткомуністичних країнах? Д. Кампер (2010) як фахівець з медіакультури апелює до нетривіальної пам'яті болю, жалю, любові: «Кажуть, що абсолютно байдуже, коли і де людина живе. Час, який неможливо виміряти, забутий, а простір та дивовижна далечина в замкненому універсумі розрахунків, вважається застарілим, в кращому разі виступає як перешкода, як вимір неподільного залишку. Людина все більше примушена продовжувати своє життя як безтілесна сутність, як ангел, як дух. У неї забрали не тільки слух і зір, але також — нюх, смак і дотик. А ще й вимагають погодитися з такою долею. До того ж будь-яке сприйняття псується через підключення до абстрактного світу, який існує як моделі, формули, таблиці. Вигадане майже замінило і знищило дане» (с. 48). Ці слова спонукають до переоцінки цінностей «комуністичного» минулого, спільних для всіх незалежних країн — болю, жаху, жалю «котлованного» раю на землі. На жаль, сучасні мас-медіа не мають цієї пам'яті, а всі інститути національної пам'яті політизують реальність.

А. Яковець (2007) зазначає: «Сутність проблеми полягає у тому, що більшість ЗМК істотно відстали від суспільних перетворень, запізнилися у намаганні відповісти на реальні політичні, соціальні та економічні запити і потреби українського суспільства, зокрема донедавна імпозантні екранні версії подій, які пропонували провідні українські телеканали, нині часто виглядають карикатурно» (с. 133).

■ Висновки

Визначено, що модернізм трансформаційної політики пострадянського простору призводить до його радикалізації. Простір медіа стає радикалізованим і орієнтованим на політичну боротьбу, що постійно продукують нові претенденти на владні крісла. Це псує розум, розчаровує виборців. Електорат — помарнілий і вимучений обіцянками, виснажений картинками-етикетками іміджів політиків, зневірюється. Ідея транзиту, тобто екстраполяції західних технологій політичного процесу і взагалі західних моделей, так званого прискореного розвитку економіки виглядає спокусою і є тією ж самою моделлю архаїзації пострадянського простору. Транзитологія як теорія, що обслуговує транзит культурних та економічних, технологічних цінностей в Україні, лише маркує стан уподібнення

західним іміджам і реаліям, які мало про що свідчать. Не менш гостро подібні проблеми постають в інших країнах пострадянського простору, які перетворюються на сировинний анклав Заходу.

Отже, медіальний вектор імагінації комунікативного простору презентує актуальну проблему філософської та культурологічної рефлексії в просторі пострадянського виміру культуротворення, що визначає метрику транскрипції перехідного періоду як стану трансформації соціуму, яка так чи інакше орієнтована на транзит західних цінностей. Цей транзит здається ідеалом, який описується в рубриках сучасного маркетинг-міксу політичних реляцій, зокрема у вимірі моделей трансформації політичних систем незалежних країн. Втім, справжню публічну легітимність він може отримати лише в просторі медіакультури.

■ Список використаних джерел

- Арендт, Х. (2000). *Vita activa, или О деятельности жизни* (В. В. Библихин, Пер.). Алетея.
- Бистрицький, Е. (1995). Посткомуністична філософія посткомуністичної доби. В *Політологія посткомунізму* (с. 13–67). Політична думка.
- Білий, О. (2006). Національна держава, влада і усталення інфрамістества. В Л. Березницька (Ред.), *Contemporary art – нові території*, Міжнародна науково-практична конференція, Київ, Україна (с. 118–148). EIDOS.
- Вебер, М. (1990). *Избранные произведения*. Прогресс.
- Глюксман, А. (1994). *Одинадцять заповідь*. Дух і Літера.
- Кампер, Д. (2010). *Тело. Насилие. Боль*. Издательство Русской христианской гуманитарной академии.
- Луман, Н. (2001). *Власть* (А. Антоновский, Пер.). Праксис.
- Рябчук, Н. (2010, 1 июня). *Украинская посткоммунистическая трансформация: между дисфункциональной демократией и неконсолидированным авторитаризмом*. <https://polit.ru/article/2010/06/01/ukraine/>
- Савчук, В. (2013). *Медиафилософия. Присуп реальности*. Издательство Русской христианской гуманитарной академии.
- Федотова, В. Г., Колпаков, В. А., & Федотова, Н. Н. (2008). *Глобальный капитализм: три великих трансформации*. Культурная революция.
- Фрээр, Дж. Дж. (1983). *Золотая ветвь: Исследование магии и религии* (М. Рыклин, Пер., 2-е изд.). Издательство политической литературы.
- Фуко, М. (1994). *Слова и вещи. Археология гуманитарных наук* (В. П. Визгин, Н. С. Автономова, Пер.). А-сад.
- Яковець, А. В. (2007). *Телевізійна журналістика: теорія і практика* (2-е вид.). Видавничий дім "Києво-Могилянська академія".

■ References

- Arendt, H. (2000). *Vita activa, ili O deyatel'noi zhizni [Vita Activa, or About Active Life]* (V. V. Bibikhin, Trans.). Aleteya [in Russian].
- Bilyi, O. (2006). *Natsionalna derzhava, vlada i ustalennia inframystetstva [Nation-state, power and the establishment of information art]*. In L. Bereznytska (Ed.), *Contemporary art – novi terytorii [Contemporary Art – New Territories]*, Proceedings of the International scientific-practical conference, Kyiv, Ukraine (pp. 118–148). EIDOS [in Ukrainian].

- Bystrytskyi, E. (1995). Postkomunistychna filosofiia postkomunistychnoi doby [Post-communist philosophy of the post-communist era]. In *Politolohiia postkomunizmu [Political Science of Post-communism]* (pp. 13–67). Politychna dumka [in Ukrainian].
- Fedotova, V. G., Kolpakov, V. A., & Fedotova, N. N. (2008). *Global'nyi kapitalizm: tri velikikh transformatsii [Global Capitalism: Three Great Transformations]*. Kul'turnaya revolyutsiya [in Russian].
- Foucault, M. P. (1994). *Slova i veshchi. Arkheologiya gumanitarnykh nauk [Words and things. Archeology of the Humanities]* (V. P. Vizgin, N. S. Avtomomova, Trans.). A-cad [in Russian].
- Frazer, J. G. (1983). *Zolotaya vetv': Issledovanie magii i religii [The Golden Bough: A Study in Magic and Religion]* (M. Ryklin, Trans., 2nd ed.). Izdatel'stvo politicheskoi literatury [in Russian].
- Glucksmann, A. (1994). *Odynadtsiata zapovid [The Eleventh Commandment]*. Dukh i Litera [in Ukrainian].
- Kamper, D. (2010). *Telo. Nasilie. Bol' [Body. Violence. Pain]*. Izdatel'stvo Russkoi khristianskoi gumanitarnoi akademii [in Russian].
- Luhmann, N. (2001). *Vlast' [Power]* (A. Antonovskii, Trans.). Praksis [in Russian].
- Ryabchuk, N. (2010, Juni 1). *Ukrainskaya postkommunisticheskaya transformatsiya: mezhdudisfunktsional'noi demokratiei i nekonsolidirovannym avtoritarizmom [Ukrainian Post-Communist Transformation: Between Dysfunctional Democracy and Unconsolidated Authoritarianism]*. <https://polit.ru/article/2010/06/01/ukraine/> [in Russian].
- Savchuk, V. (2013). *Mediafilosofiya. Pristup real'nosti [Media Philosophy. A Fit of Reality]*. Izdatel'stvo Russkoi khristianskoi gumanitarnoi akademii [in Russian].
- Weber, M. (1990). *Izbrannye proizvedeniya [Selected Works]*. Progress [in Russian].
- Yakovets, A. V. (2007). *Televiziina zhurnalistyka: teoriia i praktyka [Television Journalism: Theory and Practice]* (2nd ed.). Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohylianska akademiia" [in Ukrainian].

CULTURAL DIMENSIONS OF MEDIA CULTURE FUNCTIONING IN THE POST-SOVIET SPACE

Liudmyla Tanska

Senior Lecturer,

ORCID: 0000-0001-7607-4688, e-mail: tanska2008@ukr.net,
Open International University of Human Development "Ukraine",
Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to determine the cultural dimensions of media culture functioning issue as a political reality in the post-Soviet space in globalisation. The research methodology consists of culture forming theoretical and interpretive attitudes to determine the specifics of the presentation of the post-Soviet space of contemporary culture (holism as the dominant of the system; anticholism as the determination of the personal status of a media

product). The scientific novelty is to reveal the features of the “political culture” category in the post-Soviet space as the integrity of a media product. Conclusions. The article determines that media culture as a political space is associated with technological signs of self-realisation of processes that are fixed by power transformations (achieving power, gaining power, losing power); it also characterises culture as a whole, as the locus of politics. Media culture as the intention of power discourse is the power of the word, image, authentic imperatives of behaviour, activity, and state. Politics and media culture form a single whole that requires the specification of the communication space. It is proved that the modernism of the transformational policy of the post-Soviet space leads to its radicalisation, and the media space becomes focused on pictures-labels of politicians' images. The idea of extrapolating Western political strategies and models of accelerated economic development, although it looks tempting, is a model of archaisation of the post-Soviet space. Transitology as a theory that serves the transit of cultural, economic, and technological values in Ukraine only marks the state of likeness to Western images and realities that do not bring real benefits. This transit seems to be ideal, described in the headings of the modern marketing mix of political communiques, particularly within the transformation models of political systems of independent states. However, it can get real public legitimacy only in the media culture space.

■ **Keywords:** media culture; politics; political culture; power; discourse; electorate

■ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗМЕРЕНИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МЕДИАКУЛЬТУРЫ НА ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

■ Танская Людмила Вацлавовна

■ *Старший преподаватель,*

ORCID: 0000-0001-7607-4688, e-mail: tanska2008@ukr.net,

*Открытый международный университет развития человека «Украина»,
Киев, Украина*

■ Аннотация

Цель статьи — определить культурологические измерения проблемы функционирования медиакультуры как политической реальности на постсоветском пространстве в контексте глобализационных процессов. Методологию исследования составляют теоретико-интерпретационные культуротворческие установки по определению специфики презентации постсоветского пространства современной культуры (холизм как доминанта системы; антихолизм как определение личного статуса медиапродукта). Научная новизна заключается в раскрытии особенностей категории «политическая культура» на постсоветском пространстве как целостности медиапродукта. Выводы. Определено, что медиакультуру как политическое пространство связывают с технологическими признаками самореализации процессов, которые определяются властными преобразованиями (достижение власти, получение власти, потеря власти), она также характеризует культуру в целом, является локусом политики. Медиакультура как интенция властного дискурса является властью слова, образа, аутентичных

императивов поведения, деятельности, состояния. Политика и медиакультура образуют одно целое, которое требует спецификации коммуникативного пространства. Доказано, что модернизм трансформационной политики постсоветского пространства приводит к его радикализации, а пространство медиа становится ориентированным на картинкетки имиджей политиков. Идея экстраполяции западных технологий политического процесса, как и моделей ускоренного развития экономики хотя и выглядит соблазном, однако является моделью архаизации постсоветского пространства. Транзитология как теория, которая обслуживает транзит культурных и экономических, технологических ценностей в Украине, только маркирует состояние уподобления западным имиджам и реалиям, которые не приносят реальной пользы. Этот транзит выглядит идеалом, который описывается в рубриках современного маркетинг-микса политических реляций, в частности в измерении моделей трансформации политических систем независимых стран. Впрочем, настоящую публичную легитимность он может получить только в пространстве медиакультуры.

■ **Ключевые слова:** медиакультура; политика; политическая культура; власть; дискурс; электорат

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236024
УДК 008:004.9

GARTNER HYPE CYCLE ЯК МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Трач Юлія Василівна

Кандидат педагогічних наук, професор,
ORCID: 0000-0003-2963-0500, e-mail: 0411@ukr.net,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Трач, Ю.В. (2021). Gartner Hype Cycle як методика аналізу закономірностей розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Питання культурології*, (37), 210-221. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236024>.

Анотація

Мета статті — схарактеризувати Gartner Hype Cycle methodology як спробу виявлення закономірностей розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні загальнонаукової групи формально-логічних методів, таких як аналіз, синтез, абстрагування, а також системного і структурно-функціонального підходів. Наукова новизна полягає у тому, що у роботі розширено уявлення про методики аналізу тенденцій і закономірностей розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, звернено увагу на необхідність врахування даних наявних методик оцінювання стану розвитку ІКТ в гуманітарних дослідженнях для отримання більш обґрунтованих висновків. У статті акцентовано на необхідності всебічного і ґрунтовного аналізу з погляду гуманітаристики досягнень, тенденцій, закономірностей і перспектив розвитку інформаційно-комунікаційних технологій — одного з ключових чинників життєдіяльності сучасного суспільства. Подано класифікацію ІКТ, що ґрунтується на врахуванні видів і способів отримання та обробки інформації. Наведено детальний аналіз Gartner Hype Cycle methodology, звернено увагу на її недоліки. Висновки. Наголошено, що оскільки сфера інформаційних і комунікаційних технологій схильна до постійних змін і надзвичайно швидкого, а головне — непередбачуваного розвитку мало не щохвилини, то кожна зміна поколінь засобів інформаційної технології вимагає не просто навчання і підвищення кваліфікації, а й радикальної зміни мислення фахівців і користувачів, зміни обладнання тощо. Звернено увагу, що розробка та використання в численних сферах життєдіяльності людини NBIC-технологій зумовлює необхідність, по-перше, прийняття неминучості процесу застосування прогресивних технологій, якими б неймовірними і фантастичними не здавалися наслідки їх впровадження; по-друге, послідовного

культурологічного осмислення й адекватного супроводу пов'язаних із цим процесом досягнень і ризиків.

■ **Ключові слова:** методика Gartner Hype Cycle; інформаційно-комунікаційні технології; закономірності розвитку інформаційно-комунікаційних технологій

■ **Вступ**

Вектор соціокультурної динаміки сьогодні істотною мірою визначається інноваційними процесами, що відбуваються під впливом науково-технічного прогресу у сфері соціально-економічних і навіть духовних технологій. Ці процеси взаємопов'язані з процедурами відкриттів, які в принципі є важко прогнозованими, і тому невизначеність постає нормою розвитку сучасного інноваційного суспільства. Саме через те, що потужність сучасних технологій стає все більш непередбачуваною, в науці переважає думка, що XXI ст. має стати століттям гуманітарного знання, за допомогою якого людина змогла б приборкати ті сили, які нею ж і були активовані в попередні часи. Отож, об'єктивні тенденції суспільного розвитку та виникаючі проблеми змушують по-новому поглянути на роль гуманітарного знання і відповідно до цього вибудовувати всю систему не лише гуманітарних досліджень, а й гуманітарної освіти. Відтак, одним із питань, що потребує всебічного і ґрунтовного аналізу й переосмислення з точки зору гуманітаристики, є досягнення, тенденції, закономірності і перспективи розвитку інформаційних технологій (ІТ) — одного із ключових чинників життєдіяльності сучасного суспільства. Дослідження у цьому напрямі вкрай важливі, оскільки без гуманітарного знання і вироблених на його основі критеріїв потужні індустріальні, інформаційні інструменти, створені людським генієм, можуть перетворитися на засіб поневолення самої людини. Саме тому сьогодні необхідний ґрунтовний гуманітарний аудит, який би допомагав суспільству спрямовувати енергію інноваційного процесу в творчому напрямі.

Використання дослідницьких звітів авторитетних міжнародних організацій з виявлення тенденцій і закономірностей появи і подальшого розвитку ІТ виступає переважно ІТ-експертам і практикам в ІТ-сфері, і майже не зустрічається в наукових працях, в яких заведено аналізувати перспективи розвитку ІТ, ґрунтуючись на прогнозах футурологів, висновках представників гуманітаристики, які недостатньо обізнані із специфікою розвитку ІТ-сфери тощо. Це призвело до появи однотипних публікацій, в яких спрощено висвітлюється означене питання. Можна відзначити лише окремі праці українських і закордонних дослідників, які торкаються проблематики структури та складників ІТ-ринку, індексу мережевої готовності на основі розроблення трендів субіндексу «використання ІТ», у тому числі й методик аналізу тенденцій і закономірностей появи і подальшого розвитку ІТ. Так, С. Войтко та Т. Сакалош (2007) досліджують ІТ-ринок і на основі цих даних пропонують структуру ринку інформаційно-комунікаційних товарів та послуг. Тенденції розвитку ІТ-ринку також досліджує О. Бавико (2015), і пропонує власну модель його структури, що включає систему взаємопов'язаних сегментів із продажу апаратного забезпечення та надання відповідних послуг у межах галузей інформаційних технологій і телекомунікації. О. Чорна (2012) обґрунтовує

можливість використання циклу надочікувань для виявлення тенденцій розвитку хмарних технологій. У працях А. Ставицької (2016; 2017) розглянуто потенціал і тенденції розвитку ІТ-ринку України, а також інтегральні характеристики світового ІТ-ринку, здійснено аналіз індексних показників, які найбільше використовуються для з'ясування глобальної конкурентоздатності країн на світовому ІТ-ринку тощо. С. Шевченко (2017) у своїй праці робить наголос на специфічних ознаках людиноорієнтованих технологій у контексті NBICS-конвергенції, при цьому звертає увагу і на цикл хайпа. Є. Конніков та О. Коннікова (Конніков & Коннікова, 2020) на підставі аналізу наукових здобутків з таких напрямів, як Science, Technology and Innovation Studies і Media Studies, узагальнюють основні дослідницькі питання в галузі вивчення хайпа, а також обґрунтовують його характерні ознаки в digital-середовищі, і врешті решт дають відповідь на питання, яким чином можна використовувати теорію життєвого циклу для монетизації хайпа, оперативно реагуючи на стрімке зростання популярності в digital-середовищі певної події чи явища. Таким чином, дослідження останніх років не повною мірою використовують експертні висновки щодо тенденцій і закономірностей появи і розвитку ІТ, що робить наявні теоретичні напрацювання з цього питання недостатньо обґрунтованими, особливо в гуманітарних дослідженнях.

■ **Мета статті**

Мета статті — схарактеризувати Нуре Сycle як спробу виявлення закономірностей розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні загальнонаукової групи формально-логічних методів, таких як аналіз, синтез, абстрагування, а також системного і структурно-функціонального підходів.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

Сьогодні рівень розвитку інформаційних технологій досяг небувалого рівня і здатен задовольнити професійні й побутові потреби людини мало не в усіх сферах її життєдіяльності. Однак класифікувати усю сукупність ІТ за чітко визначеними ознаками вкрай складно, зважаючи на кілька аргументів: а) ІТ володіють інструментарієм: технічним, інформаційним, програмним, методичним та організаційним забезпеченням; б) ІТ постійно розвиваються, при цьому з'являються нові технології, що ґрунтуються на попередніх розробках, а існуючі ІТ розвиваються і видозмінюються на основі нових методів, процесів, інструментальних і технічних засобів реалізації ІТ. Відтак розробити класифікацію ІТ з використанням традиційно застосовуваного ієрархічного представлення класифікацій практично неможливо.

Однією з найбільш докладних є класифікація ІТ, що ґрунтується на врахуванні видів і способів отримання та обробки інформації, виходячи з положення про мету ІТ — реєстрація, зберігання, перетворення і надання інформації для аналізу і використання її людиною при прийнятті рішень. Згідно з цією класифікацією, головними видами ІТ є: 1) технології спілкування людини та ЕОМ (операційні системи; технології алгоритмізації і програмування; технології шифрування і кодування; технології тестування); 2) технології реєстрації,

зберігання і представлення даних (технології створення баз даних, СУБД; технології побудови і створення сховищ даних; хмарні технології; технології мультимедіа); 3) технології пошуку інформації (технології пошуку в базах даних; технології документального інформаційного пошуку; технології пошуку фактографічних даних); 4) технології обробки і транзакцій (технології обробки числових і символічних даних; технології підготовки текстових і табличних даних; OLPT-технології); 5) технології обробки даних та отримання знань для прийняття рішень (OLPT-технології і «вітрини»; технології отримання знань з даних Data Science (KDD, ETL, Data Mining); методологія SADT, RAD- і CASE-технології; технології імітаційного моделювання); 6) технології створення систем управління підприємством та організаціями (технології створення автоматизованих систем управління та автоматизованих інформаційних систем; технології створення предметно-орієнтованих інформаційних систем; технології проектування та налаштування документальних і фактографічних інформаційно-пошукових систем; технології створення автоматизованих систем нормативно-методичного забезпечення управління підприємства як автоматизованих документально-фактографічних інформаційно-пошукових систем; технології проектування і вибору корпоративних інформаційних систем); 7) емерджентні технології (інтернет-технології; інтелектуальні технології; нано-, біо, інформаційні, конвергентні технології — NBIC-технології) (Волкова и др., 2015).

Усі ці технології не лише покликані допомогти людству у розв'язанні численних проблем, зокрема в пом'якшенні наслідків глобальних криз, наданні додаткових можливостей у вирішенні енергетичних, екологічних, демографічних та цілого ряду інших проблем, а й повинні бути орієнтовані на досягнення суспільного блага, соціальної гармонії. Саме тому розвиток такої кількості різноманітних за призначенням ІТ, розпочатий із моменту появи першого персонального комп'ютера, багато в чому безпосередньо залежить від рівня виникаючих потреб в ІТ. Цей процес відбувається за певними законами, в якості яких міжнародна організація Gartner — одна з найбільш авторитетних дослідницьких та консалтингових компаній, що спеціалізується на ІТ-ринку, пропонує так званий цикл хайпа (Hype Cycle) — це крива зрілості технології, що графічно представляє стадії становлення технологічного нововведення (Gartner, n.d.). Саме поняття «хайп» (від англ. — Hype), що використовується для опису певного явища («хайповий»), точно визначити складно, — швидше це синонім слів «ажіотаж», «галас», що позначають сплеск інтересу, захоплення чимось, отожд кожна «хайпову» подію чи явище можна описати певною тривалістю періодів наростання і спаду інтересу. Цей феномен спостерігається і при появі будь-якої нової техніки — чи то поява планшетів на ринку, чи впровадження нової CRM-системи на підприємстві. Згідно із циклом хайпа (в Україні, щоправда, більш поширеною назвою методики є «цикл надочікувань» ("Цикл надочікувань", 2019)), більшість нових технологій проходить у процесі свого розвитку п'ять етапів, проте деякі технології розвиваються надто швидко і «пропускають» деякі етапи, інші ж, навпаки, періодично повертаються на початок. Серед цих фаз:

– технологічний тригер (англ. technology trigger) — поява інновації, перші публікації про нову технологію;

- пік надмірних очікувань (Peak of Inflated Expectation) — від нової технології очікують революційних змін; технологія, завдяки новизні, стає популярною і предметом широкого обговорення в суспільстві;
- звільнення від ілюзій (Trough of Disillusionment) — виявляються недоліки технології, а втрата новизни не сприяє появі захоплених публікацій, у суспільстві відзначається розчарування новою технологією;
- подолання недоліків (Slope of Enlightenment) — усуваються основні недоліки, інтерес до технології повільно повертається, технологія починає впроваджуватися в комерційних проєктах;
- плато продуктивності (Plateau of Productivity) — настання зрілості технології; суспільство сприймає технологію як даність, усвідомлюючи її переваги та обмеження (Gartner, n.d.).

Тривалий час ці стадії і їх послідовність не ставилися під сумнів. Однак з ускладненням й урізноманітненням ІТ очевидною стала недосконалість Hype Cycle, хоча фази зрілості технології й досі вважаються незаперечними. Так, докладний аналіз циклів Gartner протягом 20 років про прийняття суспільством нової технології, здійснений віцепрезидентом інвестиційного фонду Icon Ventures Майклом Маллані (Mullany, 2016), засвідчив і помилковість прогнозів Gartner стосовно конкретних технологій, і неврахування в Hype Cycle багатьох основних технологій. Насправді на переконання М. Маллані, технології не підкоряються кривій зрілості. Одні технології через деякий час після своєї появи стали фоновим шумом — наприклад, об'єктно-орієнтоване програмування, другим, які вважалися практично готовими, знадобилися десятиліття, щоб досягти зрілості — до них відноситься технологія розпізнавання мови, треті взагалі зникли. На кривій Gartner Hype Cycle з'явилося більш як двісті унікальних технологій, але лише кілька з них пройшли весь шлях від початку до кінця: це хмарні обчислення, 3D-друк, пошук природною мовою та електронне чорнило (Mullany, 2016). З-поміж цих технологій понад п'ятдесят з'явилися на кривій зрілості тільки один раз: наприклад, HTML5 (відкрита платформа, призначена для створення вебдодатків, і яка використовує аудіо, відео, графіку, анімацію та ін.). 20 % усіх технологій, які відстежувалися протягом кількох років в Hype Cycle, стали застарілими ще до того, як досягли успіху, наприклад, корпоративні RSS — формат читання новин, після появи якого вважалося, що він може стати головним корпоративним форматом для поширення інформації. У 2006 році цю технологію назвали перспективною і зростаючою, але вже в 2007 році вона «провалилася». Інший приклад — коміркова топологія (Mesh networks) — мережева архітектура маршрутизованих мереж, в яких будь-який комп'ютер міг стати комутатором для інших пристроїв. Ця технологія на кривій Gartner Hype Cycle з'являлася дев'ять разів за одинадцять років як технологія, що перебуває на фазі «подолання недоліків», проте виявилася занадто складною для організації роботи і так і залишилася вузькоспеціалізованою (Mullany, 2016).

Ще однією характеристикою розвитку технологій є те, що вони можуть залишитися нереалізованими, попри усю свою перспективність. Наприклад, у 2002 році на Hype Cycle з'явилася Microsoft Passport — система єдиного входу, коли користувач може використовувати єдині ідентифікаційні дані на різних ресур-

сах. Але технологія була не готова до масового ринку і розроблялася на застарілих стандартах. Незважаючи на це ідея Microsoft була далекосяжною, тому уже через п'ять років завдяки спільним зусиллям компаній Google, Twitter і Magnolia з'явився OAuth — сервіс, який дає змогу авторизуватися через популярні соцмережі на більшості сайтів з логіном, і таким чином за рахунок великої користувальницької бази набув поширення (Mullany, 2016).

За висновками М. Маллані, є ряд основних технологій, які, з огляду на гучні невдачі, постійно «перероджуються» в *Hype Cycle*, іноді одразу під кількома назвами. Кожне таке «переродження» робить крок уперед у розвитку технології, залишаючи базу для наступників, тобто попри те, що вони не стають масовими, вони неодноразово продукують нові стартапи з істотним ривком у розвитку. М. Маллані називає їх «технологічними марафонами». Це, зокрема, технологія розпізнавання мови, яка вперше з'явилася на кривій зрілості технологій у 1995 році одразу на «плато продуктивності». Технології перетворення тексту в мовлення і миттєвого перекладу з однієї мови на іншу, насправді далекі від якісної реалізації, з'являлися у 2002, 2005, 2006 роках, але тільки через два десятиліття вдалося розробити якісне програмне забезпечення завдяки технологіям машинного навчання. Інший приклад — децентралізована мережа, яка вперше з'являлася на кривих зрілості у 2002 році, а потім перетворилася на блокчейн і криптовалюту. Тобто, нереалізовані свого часу технології можуть стати джерелом ідей для інженерів, наприклад, у 1990-х роках на кривій зрілості з'явилися технології аналізу великих даних і контент-аналізу — «інтелектуальна обробка даних». У 2000-х їх замінила аналітика, а у 2010-му — великі дані (*big data*). Цей процес закономірний, адже кожні десять років з'являється нове покоління технологій, які обробляють все більше даних, обсяг яких збільшується (Mullany, 2016).

М. Маллані (Mullany, 2016) у своєму дослідженні згадує також й технології, які повторюються з року в рік, але, на його переконання, можуть так і не бути реалізованими. «Занадто футуристичними» М. Маллані вважає ідеї розробки квантового комп'ютера та нейронного інтерфейсу. І дійсно, попри помітний прогрес, ці технології досі не реалізовані, хоча про розробку квантового комп'ютера *Sycamore* компанією Google повідомлялося у вересні 2019 року (Рінкон, 2019). У статті, розміщеній на сайті NASA, йшлося про те, що процесор нового комп'ютера нібито виконав за 3 хвилини і 20 секунд розрахунки, на які найпотужнішому сьогодні комп'ютеру Summit знадобилося б 10 тис. років. Однак прототип квантового комп'ютера так і не був представлений громадськості, а стаття невдовзі була видалена. Можливість квантових обчислень досі порівнюють із випробуваннями першої атомної бомби чи польотом у космос першого супутника.

Що ж стосується нейронного, або нейрокомп'ютерного інтерфейсу — це пристрій, що забезпечує зв'язок між нервовими імпульсами мозку і комп'ютерною системою, даючи змогу користувачеві взаємодіяти з цією системою за допомогою думки. Нейронний інтерфейс з'єднує людський мозок з електронними пристроями і потрібен для використання у системах віртуальної і доповненої реальності як заміна решті спорядження типу навушників або візуального каналу, для використання об'єктів доповненої реальності, в «розумному домі» і на-

віль в медицині. Однак, як і з квантовим комп'ютером, незважаючи на помітний прогрес у сфері управління комп'ютерами за допомогою мозкової активності, розробок нейронного інтерфейсу все ще недостатньо для повної та ефективної реалізації.

Ще однією тенденцією розвитку ІТ є те, що чимало технологій можуть залишитися непоміченими навіть у професійному середовищі, проте згодом вони стають основою багатьох додатків і платформ. Наприклад, апаратна віртуалізація x86 — найважливіша технологія центрів обробки даних останнього десятиліття, вперше впроваджена VMware; бази даних NoSQL — на початку 2000-х років стали основою баз даних, не заснованих на SQL (MongoDB, Cassandra, Redis, Couch); Open Source — відкритий вихідний код, поширення якого як моделі ліцензування призвело до розвитку комп'ютерної інфраструктури, об'єднання людей в спільноти, а також до впровадження хмарних моделей.

Таким чином, підсумовуючи, М. Маллані (Mullany, 2016) звертає увагу на те, робити прогнози стосовно ІТ доволі складно, оскільки технології можуть або зникнути, або стати основою для інших технологій. При цьому працювати над одними технічними проблемами доводиться протягом десятиліть, а інші технології роблять прогрес, на який ніхто не очікує. Появу одних технологій можна порівняти зі спалахами, а інші зникають нереалізованими. У цьому непередбачуваному процесі появи технологій та їх реалізації однозначним і незмінним має залишитися пошук можливості їх застосування на благо людства, на благо соціотехнічному динамізму.

Gartner Hype Cycle — не єдина методика, що тривалий час застосовується аналітичними центрами для вивчення тенденцій і закономірностей появи і подальшого розвитку ІТ. Йдеться про такі методики, як: Магічний квадрант (Gartner Magic Quadrant), Годинник ІТ-ринку (Gartner IT Market Clock), Аналіз частки ринку (Market Share Analysis), Прогнозування ринку (Gartner Market Forecast), кожна з яких має свої переваги. Наприклад, Magic Quadrant (Tadviser, 2019) — це графічне відображення ситуації на ринку, що дає змогу оцінити можливості продуктів і самих виробників. У своїх звітах Gartner розглядає не лише якість і можливості програмного забезпечення, а й характеристики розробника, наприклад досвід продажів і роботи з клієнтами, повноту розуміння ринку, бізнес-модель, інновації, стратегії маркетингу, продажів, розвитку індустрії та ін. На основі оцінювання за ключовими параметрами вендори поділяються на 4 групи: лідери, претенденти на лідерство, далекоглядні і нішеві гравці. Попри певну недосконалість та окремі звинувачення в упередженості дослідницьких звітів, які ґрунтуються на застосуванні зазначених методик, кожна з них має на меті надати фахівцям теоретичні і прикладні орієнтири в їх дослідженнях і практичній діяльності. Використання цих даних у гуманітарних дослідженнях, безперечно, сприятиме всебічному і глибокому розумінню тенденції розвитку ІТ, і на цій підставі виробленню більш обґрунтованих висновків.

Висновки

Отже, сфера інформаційних і комунікаційних технологій схильна до постійних змін і надзвичайно швидкого, а головне — непередбачуваного розвитку мало

не щохвилини. Лідери галузі постійно створюють нові технології, які впливають на розвиток всього людства на роки вперед. Тому кожна зміна поколінь засобів інформаційної технології вимагає не просто навчання і підвищення кваліфікації, а радикальної зміни мислення фахівців і користувачів, зміни обладнання тощо. Усвідомлення того факту, що розвиток сучасних ІТ не обмежується створенням нових гаджетів чи комп'ютерних програм, а підґрунтям проєктування і реалізації нових процесуальних форм загального соціокультурного синтезу — основи нового суспільства — стають NBIC-технології, зумовлює необхідність прийняття неминучості процесу впровадження прогресивних технологій, якими б дивними, неймовірними й навіть фантастичними не здавалися наслідки їх впровадження. Гуманітаристика, і культурологія у тому числі постає перед викликом не усуватися від пов'язаних із цим процесом досягнень і ризиків, а своєчасно і послідовно займатися їх осмисленням і адекватним супроводом.

Подальшого дослідження вимагають численні питання функціонування інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному світі з точки зору культурології, зокрема у контексті цієї статті — аналіз динаміки поширення ІТ, аналіз антагонізму та єдності нових і традиційних видів ІТ тощо.

■ Список використаних джерел

- Бавико, О. (2015). Структура і тенденції розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій. *Торгівля і ринок України*, 38, 141–151.
- Войтко, С. В., & Сакалош, Т. В. (2007). Ринок інформаційно-комунікаційних технологій: структура та аналіз. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, 594, 384–392.
- Волкова, В. Н., Васильев, А. Ю., Ефремов, А. А., & Юрьев, В. Н. (2015). Классификация информационных технологий. *Открытое образование*. <https://cyberleninka.ru/article/n/klassifikatsiya-informatsionnyh-tehnologiy-2>
- Конников, Е. А., & Конникова, О. А. (2020). Исследование жизненного цикла "хайпа" в диджитал среде и возможностей его монетизации. *Вестник Алтайской академии экономики и права*, 11, 50–59.
- Рінкон, П. (2019, 24 жовтня). *Google: "квантовий комп'ютер" перевершив звичайні*. BBC.News.Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50165223>
- Ставицька, А. В. (2016). Потенціал ринку інформаційних технологій України: реалії та перспективи. *Причорноморські економічні студії*, 12(1), 39–43.
- Ставицька, А. В. (2017). Оцінка позиціонування країн на світовому ринку інформаційних технологій: статистичні виміри індексного аналізу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 12(2), 126–130.
- Цикл надочікувань. (2019, 12 травня). В *Вікіпедії*. <http://surl.li/ngqt>
- Чорна, О. В. (2012). Використання циклу надочікувань для виявлення тенденцій розвитку хмарних технологій. В *Хмарні технології в освіті*, Матеріали Всеукраїнського науково-методичного Інтернет-семінару (с. 3–6), Україна, Кривий Ріг, Київ, Черкаси, Харків, 21 грудня 2012 р. Видавничий відділ КМІ.
- Шевченко, С. Ю. (2017). Цикл "хайп" и человекоориентированные технологии. В П. Д. Тищенко (Ред.), *Конвергенция технологий и дивергенция будущего*

человека. Рабочие тетради по биоэтике (с. 142–152). Издательство Московского гуманитарного университета.

Gartner. (n.d.). *Gartner Hype Cycle*. <https://www.gartner.com/en/research/methodologies/gartner-hype-cycle>

Mullany, M. (2016, December 7). *8 Lessons from 20 Years of Hype Cycles*. LinkedIn. <https://www.linkedin.com/pulse/8-lessons-from-20-years-hype-cycles-michael-mullany>

Tadviser. (2019, 1 февраля). *Магический квадрант Gartner Magic Quadrant (MQ)*. <http://surl.li/ngqf>

References

Bavyko, O. (2015). Struktura i tendentsii rozvytku rynku informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [The structure and tendencies of development of the market of information and communication technologies]. *Trade and market of Ukraine*, 38, 141–151 [in Ukrainian].

Chorna, O. V. (2012). Vykorystannia tsykladu nadochikuvan dlia vyjavlennia tendentsii rozvytku khmarnykh tekhnolohii [Using the cycle of expectations to identify trends in the development of cloud technologies]. In *Khmarni tekhnolohii v osviti [Cloud technologies in education]*, Proceedings of the All-Ukrainian scientific-methodical Internet-seminar (pp. 3–6), Ukraina, Kryvyi Rih, Kyiv, Cherkasy, Kharkiv, December 21, 2012. Vydavnychiy viddil KMI [in Ukrainian].

Gartner. (n.d.). *Gartner Hype Cycle*. <https://www.gartner.com/en/research/methodologies/gartner-hype-cycle> [in English].

Konnikov, E. A., & Konnikova, O. A. (2020). Issledovanie zhiznennogo tsikla "kхайpa" v didzhital srede i vozmozhnostey ego monetizatsii [Research of the "hype" life cycle in the digital environment and the possibilities of its monetisation]. *Bulletin of the Altai Academy of Economics and Law*, 11, 50–59 [in Russian].

Mullany, M. (2016, December 7). *8 Lessons from 20 Years of Hype Cycles*. LinkedIn. <https://www.linkedin.com/pulse/8-lessons-from-20-years-hype-cycles-michael-mullany> [in English].

Rinkon, P. (2019, Oktober 24). *Google: "kvantovyi komp'iuter" perevershyv zvychaini [Google: "Quantum Computer" is superior to conventional ones]*. BBC.News. Ukrainian. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50165223> [in Ukrainian]

Shevchenko, S. Yu. (2017). Tsikl "kхайp" i chelovekoorientirovannye tekhnologii [Cycle of "hype" and human-oriented technologies]. In P. D. Tishchenko (Ed.), *Konvergentsiya tekhnologiy i divergentsiya budushchego cheloveka. Rabochie tetradi po bioetike [Divergence of human future: the convergence of technologies their philosophical understanding and the ethical-legal regulation. Workbooks on Bioethics]* (pp. 142–152). Publishing house of the Moscow University for the Humanities [in Russian].

Stavytska, A. V. (2016). Potentsial rynku informatsiinykh tekhnolohii Ukrainy: realii ta perspektyvy [Potential of the information technology market of Ukraine: realities and prospects]. *Black Sea Economic Studies*, 12 (1), 39–43 [in Ukrainian]

Stavytska, A. V. (2017). Otsinka pozytsionuvannia krain na svitovomu rynku informatsiinykh tekhnolohii: statystychni vymiry indeksnoho analizu [Estimation of the positioning of countries on the world market of information technologies: statistical measurements of index analysis]. *Scientific herald of the Uzhhorod national university. Series:*

International Economic Relations and the World Economy, 12(2), 126–130 [in Ukrainian].

Tadviser. (2019, February 1). *Magicheskiy kvadrant Gartner Magic Quadrant (MQ) [Magic Quadrant Gartner Magic Quadrant (MQ)]*. <http://surl.li/ngqf> [in English].

Tsykl nadochikuvan [The cycle of waiting]. (2019, May 12). In *Wikipedia*. <http://surl.li/ngqt> [in Ukrainian].

Voitko, S. V., & Sakalosh, T. V. (2007). Rynok informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii: struktura ta analiz [Market of information and communication technologies: structure and analysis]. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, 594, 384–392 [in Ukrainian].

Volkova, V. N., Vasil'ev, A. Yu., Efremov, A. A., & Yur'ev, V. N. (2015). Klassifikatsiya informatsionnykh tekhnologiy [Classification of information technologies]. *Otkrytoe obrazovanie*. <https://cyberleninka.ru/article/n/klassifikatsiya-informatsionnyh-tehnologiy-2> [in Russian].

■ GARTNER HYPE CYCLE AS A METHODOLOGY FOR ANALYSING THE PATTERNS OF DEVELOPMENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

■ Yuliia Trach

■ *PhD in Education, Professor,*
ORCID: 0000-0003-2963-0500, e-mail: 0411@ukr.net,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

■ Abstract

The purpose of the article is to characterise the Gartner Hype Cycle methodology as an attempt to identify patterns of development of modern information and communication technologies. The research methodology is based on the application of a general scientific group of formal-logical methods, such as analysis, synthesis, abstraction, and systemic and structural-functional approaches. The scientific novelty is that the paper expands the idea of methods of analysis of trends and patterns of development of modern information and communication technologies, draws attention to the need to take into account existing methods of assessing the development of ICT in humanities to obtain more sound conclusions. The article emphasises the need for a comprehensive and thorough analysis within humanities achievements, trends, patterns, and prospects for developing information and communication technologies — one of the key factors in modern society. The classification of ICT is given, which is based on taking into account the types and methods of obtaining and processing information. A detailed analysis of the Gartner Hype Cycle methodology is provided; attention is paid to its shortcomings. Conclusions. It is emphasised that since the field of information and communication technologies is subject to constant changes and extremely fast, and most importantly — unpredictable development almost every minute, every change of generations of information technology requires not just training and retraining, but a radical change in

thinking of professionals and users, equipment, etc. It is noted that the development and use in many areas of human life NBIC-technologies necessitate, firstly, the acceptance of the inevitability of the process of application of advanced technologies, no matter how incredible and fantastic the consequences of their implementation, and secondly — consistent cultural understanding and adequate support of achievements and risks associated with this process.

■ **Keywords:** Gartner Hype Cycle methodology; information and communication technologies; patterns of development of information and communication technologies

■ GARTNER HYPE CYCLE КАК МЕТОДИКА АНАЛИЗА ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

■ Трач Юлия Васильевна

■ *Кандидат педагогических наук, профессор,
ORCID: 0000-0003-2963-0500, e-mail: 0411@ukr.net,
Киевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина*

■ Аннотация

Цель статьи — охарактеризовать Gartner Hype Cycle methodology как попытку выявления закономерностей развития современных информационно-коммуникационных технологий. Методология исследования основана на применении общенаучной группы формально-логических методов, таких как анализ, синтез, абстрагирование, а также системного и структурно-функционального подходов. Научная новизна заключается в том, что в работе расширено представление о методиках анализа тенденций и закономерностей развития современных информационно-коммуникационных технологий, обращено внимание на необходимость учета данных имеющихся методик оценки состояния развития ИКТ в гуманитарных исследованиях для получения более обоснованных выводов. В статье акцентировано на необходимости всестороннего и детального анализа с точки зрения гуманитаристики достижений, тенденций, закономерностей и перспектив развития информационно-коммуникационных технологий — одного из ключевых факторов жизнедеятельности современного общества. Представлена классификация ИКТ, основанная на учете видов и способов получения и обработки информации. Приведен подробный анализ Gartner Hype Cycle methodology, обращено внимание на ее недостатки. Выводы. Отмечено, что поскольку сфера информационных и коммуникационных технологий подвержена постоянным изменениям и чрезвычайно быстрому, а главное — непредсказуемому развитию чуть ли не ежеминутно, то каждая смена поколений средств информационной технологии требует не просто обучения и повышения квалификации, а радикального изменения мышления специалистов и пользователей, изменения оборудования и тому подобное. Обращено внимание, что разработка и использование в многочисленных сферах жизнедеятельности человека NBIC-технологий вызывает необходимость, во-первых,

принятия неизбежности процесса применения прогрессивных технологий, какими бы невероятными и фантастическими ни казались последствия их внедрения; во-вторых, последовательного культурологического осмысления и адекватного сопровождения связанных с этим процессом достижений и рисков.

■ **Ключевые слова:** методика Gartner Hype Cycle; информационно-коммуникационные технологии; закономерности развития информационно-коммуникационных технологий

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236025
УДК 338.48-6:338.483.12

НАЦІОНАЛЬНІ КУЛЬТУРНІ МАРШРУТИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ САМОБУТНІХ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

Устименко Леся Миколаївна^{1а}, Крупа Інна Петрівна^{2а}

¹Кандидат педагогічних наук, доцент,
ORCID: 0000-0003-2631-1459, e-mail: ustilesia@gmail.com,

²Викладач,
ORCID: 0000-0002-3930-5552, e-mail: innuka@ukr.net,

^аКиївський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Устименко, Л.М., & Крупа І.П. (2021). Національні культурні маршрути як чинник розвитку самобутніх туристичних дестинацій. *Питання культурології*, (37), 222-230. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236025>.

Анотація

Мета статті — проаналізувати вплив національних культурних маршрутів на розвиток самобутніх туристичних дестинацій. Національні культурні туристичні маршрути є своєрідним засобом трансляції культури країни та можуть використовуватися для розвитку як самої особистості, так і самобутніх туристичних дестинацій. Методологія дослідження полягає у використанні методів комплексного аналізу та синтезу, дедукції та індукції, а також контент-аналізу основних статистичних і наукових джерел щодо впливу національних культурних маршрутів на формування самобутніх туристичних дестинацій, міждисциплінарного характеру основних напрямів реалізації програм створення національних культурних маршрутів з метою розвитку самобутніх туристичних дестинацій. Наукова новизна. Визначено основні напрями реалізації програм створення національних культурних маршрутів з метою розвитку самобутніх туристичних дестинацій. Обґрунтовано і введено до наукового обігу теорії культурології та туризмознавства поняття «національний туристичний тренд». Висновки. Схарактеризовано та проаналізовано основні сучасні національні туристичні тренди, що впливають на формування національних культурних маршрутів, зокрема популяризація національної культурної спадщини, розвиток внутрішнього туризму за умови покращення його сервісу; використання соціальних мереж з метою реклами розвитку самобутніх туристичних дестинацій; розвиток інноваційних форм роботи серед потенційних та реальних споживачів; оптимізація віртуалізації подачі інформації про туристичні дестинації з доповненою реальністю; цілодобова підтримка в соціальних мережах. Доведено, що багатогранна привабливість української національної культури має стати мотиватором

© Устименко Л. М., 2021
© Крупа І. П., 2021

Стаття надійшла до редакції: 30.04.2021

розвитку не тільки самобутніх туристичних дестинацій, але й національного туризму та світової культури.

■ **Ключові слова:** національний туристичний тренд; національні культурні маршрути; туристична дестинація; туристичні потоки; самобутня туристична дестинація

■ Вступ

Значущість національних культурних туристичних маршрутів важко переоцінити, адже культурна спадщина сприяє формуванню та реалізації національної туристичної концепції, особливо в контексті вдосконалення самобутніх туристичних дестинацій. Національні культурні туристичні маршрути в гуманітарному значенні є своєрідним засобом трансляції культури країни та можуть використовуватися для розвитку як самої особистості, так і самобутніх туристичних дестинацій, які, акумулюючи національну культуру, сприяють культурному поступу цивілізації.

Україна має неперевершене культурне надбання, яке варто побачити усьому світу та й власним громадянам. Тому внутрішній туризм для нашої країни є надто важливим. Національні культурні маршрути розкривають маловідомі сторінки національної історії та культури, відкривають нові шляхи та бачення на забуті чи приховані аспекти певної культурної спадщини. Водночас ці маршрути демонструють різні культурно-історичні епохи та дають можливість побачити красу і велич спільної національно-культурної спадщини. Вони є відображенням культурного розмаїття національної спадщини країни, яка є частиною світової культури.

Теоретичні аспекти досліджуваного питання широко висвітлені Л. Маєвською (2007), яка розглядає етнокультурне виховання. І. Кулаковською (2010) проаналізовано етнокультурний потенціал територій, які є важливим чинником підвищення екскурсійної привабливості туристичних дестинацій. Дослідження С. Кузика (2010) збагатили та конкретизували теорію туристичного ресурсознавства щодо етнічних ресурсів, що є складовою туристичних ресурсів з погляду суспільно-географічного підходу, вирішивши частково теоретичні проблеми туризму відповідного напрямку. Вивчаючи феномен туризму в сучасному соціокультурному просторі, О. Вишневська (2009) доводить важливість краєзнавчого туризму як чинника збереження локальної самобутності та культури посередництвом туристичної діяльності. Соціокультурні аспекти та пріоритети розвитку інноваційних форм і видів туризму, які орієнтовані на використання нематеріальної спадщини ЮНЕСКО розглядалися в роботах Л. Устименко (2001), де процесу взаємопроникнення культур відводиться формуюча роль щодо позитивних цивілізаційно-духовних результатів для всіх суб'єктів туристичної діяльності.

Водночас комплексного дослідження, що поєднувало б вивчення нових національних туристичних трендів, етнокультурних ресурсів як основи самобутніх туристичних дестинацій та використання їх у формуванні національних культурних маршрутів не проводилося.

■ Мета статті

Метою статті є аналіз впливу національних культурних маршрутів на розвиток самобутніх туристичних дестинацій. Завдання дослідження — проаналізу-

вати зміст понять «національні культурні маршрути» та «самобутні туристичні дестинації»; визначити пріоритетні національні туристичні тренди, що створюють базу для формування національних культурних маршрутів та розвитку самобутніх туристичних дестинацій; обґрунтувати доцільність реалізації програми створення національних культурних маршрутів та розвитку самобутніх туристичних дестинацій, використовуючи досвід локації «Петриківський розпис». Методологія дослідження ґрунтується на аналізі основних статистичних і наукових джерел щодо впливу національних культурних маршрутів на формування самобутніх туристичних дестинацій, синтезі міждисциплінарного характеру основних напрямів реалізації програм створення національних культурних маршрутів з метою розвитку самобутніх туристичних дестинацій, використанні методів дедукції та індукції, а також контент-аналізу.

■ Виклад матеріалу дослідження

Створення національних культурних маршрутів — проект співпраці у сфері культури, освіти і туризму, метою якого є розробка та просування маршруту або серії маршрутів на основі певних історичних подій, культурної концепції, персоналій чи явища національного значення для розуміння спільних цивілізаційних цінностей. В Україні концепція культурних маршрутів (впроваджена ще у 1987 році) реалізує культурні принципи Європи: права людини на культурну демократію та самобутність, культурне розмаїття. І саме національні культурні маршрути стали стимулом для розвитку як місцевого туризму, так і відповідних послуг, що пов'язані з туризмом, розвитком середнього та малого бізнесу, інновацій та конкурентоспроможності.

Наголосимо, що система європейських культурних маршрутів була конкретизована в критеріях сертифікації «Культурного маршруту». Зокрема, культурний маршрут складає транскордонну мережу, яка охоплює мінімум три країни, що є членами Ради Європи або асоційованими сторонами Європейської культурної конвенції; відповідно тема маршруту має відображати основні цінності Ради Європи та бути перспективною для подальших досліджень; пропонувані проекти обов'язково повинні мати підтвердження необхідних фінансових та людських ресурсів; подання номінації від юридичних осіб, наприклад, асоціації або об'єднання декількох організацій; система заохочує різні демократичні процеси, що призводять до ухвалення спільних рішень щодо стратегії та діяльності; культурний маршрут повинен мати відповідно розроблені продукти культурного туризму, зокрема путівники, документацію тощо; передбачена реалізація регулярних культурних і мистецьких заходів для молоді, а також тематичних та технічних дискусій тощо.

Для отримання сертифікату культурний маршрут Ради Європи повинен сформувати відповідні рівні: транснаціональний, туристичний, економічний, соціальний, культурний та інноваційний. Основними кроками до сертифікації культурних маршрутів є:

- визначення та опис предмета;
- опис пріоритетних сфер діяльності;
- створення європейської мережі;

– створення загальної візуальної автентики.

Зазначимо, що нині Україною проходять культурні маршрути, зокрема «Via Regia» (маршрут шляху, що з доби раннього Середньовіччя поєднував Східну та Західну Європу, відповідно пропонуючи різноманітні тревел-опції, від традиційного паломництва до подорожей звичайним потягом). Та «Європейський маршрут індустріальної спадщини» (культурний маршрут, що уособлює спільну європейську пам'ять про наукові відкриття, технологічні інновації та соціальний поступ Європи; його локації пов'язані з індустріальною революцією, чим і приваблюють туристів).

16 лютого 2021 року Верховна Рада України ухвалила рішення про приєднання до Розширеної часткової угоди про культурні маршрути, що дозволить країні бути ініціатором та брати участь в транскордонних європейських культурних маршрутах, метою яких є підвищення обізнаності про певну культурну спадщину з акцентом на теми, які мають важливе значення для європейської історії, культури та єдності. Отже, відбулася практична реалізація положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Не менш важливою є діяльність Європейського інституту культурних маршрутів, що надає всебічну підтримку країнам-сторонам Розширеної часткової угоди, відповідно, здійснюючи експертизу, поширює інформацію про найкращі практики щодо розробки та реалізації інноваційних проєктів у сфері культурного туризму зокрема та сталого розвитку територій загалом. Це особливо актуально з огляду на умови, в яких опинилася індустрія туризму та гостинності внаслідок пандемії COVID-19.

Досліджуючи туризм звернемо увагу на соціокультурні зміни, мотивацію туристичних потреб, стереотипи туристичної поведінки та вплив туризму на стандарти життя туристичних центрів, процес встановлення контакту між туристами та приймаючою стороною, тобто умови контакту (культура, мова, менталітет, традиції, заборони, інформація тощо), можливості успіху в позитивних для обох сторін контактах (Вишнеvsька, 2009, с. 150–158). І якщо раніше туриндустрія орієнтувалась на стандартизацію людини, її культурні та життєві потреби, то зараз перевага надається гуманізації, соціалізації, екологізації, які зумовлені змінами основних пріоритетів, що у свою чергу впливають на мотивацію діяльності людини у звичайному житті та в межах туристичної діяльності (Ustymenko, 2016, pp. 11–16). Ключовим елементом успішності туристичної галузі є здатність розпізнавати зміни та працювати із ними за широким діапазоном поведінкових, екологічних та технологічних чинників, інтегрувавши їх взаємодію. Тобто акцентується на сучасних туристичних трендах, особливо національних. Тому необхідно дати визначення поняття «національний туристичний тренд». Отже, національний туристичний тренд — це тенденція до змін в туризмі, яка може бути лінійною, системною або циклічною в соціокультурному просторі певної нації.

Відповідно до кризової ситуації щодо міжнародного туризму на перший план для громадян майже всіх країн виходить внутрішній туризм. На сьогодні, за даними експертів, найбільш відвідуваною туристичною дестинацією стало Північне Причорномор'я. Друге місце за популярністю серед вітчизняних туристів після морів посідає Західна Україна, третє — столичний регіон та, власне, Київ, четверте — локальні туристичні дестинації в інших місцях. Це загальні дані по

відвідуванням туристів сукупно по всіх видах туризму. Так, перше місце серед українців посідає рекреаційний туризм, а от друге — культурний туризм. Тому потреба в національних культурних маршрутах зростає і цим варто скористатися не тільки для розвитку туризму, але й для розвитку самобутніх туристичних дестинацій.

Яскравим прикладом є петриківський розпис, який було включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО в грудні 2013 року. Відомо, що петриківський розпис — це українське національне декоративно-прикладне, станкове народне малярство. Візерунки з легкістю можна перенести на будь-які поверхні та текстури, починаючи від стін інтер'єру та великих декоративних панно і закінчуючи склом, текстилем та пластиком.

Водночас петриківський розпис, як і будь-який вид мистецтва, розвивається і реагує на події та запити сьогодення, поступово переходить у новий вимір. Мало хто тепер розмальовує стіни оселі барвистими квітами (хоча трапляються й такі замовлення!). Сьогодні це наш імідж, національний культурний бренд. Петриківський розпис — це те, що можна показати з гарної, позитивної сторони, адже він поєднує історію, традицію та сучасність. Художники погоджуються, що хоча петриківський розпис є символом українського народного мистецтва, але водночас він має великий потенціал для інноваційного використання. Сучасне переосмислення відбувається саме зараз: популярними стають принти на футболках, світшотах, торбинах. Орнаменти прикрашають капоти авто та мобільні телефони й дедалі більше використовуються у дизайні, на посуді та предметах побуту.

З поширенням мережі Інтернет, змінюються й засоби трансмісії петриківського розпису: раніше майстерність передавалась від покоління до покоління по родинній лінії, чи від майстра учневі, нині ж основним способом передачі традицій все більше стають засоби масової інформації, зокрема соціальні мережі, проводяться онлайн-екскурсії та онлайн-лекції, онлайн-уроки та онлайн майстер-класи, що в свою чергу робить петриківський розпис частково елементом масової культури. Він продовжує трансформуватися, активно інтегрується в сучасну мистецьку реальність, зокрема через репрезентацію на регіональних та всеукраїнських, міжнародних виставках, етнофестивалях, сучасних мистецьких практиках (акціонізм та перформанс, бодіарт та геппенінг), інтернет-ресурсах (вебсайти художників, сторінки в соціальних мережах, онлайн-виставки та блоги) тощо. Існування петриківського розпису в цьому вимірі обумовлює модифікацію стилістики розписів, деякі сюжети набувають цільового характеру.

В контексті інтеграції України в світовий культурний простір петриківський розпис все частіше набуває національної репрезентативної функції у світовому вимірі, уособлює функції бренду, що з регіонального перетворився на загальнонаціональний репрезентативний елемент. Майстри петриківського розпису належно сприймають зміни й виклики сучасності, продовжуючи традицію та популяризуючи її власною творчістю. Кожен із них чітко бачить своє місце і завдання у збереженні та розвитку цього мистецтва. Майстер-класи з малювання в стилі петриківського розпису зберігають традиції, передають їх далі, роблять неабиякий внесок в те, щоб українські традиції не забувались, а продовжували іс-

нувати надалі. Ось чому Петриківка як самобутня туристична дестинація має розвиватися і повинна бути включена в національні культурні маршрути. Багатогранна привабливість має стати мотиватором розвитку не тільки самобутньої туристичної дестинації, але й національного туризму та культури загалом.

Висновки

Отже, можемо зазначити, що у дослідженні схарактеризовано та проаналізовано основні сучасні національні туристичні тренди, що впливають на формування національних культурних маршрутів, зокрема популяризація національної культурної спадщини, розвиток внутрішнього туризму за умови покращення його сервісу; використання соціальних мереж з метою реклами розвитку самобутніх туристичних дестинацій; розвиток інноваційних форм роботи серед потенційних та реальних споживачів; оптимізація віртуалізації подачі інформації про туристичні дестинації з доповненою реальністю; цілодобова підтримка в соціальних мережах. Обґрунтовано та введено до наукового обігу теорії культурології та туризмознавства поняття «національний туристичний тренд». Доведено, що багатогранна привабливість української національної культури має стати мотиватором розвитку не тільки самобутніх туристичних дестинацій, але й національного туризму та світової культури.

Список використаних джерел

- Вишнеvsька, О. О. (2009). *Феномен туризму у сучасному соціокультурному просторі* [Монографія]. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Волошина, І., & Логвиненко, Б. (2019, 1 вересня). *Всесвітньо невідома Петриківка*. <https://petrykivka.dp.ua/ukrayiner-vseshitno-nevidoma-petrykivka/>
- Кузик, С. (2010). *Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід* [Монографія]. Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка.
- Кулаковська, І. М. (2010). Етнокультурний потенціал як чинник підвищення екскурсійної привабливості регіону. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 3, 73–76.
- Лісний, І. (2016, 1 вересня). *ЦІКАВО: 10 фактів про петриківський розпис*. <https://petrykivka.dp.ua/tsikavo-10-faktiv-pro-petrykivskiy-rozpis/>
- Маєvsька, Л. М. (2007). *Етнокультурне виховання. Нормативно-правове забезпечення: Міжнародний та вітчизняний рівень*. Житомирський державний університет імені Івана Франка.
- Устименко, Л. М. (2001). *Реалізація культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації дозвілля молоді* [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук, Київський національний університет культури і мистецтв, Інститут проблем виховання НАПН України].
- Устименко, Л. М. (2012). Культурно-освітній потенціал етнографічного туризму. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*, 4, 90–96.
- Чуднівeць, А. С. (2019). *Петриківський розпис як феномен української художньої культури* [Дисертація кандидата мистецтвознавства, Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України].

Ustyomenko, L. (2016). Weekend tourism as a cultural phenomenon. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 17, 11–16.

Ustyomenko, L. (2018). Involving UNESCO intangible cultural heritage in tourist and recreational activities. *World science*, 4(32), 16–19.

References

Chudnivets, A. S. (2019). *Petrykivskiyi rozpys yak fenomen ukraïnskoi khudozhnoi kultury [Petrykivka Painting as a Phenomenon of Ukrainian Artistic Culture]* [PhD Dissertation, Modern Art Research Institute National Academy of Arts of Ukraine] [in Ukrainian].

Kulakovska, I. (2010). Etnokulturnyi potentsial yak chynnyk pidvyshchennia ekskursiinoi pryvablyvosti rehionu [Ethnocultural potential as a factor of increasing the exciting attractiveness of the region]. *Bulletin of the State Academy of Management of Culture and Arts*, 3, 73–76 [in Ukrainian].

Kuzyk, S. (2010). *Teoretychni problemy turyzmu: suspilno-heohrafichni pidkhyd: monohrafiia [Theoretical Problems of Tourism: Socio-geographical Approach]* [Monograph]. Publishing center Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].

Lisnyi, I. (2016, September 1). *TsIKAVO: 10 faktiv pro petrykivskiyi rozpys [INTERESTING: 10 facts about Petrykivka painting]*. <https://petrykivka.dp.ua/tsikavo-10-faktiv-pro-petrykivskiy-rozpis/> [in Ukrainian].

Maievskaya, L. (2007). *Etnokulturne vykhovannia. Normatyvno-pravove zabezpechennia: Mizhnarodnyi ta vitchyzniani riven [Ethno-cultural Upbringing. Legal and Regulatory Framework: International and National Level]*. Zhytomyr Ivan Franko State University [in Ukrainian].

Ustyomenko, L. M. (2001). *Realizatsiia kulturno-prosvitnoho potentsialu turyzmu v orhanizatsii dozvillia molodi [Realization of Cultural and Educational Potential of Tourism in the Organization of Youth Leisure]* [Abstract of PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts, Institute of Problems of Education National Academy of Educational Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].

Ustyomenko, L. M. (2012). Kulturno-osvitnii potentsial etnohrafichnoho turyzmu [Cultural and educational potential of ethnographic tourism]. *Bulletin of Mariupol State University. Series: Philosophy, culture studies, sociology*, 4, 90–96 [in Ukrainian].

Ustyomenko, L. (2016). Weekend tourism as a cultural phenomenon. *Culture and Arts in the Modern World*, 17, 11–16 [in English].

Ustyomenko, L. (2018). Involving UNESCO intangible cultural heritage in tourist and recreational activities. *World science*, 4(32), 16–19 [in English].

Voloshyna, I., & Lohvynenko, B. (2019, September 1). *Vsesvitno nevidoma Petrykivka [World-famous Petrykivka]*. <https://petrykivka.dp.ua/ukrayiner-vsesvitno-nevidoma-petrykivka/> [in Ukrainian].

Vyshnevskaya, O. (2009). *Fenomen turyzmu u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori [The Phenomenon of Tourism in the Modern Socio-cultural Space]* [Monograph]. Kharkiv National University named after V. N. Karazin [in Ukrainian].

NATIONAL CULTURAL ROUTES AS A DEVELOPMENT FACTOR OF THE ORIGINAL TOURIST DESTINATIONS

Lesia Ustymenko^{1a}, Inna Krupa^{2a}

¹PhD in Education, Associate Professor,
ORCID: 0000-0003-2631-1459, e-mail: ustilesia@gmail.com,

²Lecturer,
ORCID: 0000-0002-3930-5552, e-mail: innuka@ukr.net,

^aKyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to analyse the influence of national cultural routes on the development of the original tourist destinations. National cultural tourist routes are the peculiar means of transmitting the country's culture and can be used to develop both the personality and the original tourist destinations. The research methodology consists in using methods of complex analysis and synthesis, deduction and induction, as well as content analysis of the main statistical and scientific sources as to the influence of national cultural routes on the formation of original tourist destinations, interdisciplinary nature of the main areas for the implementation of programmes directed at the national cultural routes creation in order to develop original tourist destinations. Scientific novelty. The main areas for the implementation of programmes directed at national cultural routes creation in order to develop original tourist destinations have been identified. The concept of the "national tourist trend" has been substantiated and introduced into the scientific circulation of cultural studies and tourism. Conclusions. The article analyses and gives characteristics to the main modern national tourist trends, which affect the formation of national cultural routes, in particular, the popularization of national cultural heritage, the development of domestic tourism under the condition of improving the quality of its service; the use of social networks to advertise the development of original tourist destinations; the development of innovative forms of work among potential and real consumers; optimization of virtualization of information on tourist destinations with augmented reality; round-the-clock support in social networks. The article demonstrates that the many-sided attractiveness of Ukrainian national culture should become a motivator for the development of not only original tourist destinations but also national tourism and world culture.

Keywords: national tourist trend; national cultural routes; tourist destination; tourist flows; original tourist destination

НАЦИОНАЛЬНЫЕ КУЛЬТУРНЫЕ МАРШРУТЫ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ САМОБЫТНЫХ ТУРИСТИЧЕСКИХ ДЕСТИНАЦИЙ

Устименко Леся Николаевна^{1а}, Крупа Инна Петровна^{2а}

¹Кандидат педагогических наук, доцент,

ORCID: 0000-0003-2631-1459, e-mail: ustilesia@gmail.com,

²Преподаватель,

ORCID: 0000-0002-3930-5552, e-mail: innuka@ukr.net,

^аКиевский национальный университет культуры и искусств,

Киев, Украина

Аннотация

Цель статьи — проанализировать влияние национальных культурных маршрутов на развитие самобытных туристических дестинаций. Национальные культурные туристические маршруты являются своеобразным средством трансляции культуры страны и могут использоваться для развития как самой личности, так и самобытных туристических дестинаций. Методология исследования заключается в использовании методов комплексного анализа и синтеза, дедукции и индукции, а также контент-анализа основных статистических и научных источников о влиянии национальных культурных маршрутов на формирование самобытных туристических дестинаций, междисциплинарного характера основных направлений реализации программ создания национальных культурных маршрутов с целью развития самобытных туристических дестинаций. Научная новизна. Определены основные направления реализации программ создания национальных культурных маршрутов с целью развития самобытных туристических дестинаций. Обосновано и введено в научный оборот теории культурологии и туризмоведения понятие «национальный туристический тренд». Выводы. Охарактеризованы и проанализированы основные современные национальные туристические тренды, влияющие на формирование национальных культурных маршрутов, в частности популяризация национального культурного наследия, развитие внутреннего туризма при улучшении его сервиса; использование социальных сетей с целью рекламы развития самобытных туристических дестинаций; развитие инновационных форм работы среди потенциальных и реальных потребителей; оптимизация виртуализации подачи информации о туристических дестинациях с дополненной реальностью; круглосуточная поддержка в социальных сетях. Доказано, что многогранная привлекательность украинской национальной культуры должна стать мотиватором развития не только самобытных туристических дестинаций, но и национального туризма и культуры в целом.

Ключевые слова: национальный туристический тренд; национальные культурные маршруты; туристическая дестинация; туристические потоки; самобытная туристическая дестинация

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.237322

УДК 004.946

ВІРТУАЛЬНА, ДОПОВНЕНА І ЗМІШАНА РЕАЛЬНІСТЬ: СУТНІСТЬ ПОНЬЯТЬ ТА СПЕЦИФІКА ВІДПОВІДНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

Волинець Вікторія Олексіївна

Кандидат культурології,

ORCID: 0000-0003-3783-508X, e-mail: vika-volynets@ukr.net,

Київський національний університет культури і мистецтв,

вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Волинець, В.О. (2021). Віртуальна, доповнена і змішана реальність: сутність понять та специфіка відповідних комп'ютерних систем. *Питання культурології*, (37), 231-243. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.237322>.

Анотація

Мета статті — розкрити сутність понять «віртуальна реальність», «доповнена реальність», «змішана реальність»; з'ясувати типологічні відмінності відповідних комп'ютерних систем. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні діалектичного методу, що дав змогу розкрити специфіку віртуальної / доповненої / змішаної реальностей крізь призму діалектики взаємодії техніки та людини. Наукова новизна полягає в розмежуванні понять «віртуальна реальність», «доповнена реальність», «змішана реальність» — ключових категорій імерсивних інформаційних технологій, неправомірність вживання яких як синонімів призводить до необґрунтованого використання специфічної лексики. Крім того, у статті розкрито сутність та головні відмінності між комп'ютерними VR-, AR-, XR-системами, що є вкрай важливим у межах української культурології — науки, яка наразі активно займається дослідженням безпрецедентних суспільних змін під впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Висновки. Наявна в науці різноплановість думок вчених і практиків щодо питань типології віртуальної реальності, як і понять «віртуальна реальність», «доповнена реальність», «змішана реальність», пояснюється неправомірним отождоенням технологій віртуальної реальності кінця 1990-х рр. і сучасних розробок у цій сфері; відсутністю чітких критеріїв типології і відповідних методологічних підходів, що ускладнює процес класифікації видів віртуальної реальності; швидкими темпами розвитку VR-технологій, що провокує істотне відставання теорії від практики. Тим часом сфера досліджень віртуальної реальності продовжує невпинно розширюватися, триває інтеграція VR з різними сферами людського життя. VR- і AR-технології набувають популярності у культурних, освітніх, ігрових, бізнес-середовищах тощо. Порушена проблематика лише починає вивчатися в українській культурології, що спонукає до глибшого проникнення

© Волинець В. О., 2021

Стаття надійшла до редакції: 26.04.2021

у сутність процесів, які відбуваються в культурі під впливом новітніх інформаційно-комунікаційних розробок.

Ключові слова: віртуальна реальність; доповнена реальність; змішана реальність; комп'ютерна віртуальна реальність; комп'ютерні технології

Вступ

Увага наукової спільноти до поняття і явища віртуальної реальності (VR) стрімко зросла за останні 2–3 роки й цей процес триває, оскільки з'являється все більше різноманітного обладнання і технологій, а головне — розширюється поле практичного застосування технології віртуальної реальності в різних сферах. З'явилися такі терміни, як «віртуальна реальність», «доповнена реальність», «змішана реальність», а також «контент з ефектом занурення». Однак, як свідчить практика, у багатьох науковців відсутнє чітке уявлення про те, що означають ці вислови і чим вони відрізняються один від одного. Наразі немає усталеної термінології, що б застосовувалася для визначення типів віртуальної реальності. Спроба зрозуміти, що криється за кожним із цих термінів може призвести до замішання, адже в їх тлумаченні чимало розбіжностей. Проте, мабуть, саме ці терміни, що позначають глибину взаємодії людини з віртуальною реальністю, і будуть найбільш популярними й вживаними протягом найближчих кількох років і десятиліть. Застосування вказаних технологій у сфері культури передбачає чітке розуміння їх сутності, технічного й апаратного забезпечення, особливостей їх використання. Розкриття сутності та головних відмінностей між комп'ютерними VR-, AR-, XR-системами є вкрай важливим у межах української культурології — науки, яка наразі активно займається дослідженням безпрецедентних суспільних змін під впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Комп'ютерна віртуальна реальність є новим предметом наукових досліджень, проте у межах гуманітарних дисциплін вже зроблені серйозні спроби її осмислення. Чимало праць, в яких об'єктом вивчення є комп'ютерна VR належать представникам таких наук, як психологія і філософія. Це роботи М. Журби (2014), А. Засєкіна (2012), А. Лучинкіної (2014), М. Опьонкова (Опенков, 2001), Е. Смерічевського (2002) та ін. Трактатування віртуальної реальності з позицій комп'ютерних наук представлено здобутками М. Крюгер (Krueger, 1991), Дж. Ланье (Lanier, 2010) та ін. Значущими дослідженнями у сфері соціально-культурних практик, що трансформуються під впливом комп'ютерної віртуальної реальності є напрацювання З. Баумана (2008), Е. Гідденса (Гидденс, 2005) та ін. Та попри наявність доволі широкого масиву наукових розвідок, швидкі темпи розвитку VR-технологій й досі провокують суттєве відставання теорії від практики. Зокрема, вимагає уточнення і подальшого ґрунтовного дослідження типологія віртуальної реальності, оскільки від вирішення цього завдання залежить обґрунтованість і доцільність вживання дотичних термінів, словосполучень і концепцій, а також усвідомлення можливостей їх застосування у сфері культури.

■ Мета статті

Мета статті — розкрити сутність понять «віртуальна реальність», «доповнена реальність», «змішана реальність»; з'ясувати типологічні відмінності відповідних комп'ютерних систем. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні діалектичного методу, що дав змогу розкрити специфіку віртуальної / доповненої / змішаної реальностей крізь призму діалектики взаємодії техніки та людини. Наукова новизна полягає в розмежуванні понять «віртуальна реальність», «доповнена реальність», «змішана реальність» — ключових категорій імерсивних інформаційних технологій, неправомірність вживання яких як синонімів призводить до необґрунтованого використання специфічної лексики.

■ Виклад матеріалу дослідження

Сьогодні теоретики й практики все частіше констатують факт стирання меж між віртуальним і реальним світом, що відкриває настільки неймовірні можливості, про які не так давно лише фантазували письменники. Однак в останні роки комп'ютерна віртуальна реальність пододала шлях від чергового нового віяння до технології, час якої настав: тепер можна створювати реалістичні зображення, звуки та інші відчуття, що здатні перенести людину захоплюючий вигаданий світ. Своєю чергою доповнена реальність також привносить елемент віртуальності в оточуючу дійсність і підсилює впевненість у тому, що обидві ці технології надзвичайно вплинуть на майбутнє. Змішана реальність поєднує реальний світ і цифрові елементи, завдяки чому людина може взаємодіяти з фізичними й віртуальними предметами та оточенням одночасно і маніпулювати ними за допомогою новітніх технологій сприйняття і візуалізації. Різницю між цими трьома поняттями інколи вкрай складно зрозуміти, особливо непідготовленому користувачу, попри швидкість виникнення і розповсюдження технологій та їх відносну доступність. На додаток, їх поява частково пов'язана з тим, що бізнес-компанії пропонують власні назви для технологій віртуальної реальності. Наприклад, термін «змішана реальність», запропонований ще в 1994 році, згодом відійшов на другий план, поступившись місцем доповненій і віртуальній реальностям. Але в останні роки компанія «Microsoft» почала активно використовувати «змішану реальність» для просування на ринку свого продукту HoloLens. Отож, експертами й постачальниками обладнання заведено розрізняти ці терміни в такий спосіб:

– *доповнена реальність* — проектування будь-якої цифрової інформації (зображення, відео, текст, графіка та ін.) поза екраном будь-яких пристроїв, внаслідок чого реальний світ доповнюється штучними елементами і новою інформацією. Доповнена реальність може бути реалізована за допомогою додатків для звичайних смартфонів і планшетів, окулярів доповненої реальності, стаціонарних екранів, проєкційних пристроїв та інших технологій;

– *змішана реальність* — проектування тривимірних віртуальних об'єктів або голограм на фізичний простір, що дає змогу переміщатися навколо віртуального об'єкта, оглядати його з усіх боків і у разі потреби всередині. Змішана реальність зазвичай вимагає спеціального обладнання: окулярів або шоломів. У змішаній реальності віртуальні образи привносяться в фізичний простір, візу-

алізуються і розташовуються відповідно до предметів реальності так, щоб вони сприймалися як справжні. Людина продовжує взаємодіяти з фізичним світом, в якому одночасно присутні й віртуальні об'єкти, які іноді майже неможливо відрізнити від реальних;

— *віртуальна реальність* — занурення людини в заздалегідь змодельований світ і часткове (в перспективі — повне) ізолювання її від світу фізичного, для чого використовуються шоломи віртуальної реальності та інші спеціальні пристрої. Розробники прагнуть імітувати взаємодію зі створюваною ними псевдореальністю шляхом впливу на всі органи чуття людини. Під цим поняттям розуміється комп'ютерна віртуальна реальність, у такий спосіб уточнюючи за допомогою якого засобу людина занурюється в цю реальність, тим самим відокремлюючи це поняття від філософського осмислення віртуального і віртуальної реальності.

Тенденції розвитку VR у світі та специфічні ознаки, за якими виокремлюються різні типи реальностей, — рівень або глибина занурення у віртуальний простір, реальність відображуваних віртуальних об'єктів і своєрідний спосіб взаємодії з ними — дають теоретикам і практикам підстави для розробки її типології. Відповідно до розглянутих ключових термінів комп'ютерної віртуальної реальності, тобто залежно від міри занурення у відповідну реальність, розрізняють й відповідні їй три типи.

Доповнена реальність (augmented reality, AR) — термін, запропонований Томасом Коделлом (Thomas Caudell) в 1992 році, що набув поширення завдяки розповсюдженню VR-технологій. Іноді його вживають як синонім до понять «розширена реальність», «поліпшена реальність», «збагачена реальність», «збільшена реальність» (Как работает дополненная реальность, 2015), однак це нелогічно, оскільки вони можуть бути застосовані лише для позначення певних форм та аспектів практичного застосування доповненої реальності. У цьому контексті варто звернутися до праці Рональда Азума «Дослідження доповненої реальності», в якій автором сформульовані основні принципи, характерні для систем з доповненою реальністю: комбінування реального та віртуального; взаємодія в режимі реального часу; робота з тривимірним простором (Azuma, 1997). Тобто у вузькому розумінні доповнену реальність можна визначити як технологію інтеграції віртуальних об'єктів в реальний світ. С. Макеєв трактує доповнену реальність як феномен просторово-часового континууму, який поєднує в собі об'єктивну і віртуальну реальність і має ряд специфічних якостей і властивостей, недоступних в окремо взятих об'єктивній і віртуальній реальностях (С. Н. Макеєв & А. Н. Макеєв, 2013). Загалом можна констатувати, що поняття доповненої реальності охоплює кілька аспектів: візуалізація, контекстні операції (тригери), візуальні вказівки (асистування) (Кравцов, 2016). Інакше кажучи, якщо поточні технології користувацьких інтерфейсів сфокусовані переважно на взаємодії людини і комп'ютера, то доповнена реальність за допомогою комп'ютерних технологій пропонує вдосконалення інтерфейсу людини і реального навколишнього світу. Концепція доповненої реальності пропонує досконаліший користувацький інтерфейс для візуалізації внаслідок сукупності способів управління і візуалізації.

Доповненій реальності притаманні унікальні способи відображення візуальної інформації, зокрема візуалізації тривимірних об'єктів. Засобами AR об'єкт може бути візуалізований безпосередньо в контексті його експлуатації. Прикладом може слугувати предмет меблів, візуалізований в інтер'єрі, рослини на присадибній ділянці, архітектурний об'єкт на місцевості, комунікації в стіні будівлі, результати ультразвукового сканування, спроектовані на пацієнта під час операції. Управління ракурсом об'єкта здійснюється природними рухами голови користувача або пристрою і є зрозумілим й ефективним.

Візуалізація засобами AR може бути використана при прийнятті рішень під час розробки, дизайну, при здійсненні покупки. Також можливе успішне застосування в освітніх цілях та інших сферах. Засобами AR може бути ефективно зазначено місце розташування необхідного об'єкта і контекстно в тривимірному просторі проілюстровані операції, які необхідно здійснити. Такі візуальні вказівки можуть бути призначені і для фахівців, і для непідготовлених користувачів, водночас процес може бути розділений на певні етапи. Окремим випадком візуальних вказівок є навігація на місцевості або всередині приміщень. Технологія доповненої реальності дає змогу природним чином візуально відобразити маршрут до вибраного користувачем місця розташування (наприклад, відображаючи вказівки безпосередньо на дорозі). Користувачеві не потрібно відволікатися на паперові карти чи екран навігатора, що особливо важливо при керуванні транспортним засобом.

Однією з основних умов масового впровадження AR-технологій у повсякденне життя людини є розвиток споживчої техніки. До пристроїв, які реалізують AR належать планшети, смартфони, окуляри і, в перспективі, лінзи доповненої реальності. На планшети і смартфони необхідно встановити спеціалізоване програмне забезпечення, браузері якого можуть показувати найближчі до місця розташування користувача пам'ятки, магазини, кафе, пункти прокату, пункти обслуговування тощо, а також виконувати інші корисні функції. На мобільному телефоні доповнена реальність вперше була продемонстрована Матіасом Мерінгом (Mathias Mörhing) і його колегами ще у 2004 році (Mörhing et al., 2004). До стаціонарних пристроїв, які реалізують AR належать телевізор, екран комп'ютера. Так, на екран телевізора виводиться вже доповнене зображення (наприклад, під час трансляції футбольних і хокейних матчів), для комп'ютера — карти Google в режимі «Satellite», коли на супутниковий знімок накладаються назви вулиць і визначних пам'яток. До спеціальних засобів належать спеціалізовані шоломи військових пілотів: на скло шолома виводиться необхідна пілоту важлива інформація, і він може сприймати її, не відводячи погляд від приладової панелі, економлячи у такий спосіб інколи дорожочинні секунди (IT-Enterprise, б.г.).

З 2017 року компанії-лідери все активніше застосовують інноваційні AR-технології для реклами в роздрібній торгівлі, особливо в дитячій продукції. Невпинно продовжує зростати і ринок AR- і VR-ігор. Головним трендом 2020 року маркетологи називають використання WebAR (or web-based augmented reality), тобто AR без попереднього завантаження додатків. WebAR — це цифрова технологія, яка активується тригерами (QR-кодами або посиланнями) і дає змогу демонструвати контент доповненої реальності в браузері. Крім того, вона орієн-

тована на доступність для якомога більшої кількості користувачів. Головна перевага такого технічного рішення полягає в тому, що користувачеві не потрібно встановлювати мобільний додаток, аби скористатися доповненою реальністю. AR-модуль інтегрується у вебсайт бренду, внаслідок чого дає можливість отримувати доступ до контенту з будь-якого мобільного пристрою з веббраузера (Live Animations, б.г.). Уже зараз багато брендів активно застосовують такі технології, і ця тенденція буде тільки зростати. Обсяг ринку WebAR сьогодні оцінюється в 16,6 млрд доларів США, а до 2025 року прогнозується його зростання до 198 млрд (Live Animations, б.г.).

Змішана (mixed reality, MR) реальність — поєднання віртуальної і доповненої реальностей, тобто накладання неіснуючих віртуальних об'єктів на навколишній світ. Типовий приклад змішаної реальності — функція Google-перекладача, яка в реальному часі за допомогою смартфона перекладає текст з однієї мови на іншу, добираючи схожий шрифт і замінюючи його. Термін «змішана реальність» був запропонований Полом Мілграмом і Фуміо Кішіно в 1994 році. У праці «Таксономія візуальних дисплеїв змішаної реальності» ними описано «Континуум Реальність-Віртуальність» — простір між реальністю і віртуальністю, між якими розташована змішана реальність, що складається з доповненої реальності — ближче до реальності, і доповненої віртуальності — ближче до віртуальності (Milgram & Kishino, 1994). Всі технології, які П. Мілграм і Ф. Кішіно позначають як змішану реальність, К. Бавор пропонує об'єднати одним терміном — імерсивні інформаційні технології (Joyce, 2020). Але з часом термін MR поступився своїм місцем більш специфічній «доповненій реальності», яка характеризує цифрову інформацію, накладену на реальний, фізичний світ, і «віртуальній реальності», яка застосовується для опису повністю цифрових середовищ.

Віртуальна реальність (virtual reality, VR) — це створене технічними засобами тривимірне середовище, з яким може взаємодіяти людина та яке передається їй через зорові, слухові, тактильні чи інші відчуття. Завданням засобів VR-занурення є симуляція роботи мозку людини на сприйняття видимого як реального за допомогою спеціальних технологій (IT-Enterprise, б.г.). VR-системами називають пристрої, які більш повно, порівнюючи зі звичайними комп'ютерними системами, імітують взаємодію із віртуальним середовищем шляхом впливу на усі органи чуття людини. Таких систем у повному розумінні цього терміна поки що не існує, але при створенні віртуальної реальності розробники намагаються домогтися, щоб вона була: правдоподібною — підтримувала у користувача відчуття реальності того, що відбувається; інтерактивною — забезпечувала взаємодію із середовищем; доступною для вивчення — надавала можливість досліджувати великий, деталізований світ; створювала ефект присутності — залучала в процес і мозок, і тіло користувача, максимально впливаючи на органи чуття. Очевидно, досягнення цих цілей можливе лише за умови використання високопродуктивного апаратно-програмного забезпечення.

Віртуальну реальність зазвичай асоціюють саме з відеоіграми та розвагами, але насправді VR-можливості дуже широкі: у навчанні (дає змогу учням краще та цікавіше вивчати щось нове, особливо через високу інтерактивність, якою володіє VR-технологія; моделювання середовища тренувань у тих заняттях,

в яких необхідна попередня підготовка: наприклад, керування літаком чи стрибки з парашутом); в науці (сприяє прискоренню досліджень молекулярного та атомного світу: занурюючись у віртуальне середовище, вчений може взаємодіяти з частинками, переставляючи їх як кубики); у медицині (навчання хірургів та безпосередньо маніпуляції на операціях, а також лікування за допомогою спеціальних VR-програм таких хвороб, як аутизм, посттравматичні стресові розлади, фобії тощо); у дизайні та архітектурі (створення віртуальних моделей об'єктів, дослідження їх зсередини); у віртуальному туризмі та багатьох інших галузях людської діяльності.

Більш поширений термін «віртуальна реальність» означає створення повністю штучного середовища, заміщаючи людині всю аудіовізуальну інформацію, що надходить з навколишнього світу. У разі із доповненою реальністю інформація з оточуючої дійсності лише частково доповнюється віртуальним вмістом (Кравцов, 2016). С. Дацюк (б.г.) виокремлює два види віртуальної реальності: модельована віртуальна реальність та інтерактивна віртуальна реальність. Водночас С. Орехов (Орехов, 2002) зазначає, що при незначній розбіжності ці два види роблять акцент на тому, що віртуальній реальності властива інтерактивна, змінювана діяльність для створюваних технічними системами об'єктів та для образів цих об'єктів у психіці людини. Інакше кажучи, світ віртуального не можна звести до сукупності мікросхем, — це поняття має також і психологічний характер (Орехов, 2002). В. Холодкова зазначає, що віртуальна реальність — це технологія, побудована на зворотному зв'язку між людиною і світом, синтезованим комп'ютером, а також спосіб, за допомогою якого людина візуалізує цифровий світ, маніпулює ним і взаємодіє з комп'ютером. Виходячи з міри взаємодії користувача з VR-світом, Ф. Воройський, з посиланням на С. Гібліско, розділяє віртуальну реальність на такі типи: пасивну, обстежувану інтерактивну і, власне, віртуальну (Воройський, 2003). Отже, основною метою віртуальної реальності є створення цифрового світу, максимально схожого на реальний (хоча б за фізичними ознаками), але цей світ все ж є змодельованим комп'ютером (або іншим пристроєм), тобто, створеним людиною в цифровому середовищі. Доповнена реальність лише накладає елементи штучної реальності на навколишній світ. Віртуальна реальність взаємодіє лише з людиною, доповнена — ще й із зовнішнім світом.

Незалежно від використовуваних технологій, системи віртуальної реальності безпосередньо пов'язані з ефектом занурення, який багато обговорюють, але не завжди розуміють його сутність. Цей термін запозичений із кіноіндустрії, де він використовується для позначення повного уявного занурення в інший, штучно створений світ. Занурення протиставляється метафоричному «вікну» — ситуації, коли глядач спостерігає за тим, що відбувається ніби ззовні. В контексті віртуальної реальності занурення — це стан, в якому користувачі забувають про те, що знаходяться у вигаданому світі. Вони сприймають цей світ усіма органами чуття, а також, на відміну від кінематографічного занурення, можуть взаємодіяти із ним. Отже, за допомогою спеціального устаткування людина може бачити, чути, нюхати і відчувати об'єкти віртуального світу, тобто повністю занурюється в інший світ. Повноцінна VR-система занурення складається з таких компонентів:

полісенсорні апаратні засоби, що забезпечують доступ користувача до віртуального середовища (шоломи з дисплеями, сенсорні рукавички, сенсорне взуття, сенсорні комбінезони, запахові маски, системи відстежування руху користувача та ін.); VR-симулятор, що містить ядро програмного й апаратного забезпечення, яке подає сенсорну інформацію на датчики; засоби створення ефекту, який управляє (важелі й педалі з відповідною протидією, мікрофон для вербальної і екстралінгвістичної форми реакції та ін.); різноманітні прикладні програми, що описують динаміку, структуру й закони взаємодії у конкретному віртуальному світі; геометрія, що є описом фізичних властивостей об'єктів віртуального світу; а також платформа, яка забезпечує динамічний зворотний зв'язок.

Як було зазначено, пристрої, що забезпечують доступ користувача до віртуального середовища (шоломи, костюми, взуття тощо), забезпечені системами відстежування рухів (трекінговими системами, від англ. track — стежити, відстежувати). Трекінговий пристрій, що відстежує рухи очного яблука, вбудований у шолом, забезпечує зміну зображення навіть у тому разі, коли користувач ледь поведе очима. Відстежування руху пальців у рукавичках здійснює система еластичних світлопроводів і кілька десятків датчиків. Є також технологія з механічними датчиками, але вона складна і недосконала. Розроблені й рукавички, які не лише фіксують й інтерпретують дані з руки, а й впливають на неї — це пристрої зі зворотною тактильною дією. Англійці винайшли рукавички, основа яких — система кульок із компресором, здатним нагрівати повітря. З їх допомогою можна не лише відчувати фактуру віртуальних об'єктів, а і їх температуру. VR-костюми теж забезпечені трекінговими системами з численними датчиками й магнітними сенсорами, які відстежують рухи усіх частин тіла. Але датчики на костюмі діють лише в магнітному полі, тому для функціонування такого костюма необхідно постійно знаходитися на спеціальній платформі.

■ Висновки

Отже, у доповненій реальності віртуальні об'єкти проєктуються на реальне оточення. Змішана, або гібридна реальність об'єднує обидві реальності: доповнену та віртуальну. Віртуальна ж реальність створює свій світ, куди може зануритися людина, не взаємодіючи із зовнішнім, тоді як доповнена додає віртуальні елементи до світу реального. Отож, VR взаємодіє лише з користувачами, а AR — з усім зовнішнім світом. Наявна в науці різноплановість точок зору вчених і практиків на питання типології віртуальної реальності пояснюється неправомірним отождненням технологій віртуальної реальності кінця 1990-х рр. і сучасних розробок у цій сфері; відсутністю чітких критеріїв типології і відповідних методологічних підходів, що ускладнює процес класифікації видів віртуальної реальності; швидкими темпами розвитку VR-технологій, що провокує істотне відставання теорії від практики. Тим часом сфера досліджень віртуальної реальності продовжує невпинно розширюватися, триває інтеграція VR з різними сферами людського життя. VR- і AR-технології набувають популярності у культурних, освітніх, ігрових, бізнес-середовищах тощо. Можливо, вже незабаром віртуальна реальність стане невід'ємною частиною нашого життя і подарує людству безліч нових можливостей.

Порушена проблематика лише починає вивчатися в українській культурології, що спонукає до глибшого проникнення у сутність процесів, що відбуваються в культурі під впливом новітніх інформаційно-комунікаційних розробок, а відтак, з'ясування можливостей застосування останніх при реалізації численних культурницьких проєктів, вироблення механізмів і методик їх використання закладами культури тощо.

■ Список використаних джерел

- Бауман, З. (2008). *Текучая современность* (С. А. Комаров, пер. & Ю. В. Асочаков, ред.). Питер.
- Воройский, Ф. С. (2003). *Информатика. Новый систематизированный толковый словарь* (3-е изд.). ФИЗМАТЛИТ.
- Гидденс, Э. (2005). *Устройство общества. Очерк теории структурации* (2-е изд.; И. Тюрина, пер.). Академический проект.
- Дацюк, С. (б.г.). Виртуальная реальность. Взято 14 апреля, 2021 из http://www.uis.kiev.ua/~xyz/vr_enc.html.
- Журба, М. А. (2014). Виртуальна реальність: різновекторні пошуки. *Гілея: науковий вісник*, 86, 171–175.
- Засєкін, А. А. (2012). *Віртуальне спілкування як чинник особистісних змін студентської молоді* [Автореферат дисертації кандидата психологічних наук]. Київський університет імені Бориса Грінченка.
- Кравцов, А. А. (2016). *Исследование и разработка информационной системы с технологией интерактивной визуализации средствами дополненной реальности* [Автореферат диссертации кандидата технических наук]. Кубанский государственный аграрный университет, Краснодар.
- Лучинкіна, А. І. (2014). *Психологічні закономірності соціалізації особистості у віртуальному просторі* [Автореферат дисертації доктора психологічних наук]. Інститут психології імені Г. С. Костюка, Київ.
- Макеев, С. Н., & Макеев, А. Н. (2013). Генезис понятия расширенной реальности. *Учебный эксперимент в образовании*, 4(68), 8–14.
- Опенков, М. Ю. (2001). От Диониса до Делеза: философия виртуальности. *Вестник Поморского университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки*, 1, 68–74.
- Орехов, С. И. (2002). *Поиск виртуальной реальности* [Монография]. Омский государственный педагогический университет.
- Смерічевський, Е. Ф. (2002). *Інформаційна цивілізація: проблема віртуальної реальності в суспільному розвитку* [Автореферат дисертації кандидата філософських наук]. Донецький національний університет.
- Azuma, R. T. (1997). A Survey of Augmented Reality. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 6, 4, 355–385. <http://www.cs.unc.edu/~azuma/ARpresence.pdf>.
- Edwin. (б.г.). *Как работает дополненная реальность. Как работают вещи*. Взято 14 апреля, 2021 из <http://howitworks.iknowit.ru/paper1597.html>.
- IT-Enterprise. (б.г.). *Технологии и инновации. Дополненная реальность*. Взято 14 апреля, 2021 из <https://www.it.ua/ru/knowledge-base/technology-innovation/dopolnennaja-realnost-ar>.

- Joyce, K. (2018, March 1). *AR, VR, MR, RR, XR: A Glossary To The Acronyms of the Future*. VRfocus. <https://www.vrfocus.com/2017/05/ar-vr-mr-rr-xr-a-glossary-to-the-acronyms-of-the-future/>.
- Krueger, M. W. (1991). Artificial Reality: Past and Future. In S. K. Helsel & J. P. Roth (Eds.), *Virtual Reality: Theory, Practice and Promise* (pp. 19–26). Meckler.
- Lanier, J. (2010). *You Are Not a Gadget: A Manifesto*. Alfred A. Knopf. <https://cmappublic3.ihmc.us/rid=1MHHS4T68-C8ZML1-6DRW/YouAreNotAGadget-Jaron%20Lanier.pdf>.
- Live Animations. (б.р.). *Сервіси*. Взято 14 апреля, 2021 из <https://liveanimations.org/services/>.
- Milgram, P., & Kishino, F. (1994). A Taxonomy of Mixed Reality Visual Displays. *IEICE Transactions on Information and Systems, E77-D*, 12, 1321–1329.
- Möhring, M., Lessig, C., & Bimber, O. (2004, November 2–5). Video See-Through AR on Consumer Cell-Phones. In *ISMAR'04: International Symposium on Mixed and Augmented Reality*, Proceedings of the 3rd IEEE/ACM (pp. 252–253). IEEE Computer Society. <https://doi.org/10.1109/ISMAR.2004.63>.

References

- Azuma, R. T. (1997). A Survey of Augmented Reality. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 6, 4, 355–385. <http://www.cs.unc.edu/~azuma/ARpresence.pdf> [in English].
- Bauman, Z. (2008). *Tekuchaya sovremennost' [Liquid modernity]* (S. A. Komarov, Trans. & Yu. V. Asochakov, Ed.). Piter [in Russian].
- Datsyuk, S. (n.d.). *Virtual'naya real'nost' [A virtual reality]*. Retrieved April 14, 2021 from http://www.uis.kiev.ua/~xyz/vr_enc.html [in Russian].
- Edwin. (n.d.). *Kak rabotaet dopolnennaya real'nost'. Kak rabotayut veshchi [How Augmented Reality Works. How things work]*. Retrieved April 14, 2021 from <http://howitworks.iknowit.ru/paper1597.html> [in Russian].
- Giddens, A. (2005). *Ustroenie obshchestva. Ocherk teorii strukturatsii [Organization of society. Essay on the theory of structuration]* (2nd ed; I. Tyurina, Trans.). Akademicheskii proekt [in Russian].
- IT-Enterprise. (n.d.). *Tekhnologii i innovatsii. Dopolnennaya real'nost' [Technology and innovation. Augmented reality]*. Retrieved April 14, 2021 from <https://www.it.ua/ru/knowledge-base/technology-innovation/dopolnennaja-realnost-ar> [in Russian].
- Joyce, K. (2018, March 1). *AR, VR, MR, RR, XR: A Glossary To The Acronyms of the Future*. VRfocus. <https://www.vrfocus.com/2017/05/ar-vr-mr-rr-xr-a-glossary-to-the-acronyms-of-the-future/> [in English].
- Kravtsov, A. A. (2016). *Issledovanie i razrabotka informatsionnoi sistemy s tekhnologiei interaktivnoi vizualizatsii sredstvami dopolnennoi real'nosti [Research and development of an information system with the technology of interactive visualization by means of augmented reality]* [Abstract of PhD Dissertation]. Kuban State Agrarian University, Krasnodar [in Russian].
- Krueger, M. W. (1991). Artificial Reality: Past and Future. In S. K. Helsel & J. P. Roth (Eds.), *Virtual Reality: Theory, Practice and Promise* (pp. 19–26). Meckler [in English].
- Lanier, J. (2010). *You Are Not a Gadget: A Manifesto*. Alfred A. Knopf. <https://cmappublic3.ihmc.us/rid=1MHHS4T68-C8ZML1-6DRW/YouAreNotAGadget-Jaron%20Lanier.pdf> [in English].

- Live Animations. (n.d.). *Servisy [Services]*. Retrieved April 14, 2021 from <https://liveanimations.org/services/> [in Russian].
- Luchynkina, A. I. (2014). *Psykholohichni zakonomirnosti sotsializatsii osobystosti u virtualnomu prostori [Psychological regularities of socialization of the person in virtual space]* [Abstract of DSc Dissertation]. G.S.Kostyuk Institute of Psychology, Kyiv [in Ukrainian].
- Makeev, S. N., & Makeev, A. N. (2013). Genezis ponyatiya rasshirennoi real'nosti [Genesis of the Concept of Augmented Reality]. *Uchebnyi eksperiment v obrazovanii*, 4(68), 8–14 [in Russian].
- Milgram, P., & Kishino, F. (1994). A Taxonomy of Mixed Reality Visual Displays. *IEICE Transactions on Information and Systems*, E77-D, 12, 1321–1329 [in English].
- Möhring, M., Lessig, C., & Bimber, O. (2004, November 2–5). Video See-Through AR on Consumer Cell-Phones. In *ISMAR'04: International Symposium on Mixed and Augmented Reality*, Proceedings of the 3rd IEEE/ACM (pp. 252–253). IEEE Computer Society. <https://doi.org/10.1109/ISMAR.2004.63> [in English].
- Openkov, M. Yu. (2001). Ot Dionisa do Deleza: filosofiya virtual'nosti [From Dionysus to Deleuze: Philosophy of Virtuality]. *Vestnik Pomorskogo universiteta. Seriya: Gumanitarnye i sotsial'nye nauki*, 1, 68–74 [in Russian].
- Orekhov, S. I. (2002). *Poisk virtual'noi real'nosti [Search for virtual reality]* [Monograph]. Omsk State Pedagogical University [in Russian].
- Smerichevskiy, E. F. (2002). *Informatsiina tsyvilizatsiia: problema virtualnoi realnosti v suspilnomu rozvytku [Information civilization: problem of virtual reality in the social development]* [Abstract of PhD Dissertation]. Donetskyyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].
- Voroiskii, F. S. (2003). *Informatika. Novyi sistematizirovannyi tolkovyi slovar' [Computer science. New systematized explanatory dictionary]* (3rd ed.). FIZMATLIT [in Russian].
- Zasiekin, A. A. (2012). *Virtualne spilkuvannia yak chynnyk osobystisnykh zmin studentskoi molodi [Virtual communication as a factor of personal changes of student youth]* [Abstract of PhD Dissertation]. Borys Hrinchenko Kyiv University [in Ukrainian].
- Zhurba, M. A. (2014). Virtualna realnist: riznovektorni poshuky [Virtual reality: multi-vector searches]. *Hileya: scientific bulletin*, 86, 171–175 [in Ukrainian].

VIRTUAL, AUGMENTED AND MIXED REALITY: THE ESSENCE OF CONCEPTS AND SPECIAL FEATURES OF RELEVANT COMPUTER SYSTEMS

Viktoriiia Volynets

*PhD in Cultural Studies,
ORCID: 0000-0003-3783-508X, e-mail: vika-volynets@ukr.net,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine*

Abstract

The purpose of the article is to reveal the essence of the concepts of “virtual reality”, “augmented reality”, “mixed reality”, as well as to find out the typological differences of the relevant computer systems. The research methodology is based on the application of the dialectical method, which allows us to reveal the special features of virtual / augmented / mixed realities through the prism of the dialectic of interaction between technology and man. The scientific novelty of the findings is a clear distinction between the concepts of “virtual reality”, “augmented reality”, “mixed reality” — the key concepts of immersive information technology, the inappropriate use of which as synonyms leads to the unjustified use of special vocabulary. In addition, the article reveals the essence and main differences between computer VR-, AR-, XR-systems, which is extremely important in the framework of Ukrainian cultural studies, a science that is now actively involved in the study of unprecedented social changes under the influence of the latest information and communication technologies. Conclusions. The diversity of views of scientists and practitioners on the typology of virtual reality, as well as the concepts of “virtual reality”, “augmented reality”, “mixed reality”, is explained by the inappropriate identification of virtual reality technologies of the late 1990s and modern developments in this area; the lack of clear typology criteria and appropriate methodological approaches, which complicates the process of classification of types of virtual reality; the rapid development of VR-technologies, which provokes a significant gap between theory and practice. Meanwhile, the field of virtual reality research continues to expand steadily, and the integration of VR with various spheres of human life is ongoing. VR and AR technologies are gaining popularity in cultural, educational, gaming, business environments, etc. It is possible that in the near future, virtual reality will become an integral part of our lives and give humanity many new opportunities. The issue under discussion is just beginning to be studied in Ukrainian culturology, which encourages deeper penetration into the essence of the processes occurring in culture under the influence of the latest information and communication developments, and therefore, clarification of the possibilities of using the latter in the implementation of numerous cultural projects, developing mechanisms and methods for their use by cultural institutions, etc.

Keywords: virtual reality; augmented reality; mixed reality; computer virtual reality; computer technology

ВИРТУАЛЬНАЯ, ДОПОЛНЕННАЯ И СМЕШАННАЯ РЕАЛЬНОСТЬ: СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЙ И СПЕЦИФИКА СООТВЕТСТВУЮЩИХ КОМПЬЮТЕРНЫХ СИСТЕМ

Волынец Виктория Алексеевна

Кандидат культурологии,

ORCID: 0000-0003-3783-508X, e-mail: vika-volynets@ukr.net,

Киевский национальный университет культуры и искусства,

Киев, Украина

Аннотация

Цель статьи — раскрыть сущность понятий «виртуальная реальность», «дополненная реальность», «смешанная реальность»; выяснить типологические различия соответствующих компьютерных систем. Методология исследования основана на применении диалектического метода, что позволило раскрыть специфику виртуальной / дополненной / смешанной реальностей через призму диалектики взаимодействия техники и человека. Научная новизна заключается в разграничении понятий «виртуальная реальность», «дополненная реальность», «смешанная реальность» — ключевых категорий иммерсивных информационных технологий, неправомерность употребления которых в качестве синонимов приводит к необоснованному использованию специфической лексики. Кроме того, в статье раскрыта сущность и главные различия между компьютерными VR-, AR-, XR-системами, что является крайне важным в рамках украинской культурологии — науки, которая сейчас активно включается в исследование беспрецедентных общественных изменений под влиянием новейших информационно-коммуникационных технологий. Выводы. Имеющаяся в науке разноплановость точек зрения ученых и практиков на вопросы типологии виртуальной реальности, как и понятий «виртуальная реальность», «дополненная реальность», «смешанная реальность», объясняется неправомерным отождествлением технологий виртуальной реальности конца 1990-х гг. и современных разработок в этой сфере; отсутствием четких критериев типологии и соответствующих методологических подходов, что затрудняет процесс классификации видов виртуальной реальности; быстрыми темпами развития VR-технологий, что провоцирует существенное отставание теории от практики. Между тем сфера исследований виртуальной реальности продолжает неуклонно расширяться, продолжается интеграция VR с различными сферами человеческой жизни. VR- и AR-технологии завоевывают популярность в культурных, образовательных, игровых, бизнес-средах и т.д. Затронутая проблематика только начинает изучаться в украинской культурологии, что побуждает к более глубокому проникновению в сущность процессов, происходящих в культуре под влиянием новейших информационно-коммуникационных разработок.

Ключевые слова: виртуальная реальность; дополненная реальность; смешанная реальность; компьютерная виртуальная реальность; компьютерные технологии

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.236026
УДК 069+719](049.32)

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ЦІЛІСНИЙ РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ ТА ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ СПРАВИ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ

Гуменюк Тетяна Костянтинівна

*Доктор філософських наук, професор,
ORCID: 0000-0001-9210-6424, e-mail: t_gumenyuk@ukr.net,
Київський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Рецензія на книгу: Вступ до музеєзнавства і пам'яткознавства : навч. посіб. / за наук. ред. О. М. Гончарової, С. Ж. Пустовалова. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. – 490 с.

Останні десятиліття музейна справа України розвивається значними темпами. В музеях впроваджуються новітні технології, вдосконалюється теорія та практика музейництва. За роки незалежності відкрилося десятки нових музеїв найрізноманітнішого спрямування. В Україні започатковані музейні щорічні форуми; працює декілька кафедр у гуманітарних закладах вищої освіти, де готують працівників музеїв; беруться на облік сотні пам'яток. Ринковий характер економіки України викликав до життя нову для нашої держави галузь музейництва — експертизу історико-культурних цінностей. Всі ці кардинальні зміни вимагають узагальнення та впровадження у навчальний процес. Саме таке завдання поставив перед собою колектив авторів навчального посібника «Вступ до музеєзнавства і пам'яткознавства» кафедри музеєзнавства і експертизи історико-культурних цінностей Київського національного університету культури і мистецтв. Рецензоване навчальне видання, на мою думку, має непересічне значення не лише для кола спеціалістів музейної та пам'яткоохоронної сфери, але й для широкого кола гуманітаріїв, мистецтвознавців, культурологів, істориків, всіх тих, хто небайдужий до історичної долі і вибору нашого народу.

Актуальність і затребуваність даного підручника пов'язана з необхідністю висвітлення та заповнення маловідомих чи недостатньо вивчених сторінок в історії розвитку музеїв в Україні, генези та еволюції музею як соціокультурного інституту, теоретико-методологічних проблем археології та пам'яткознавства, а також розгляду з позиції активного діалогу з країнами Західної і Східної Європи та світу. У навчальному посібнику викладений неоціненний матеріал, пов'язаний з інноваційними технологіями в сучасному музейному просторі, закордонними виставковими музейними проектами, охороною та використанням культурної спадщини й експертизою музейних колекцій. Зазначу, що вписати

національну музейну та пам'яткоохоронну діяльність у цей загальний контекст було завданням надважливим і надскладним.

У навчальному посібнику «Вступ до музеєзнавства і пам'яткознавства» за науковою редакцією доктора культурології, професора Олени Миколаївни Гончарової та доктора історичних наук, доцента Сергія Жановича Пустовалова поставлені і ґрунтовно розкриті наукові проблеми теорії та практики музейної діяльності, охорони та використання пам'яток культурної спадщини. Це навчальне видання є, по суті, дослідженням історії вітчизняної звичаєвої, релігійної, світоглядної традиції різних епох, коли закладалися і поступово формувалися основи національної ідентичності та неповторне обличчя української культури.

Українську культуру нині характеризує рух до переосмислення своїх витоків на якісно новому рівні. Здійснюється спроба синтезу та аналізу історико-культурних феноменів поряд з очевидною тенденцією до руйнування стереотипів. Саме тому праця колективу науковців, викладачів кафедри музеєзнавства та експертизи історико-культурних цінностей, знаних фахівців у галузі світової та української культури є сьогодні не лише своєчасною та актуальною, а й такою, в якій є нагальна потреба.

Методологічна значущість навчального посібника полягає у «новизні викладу» матеріалу: від глибокого аналізу теорії, історії та законодавчого забезпечення музейної діяльності до прикладного музеєзнавства та експертизи музейних колекцій сьогодення. Така форма викладу матеріалу заслуговує на увагу та всебічну підтримку. Це є неупереджений, заснований на широкоосяжному фактичному матеріалі погляд на традиційні та нові підходи у діяльності музеїв, на особливості науково-дослідної та фондової роботи, на сутність охорони культурної спадщини. Так, автори наголошують: «Активізація діяльності держав у галузі виявлення, збереження, використання, охорони, вивчення і популяризації культурних цінностей у ХХ ст. пов'язана із процесами глобалізації та інтеграції міжнародної спільноти, виникненням міжнародних урядових і неурядових організацій, розробкою і прийняттям цілого ряду міжнародних конвенцій, падінням тоталітарної системи в Центральній і Східній Європі. Як наслідок — активний процес відкриття національних законодавчих систем для зовнішніх впливів і активні інтеграційні процеси до міжнародного співтовариства» (с. 25). Можливо саме такий підхід дає право на оптимістичну оцінку майбутнього нашої культури як такої, що сьогодні безупинно інтегрується до загальносвітового культурного процесу, не втрачаючи при цьому своєї національної неповторності.

Представлена генеза та еволюція музею як соціокультурного інституту водночас постає частиною більш великого цілого — історії культури України: кризь віки суспільно-політичних злетів та «ночей бездержавності», і, зрештою, до кінця ХХ ст., часу здобуття незалежності, й до сьогодні. Йдеться про те, що музейна справа, загалом, і охорона та використання культурної спадщини, зокрема, в останні часи набуває вельми суттєвого значення в збагаченні духовного світогляду пострадянського простору й віддзеркалює не лише процеси суто музеєзнавчі та пам'яткознавчі, а сягає значно глибше. Адже музейна практика, в тому числі й пам'яткознавство як наука про колективну пам'ять народу, ніколи не була і тепер не залишається осторонь тих процесів, що відбуваються на тому, чи іншому

історичному етапі розвитку нації, держави, а також безпосередньо впливають на зрозуміння сьогоднішніх процесів в культурі.

Власне традиція збереження культурної спадщини нерідко стає винятково промовистим дзеркалом стану соціуму, глибинно відображає його проблеми, конфлікти, досягнення і втрати, водночас підносячи ті ж соціально-історичні проблеми на інший, більш високий моральний рівень. Іноді ці зв'язки — між музейною та пам'яткоохоронною сферою і конкретним соціальним середовищем, в якому вона існує, власне з причини її відстороненості від буденних складностей — не одразу розпізнаються назвні, вони можуть бути прихованими і децю складнішими, ніж, скажімо, в інших формах духовного самовираження. У цьому контексті дуже важливим уявляється наступне твердження: «У другій половині ХХ ст. змінюється погляд на соціальну місію музею. У нових геополітичних реаліях на перший план виходить роль музею у формуванні культурної ідентичності людини у поєднанні з вихованням музейної толерантності до носіїв відмінних ідентичностей. Діяльність музею розглядається не лише в світлі його традиційних функцій, музей виступає як активний суб'єкт сучасного, контемпорального життя суспільства. Нині музеї часто виступають культурними, освітніми і рекреаційними центрами <...> Сьогодні музеї відіграють роль засобу соціальних і культурних перетворень. Вони інтенсивно інтегруються в життя суспільства, допомагаючи з позиції досвіду століть вирішувати актуальні проблеми людського існування» (с. 73).

Науково-методична значущість посібника полягає і у послідовному, аргументованому викладі навчального матеріалу, і у всебічному розкритті змісту кожної теми, і у виборі використаних й аналізованих джерел, багато з яких досі практично не введені до вітчизняного дискурсу, і у доповненні посібника довідковим апаратом та ілюстративним матеріалом.

Завдання цієї праці — висвітлити актуальні питання, узагальнити теоретичні напрацювання та практичні досягнення, що відбувалися в музейній та пам'яткоохоронній практиці. Дана постановка проблеми формує світоглядно-ціннісний контекст роботи авторського колективу — вона «<...> пропонує традиційні та нові підходи у діяльності музеїв, акцентуючи увагу на соціальній місії музею. Навчальний посібник розкриває правові, суспільні, технічні, фінансові, комунікаційні аспекти діяльності музею як науково-дослідного та культурного інституту» (с. 5).

Аргументація, змістовність кожного розділу посібника, науковий підхід, виважена дослідницька методологія поєднуються з логічним, доступним і чітким викладом, зручним для сприймання студентами, аспірантами відповідних спеціальностей закладів вищої освіти, а також широким загалом теоретиків, практиків та поціновувачів музейної та пам'яткоохоронної діяльності. Таким чином, робота відповідає завданню, яке поставили перед собою автори, і вона дійсно може стати важливим посібником, добрим порадиником та вірним супутником кожного, хто вирішить подорожувати складними шляхами українського музейознавства та пам'яткознавства.

Оцінюючи історичний поступ становлення та розвитку музейознавства, автори підкреслюють значення культурно-мистецьких та культурно-освітніх взаємин

українських земель зі слов'янськими та іншими національними духовно-культурними спільнотами. Водночас презентуючи концептуально-цілісний розвиток музейної та пам'яткоохоронної справи, висвітлюючи його крізь соціокультурний контекст, автори зауважують, що ця діяльність ніколи не була замкненою в собі, розвиваючись у річищі головних європейських тенденцій. Активні творчі контакти українських науковців і практиків із закордонними фахівцями сприяють впровадженню інформаційних технологій в сучасному музейному просторі й впливають на формування позитивного іміджу держави. Однак, автори наголошують на тому, що ця робота по використанню новітніх підходів у репрезентації української національної культури потребує значно більшого масштабування й активізації. Так, підсумовуючи здійснений аналіз, вони зазначають, «...що українська мистецька спадщина на сьогодні представлена у світовому культурному просторі фрагментарно та безсистемно. <...> Список Всесвітньої спадщини, що представляє пам'ятки загальнолюдського значення, не дає повної уяви про розмаїття культурної спадщини України через малу кількість представлених об'єктів...» (с. 246).

Міжпредметність та полівекторність роботи, впевнене оперування як класичними концепціями, так і найновішими науковими відкриттями у сфері музеєзнавства та пам'яткознавства забезпечує високу міру довіри до наукових висновків і дозволяє стверджувати, що маємо справу з глибоко теоретичним, оригінальним, а водночас вельми актуальним для розуміння сучасного духовного образу світу навчальним посібником.

Найголовнішою позитивною прикметою посібника є той факт, що він є взірцем багатовимірною, складною термінологічно розгалуженою і водночас теоретично ємного навчального видання, що ми й вбачаємо в його чіткій побудові. Тут маємо шість розділів, кожний з яких побудований за єдиною логікою (матеріал лекції, запитання для самоперевірки, завдання для самостійної роботи, питання для підсумкового контролю знань студентів, список використаних джерел) й поступово розкриває та узагальнює теоретичні напрацювання і практичні досягнення в галузі музейної та пам'яткоохоронної діяльності у гармонійній єдності світоглядно-універсального та суспільно-історичного компонентів і в діалектиці опозиційних пар «загального-часткового», «традиційного-сучасного», «національного-запозиченого» тощо.

Зрештою, той головний висновок, до якого стремить вся концепція колективної праці саме як навчального видання, як посібника для студентів спеціальності 027 «Музеєзнавство та пам'яткознавство», підготовленого у річищі процесів реформування освітньої системи, концентровано виражається у словах, що ними завершується Підрозділ 2.7. «Музеєзнавство в гуманістичній концепції освіти». Автори підсумовують: «Зважаючи на вищевикладене, ми можемо стверджувати, що: <...> пріоритетною метою діяльності музею у контексті гуманістичної концепції освіти є гармонізація особистості через розвиток творчих здібностей, які ведуть до самовиразу і самопізнання, а методом її досягнення є діалог у найширшому сенсі (діалог із пам'яткою, педагогом, міжособистісний діалог із приводу конкретного предмета і музею); специфіка і цінність музею як освітнього закладу полягає в тому, що його колекції мають міждисциплінарний характер

і дають відвідувачу цілісне уявлення про те чи інше явище, процес або подію; відповідно, в процесі навчання в умовах музейного середовища підвищується загальна ерудиція, розширюється культурний світогляд, поповнюються знання у профільній музейній галузі та розвивається здатність до творчості» (с. 114).

І от якраз в цьому ключі дуже привабливою видається можливість порушити деякі загальнотеоретичні проблеми, що безпосередньо можуть і повинні вплинути на подальший розвиток запропонованої авторами гуманістичної концепції освіти. Адже саме через заглиблення в сутність музейної та пам'яткознавчої діяльності та традиції можна розкривати подальший шлях духовної культури як одного з найважливіших антропологічних індексів соціуму. Відтак органічно сприймається наскрізна думка авторського колективу: «Музей як соціокультурний інститут організовує і координує діяльність людей, спрямовану на збереження пам'яток минулих епох і передання знань про них. Таким чином сприяє ідентифікації людства, його самоідентифікації і долучається до формування загального культурного простору» (с. 105).

Рецензована робота насичена такими плідними ідеями та смисловими відношеннями, які генерують шляхи майбутніх досліджень науковців, прокреслюють шляхи розвитку наукових пошуків в царині культурного простору України. Так, практично вперше в Україні до навчального посібника включено принципи та особливості проєктування архітектурних форм музеїв. Визначено, що музеї за своїми архітектурними вирішеннями є своєрідним художньо-образним втіленням культурної політики, властивої конкретним державам і певним історичним епохам. Музеї є особливим типом будівель, «<...>сам вигляд яких покликаний втілювати уявлення про суспільну значущість тих скарбів, які в них зберігаються» (с. 203).

І насамкінець, особлива заслуга авторів полягає у першовведенні до наукового обігу розділу «Експертиза музейних колекцій» з таким широким охопленням й висвітленням різноманітних напрямів експертизи: пам'яток образотворчого та ювелірного мистецтва України, колекцій книг, меблів, зброї, нумізматики. Тут ґрунтовно розглядаються методологічні принципи оцінки автентичності речей, особливості проведення експертизи творів мистецтва, основні методи проведення візуальної експертизи, технологічні особливості експертизи іконописних творів та ін. Даний розділ є результатом багаторічної праці кафедри музеєзнавства та експертизи історико-культурних цінностей Київського національного університету культури і мистецтв в цьому напрямі.

Сучасна вітчизняна гуманітаристика, особливо в її фундаментальних та світоглядно-ціннісних напрямках, опинилась у складному становищі: з одного боку, можна почути обвинувачення «нарколопрофесійної спільноти» у її «непрактичності» та «умоглядності», з іншого — відбувається наполегливе коригування формальних вимог щодо змісту наукових текстів, навчальних курсів аби «підлаштуватись» під закордонні «зразки» і стандарти науково-освітньої діяльності.

Отже, маємо нагоду долучитись до даної фахової дискусії: приводом є навчальний посібник «Вступ до музеєзнавства і пам'яткознавства». Відтак перед нашими очима постає професійне, оригінальне, системне дослідження в галузі музейної та пам'яткоохоронної діяльності. Історія накладається на час сього-

денний, на початок XXI ст. й утворюється єдиний концепційний простір. Автори зуміли з «тут-і-тепер» глибоко проаналізувати існуючий досвід й виникла потреба створити навчальний посібник, який віддзеркалює сучасний стан музейної та пам'яткоохоронної діяльності, інноваційні практичні досягнення та теоретичне осмислення цієї важливої сфери культури.

Матеріали рецензованого навчального посібника, який має велику освітню, науково-культурологічну й виховну цінність, можуть використовуватися під час підготовки до викладання навчальних дисциплін в галузі музеєзнавства та пам'яткознавства, підготовки до лекційних занять з теорії та історії української культури, а також бути ефективним засобом популяризації української національної культури як в самій Україні, так і за її межами. Високий науково-методичний рівень, інтерпретаційна логіка, теоретична ємність та структура рецензованого посібника, підготовленого колективом авторів, знаних фахівців, викладачів, науковців кафедри музеєзнавства та експертизи історико-культурних цінностей Київського національного університету культури і мистецтв повністю відповідає навчальному плану підготовки спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» та вимогам Міністерства освіти і науки України до написання навчально-методичної літератури для закладів вищої освіти.

Наукове видання
Scientific Publication

ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

ISSUES IN CULTURAL STUDIES

Випуск 37
Issue

Збірник наукових праць
Collection of scientific papers

Відповідальний за випуск / Responsible for the issue
Юрій Горбань / Yuri Horban

Літературний редактор / Literary editor
Анна Рибка / Anna Rybka

Бібліографічний редактор / Bibliographic editor
Галина Стешенко / Halyna Steshenko

Редактор-перекладач англійського тексту / English text editor
Дар'я Фугалевич / Daria Fuhalevych

Дизайн обкладинки / Cover design
Юлія Єцкало / Yuliia Yetskalo

Технічне редагування та комп'ютерна верстка / Technical editing and computer layout
Вікторія Ковбель / Viktoriia Kovbel

Дизайн макета / Design of mock-up
Оксана Бережна / Oksana Berezhna

Підписано до друку: 28.05.2021. Формат 70x100/16.
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Arial, DejaVu Serif, Roboto.
Ум. др. арк. 20,31. Обл.-вид. арк. 17,48.
Наклад 300 примірників.
Замовлення № 4675

Видавничий центр КНУКіМ
Видавець Київський національний університет культури і мистецтв
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виговників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4776 від 09.10.2014